T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KASİDE-İ EMÂLÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜMELERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mevlüt İLHAN

Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

RİZE 2016

T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KASİDE-İ EMÂLÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜMELERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mevlüt İLHAN

Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

01.02.2016

Tez Jürisi Üyeleri

	Adı Soyadı	**İmza**
Başkan:	**Prof. Dr. Hasan Ali ESİR**	
Üye:	**Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU**	
Üye:	**Doç. Dr. Mücahit KAÇAR**	

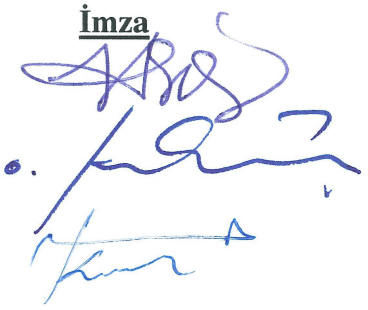

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Onay Tarihi

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. 15 / 01 / 2016

Mevlüt İLHAN

ÖN SÖZ

Ali b. Osman el-Ûşî tarafından H 1174 yılında kaleme alınan *Bedü'l-Emâlî*, İslam inanç esaslarının 67 beyitte manzum olarak anlatıldığı bir eser olup Matûrîdiyye akaidi temelindedir. *Kaside-i Emâlî* ve *Kaside-i Lâmiyye* isimleriyle meşhur olan eser, kolay ezberlenebilir olmasından dolayı İslam Dünyasında çok rağbet görmüş, defalarca şerhleri ve tercümeleri yapılmıştır.

Kaside-i Emâlî, Türk Edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Eserin Türkçede bilinen 12 tercümesi ve 12 şerhi bulunmaktadır. Bir Yüksek Lisans tez çalışmasının sınırlarını çok aşacağı için *Kaside-i Emâlî*'nin şerhlerine tezimizde yer vermedik. Çalışmamızda kasidenin ikisi mensûr, onu manzum olmak üzere toplam 12 tercümesi ele alınmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde manzûm akait-nâmeler hakkında genel bilgi verildikten sonra *Kaside-i Emâlî*'nin müellifi Ali b. Osman el-Ûşî hayatı ve eserleri hakkında bilinenler sunularak *Kasîde-i Emâlî*'si tanıtılmıştır. Son olarak da kasidenin Türk Edebiyatındaki önemi hakkında bilgi verilerek Türkçe tercüme ve şerhlerinden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, yaptığımız kütüphane araştırmaları sonucunda ulaştığımız tercümeler, nüshaları karşılaştırılarak transkripsiyonlu olarak günümüz alfabesine aktarılmıştır. İkinci Tercümeler üzerinde aruz ve tercüme tekniği bakımından karşılaştırma yapmak amaçlanmıştır. Bu bölümde karşılaştırmaların daha sağlıklı yapılabilmesi için tercüme beyitler kaynak metne ait ilgili beytin altında sıralanmıştır. Ardından tercümelerde tespit edilen aruz kusurları alt başlıklar hâlinde incelenmiş, bu doğrultuda düzeltilmesi mümkün olan aruz kusurları düzeltilmeye çalışılarak metin tamiri yapılmıştır. Daha sonra, çeviri hususiyetleri açısından incelenen tercümelerde tespit edilen kusurlar başlıklar halinde gösterilmiştir. Tezimizin sonunda *Kaside-i Emâlî* tercümeleri bağlamında hazırlanan bir sözlüğe de yer verilmiştir.

Gerek bu çalışmayı hazırlarken gerekse yüksek lisans eğitimim boyunca sabırla desteklerini sürdüren, yol gösteren ve bu süreci en iyi şekilde sonlandırmam için çaba sarf eden kıymetli hocam Prof. Dr. Hasan Ali ESİR'e,

çalışmamın sonuçlanmasında önemli desteği olan ve kıymetli zamanlarını ayıran Doç. Dr. Mücahit KAÇAR'a minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca her zaman yanımda olan, benden hoşgörü ve anlayışlarını hiçbir zaman esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Mevlüt İLHAN

Amasya, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ……..4
İÇİNDEKİLER……..6
KISALTMALAR……...9
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ……10
GİRİŞ……11
1. Manzum Akait-nâmeler……11
2. Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî ve Kaside-i Emâlî'si……...13
2.1.Hayatı……13
2.2.Eserleri……....14
2.3.Kaside-i Emâlî……....14
2.3.1.Teknik Özellikleri……14
2.3.2.Muhtevâsı……....15
2.3.3.Kaside-i Emâlî'nin Metni ve Tercümesi……16
2.3.4.Kasîde-i Emâlî Tercüme ve Şerhleri……..26
2.3.4.1.Tercümeler……26
2.3.4.2.Şerhler……27
I.BÖLÜM
KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMELERİ……29
1.1.MANZUM TERCÜMELER……29
1.1.1.Mütercimi Belli Olmayan Bir Tercüme (MBT1)……....29
1.1.1.1.Tercüme ve Nüshaları……..29
1.1.1.2.Metin……....31
1.1.2.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Tercümesi……46
1.1.2.1.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin'in Hayatı ve Eserleri……46
1.1.2.2.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Tercümesi ve Nüshaları…48
1.1.2.3.Metin……50
1.1.3.Şem'î Tercümesi……63
1.1.3.1.Şem'î'nin Hayatı ve Eserleri……..63
1.1.3.2.Şem'î Tercümesinin Nüshaları……...65
1.1.3.3.Metin……...68
1.1.4.Sinân İzzî Tercümesi……..86

1.1.4.1.Sinân İzzî'nin Hayatı ve Eserleri.……..……..…86
1.1.4.2.Sinan İzzî Tercümesinin Nüshaları.…….....….86
1.1.4.3.Metin.…….……87
1.1.5.Feyzî Tercümesi.…….……109
1.1.5.1.Feyzî'nin Hayatı ve Eserleri.……....109
1.1.5.2.Feyzî Tercümesi ve Nüshaları.……..……...109
1.1.5.3.Metin.……....…..110
1.1.6.Visâlî Tercümesi.……..…...123
1.1.6.1.Visâlî'nin Hayatı ve Eserleri.…….....123
1.1.6.2.Visâlî Tercümesi ve Nüshaları.…….....124
1.1.6.3.Metin.…….…….125
1.1.7.Ebî Mustafa b. Muhammed Tercümesi.…….……137
1.1.7.1.Ebî Mustafa b. Muhammed'in Hayatı ve Eserleri.……..137
1.1.7.2.Ebî Mustafa b. Muhammed Tercümesi ve Nüshaları.....138
1.1.7.3.Metin.…….…….....140
1.1.8. İbn-i Bâlî Tercümesi.……..147
1.1.8.1.İbn-i Bâlî'nin Hayatı ve Eserleri.……..…147
1.1.8.2.İbn-i Bâlî Tercümesi ve Nüshaları.……...148
1.1.8.3.Metin ……..….150
1.1.9.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT2).…….…...162
1.1.9.1.Tercüme ve Nüshaları.…….……162
1.1.9.2.Metin.…….……...163
1.1.10.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT3).……....174
1.1.10.1.Tercüme ve Nüshaları.…….....174
1.1.10.2.Metin.……....175
1.2.MENSÛR TERCÜMELER.……186
1.2.1.Abdurrahmân ed-Darîr Tercümesi.……....186
1.2.1.1.Abdurramân ed-Darîr'in Hayatı ve Eserleri.…….....186
1.2.1.2.Abdurrahmâned-Darîr Tercümesi ve Nüshaları.…..….187
1.2.1.3.Metin.……..……189
1.2.2.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT4).…….….212
1.2.2.1.Tercüme ve Nüshaları.……...….212

1.2.2.2.Metin…….....213

II.BÖLÜM

KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI…….230

2.1.Kaside-i Emâlî Tercümelerinde Aruz Problemleri……298

2.1.1.Hece Fazlalığı Veya Eksikliğinden Kaynaklanan Aruz Hataları ..298

2.1.1.1.Hece Fazlalığından Kaynaklanan Aruz Hataları…..……298

2.1.1.1.1.Tek Hece Fazlalığı ……..…….298

2.1.1.1.2.Birden Çok Hece Fazlalığı …….……..…301

2.1.1.2.Hece Eksikliğinden Kaynaklanan Aruz Hataları……302

2.1.1.2.1.Tek Hece Eksikliği ……302

2.1.1.2.2.Birden Fazla Hece Eksikliği ……303

2.1.2.İmâle ve Zihaf Yapmaktan Kaynaklanan Aruz Hataları……..305

2.1.2.1.Hem İmâle Hem Zihaf Kaynaklı Aruz Hataları……305

2.1.2.2.İmâle Kaynaklı Aruz Hataları……305

2.1.2.3.Zihaf Kaynaklı Aruz Hataları……306

2.1.3.Kelime ya da Okuyuş Değişikliği Yapılarak Düzelebilen Aruz Problemleri…….307

2.1.4.Kelimelerin Yerleri Değiştirilerek Düzeltilebilen Aruz Problemleri…….308

2.2.Kaside-i Emâlî Tercümelerinin Çeviri Açısından Değerlendirilmesi…....311

2.2.1.Bir veya Daha Fazla Kelimenin Aynen Alınması ile İlgili Kusurlar…….311

2.2.2.Çeviri Yanlışlığı ile İlgili Kusurlar……...317

2.2.3.Bir Veya Daha Fazla Kelimenin Tercüme Edilmemesi İle İlgili Kusurlar……..324

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME……...341

KAYNAKÇA…….348

SÖZLÜK……....355

EKLER……...368

ÖZET……..423

ABSTRACT……...424

ÖZ GEÇMİŞ……..425

KISALTMALAR

age. : adı geçen eser

agm. : adı geçen makale

agt. : adı geçen tez

b. : bin

bk. : bakınız

c. : cemi

çev. : çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

H : hicrî

Hz. : hazreti

Ktp. : kütüphane

M : miladî

No. : numara

öl. : ölümü, ölüm tarihi

s. : sayfa

ss. : sayfa sayısı

S : sayı

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vr. : varak

yy. : yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Harf	Günümüz Alfabesinde Karşılığı	Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Harf	Günümüz Alfabesinde Karşılığı
ا , ء	A, a, E, e, ʾ	ط	Ṭ, ṭ
ب	B, b	ظ	Ẓ, ẓ
پ	P, p	ع	ʿ
ت	T, t	غ	Ġ, ġ
ث	Ṣ, ṣ	ف	F, f
ج	C, c	ق	Ḳ, ḳ
چ	Ç, ç	ك , ڭ , گ	K, k, G, g, Ň, ň
ح	Ḥ, ḥ	ل	L, l
خ	Ḫ, ḫ	م	M, m
د	D, d	ن	N, n
ذ	Ẕ, ẕ	و	V, v, U, u, Ü, ü
ر	R, r	ه	H, h
ز	Z, z	ى	Y, y, I, ı, İ, i
ژ	J, j	Uzun “a”	Ā, ā
س	S, s	Uzun “i”	Ī, ī
ش	Ş, ş	Uzun “u”	Ū, ū
ص	Ṣ, ṣ		
ض	Ḍ, ḍ, Ż, ż		

GİRİŞ

1.Manzum Akait-nâmeler

Akâid, *akîde* kelimesinin çoğuludur. Arapça isim olan ve "bağlama, düğümleme, bağlanma, sözleşme, kararlaştırma" anlamlarına gelen *a k d* (عقد) kökünden türemiştir. "Bağlanılan, inanılan şeyler" olarak tarif edebileceğimiz akait, iman ile eş anlamlı olan i'tikad kelimesiyle aynı köktendir. "Düğüm atılmışçasına bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak, bir şeyi gönülden benimsemek" diye anlamlandırılan i'tikad kelimesinden yola çıkarak, akait kelimesi de bir terim olarak "İslam dininin temel kaideleri, inanılması gerekli olan ilkeler" diye tarif edilebilir. Bu kaide ve ilkelerden bahseden ilme de akait ilmi denilmiştir.[1]

Akait ilmi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkmıştır. Çünkü Hz. Peygamber zamanında gerek itikadî gerekse diğer tüm konularda sorular Hz. Muhammed'e sorulmuş ve ihtilafa mahal bırakılmamıştır. Hz. Peygamber'in vefatıyla yavaş yavaş ortaya çıkan görüş ve yorumlama ayrılıkları söz konusu ilmin ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. Akait ilminin konusunu "amentü"de özetlenen, "usûl-i selâse[2]" ile sistemleştirilen ayrıca ayet[3] ve hadislerle de açıkça ortaya konan iman esasları oluşturmaktadır. Akait ilmi, başta Kur'an-ı Kerim ve sahih hadisler olmak üzere naklin ışığı altında incelendiği gibi kelam metoduna bağlı olarak aklın ışığı altında da incelenebilir. Bu noktada kelamla benzerlik gösteren akait ilmi, tartışma metodunu kullanmayışı bakımından kelamdan farklılık gösterir.[4]

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan akait ilminin sonucu olarak akait-nâme türünde eserler ortaya konmuştur. Bu türde eserlerin ilk örnekleri Arap edebiyatında görülmüştür. Akait literatürü İslamî ilimler içinde

---

[1] A. Saim Kılavuz, "Akâid", *DİA*, c. II, s. 212.
[2] İslam inancının üç temel esası ve akâidle kelâm kitaplarının içeriğini oluşturan üç temel bölüme verilen addır. Bunlar ulûhiyet, nübüvvet ve ahiret merhalelerine dair esaslar olup akâid ve kelâm kitaplarının ana planını oluşturmuştur. Eserlerde ilâhiyyât, nübüvvât ve sem'iyyât şeklinde başlıklandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Y. Şevki Yavuz, "Usûl-i Selâse", *DİA*, c. XLII, s. 212.
[3] Bakara 2/177, Nisa 4/136.
[4] Songül Karaca, *Kadızâde Mehmed Efendi, Manzûme-i Akâid (İnceleme-Tenkitli Metin- Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012, s. 1.

geniş bir yer tutar. İlk dönemlerden itibaren *Kitabü't-Tevhid, Kitabü's-Sünne, Akide, Usûlü'd-Din, el-Fıkhü'l-Ekber* vb. adlarla muhtelif akait eserlerinin meydana getirildiği bilinmektedir. Örnek vermek gerekirse; İmam-ı Azam Ebû Hanife'nin ehl-i sünnet akidesini kısa, öz ve etraflıca anlattığı eseri *el-Fıkhu'l-Ekber*[5] en bilinen ve İslam dünyasında yaygın olarak okunmuş, defalarca şerhleri yapılmış bir akait eseridir. Ebû Hanife'nin *el-Fıkhü'l-Ebsat, er-Risale, el-Alim ve'l-Müteallim* ve *el-Vasiyye* isimli eserleri de akait-nâme özelliği taşıyan ve birbirini tamamlayan eserlerdir. Ebû Hanife'den başka İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Taberî ve Tahavî gibi âlimler ile başta Buharî olmak üzere Darimî, Ebû Davud, İbn Mende gibi muhaddisler akait konularıyla da ilgilenmiş, bid'at ehlini reddeden ve sünnet akidesini ortaya koyan risaleler yazmışlardır.[6] Fars Edebiyatına baktığımızda ise Molla Câmî diye meşhur olan Nûreddin Abdurrahmân-ı Câmî (öl. 898/1492)'ye ait olan *İtikadnâme* adlı manzûme Farsça bir akait-nâmedir.

Türk edebiyatında da görülen akait-nâmeler, edebiyatımızda telif ve tercüme şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kolay ezberlenebilir olması sebebiyle Türk İslam edebiyatında manzum akait-nâmeler çok rağbet görmüştür.[7] Türk edebiyatında manzum akait-nâmeleri telif ve tercüme olarak ayırmak mümkündür. Telif akait-nâmelere Nakîfî'nin *Tevhîd-i Hak*, Rızâî'nin *Nazmu'l-Leâlî*, Vecihi Paşazâde'nin *Kaside-i İ'tikadiyye*, Veled Çelebi İzbudak'ın *Türkçe İtikad Manzûmesi* isimli eserleri örnek gösterilebilir.

Türklerin İslamiyet'i benimsemesiyle birlikte Türk edebiyatında Arap ve Fars edebiyatlarının etkisinin görülmesi bilinen bir gerçektir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin ilk yıllarından itibaren edebiyatımızda hem şekil hem de muhteva açısından Arap ve Fars etkisi açıkça görülmektedir. İslamiyet'i daha iyi öğrenmek isteyen kimseler Arapça kaynaklara yönelmiş, bunun sonucu olarak da Arapça birçok eser Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercümeler arasında manzum akait-nâmeler de bulunmaktadır. En yaygın tercüme akait-nâmeler arasında İmâm-

[5] Şerafettin Gölcük, Adil Bebek, "El-Fıkhu'l-Ekber", *DİA*, c. XII, s. 544.
[6] A. Saim Kılavuz, "Akâid", *DİA*, II, 214.
[7] Manzum akâid-nâmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzum Akâidnâmeler: İnceleme Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

ı Azam'ın *el-Fıkhu'l-Ekber* ve *el-Vasiyye* adlı eserlerinin, Siraceddin Ali b. Osman el-Ûşî'nin *Kasidetü'l-Emâlî*'sinin, Hızır Bey'in *Kaside-i Nuniyyesi*'nin, Molla Câmî'nin *İtikad-nâme*'sinin, Birgivî'nin *Vasiyet-nâme*'sinin tercümeleri bulunmaktadır.

Tezimiz, Siraceddin Ali b. Osman el-Ûşî'nin *Kaside-i Emâlî*'sinin Türkçe tercümelerini konu edinmektedir. Dolayısıyla aşağıda öncelikle Ali b. Osman el-Ûşî'nin'nin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilecek, Kaside-i Emâlî'nin teknik özellikleri ve muhtevası hakkında bilgi verilecek ardından da Türk Edebiyatında bu kaside hakkındaki şerh ve tercüme çalışmalarından bahsedilecektir. Tezimizin birinci bölümde Kaside-i Emâlî tercümelerinin metinlerine yer verilecektir. İkinci bölümde ise bu tercümelerin karşılaştırılıp değerlendirilmesine yer verilecek, tercümeler aruz ve çeviri hususiyetleri açısından incelenecektir.

2.Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî ve Kaside-i Emâlî'si[8]

2.1.Hayatı

Bugün Kırgızistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde Fergana Vadisinde yer alan Oş (Ûş) şehrinde doğan, bu sebeple Ûşî ya da Fergânî gibi isimlerle anılan Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak H 575 (M 1179-1180) yılında vefat ettiğini[9] varsayarsak XI. yy. sonları ile XII. yy. başlarında dünyaya geldiğini söylemek mümkündür. Çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde zikredilmekle birlikte tam adı: Sirâcüddîn Ebu'l-Hasen b. Osman b. Muhammed et-Teymî el-Ûşî el-Fergânî el-Hanefî el-Maturîdî el-Fakih'tir.[10] El-Ûşî'nin kaynaklarda belirtilen isim zincirlerine göre Fergana'da müftü olduğu; eserlerinden hadis ilminde üstün bir yere sahip, şair, âlim ve edip olduğu

[8] Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî hayatı ve eserleri çalışmamızın aslı muhtevasını içermediğinden ayrıntılara girilmeden zikredilmiştir. Ayrıntı bilgi için bk. Mehmet Sait Toprak, "Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî: Hayâtı ve Eserleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 23, (2006), ss. 65-86.

[9] Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, s. 1082.

[10] Durmuş Özbek, "Ûşî ve Kasidet'ul-Emâlî", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 5, (1994), s. 261.

görülmektedir.[11] Ûşî, *el-Fergânî*, *el-Hanefî*, *eş-Şehîdî*, *el-Mâtürîdî*, *İmâmü'l-Haremeyn*, *Rüknüddîn* ve *Sirâcüddîn* gibi nisbelerle tanınmış, Hanefî fıkhı ve Mautridî kelamına katkıları olan bir Türk âlimidir.[12]

2.2.Eserleri

- **Kaside-i Emâlî**[13]**:** Maturidîliğe dair itikadî kaideleri içeren 67 beyitten müteşekkil bir kasidedir.[14]
- **Gurerü'l-Ahbâr ve Dürerü'l-Eş'âr:** Zamanımıza ulaşmayan eserde günlük hayatı ilgilendiren konulara dair hadislerle öğüt ve hikmete dair şiirler derlenmiştir.[15]
- **Nisâbü'l-Ahbâr li-Tezkireti'l-Ahyâr:** *Gurerü'l-Ahbâr ve Dürerü'l-Eş'âr* adlı eserinden seçtiği 1000 sahih hadisle meydana getirdiği bu eseri her birinde on hadisin yer aldığı 100 bölüm halinde düzenlenmiştir. Eserin günümüze altmış kadar nüshası intikal etmiştir.[16]
- **el-Fetâvâ es-Sirâciyye:** el-Ûşî tarafından H 569 (M 1173-1174) yılında yazılmış, fetvalarının yer aldığı kitaptır. [17]
- **Muhtelifü'r-Rivâye:** Katib Çelebi'nin aktardığına göre; Ûşî, bu eseri, Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî'nin (öl. 1142) on babda tertip ettiği ve beyit sayısı 2669 olan *Manzumetü'n-Nesefî fi'l-Hilaf*'ın Abdülmuhsin el-Kusayrî tarafından yapılan *el-Cevâhîrü'l-Manzûme* adlı şerhinin şerhidir.[18]

2.3. Kaside-i Emâlî

---

[11] Durmuş Özbek, "Ûşî ve Kasidet'ul-Emâlî", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 5, (1994), s. 265.
[12] Mehmet Sait Toprak, "Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî: Hayâtı ve Eserleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 23, (2006), s. 73.
[13] İleride eser hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.
[14] Eserin muhteviyatı ve müellifin itikad görüşleri için bk. Muhit Mert, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), ss. 7-32.
[15] Mehmet Sait Toprak, "Ûşî", *DİA,* c. XLII, s. 230.
[16] Eser hakkındaki detaylı bilgi için bk. Mehmet Sait Toprak, *Hadiste Derlemecilik Devrinin Başlaması ve Ûşî'nin Nisâb el-Ahbâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.
[17] Durmuş Özbek, agm., s. 267.
[18] Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, s. 1694.

2.3.1.Teknik Özellikleri

H 569 (M 1173-1174) yılında el-Ûşî tarafından kaleme alınan, müellifi tarafından *el-Emâlî* diye adlandırılan ve daha çok bu isimle tanınan kaside, beyitlerinin son kelimeleri "lam" harfiyle bittiği için *el-Kasidetü'l-Lamiyye fi't-Tevhîd*, başlangıcına atfen *Kasidetü Yekûlü'l-'Abd* veya *Bedü'l-Emâlî* şeklinde de anılmıştır. Bazı kaynaklarda *el-Kasidetü'l-Hanefiyye* olarak kaydedilen risale, III. Murad dönemi bilginlerinden Muhammed b. Malkoca'ya ait Türkçe şerhinde asıl metin için şârihin kullandığı "*Lamiyye-i Kelamiyye*" [19] terkibinin bazı araştırmacılar tarafından benimsenmesiyle bu adla da literatüre geçmiştir.[20]

Emâlî Kasidesi, aruzun *mefâ'îlün- mefâ'îlün- fe'ûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Kaside türünün özelliği olan aa/ba/ca/da/… şeklinde ikinci mısralar kendi arasında kafiyeli olacak şekilde ve lâm (ل) harfiyle kafiyelendirilmiştir.

2.3.2.Muhtevâsı

İslam akaidinin temel konularını içeren kaside; adının *Emâlî*, konusunun tevhid hakkında olduğunu belirten bir beyitle başlayıp Allah'ın zâtî ve subûtî sıfatlarından bahsedildiği beyitlerle devam eder. Daha sonra Allah'ın arşın üstünde, zamandan ve mekândan münezzeh olduğu, oğlu veya kızı olmayıp yardımcıya muhtaç olmadığından bahsedilerek ölümden sonra hayat ve cennet, cehennem anlayışına değinilir. Peygamberlere ve meleklere iman etmek gerektiğinden bahsedilip Hz. Muhammed'in son nebi ve İmâm-ı Enbiyâ olduğu, Miraç hadisesinin yalnız ona mahsus olduğu ifade edilir. Hulafâ-yı Râşidîn; Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali şeklinde fazilet sıralamasıyla anlatıldıktan sonra ashaba dil uzatmanın doğru olmadığı ifade edilir. Daha sonraki beyitlerde iman etmenin gerekleri, günah olan şeyler, dinden çıkmaya neden olacak durumlardan bahsedilir. Kabirde insanların sorgulanacağı, fâsıkların bir kısmının kâfirlerin tamamının kabir azabını tadacağı, insanların kendi amelleriyle değil ancak Allah'ın fazlıyla cennete gidebileceği aktarılır. Ölüm, kabir, sırat, mizan, cennet ve cehennem konularına değinilir. Son beyitlere gelindiğinde ehl-i sünnet akaidine

[19] Kemal Edib Kürkçüoğlu, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S 3 (1954), ss. 1-2.
[20] Mehmet Sait Özervarlı, "el-Emâlî", *DİA,* c. XI, s. 73.

uygun, tevhid hakkında tesirli bir manzume yazdığını dile getiren Ûşî, kasidesinin mümin kalplere neşe ve rahatlık vereceğini, inanıp ezberleyip anlamaya çalışanların ihsanlara kavuşacağını belirtir. Okuyanlardan hayır dua isteyerek manzumesini sonlandırır.

2.3.3.Kaside-i Emâlî'nin Metni ve Tercümesi

Kaside-i Emâlî'nin 67 beyitten müteşekkil Arapça metni aşağıda verilmiştir. Metnin daha iyi anlaşılması adına beyitlerin altına tarafımızca yapılan çevirileri verilmiştir. Çeviri yaparken Kaside-i Emâlî'nin diğer tercümelerinden, özellikle MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen mensur tercüme ile Abdurrahman Darîr tercümesinden ve Muhit Mert tarafından hazırlanan makaleden[21] faydalanılmıştır.

يقول العبد في بدئ الأمالى

لتوحيد بنظم كاللالى

Bu kul, tevhid hakkında manzum olarak inci gibi dizdiği *Bedü'l-Emâlî* adlı eserinde şöyle söyler:

إله الخلق مولانا قديم

وموصوف بأوصاف الكمال

Yaratılmışların yardımcısı olan Allah'ın varlığının evveli yoktur ve mükemmel sıfatlarla sıfatlanmıştır.

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحى المقدر ذو الجلال

Her işin düzenleyicisi olan Allah diridir. Büyüklük sahibidir ve olacakları takdir edicidir.

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Allah hayrı ve şerri irade edendir, ancak kötü olan işlerden hoşnut değildir.

[21] Muhit Mert, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), ss. 7-32.

صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Allah'ın sıfatları kendinin aynı değildir, ayrıca kendisinden başka bir şey de değildir.

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Allah'ın zatî ve fiilî sıfatlarının evveli yoktur ve yok olmaktan korunmuşlardır.

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى

Şey olarak adlandırdığımız Allah diğer eşyalara benzemez. Ve yine zat diye adlandırdığımız Allah altı yönden herhangi birinde bulunmaz.

وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل

Kalp gözü açık olanlarla hayır ehli olan kimselere göre isim müsemmadan başka bir şey değildir.

وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Rabbim cevher veya cisim değildir. Ayrıca Allah parçalardan meydana gelmiş veya bir bütünün parçası da değildir.

وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Ey dayıoğlu! Parçalanmayan/bölünmeyen bir şeyin varlığı aklen gerçektir.

وما القرآن مخلوقا تعالى

كلام الرب عن جنس المقال

Kur'an-ı Kerîm mahlûk değildir. Allah'ın kelamı insan sözü gibi değildir.

ورب العرش فوق العرش لكن

بلا وصف التمكن واتصال

Arşın Rabbi, arşın üzerindedir ancak bu, Allah arşın üzerinde yer almaktadır (oturmaktadır) manasında değildir.

وما التشبيه للرحمن وجها

فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Ey halk tabakaları, Allah'ı zatı itibariyle bir şeye benzemekten sakının.

ولا يمضى على الديان وقت

وأحوال وأزمان بحال

Allah zamanla mukayyed değildir, üzerinden hiçbir zaman ve hiçbir durum geçmez.

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Rabbimin eşe, kız veya erkek evlada ihtiyacı yoktur.

كذا عن كل ذى عون ونصر

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Allah'ın yardımcılara da ihtiyacı yoktur. Celal ve yüceliğin sahibi olarak Allah tektir.

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

Allah yarattıklarını kahrederek öldürür, sonra diriltir ve işlediklerine göre ceza verir.

لأهل الخير جنات ونعمى

وللكفار إدراك النكال

Hayır ehli olan müminler için cennetler ve nimetler, kâfirler için de cehennem vardır.

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان

ولا أهلوهما أهل انتقال

Cennet ve cehennem fâni değildir. Cennete veya cehenneme girenler de yer değiştirmeyeceklerdir.

يراه المؤمنون بغير كيف

وإدراك وضرب من المثال

Müminler Allah'ı nasıl olduğunu izah etmekten, anlamaktan ve örnekten münezzeh bir şekilde göreceklerdir.

فينسون النعيم إذا رأوه

فيا خسران أهل الاعتزال

Müminler Allah'ı görünce cennet nimetlerini unuturlar. Mutezileye yazıklar olsun.

وما إن فعل أصلح ذو افتراض

على الهادى المقدس ذى التعالى

Mukaddes, yücelik sahibi olan ve hidayete erdiren Allah, kullar için en iyiyi yapmak zorunda değildir.

وفرض لازم تصديق رسل

وأملاك كرام بالنوالى

Peygamberlerin ve meleklerin doğruluğunu kabul etmek kullar için farzdır.

وختم الرسل بالصدر المعلى

نبى هاشمى ذو جمال

Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed, yüce makam ve güzellik sahibidir, Haşimî soyundandır.

إمام الأنبياء بلا اختلاف

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Hz. Muhammed, şüphesiz peygamberlerin imamı ve seçkinlerin baş tacıdır.

وباق شرعه فى كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال

Onun dininin şeriati, kıyamete kadar dâimî kalacaktır.

وحق أمر معراج وصدق

ففيه نص أخبار عوال

Miraç konusunda çok sağlam deliller vardır, bu olay hak ve gerçektir.

وإن الأنبياء لفى أمان

عن العصيان عمدا وانعزال

Peygamberler bilerek isyan etmekten korunmuşlardır ve peygamberlikten de azledilmezler.

وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Kadınlardan, kölelerden ve kötü amel sahiplerinden peygamber gelmemiştir.

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

Hazret-i Lokman ve hazret-i Zülkarneyn'in peygamber olup olmadıkları bilinmiyor. Bu konuyu tartışmaktan kaçın.

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

لدجال شقي ذى خبال

Hz. İsa âhir zamanda gelecek ve kötülük sahibi olan Deccâl'i öldürecektir.

كرامات الولى بدار دنيا

لها كون فهم أهل النوال

Fazilet sahibi olan velilerin kerametleri dünyada gerçektir.

ولم يفضل ولى قط دهرا

نبيا أو رسولا فى انتحال

Hiçbir veli, asla bir nebi veya resulden daha faziletli olamaz.

وللصديق رجحان جلي

على الأصحاب من غير احتمال

Hz. Ebu Bekir'in diğer sahabilerden üstünlüğü apaçık ortadadır.

وللفاروق رجحان وفضل

على عثمان ذى النورين عالى

Hazret-i Ömer'in de iki nûr sahibi olan Hz. Osman üzerine fazileti vardır.

وذو النورين حقا كان خيرا

من الكرار فى صف القتال

Hz. Osman-ı Zinnureyn de, dönüp dönüp savaşan Hz. Ali'den hayırlıdır.

وللكرار فضل بعد هذا

على الأغيار طرا لا تبال

Bundan başka, Hz. Ali'nin de diğer sahabeler üzerinde fazileti vardır. Doğru söz budur.

وللصديقة الرجحان فاعلم

على الزهراء فى بعض الخلال

Hz. Aişe'nin de bazı yönlerden Hz. Fatıma'ya üstünlüğü vardır.

ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال

Mutaassıp olanlardan başkası, Yezid'e ölümünden sonra lanet etmez.

وإيمان المقلد ذو اعتبار

بأنواع الدلائل كالنصال

İnanç konusunda taklitte bulunanların imanlarının geçerli olduğuna dâir, demir gibi sağlam deliller vardır.

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Cehalet, yerdeki ve gökteki her şeyi yaratanın varlığını bilmemek konusunda akıl sahipleri için geçerli bir mazeret değildir.

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

İman ettiğine bağlanma, imanını uygulama fırsatı olmadığından, ölüm anında iman eden kimsenin imanı makbul değildir.

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

Hayırlı fiil işlemek ve bunların farz olması hesapta imandan sayılmaz.

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Kişinin zinada bulunması, adam öldürmesi ve gasp etmesi gibi fiilleri sebebiyle dinden çıktığına hükmedilmez.

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Belli bir müddet sonra dinden çıkmaya niyet eden kimse o andan itibaren dinden çıkmış olur.

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

İnanmadığı halde bilerek isteyerek dinden çıkaran sözleri söylemek, gafletle dinden çıkarır.

ولا يحكم بكفر حال سكر

بما يهذى ويلغوا بارتجال

Sarhoş olan kimsenin, hezeyan sebebiyle söylediği sözlerden dolayı dinden çıktığına hükmedilmez.

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Var olmayan, görülmez ve şey değildir. Bu husus hilalin açıkça görülmediğinde hakkında hüküm verilememesi gibidir.

و غيران المكون لاكشنى

مع التكو ين خذه لا كتحال

Allâhın yaratma sıfatıyla yarattığı aynı şey değildir. Bu meseleyi de kalp gözüne sürme olarak al.

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Bazıları bu sözümü hoş görmese de şüphesiz ki haram da helal gibi rızıktır.

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سيبلى كل شخص بالسئوال

Herkes Rabbimizin birliği hakkında kabirde hesaba çekilecektir.

وللكفار والفساق بعضا

عذاب القبر من سوء الفعال

Kâfirler ve bazı günahkarlar için kötü işlerinden dolayı kabirde azap vardır.

دخول الناس فى الجنات فضل

من الرحمن يا أهل الأمالى

Ey Allahın rahmetini umanlar! İnsanların cennete girmesi Rahman olan Allah'ın fazlındandır.

حساب الناس بعد البعث حق

فكونوا بالتحرز عن وبال

Mahşerde dirilip hesaba çekilmek haktır. Bunun aksini söyleme vebalinden korkun.

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

وبعضا نحو ظهر والشمال

Hesap gününde insanların bazılarının amel defterleri sağ tarafından, bazılarınınki ise sol ve arka taraflarından verilecektir.

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال

Amellerin tartılması ve sırat köprüsünden geçmek şüphesiz haktır.

ومرجو شفاعة أهل خير

لأصحاب الكبائر كالجبال

Dağlar gibi büyük günah sahibi kimseler için hayır ehli kimselerin şefaat etmesi ümit edilir.

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Dualaların apaçık bir tesiri vardır ancak dalalette olanlar bunu kabul etmiyor.

ودنيانا حديث والهيولى

عديم الكون فاسمع باجتذال

Dünya sonradan yaratılmıştır ve heyula diye tabir edilen şeyin aslı yoktur. Bunu kalp kulağıyla dinle.

و للجنات والنيرانكون

عليها مراخوال خوال

Cennet ve cehennemin her ikisi de şu anda vardır. Üzerinden çok uzun zaman geçse de önceden de vardı.

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

İman sahibi olan kimseler büyük günahları olsa dahi cehennemde ebedi kalmayacaklardır.

لقد ألبست للتوحيد نظما

بديع الشكل كالسحر الحلال

Tevhit hakkında yazdığım bu nazmıma sihr-i helâl gibi güzel bir elbise giydirdim.

يسلى القلب كالبشرى بروح

ويحيى الروح كالماء الزلال

Bu nazım gelen bir müjde gibi kalbe ferah verir ve tatlı suyun dirilttiği gibi ruhu diriltir.

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا

تنالوا جنس أصناف المنال

Bu nazmı inanarak ve manasını anlayarak ezberleyin ki her türlü nimete nail olanlardan olasınız.

وكونوا عون هذا العبد دهرا

بذكر الخير فى حال ابتهال

Bazı vakitlerde dua ederken bu kulu da hayırla yâd ederek yardımcı olun.

لعل الله يعفوه بفضل

ويعطيه السعادة فى المآل

Ümit ederim ki Allah keremiyle beni affeder ve âhirette bana mutluluk verir.

و انيالدهرادعوكنه وسعى

لمن بالخير يوما قد دعالى

Bana dua edene ben de ömrüm boyunca gücüm yettiğince dua ederim.

2.3.4.Kaside-i Emâlî Tercüme ve Şerhleri

Manzum bir akait-nâme olan kasidenin İslam coğrafyasında çok sayıda tercüme ve şerhleri bulunmaktadır. Kaynaklarda tespit edilen Arapça ve Farsça şerhler[22] ile Türkçe tercüme ve şerhlerin sayısı çok fazladır.[23] Bu kasidenin 10'u manzum, 2'si ise mensur olmak üzere toplam 12 Türkçe tercümesi bulunmaktadır. Ayrıca eserin 12 adet de Türkçe şerhi tespit edilmiştir.

2.3.4.1.Tercümeler

- Şeyhülislâm Hoca Sadeddîn b. Hasan Cân, **Lâmiyye-i Kelâmiyye (Manzûm Tercüme-i Kaside-i Emâlî).**
- Şem'î Şem'ullâh , **Manzûm Tercüme-i Kaside-i Emâlî.**
- Abdurrahmân ed-Darîr ,**Tercüme-i Kaside-i Emâlî (mensur)**.
- Feyzî, **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- Visâlî, **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- Sinân İzzî, **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- Ebû Muhammed bin Mustafa, **Tercüme-i Yekûlü'l-Abd.**
- İbn-i Bâlî, **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- (Mütercimi belirsiz), **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- (Mütercimi belirsiz), **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- (Mütercimi belirsiz), **Tercüme-i Kaside-i Emâlî (manzum).**
- (Mütercimi belirsiz), **Tercüme-i Yekûlü'l-Abd (mensur).**

[22] Mehmet Sait Özervarlı, "el-Emâlî", *DİA,* c. XI, s. 73.
[23] Söz konusu tercüme ve şerhlerin tespitinde büyük ölçüde Sadık Yazar'ın doktora tezinden faydalandık. Bilgi için bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

2.3.4.2.Şerhler

- Le'âlî, Ahmed b. Mustafâ (öl. 1563), **Şerh-i Kaside-i Emâlî.**[24]
- Mehmed b. Ahmed b. Molkoça (XVI. Yüzyıl –III. Murad devri-), **Şerh-i Lâmiyye-i Kelâmiyye (Şerhü'l-Emâlî).**[25]
- Feyzî-i Kefevî, Mehmed b. Hacı Haydar (öl. 1614 veya 1643), **Rûhu'n-Nüfûs (Şerh-i Kaside-i Nazîre-i Emâlî).**[26]
- Şeyh Ahmed Karahisarî (öl. 1631'den sonra), **Şerh-i Kaside-i Emâlî**.[27]
- Halîl b. Îsâ el-Akkirmanî (öl. 1719'dan sonra), **Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî (Şerh-i Kaside-i Emâlî).**[28]
- Alî b. Mustafâ Enderûnî (öl. 1752'den sonra), **Şerh-i Kaside-i Emâlî.**[29]
- Ahmed b. Mehmed Emîn İstanbulî (öl. 1753'ten sonra sonra), **Şerh-i Kaside-i Emâlî**.[30]
- Derûnîzâde Mehmed Hulûsî b. Abdullâh (öl. 1753), **Şerh-i Kaside-i Emâlî.**[31]
- Kudsî (XVIII. Yüzyıl –I. Mahmûd devri-), **Şerh-i Kaside-i Emâlî.**[32]
- Ömer b. Alî İbrâhîm Burdurî, **Şerh-i Kaside-i Emâlî (Yekûlü'l-Abd)**.[33]
- Mahmûd el-Hamîdî, **Şerh-i Kaside-i Emâlî.**[34]
- Köstendilî Şinâsî Kadı, **Tercüme-i Emâlî (mensur)**.[35]

---

[24] Nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Fatih 278/2.
[25] Nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Kemal Edip Kürkçüoğlu 43.
[26] Nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi 137/3.
[27] Nüshası için bk. Nurosmaniye Ktp. 4979/3.
[28] Nüshası için bk. Nurosmaniye Ktp. 1601.
[29] Nüshası için bk. Milli Ktp. Yz. A 1813.
[30] Nüshası için bk. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. TY 1722.
[31] Nüshasına ulaşılamayan bu eser OM. I. 66.
[32] Nüshası için bk. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. TY 5876.
[33] Nüshası için bk. Burdur İl Halk Ktp. 486/6.
[34] Nüshası için bk. Beyazıt Devlet Ktp. Veliyyüddin Efendi 3637/6. Bir diğer nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 936.
[35] Sadık Yazar'ın tezinde tercümeler arasında zikredilen bu eserin tarafımızca yapılan incelemesinde mensûr bir şerh olduğu görülmüştür. Eser şerh özelliği göstermesine rağmen mütercim tarafından bu isim verildiği için Tercüme-i Emâlî şeklinde kaydedilmiştir. Eserin nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud 1430.

I.BÖLÜM

KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMELERİ

Kaside-i Emâlî'nin tespit edilen 12 tercümesinden öncelikle manzum olan 10 tercüme, sonrasında ise mensûr olan 2 tercüme transkribe edilerek aşağıda verilmiştir.

Manzum tercümeler sıralanırken dil özelliklerinden en eski tercüme olduğu anlaşılan MBT1 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercüme ilk sırada verilmiştir. Daha sonra tercüme tarihi yaklaşık olarak belli olan Hoca Sadeddin tercümesi, akabinde Şem'î tercümesi verilmiştir. Diğer tercümelerin tercüme tarihi belli olmadığından öncelikle mütercimi bilinenler sonra da mütercimi belli olmayan tercümeler sıralanmıştır.

Mensûr tercümelerden ise öncelikle mütercimi bilindiği için Abdurrahman Darîr tercümesine yer verilmiş, sonrasında MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümeye yer verilmiştir.

1.1.MANZUM TERCÜMELER

1.1.1.Mütercimi Belli Olmayan Bir Tercüme (MBT1)

1.1.1.1.Tercüme ve Nüshaları

Kaside-i Emâlî tercümelerinden biri mütercimi bilinmeyen bir tercüme olan ve Şinasi Tekin tarafından tanıtalarak günümüz alfabesine aktarılan tercümedir.[36] Tercüme hakkında vereceğimiz bilgiler İngilizce olarak hazırlanan mezkur makalenin özeti niteliğinde olacaktır. Şinasi Tekin'in (öl. 2004) mecmua hakkındaki tespitleri şöyle özetlenebilir:

Tercüme, Bursa il Halk Kütüphanesi 697 numarada kayıtlı ve 69 varaktan oluşan bir mecmuada yer almaktadır. Farklı el yazılarının ve farklı kağıtların kullanıldığı[37] mecmua üç kısımdır. 1b-41b arasında *Kaside-i Mîmiyye*'ye yapılmış bir şerh, 56a-67a arasında ise Farsça bir metin yer almaktadır. Kaside-i Emâlî Tercümesi ise 43a-55b arasındaki ikinci kısımda yer almaktadır. İkinci kısımda

[36] Şinasi Tekin, "The Turkish Translation of Bedvu'l-Amâlî in Quatrains", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, S 4, (1980), ss. 157-206.
[37] "We find different handwritings, accordingly also various papers of different qualities." Şinasi Tekin, agm., s. 157.

ayrıca; 43a'da Allah'ın isimleri hakkında bir bölüm, 50a-55b arasında Arapça bir kaside yer almaktadır. Kaside-i Emâlî Tercümesi ise, 43b-50a arasında, Arapça beyitlerin tercümeleri Türkçe dörtlüklerle yapılmış olup[38] tercüme beyitler Arapça beytin peşinden gelecek şekilde yer almıştır.

Bu açıklamalardan sonra makalede, el-Ûşî hakkında bilgiler verilmiş, sonrasında Kaside-i Emâlî'nin teknik yapısı ve muhtevasından bahsedilmiştir. Daha sonra tercümenin şekil özelliklerine geçilmiştir:

Tercümede aruz ölçüsü yerine, 4-3-4, 3-4-4, 4-3-3, 4-6, 3-4-5 şeklinde hece sayısı değişen bir hece ölçüsü kullanılmıştır. Yaygın olarak ise 4-3-4 veya 3-4-4 duraklı hece vezni kullanılmıştır.[39] Dörtlüklerin kafiye örgüsü aaab- cccb- dddb … şeklindedir. Dördüncü mısralar *imdi* rediflidir.[40]

Tekin, Türk-İslam edebiyatının ilk dönem eserlerinin şekil özelliklerinden bahsettikten sonra Kaside-i Emâlî tercümesinin kadim Türk şiir geleneğine göre yazıldığını ifade ederek yazılma sebebinin dinî kaideleri öğretmek olduğunu belirtir.[41]

Tercümenin dil özelliklerinden bahseden Şinasi Tekin, eserin Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini gösterdiğini örneklerle izah ederek, mütercimin kimliği hakkında tahminlerde bulunmaktadır. Tekin'e göre mütercim Anadolu'ya Orta Asya'dan gelmiş olmalıdır.[42]

Şinasi Tekin'e göre, eserin tercüme tekniği gayet ilginçtir. Zira mütercim, Arapça beyitleri genelde dörtlüklerin ilk iki mısrasında tercüme ettikten sonra son

[38] "The main text which is being studied and edited here is the Arabic Bedvü'l-Amâlî and its Turkish translation in quatrains. (fol. 43b-50a)" Şinasi Tekin, agm., s. 158.
[39] "The meter is not aruz but syllable counting 444 having two caesuras with variants 434, 344, 443, 46, 345, etc. The most common variant is 434 or 344!" Şinasi Tekin, agm., s. 158.
[40] "Quatrains having the rhyem scheme aaab- cccb- dddb … with a redif imdi going throughout the poem and closing each quatrain in itself." Şinasi Tekin, agm., s. 158.
[41] "Bedvü'l-Emâlî has barrowed the form of this ancient Turkish prosodic tradition, namely, combining numerous quatrains with a repetitive rhyme to narrate heroic events or deds, but now with a totally different intention: to teach the Islamic norms!" Şinasi Tekin, agm., s. 159.
[42] "Therefor the unknown author of our Bedvü'l-Emâlî translation must have come from Central Asia into the Oghuz-speaking area where he could not abandon his native dialect totally and so used it sporadically" Şinasi Tekin, agm., s. 161.

iki mısrada şerh eder. Bazı beyitleri ise birinci ve dördüncü mısralarda tercüme edip ikinci ve üçüncü mısralarda şerh yoluna gitmiştir.[43]

Tekin, makalesindeki tercümenin Arapça metnini Topkapı Sarayı Kütüphanesinden temin ettiği eserden de faydalanarak oluşturmuştur.[44]

1.1.1.2.Metin

يقول العبد في بدئ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Bu żaʿīf ḳul uṣūl aydur umīẕ başlar
Ḥaḳ ehlinden bidʿat ehlin seçer ṭaşlar
Uşbu işi ululara sorup işler
Tevḥīd naẓmını incü gibi düzer imdi

إله الخلق مولانا قديم
وموصف بأوصاف الكمال

Ḫālıḳımız Çalabumuz ḳadīm uġan
Ulu bilür anı cümle münʾim çıġan
Ululıġı taḥḳīḳ-durur degül yalan
Ṣıfātını tamām görgil dāyım imdi

هو الحى المدبر كل أمر
هو الحى المقدر ذو الجلال

Ol diridür dükel işi tedbīr ḳılur
Ol ḫālıḳıdur dükel ḫalḳa taḳdīr ḳılur
Her neye kim ne gerekin yigrek bilür
Celīl dimek aňa lāyıḳ-durur imdi

[43] "The technique of the Bedvü'l-Emâlî translation is also a very interesting one. He translates the Arabic beyt in the first two lines, the third and forth ones being a commentary to it. Sometimes we find lines 1 and 4. Translation, 2 and 3. Commentary, act." Şinasi Tekin, agm., s. 162.
[44] "I put Arabic text next to its Turkish translation as it appears in the manuscript and quote some variants from the Topkapı Saray Library (Topkapı Hazine 172 and 1753)." Şinasi Tekin, agm., s. 162.

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Dileki var dükel ẖayra ve hem şerre

Ḳabīh işden bendesini hem ol ıra

Bendelerne maḥal işin ḳaçan buyura

Maḥal buyruḳ aňa revā degül imdi

صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Taňrımuzuň ṣıfātı külli ẕātı

Ayru degül ẕātından hem ṣıfātı

Mevṣul-durur ṣıfātı hem ẕātı

Bu vech üzre Allāhuňı bilgil imdi

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Ṣıfātına ẕātına muḳır geldük

Efʾāline aḥkāmına muṭiʿ bolduḳ

Ḳadīm-durur bākī-durur bayıḳ bildük

Bāẕı şāhlıḳına ʿuzlet yoḳdur bilgil imdi

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى

Taňrımuz teʿālā[ya] dirüz nesne

Ve lākin hiç nesne aňa meňzemese

Teşbīh lafẓı aňa daʿvī gelse

Anıň ẕātı altı yönden ẖālī imdi

وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Ulu Taňrı cevher degül cisim degül

Aňa cevher dimek lāyıḳ degül

Küllü baʿżu hergiz aňa lāyıḳ degül
Ulu Taňrı cisim cevherden birdin imdi

وما القرآن مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

Ḳurān Taňrı kelāmıdur bilgil taḥḳīḳ
Kelāmu'llāh ġayra maḫlūḳ
Ḳurān içre var--durur nāsıḫ mensūḫ
Rab kelāmı maḳāl cinsinden degül imdi

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

ʿArş ıssı ulu mālik ʿarşdan ʿāli
Mekān viṣāl ṣıfātından iẕim ḫālī
Ol Ḫālıḳdur cümle maḫlūḳ anıň ḳulı
Mekān viṣāl ulaşmaḳ bolmaz imdi

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Hiç nesneye benzemez ol İẕim Raḥmān
Birdin-dürür cümle ʿaybdan hem ol Subḥān
Uşbu sözi ġalaṭ aydur ehl-i tuġyān
Bidʿat ehli bölükinden saḳlan imdi

ولا يمضى على الديان وقت
وأحوال وأزمان بحال

İẕim Ḫālıḳ üzre rūzger geçmez
Ol Deyyāndur ḥālden ḥāle dönmez
Sünnī aňa hergiz yaňlış saġınç sanmaz
Bundaḳ ṣıfāt aňa revā degül imdi

وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل

Adanmışdan ayruḳsı degül aňa ad

Aňa yaňlış ad adayan cümlesi yād

Aňa muṭiʿ bolmayanlar cümle murtad

Baṣret ehli aňa yaňlış ṣıfāt sanmaz imdi

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Uġan Taňrı buňsuzduru[r] ciftlenmekden

Berī-dürür ḫuşavandan oġlandan ḳızdan

Hem andavuḳ kimse önmiş degül andan

Hem ol kimseden ṭoġmış degül imdi

كذا عن كل ذى عون ونصر

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Hem andavuḳ ḥācet degül aňa arḳa yarı

Külli işe irer yiter ḳudretleri

Yaluňuz ḳılur hem ḳılduḳı ḥükümleri

Celīl dimek aňa lāyıḳ-durur imdi

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

Dükel ḫalḳı ḳahrı birle öldürüci

Ḳādırlıḳın ḳāhırlıḳın bildürüci

Emir ḳılıp yine giri dirildici

Efʿālince ṣavāb iḳāb virür imdi

لأهل الخير جنات ونعمى

وللكفار إدراك النكال

Ḫayr ehline ucmaḳ birge niʿmet birge

Ucmaḳ içre müʾminler dāyim raḥmet görge

Kāfirlere ʿaẕāb üzre ʿaẕāb birge

İkevlesi anda ebed ḳalġa imdi

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Diẕār göre müʾminler nişesüzin
Hiç gümansız göreler nicesüzin
İdrāksuzın żarbsuzın miṣālsuzın
Beňzemeklik aňa lāyıḳ degül imdi

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Diẕār görip unıdalar niʿmetleri
Andan üzre gördükleri rāḥatları
Arta anda müʾminlerün ḥürmetleri
Muʾtezili ziyānkār bola imdi

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Bilmiş gerek lāzım degül ol Çalaba
Kim ḳul işin ḳuluň dilegince ḳıla
Ol uludur lābüd anın ḥükmi bola
Ḳul ḳulluġın ḳılmış gerek imdi

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Farīżadur lāzım-durur sünnīlere
Hem sünnīler resūlini kirtü bile
Firiştehlerün cümlesine muḳır bola
Her biriniň menziletin bilgil imdi

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Yalavaçlar tamāmı ol Muṣtafā
Bayġambarlar görklüsi ol muctabā
Hāşimīler yigreki ol muttaḳā
Aňa Ṣadru’l-muʿallā dirler imdi

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

Nebīlere imām boldı miʾrāc düni
Ḫılāfsuz kirtü bildi sünnī anı
İẕisinden diledi ümmetini
Aňa Tācü’l-aṣfiyā dirler imdi

وباق شرعه فى كل وقت
إلى يوم القيامة وارتحال

Şerīʿati ʿala’d-devām bāḳī-durur
Anıň şerʿin tatmayanlar şāḳī-durur
Anıň şerʿi ḳamulardan nāḳī-durur
Ḳıyāmete göç bolunca ḳala imdi

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Ḫaḳ biliben muṭīʿ bolġıl miʿrācını
Ḫażretine ündedi iẕim anı
Güman gelmeň kirtü biliň buyruġını
Bunuň üzre naṣṣı aḫbār delim imdi

وإن الأنبياء لفى أمان
عن العصيان عمدا وانعزال

Bayġāmbarlar maʿzūlluḳdan imin-dürür
Maʾṣiyete ḳaṣd ḳılmaḳdan birdin-dürür
Her kim bunı taṣdīḳ bilse müʾmin-dürür
Bular anı bellü bildi bilgil imdi

وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Hiç bayġambar gelmedi dişilerden

Ve ne daḳı ḳul bolup satılmışdan

Ve ne daḳı ṭarrār ʿayyār kişilerden

Bayġāmbarlar bu ṣıfātdan birdin imdi

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

Ẕü’l-ḳarneyniň nebīligi bilinmedi

Loḳmān üzre bellü yāẕ ḳılınmadı

Hergiz bular bidʿat işde bulunmadı

Bu söz üzre ṭartışmaḳdan döngil imdi

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

لدجال شقي ذى خبال

ʿĪsā savcı gökden yire geldecidür

Deccāl anıň elinden öldecidür

Ol şaḳīnüň süsin helāḳ ḳıldacıdur

Yir yüzinden anıň şerrin savar imdi

كرامات الولى بدار دنيا

لها كون فهم أهل النوال

Velīleriň kerāmeti taṣdīḳ-durur

Dünyā içre miṣāl bulara taḥḳīḳ-durur

Ol bulara Ḫālıḳdan tevfīḳ-durur

Her kime kim rūzı ḳılsa bulur imdi

ولم يفضل ولى قط دهرا

نبيا أو رسولا فى انتحال

Hergiz velī dehr içinde yiglenmedi

Nebīlerden basa artuḳluġı bilinmedi
Her mürselden afżallıġı söylenmedi
Daʿvet içre iẕisine bilgil imdi

وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال

Ṣahābeler ulusı fāżıl Ṣıddīḳ
Ḳamularınuň öründüsi şeyḫu taḥḳīḳ
Anuň fażlı artuḳlıḳın bilgil taḥḳīḳ
İḫtimālsüz anıň fażlı artar imdi

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

Andan basa rucḥān-durur Haṭṭāb oġlı
ʿĀlem içre maʿrūf-durur anuň fażlı
ʿOṯmān üzre artuḳ-durur anuň fażlı
ʿĀlem içre aňa Fārūḳ dirler imdi

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Anda[n] basa ʿādil-dürür ibnü ʿAffān
Künyeti Ẕī'n-nūreyn adı ʿOṯmān
Rucḥān fażlı artuḳ-durur ol ʿAlīden
Muṣāf içre ḳıṭl[i] anuň yigrek imdi

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

Andan basa Esedu'llāh ʿAlī Kerrār
Cihān içre maʿrūfdurlar ol sibeh-dār
Anuň fażlı ayruḳ üzre delim artar
Ḳayġurmaġıl mādam fadlın ayıd imdi

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Ṣıddānı Zehrā üzre rucḥān bilgil
Anuň rucḥān erdügine muḳır gelgil
Sünnet ehli ḳavline muṭīʿ bolġıl
ʿAyişe fażlı Fāṭıma üz[re] artuḳ imdi

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Ölümden ṣoňra Yezīde laʿnet ḳılma
Artuḳ söylep igen ḥadden daşra gelme
Lecüc ḳılıp kimse birle düşman bolma
Lecüc birle düşmanlıḳ artar imdi

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Her kimiň ki boynında bolsa tavḳ-ı īmān
Ol musulmān erdügine yoḳdur gümān
Īmān ṭartılmış ḳılıca beňzer tamām
Bunuň üzre delāyiller delim imdi

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

ʿÖẕür degül ʿāḳıllara cāhıllıġı
Tapdur ana bālıġlıġı ʿaḳıllıġı
Ḥüccet degül hergiz ana ġāfıllıġı
Ol Ḥālıḳa inanmaḳlıḳ gerek imdi

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Ḳorḳu birle ayıdalar īmān degül
Ol kāfir idügüne gümān degül

Muṭiʿ bolmadın hem īmān tamām degül
Ol Çalaba muṭīʿ bolmaḳ gerek imdi

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

Ḫayratlarda īmāndan yig hiç yoḳ-durur
Īmānumuz cümlemüzden artuḳdur[ur]
Ḳurān içre delāyiller hem çoḳdur[ur]
Ḥisāb içre īmān fażlı artuḳdur[ur]

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Ḳatil ḳılan fısḳ işleyen zinā ḳılan
Gendüzüni güneh içre muşır dutan
Aňa murtad didükleri zinhar yalan
Sünnī aňa kāfir ḥükmin ḳılmaz imdi

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Her kimse kim bir nice vaḳt müʾmin bolsa
Andan girü murtadlıġa niyyet ḳılsa
Niceme kim küfür lafẓın yād ḳılsa
Kāfir bolur ḥaḳ dīninden çıḳar imdi

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Kim söylese iʿtiḳādsuz küfür sözi
Ol kişinüň ḥaḳ dininden döner yüzi
Ṣoluḳ ḥalde kāfir bolur anıň özi
Ġaflet birle laʿnet yola girür imdi

ولا يحكم بكفر حال سكر

بما يهذى ويلغوا بارتجال

Esrük kişi küfür ḫaṭā söyledügi

Esrüklikde laġıv ġalaṭ beňzedduġı

Hem ol ḥālde herze heẕyān yaňılduġı

Anıň üzre küfür ḥükmi bolmaz imdi

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Nesne degül görünü-durur degül maʿdūm

Hiç nesneye meňzedilmez anı mefhūm

Bu söz aṣlı āşkaredür bellü maʿlūm

Tamām yaḳtu yiňi ay deg görünür imdi

و غيران المكون لاكشنى

مع التكو ين خذه لا كتحال

Boldurduġına meňzemes ol boldurġacı

Göňülleri ʿaḳlı birle ṭolṭurġucı

Hem bolandan ayru degül boldurġucı

Sürme birle gözüň ya ḳıyas ḳılġıl imdi

وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Ḥaḳ-durur eẕhān bölük bolmaḳlıḳı

Geňez-dürür ḳādir ḳudret ḳılmaḳlıḳı

İstegil yā ṭāyım oġlı bolmaḳlıḳı

Ayruḳluḳ[ı] ṣıfāṭınsız bilgil imdi

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سيبلى كل شخص بالسئوال

Ġur içre Rabdan suvāl sordacılar

Ḫās u ʿām ḳamu ol sorı gördeciler

Bir niceler geňez cevāb virdeciler
Dükel şaḫṣı suvāl birle sınar imdi

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Kāfirler buldacıdur gör ʿaẕābı
Hem fāsıḳlar gördeci ol ʿiḳābı
Cümle hāṣ ʿām bilmek gerek bu ḥisābı
Yavuz ʿamel gūr ʿaẕābın arturur imdi

وإن السحت رزق مثل حل
وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelālde yoḳ düz-dürür ḥarāmdaġı
Sünnī ehli mekrūh görür meger bāġı
Şerīʾata baḳıban saḳlanmaḳ ding saġı
Ol bāġīya muʿtezili dirler imdi

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḳopduġından şoňra ḥisāb ḥaḳ-durur
Eygülere ḥisāb var ʿaẕāb yoḳ-durur
Ulu kiçiye şol ḥisāb ḥaḳ-durur
Saḳluḳlaruň ḳurtar imdi

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال

İẕim Cabbār biti virge emir ḳılġa
Bir niceler aḳ biti saġından alġa
Baʿẕılarġa ḳara biti soldun bolġa
Baʿżılarġa arḳasından birge imdi

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال

Ḳul ʿameli terāzuya dartıldacı
Geňsiz bolup ṣırāṭ üzre yörütdeci
Ḥasāneti aġan kişi ḳurtuldacı
Gümansuz bayıḳ-durur bilgil imdi

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Dünyā içre ʿaṣılıḳda bolanlar[a]
Gendü nefsin bidʿat işke salanlar[a]
Daġ aġırınca ulu yazuḳ ḳılanlara
Ḫayrāt ehli şafāʿat ḳıla imdi

ودنيانا حديث والهيولى
عديم الكون فاسمع باجتذال

Bu dünyāyı ḥaḳīḳat fāni biliň
Bāḳī ḳalan buyruġına muṭīʿ boluň
Maʿdūm erdiň şükür ḳılıp şaḳılġıl
Heyūlīler ḳavli ḫaṭā bilgil imdi

وللدعوات تأثير بليغ
وقد ينفيه أصحاب الضلال

Eṣerlenmiş duʿālar ḳabūl bolur
Hem diriye hem ölüye şerfīʿ bolur
Żalāl ehli duʿāyı nāf[i] bulur
Nefyi bilen kimselerden bolmaň imdi

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
ولا أهلوهما أهل انتقال

Ucmaḳ ṭamu ikevlesi fāni bolmaz
Ucmaḳ ehli ṭamu ehli naḳil ḳılmaz
Ṭuġyān ehli ḫilāf ḳılur muṭīʿ bolmaz

Sünnī ehli iʿtiḳādı böyle imdi

و للجنات والنيرانكون
عليها مراخوال خوال

Ucmaḳ ṭamu ikevlesi ṣoňra boldı
Ḳādir anı ḳudret birle ṣoňra ḳıldı
Sünnī ehli muṭīʿ boldı muḳır geldi
İkevlesi ḥalden ḥāle döner imdi

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال

Īmān ıssı ṭamu içre muḳīm bolmaz
Muḳīm ḳala didükleri revā bolmaz
Yazuḳ şuġli īmāna ziyān ḳılmaz
Kāfirler ebed anda ḳala imdi

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Tevḥīd üzre uşbu naẓmı ḫoş düzdüm
Ve hem ʿaceb şekil birle ḫoş getürdüm
Aňlar erseň ʿaḳıllara hūş ḳoyurdum
Ḥāl işi var Ḥālıḳa [?] meňzer imdi

يسلى القلب كالبشرى بروح
ويحيى الروح كالماء الزلال

Uşbu tevḥīd müʾmin gönliň sevündürür
Raḥmetden beşāret ḳılmış gibi güvendürür
Canları şāẕi ḳılıp ḳıvan-durur
Susuz ḥalden ṭaṭlu ṣuya meňzer imdi

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Bes giriň anıň içre ezber ḳılıp
Ve hem iʿtiḳādın dürüst bulup
Diňleniň siz türlü türlü taḥmet bulup
Bidʿat ehli sizden saçlu ḳala imdi

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Rūzgerince uşbu ḳula ḳıluň yārı
Ḳıluň hemişa eygü duʿāları
Her ḥāl içre ḳılsaňız ḳılıň ḫayrı
Bu bendeyi duʿā birle aňıň imdi

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Kim ol Taňrı anı ʿafuv ḳıla
Faẓlı birle raḥmetin rūzi ḳıla
Ṣoň nefesde īmāndan ayırmaya
Īmān içün yavlaḳ ḳorḳu gerek imdi

و انى دهرا ادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Duʿā ḳılam rūzgerim boluġınca
İẕim tevfīḳ rūzi ḳılduġınca
Cihān içre menim cānım bolduġınca
Her kim baňa bir gün duʿā ḳılsa imdi

1.1.2.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Tercümesi

1.1.2.1.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin'in Hayatı ve Eserleri[45]

Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Efendi, 1536 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Şeyhü'l-İslâm olmasının yanında tarihçi ve müderristir. Babası Yavuz Sultan Selim'in nedimi Hasan Can'dır. Hoca Sadeddin, Ebussud Efendi'nin talebesi ve mülazımı olmak gibi imkânlara sahip olmuştur. 1556 yılından 1573 yılına kadar çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Sultan II. Selim'in takdirini kazanarak, Manisa'da vâli bulunan Şehzâde Murad'ın (III. Murad) hocası İbrahim Efendi'nin vefatı üzerine Şehzâde hocası olarak 1573'te oraya gönderildi. III. Murad'ın, Aralık 1574 tarihinde tahta çıkmasıyla birlikte, Sadeddin Efendi, "Hoca-i Sultânî" ya da "Reis'ül-Ulemâ" veya "Hoca-i Cihân Sadeddin Efendi" unvanıyla anılır olmuştur. Sultan III. Mehmed'in şehzâdeliği sırasında hocalığını yapmış, III. Mehmed'in padişahlığının dördüncü yılında Bostanzâde Mehmed Efendi'nin vefatıyla boşalan Şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. Bu görevde iken kendisine Reisü'l-Ulemâ unvanı da verildi. Hoca Sadeddin Efendi Şeyhü'l-İslâmlık görevini, Ayasofya Cami'inde III. Murad'ın ruhuna ithaf edilmek üzere tertiplenen Mevlîd-i Şerifte dua etmek üzere bulunduğu sırada vefat ettiği 1599 yılına kadar devam ettirmiştir.

Hoca Sadeddin Efendi'nin te'lif ve tercüme çok sayıda eseri bulunmaktadır.

- **Tâcü't-Tevârih:** *Hoca Tarihi* adıyla da bilinen eser, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Yavuz Sultan Selim'in ölümüne kadar olan dönemin Osmanlı tarihini ele alır. Kanunî dönemini de ilave etmek istese de III. Murat'ın eseri bir an önce bitirmesi isteği üzerine eserini temize çekerek III. Murat'a 1584 yılında sunmuştur. [46] İsmet

[45] Şeyhü'l-İslâm Hoca Sâdeddin Efendi hakkındaki bilgiler Abdurrahman Daş'ın çalışmasına dayandırılarak verilecektir. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdurraman Daş, "Hoca Saadeddin Efendi'nin Hayatı ve Eserleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 14, (Güz 2014), ss. 165-207. Bu makale yazarın hazırladığı doktora tezinin özeti olan bir çalışmadır. Söz konusu tez için bk. Abdurrahman Daş, *Osmanlılarda Münşead Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşeati,* (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

[46] Mehmet İpşirli, "Tâcü't-Tevârih", *DİA,* c. XXXIX, s. 358.

Parmaksızoğlu eseri sadeleştirerek beş cilt halinde yayımlamıştır.[47] Eserin tamamını V. Bratutti İtalyanca'ya, Antoine Galland Fransızca'ya ve Heinrich Friedrich von Diez Almanca'ya tercüme etmiş, bazı parçaları Latince, İspanyolca, Macarca ve Rusça'ya çevrilmiştir. Adam F. Kollár, Tâcü't-Tevârih'in Latince tercümesiyle Osmanlıca metnini hazırlamıştır.[48]

- **Selim-nâme:** Hoca Sadeddin Efendi'nin şahit olduğu olayları veya babasından çocukluk yıllarında işittiği menkıbeleri, Osmanlı devlet ricâlinden rivâyet edilen tarihî bilgileri, halkın zevkle okuyup anlayacağı şekilde kaleme aldığı eserdir. İsmet Parmaksızoğlu hazırladığı Tâcü't-Tevârih kitabında bir bölüm olarak bu esere yer vermiştir.[49]
- **Münşeâtları:** Hoca Sadeddin Efendi'nin kendisi müstakil bir münşeât mecmuasını sağlığında yazarak oluşturmamıştır. Fakat onun zaman zaman inşâ ettiği vesika nüshaları, başkaları tarafından yazılmış, tertip ve derlemesi yapılarak bir araya getirilmiştir. *Münşeât-ı Hoca Sadeddin Efendi* adıyla oluşturulmuş münşeât mecmuaları şeklindedir.[50]
- **Kaside-i Sa'dî fi'l-Akâid:** İçeriğini namaz ağırlıklı bilgilerin oluşturduğu bir risaledir.[51]
- **Hâşiye a'lâ'l-Beyzâvî:** Beyzâvî'nin yazmış olduğu tefsirinde yer alan Fatihâ tefsirinin haşiyesidir.[52]
- **Risâle fi'l-hilyeti'l-Muhammediye (Şemâiliyye):** Adından da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in dış görünüşünü anlatan bir risaledir.[53]
- **Mir'atü'l-Edvâr ve Mirkatü'l-Ahbâr Tercümesi:** İran'lı Molla Muslihiddin Lârî'nin Farsça yazdığı *Mir'atü'l-Edvâr ve Mirkatü'l-Ahbâr*

[47] İsmet Parmaksızoğlu, *Tâcü't-Tevârih,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
[48] Mehmet İpşirli, "Tâcü't-Tevârih", *DİA,* c. XXXIX, s. 359.
[49] Selim-nâme hakkında yapılmış bir başka çalışma için bk. Ahmet Uğur, "Hoca Saadeddin Efendi'nin Selim-nâmesi" , *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Ankara, (1980), ss. 225-241.
[50] Nüshalarından bazıları için bk. Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4292 numarada, Süleymâniye Kütüphanesi, Reisülküttâb, 921/4 numarada, Süleymâniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3335/2 numarada.
[51] Nüshası için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 4031/4.
[52] Nüshası için bk. Süleymâniye Kütüphanesi, Yeni Cami, 131/1.
[53] Nüshası için bk. Süleymâniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 277/1.

isimli tarih kitabını Hoca Sadeddin Efendi, Vezir Sokullu Mehmed Paşa'nın isteği ile 1566 yılında Türkçe'ye çevirmiştir.[54]

- **Behçetü'l-Esrâr ve Ma'denü'l-Envâr Tercümesi:** Şeyh Nureddin Ebu'l-Hasen Ali b. Yusuf el-Lahmî'nin Arapça olan eserinin Hoca Efendi ve iki oğlu tarafından Türkçe'ye tercüme edilmesiyle oluşturulmuştur.[55]
- **Risâle-i Kuşeyrî Tercümesi:** Kuşeyrî'nin tasavvufî konuları ve kelâm mevzularını içeren eserinin tercümesidir.[56]
- **Kasidetü'l-Emâlî Tercümesi:** Ali b. Osman el-Ûşî'nin manzum akait-nâmesinin tercümesidir. Metin aşağıda verilmiştir.

1.1.2.2.Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Tercümesi ve Nüshaları

Tercüme üzerine Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun[57] yapmış olduğu bir makale bulunduğu için vereceğimiz bilgiler söz konusu makaleye dayanarak olacaktır. Kürkçüoğlu, kendi kütüphanesinde yer alan mecmuada, Muhammed b. Malkoca'nın yaptığı Emâli Kasidesi şerhinin Arapça metin beyitlerinin hizasına ince talikle yazılmış bir tercüme olduğunu belirtir.[58] Tercüme, 115 varaktan oluşan mecmuanın 1b-23a varakları arasında yer almakta olup 19 beyitlik bir mukaddime ile başlamaktadır. 67 beyit olarak tercüme edilen eserde[59] her beyit bir beyitle tercüme dilmiş ve orijinal metnin kafiye ve veznine aynen uyulmuştur.

Elimizdeki tercümenin Hoca Sadeddin'e aidiyeti kesindir. Zira mütercim bunu mukaddime bölümünün yedinci beytinde ismini zikrederek vurgular.

Ve baʿde'l-ḥamd Saʿdü'd-Dīn-i dāʿī

[54] Nüshalarından bazıları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Yeni Cami, 836., Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 922., Süleymaniye Kütüphanesi, Yeni Cami, 836., Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 1944.
[55] Bir nüshası içi bk. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1289.
[56] Nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Beşir Ağa, 344., Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 632.
[57] Kemal Edip Kürkçüoğlu, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi c. 3, S 1/2, (1954), ss. 1-21.
[58] Kürkçüoğlu aynı mecmuada Hoca Sadeddin Efendi tercümelerinin yanlarında ismi bilinmeyen başka biri tarafından arkaik bir ifade ile yapılan Türkçe başka bir manzum tercümenin varlığından bahseder. Söz konusu mecmuaya ulaşamadığımız için bu tercümeyi göremedik ve çalışmamıza alamadık.
[59] Kürkçüoğlu makalesinde verdiği bir dipnotta 59. beytin tercümesinin yapılmadığını, bu beytin tercümesinin Hafız Refi' Efendi'nin neşrinden alındığını belirtir.

Bu yüzden keşf eder meknūn-i bāli.

Bu beytin peşinden gelen dört beyitte de eseri sunduğu kişinin Sultan III. Murâd olduğunu ifade eder.

Ki bir gün Pādşāh-i Rubʿ-i Meskūn
Şeref-efzā-yı evreng-i maʿālī

Şehenşāh-ı cihān Sulṭān-ı ʿālem
Ḫilāfet bāğının zīb-i nihāli

Ḫudā ẓilli vü İslāmın penāhı
O kim verdi cihāna iʿtidāli

Murād ibnü Selīm ibni Süleymān
Ki memdūd ola āfāḳa ẓilāli

Sultan III. Murad övgüsünden sonra bu tercümenin kendisine padişah tarafından buyurulduğunu belirtir:

Hümāyun ḫaṭṭ-i fāl ile buyurmuş
Ki ola terceme Bedʾu'l-Emālī

Mukaddimenin 18. beytinde de tercümenin 3 günden daha kısa bir süre içinde bitirildiği belirtilir:

Ḳalem aldım ele deyüp semiʿnā
Bitirdim üçe varmadın leyālī

Metnin herhangi bir yerinde eserin hangi tarihte yazıldığı veya istinsah edildiğine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak eser, III. Murâd'a sunulduğuna göre, bu padişahın saltanat dönemi olan 1574-1595 yılları arasındaki bir tarihte yazıldığını söyleyebiliriz.

Hoca Sadeddin tercümesi ile ileride bahsedilecek olan İbn-i Bâlî tercümesi arasında bazı beyitlerde büyük ölçüde benzerlik tespit edilmiştir. Bu benzerlikler İbn-i Bâlî tercümesi tanıtılırken gösterilecektir.

1.1.2.3.Metin

[mefâʻîlün-mefâʻîlün-feʼûlün]

Bi-ḥamdiʼllāh Hamd-i ẕiʼl-Celālī
Veripdür naẓme zīb ile cemāli

Zihī ser-nāme-i naẓm-ı ilāhī
Ki ansız bir işin olmaz kemāli

Ana ḥamd eyleriz ki Rabbimizdir
Erişür bize her demde nevāli

Ṣalāt olsun selām ile Resūle
Ki maḥv etdi Ḥaḳ anınla dalāli

Muḥammed Muṣṭafā Maḥmūd ü Aḥmed
ʿAleyhiʼllāhu ṣallī biʼt-tevālī

Ola rıdvān-i Raḥmān ile mesrūr
İmāmüʼl-Mürselīnin ṣaḥb ü āli

Ve baʿdeʼl-ḥamd Saʿdüʼd-Dīn-i dāʿī
Bu yüzden keşf eder meknūn-i bāli

Ki bir gün Pādşāh-i Rubʿ-i Meskūn
Şeref-efzā-yi evreng-i maʿālī

Şehenşāh-ı cihān Sulṭān-ı ʿālem
Ḫilāfet bāğının zīb-i nihāli

Ḫudā ẓilli vü İslāmın penāhı
O kim verdi cihāna iʿtidāli

Murād ibnü Selīm ibni Süleymān
Ki memdūd ola āfāḳa ẓilāli

ʿAceb mi yaysa naʿmāsın cihāna
Ki oldur ḳadri ʿālī ḳadri ʿālī

Binā-yı müslimindir çün vücūdı
Ola bīrūn-i iḥṣā māh u sāli

Bu kem-ter bendesini eyleyüb yād
Erişdi ʿanberin-bū bir miṣāli

Revādır ol miṣāl-i bī-miṣālin
Ki ola rişte-i can kilk-i bāli

Ḫaṭi vü nuḳṭasi ol ḫoş kitābın
Meserret çihresinin ḫaṭṭ ü hāli

Hümāyun ḫaṭṭ-i fāl ile buyurmuş
Ki ola terceme Bedʾu'l-Emālī

Ḳalem aldım ele deyüp semiʿnā
Bitirdim üçe varmadın leyālī

Umarım ki naẓar-gāhından Şāhın
Taḥallī ide fī-ecli'l-mecālī

يقول العبد في بدۀ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Bu sözle eylerem bedʾ-i emālī
İdüp tevḥīd içün naẓm-ı leāli

إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال

İlāh-i ḫāḳ Mevlāmız ḳadīmdir

Anıň her vaṣfınıň vardır kemāli

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحق المقدر ذو الجلال

Diridür ol müdebbir her bir emri

Hem ol ḥaḳdır muḳaddir var celāli

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Mürīdi ḫayr ü şerdir, līk rāżı

Degildir k’ide yaramaz muḥāli

صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Ṣıfātu’llāh ne ʿaynidir ne ġayri

Velī ẕātından olmaz infiṣāli

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Ṣıfāt-ı ẕāt u efʿāl öyle bil kim

Ḳadīm-i bī-fenādur yoḳ zevāli

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى

Viririz Ḥaḳḳa ism-i şeyʾ ü ẕātı

Cihāt-ı sitden ammā ẕātı ḫālī

وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل

Müsemmānın degildir ism ġayri

Baṣīret ehlinin budur maḳāli

وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Degildir cevher ü cism ü ʿaraż Ḥaḳḳ

Degildir baʿż ü küll yoḳ iştimāli

وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Tecezzīsiz bulınur cevher-i ferd

Budur ḥaḳ, lāgvdür ḫāṣmin cidāli

وما القرآن مخلوقا تعالى

كلام الرب عن جنس المقال

Dime Ḳurāna maḫlūḳ etme nisbet

Ḳalan aḳvāle ol ʿālī maḳāli

ورب العرش فوق العرش لكن

بلا وصف التمكن واتصال

Ve Rabbü’l-ʿarş fevḳa’l-ʿarş diriz

Velākin yoḳ mekāna ittiṣāli

وما التشبيه للرحمن وجها

فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Naẓīr ü şibh ü neddi yoḳ Ḫudānın

Ṣaḳın teşbihden ol bī-miṣāli

ولا يمضى على الديان وقت

وأزمان وأحوال بحال

Zemān ile zemīn Ḫallāḳının yoḳ

Bilin māżī vü istiḳbāl ü ḥāli

ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال

Ḫudānın yoḳ nisā vü vālideyni
Hem evlādın inās̱ı vü ricāli

كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Ḫudānın ḥāceti yoḳdur naṣīre
ʿİānet istemez yoḳ ittiḳāli

يميت الخلق قهرا ثم يحيى
فيجزيهم على وفق الخصال

İmāte eyler eḥyāyı cemīʿan
Yine iḥyā edüp eyler suāli

لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال

Cihānda müslimūn niʿmetde küffār
Dereklerde eder derk-i nikāli

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
وما أهلوهما أهل انتقال

Fenā bulmaz ebed cennet cehennem
Hem olmaz ehlinin hiç intiḳāli

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Görürler müʾminūn Allāhı bī-keyf
Velī idrāk olunmaz yoḳ mis̱āli

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Görenler cenneti eyler ferāmūş
Görün ḫusrān-i ehl-i iʿtizāli

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Degildir vācibe ıṣlāḥ vācib
Nice isterse ḫalḳ eyler fiʿāli

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Bize farż oldı tasdīḳ-i melāik
Rusülde daḫi yoḳ kiẕb iḥtimāli

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Nebiyy-i Hāşimī ḫatmü'r-Rusūldür
Daḫi miṣbāḥdır nūr-ı cemāli

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

İmām-ı enbiyā ser-tāc-ı ʿālem
Cihānda ol giderdi iḫtilāli

وباق شرعه فى كل وقت
إلى يوم القيامة وارتحال

İllā-yevmi'l-ḳıyāme şerʿi bāḳī
Anıň dīninden olmaz dehr ḫālī

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Muḥaḳḳaḳ ṣıdḳdır isrā vü miʿrāc
Var anda naṣṣ-ı aḫbār-ı ʿavālī

وإن الأنبياء لفى أمان
عن العصيان عمدا وانعزال

Cemīʿ-i enbiyā maʿṣūmlardır
maʿāṣī ʿamdi yoḳ hem inʿizāli

وما كانت نبيا قط أنثى
ولا عبد وشخص ذو افتعال

Müennes̱ yā muḥanne s̱ yā memālīk
Nübüvvet mülkine olmadı vālī

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Degil Loḳmān u Ẕü'l-ḳarneyn maʿrūf
Nübüvvetle ṣaḳın etme cidāli

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

İner ʿĪsā semādan şerʿimizle
Şaḳī Deccāle ḳomaz ol mecāli

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

Kerāmāt evliyāya mevhibetdir
Ḫudā anlara verir bu nevāli

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Velī hergiz nebīden efḍal olmaz
Resūle rāciḥ olmaz intiḥāli

وللصديق رجحان جلي

على الأصحاب من غير احتمال

Ebū Bekr efḍāl-i aṣḥābdır bil

Göňülde ḳalmasın şekk iḥtimāli

وللفاروق رجحان وفضل

على عثمان ذى النورين عالى

ʿÖmer Fārūḳ-i ḥaḳdır ḳadri oldu

Anıň ʿOṯmān-ı Ẕi'n-nūreyne ʿālī

وذو النورين حقا كان خيرا

من الكرار فى صف القتال

Yine ʿOṯmān mufażżaldir ʿAlīden

Ki eyler münhezim ṣaff-i ḳıtāli

وللكرار فضل بعد هذا

على الأغيار طرا لا تبال

Ḳalan aṣḥābdan efḍal ʿAlīdir

Bu tertīb üzre söyle lā-tubāli

وللصديقة الرجحان فاعلم

على الزهراء فى بعض الخلال

Peyem-ber duḫteri Zehrādan efzūn

Denir Ṣıddīḳanıň baʿżı ḫiṣāli

ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde baʿde mevtin laʿnet etmez

Meger ol kim ola igrāda ġāli

وما المقتول مقطوعاً عليه

بلا ريب ايا اهل يلمقال

Ecel ḳaṭʿ eylemez ḳātil bilā-şekk

Ḥaḳīḳat ehliniň budur maḳāli[60]

وإيمان المقلد ذو اعتبار

بأنواع الدلائل كالنصال

Ḳabūl-i Ḥaḳdır īmān-ı muḳallid

Delāil var buna nāfiẕ niṣāli

وما عذر لذى عقل بجهل

بخلاق الأسافل والأعالى

Degildir cehl ile maʿẕūr ʿāḳil

Eger çözmezse ġafletden ʿiḳāli

وما إيمان شخص حال يأس

بمقبول لفقد الامتثال

Degil īmān-ı yeʾs elbette maḳbūl

Çü yoḳ īmānda emre imtiṣāli

وما أفعال خير فى حساب

من الإيمان مفروض الوصال

Degil aʿmāl-i ḫayr īmanda dāḫil

Egerçi farż ise anıň viṣāli

ولا يقضى بكفر وارتداد

بعهر أو بقتل واختزال

Deňilmez kāfir ü mürted aňa kim

Zināsı var ya ḳatl ü iḫtizāli

[60] Kürkçüoğlu makalesinde bu beytin tercümesinin yapılmadığını, bu beytin tercümesinin Hafız Refi' Efendi'nin neşrinden alındığını belirtir.

ومن ينو ارتدادا بعد دهر

يصر عن دين حق ذا انسلال

O kim ātīde eyler küfre niyyet

O dem dīninden eyler insilāli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد

بطوع رد دين باغتفال

O kim cehl ile ṭavʿan söyleye küfr

Olur din reddi anıň iġtifāli

ولا يحكم بكفر حال سكر

بما يهذى ويلغوا بارتجال

Olunmaz mest-i bī-temyīz ikfār

Sayılur lāgve anıň irticāli

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Degildir şeyʾ ü merʾī emr-i maʿdūm

Görür mi bedr kimse nev hilāli

و غيران المكون لاكشنى

مع التكو ين خذه لا كتحال

Mükevven ġayr-ı tekvīndir degil ʿayn

Bunuňla ʿaynüne et iktiḥāli

ودنيانا حديث والهيولى

عديم الكون فاسمع باجتذال

Muḳarrerdir ḥudūṣ-i mā-sivā'llāh

Heyūlā yoḳdur etme geç ḫayāli

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelāl ile ḥarāme biz deriz rızḳ
Ḳabūl etmezse ger bu ḳīli ḳālī

وفى الاجداث عن توحيد ربى
سيبلى كل شخص بالسئوال

Meḳābirde bi-emri'llāh melekler
Ederler dīn-i medfūndan suāli

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Ḳamu küffāra baʿż-ı ehl-i fısḳa
ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḥisābu'n-nās baʿde'l-baʿṣ ḥaḳdır
Ṣaḳın kesb etme esbāb-ı vebāli

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال

Kütüb vermekde bedʾ olur kiminiň
Yemīni, kiminiň ẓahr ü şimāli

وحق وزن أعمال وجرى
على متن الصراط بلا اهتبال

ʿAmeller vezni ḥaḳdır hem ṣırāṭı
Geçer müʾminler olmaz ihtibāli

وللجنات والنيران كون
عليها مرّ اهوال خوال

Bu gün mevcūddur cennāt u nīrān
Geçürdür andan aḥvāl-i ḫavālī

دخول الناس فى الجنات فضل

من الرحمن يا أهل الأمالى

Duḫūl-i nās cennāta keremdir

O Raḥmāndan eyā ehl-i meʿālī

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

Muḳīm olmaz ʿaẕāb içinde müʾmin

Günahla görse dār-ı iştiʿāli

ومرجو شفاعة أهل خير

لأصحاب الكبائر كالجبال

Şefāʾatle bi-iẕniʾllāh olur maḥv

Kebāir ḳılsa pür deşt ü cibāli

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Duʿānın var teʾşīr-i belīgi

Anı nefy eyler ol kim var dalāli

لقد ألبست للتوحيد نظما

بديع الشكل كالسحر الحلال

Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon

Gören görür anı siḥr-i ḥalāli

يسلى القلب كالبشرى بروح

ويحيى الروح كالماء الزلال

Verir selvet beşāret gibi ḳalbe

Eder iḥyā-yı rūh āb-ı zülāli

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا

تنالوا جنس أصناف المنال

Pes anı iʿtikād ile edin ḥıfẓ
Bulasız tā ki aṣnāf-ı menāli

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Bu ʿabdi ẕikr-i ḫayr ile edin yād
duʿāda eyledikde ibtiḥāli

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Ola kim ʿafv ede Mevlā günāhın
Ola maḫtūm saʿd ile meʿāli

و انيالدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Benim her dem duʿā-yı ḫayrım olur
O kim bir gün baňa ola duʿālı

1.1.3.Şem'î Tercümesi

1.1.3.1.Şem'î'nin Hayatı ve Eserleri

Klasik Türk Edebiyatı şairleri arasında Şem'î mahlasını kullanan birden fazla şair vardır. Bu durum sanatçıların ve eserlerinin karıştırılmasına sebep olmuştur.[61] Murat Karavelioğlu'nun tespitlerine göre; Anadolu'da kadılık yapmış olan Şem'î Efendi, Bursalı Şem'î, Prizrenli Şem'i Şem'ullah (öl. 1529-30), Mesnevi Şarihi Şem'î Mustafa Efendi (öl. 1602'den sonra), Reisülküttap Şem'î Efendi (öl. 1615'ten sonra), Muhammed Salih Şem'î Efendi (öl. 1757), İstanbullu Şem'î Mehmet Efendi (öl. 1757), Konyalı Şem'î Efendi (öl. 1841), Köstendilli Şem'î Mehmet Efendi (öl. 1855), Maraşlı Şem'î Mehmet Molla (öl. 1881) gibi çok sayıda Şem'î mahlaslı kimseler bulunmaktadır. Tezimize konu olan mütercimin, Mesnevi şârihi olarak tanınan Şem'î Efendi olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır.[62]

Şem'î Efendi hakkında vereceğimiz bilgiler Şeyda Öztürk'ün Diyanet İslam Ansiklopedisinde yazdığı Şem'î maddesi[63] ile Taner Gök'ün hazırladığı doktora tezi[64]nden hareketle olacaktır. XVI. Yüzyılın ikinci yarısında Türkçeye yaptığı tercümelerle tanınan Şem'î'nin asıl ismi Mustafa'dır. *Tuhfetü'l-Âşıkîn*'de Şem'ullah, *Mesnevi Şerhi*'nde Muhammed b. Mustafa eş-Şehir Şem'î Halife isimleri kayıtlıdır. Ölüm tarihi ile ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte, son eseri kabul edilen ve H 1011'de (M 1602-1603) tamamlanan *Şerh-i Mahzenü'l-Esrar*'ında kendisi için hüsn-i hatime dilediğine göre vefatı bu tarihten sonra olmalıdır. *Tevârih-i Mevleviyye*'de Şem'î Efendi'nin ölüm tarihini H 1011 (M 1602-1603) olarak kaydeden Sahih Ahmed Dede, Şem'î'nin Üsküdar'da defnedildiğini belirtir.

Şem'î'nin kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır:

---

[61] Yapılan çalışmaların bir çoğunda Mesnevî şârihi diye tanınan Şem'î ile Prizrenli Şem'î birbirine karıştırılmıştır. Murat Karavelioğlu 2005 yılındaki makalesinde söz konusu yanlışlığı delilleriyle göstermiştir. Klasik Türk Edebiyatında Şem'î mahlaslı şairler için bk. Murat A. Karavelioğlu, "Klasik Türk Edebiyatında Şem'î Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'î", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* S 32, (2005), ss. 65-80.

[62] Murat A. Karavelioğlu, age., Şeyda Öztürk, "Şem'î", *DİA*, c. XXXVIII, s. 504.

[63] Şeyda Öztürk, agm., 503-504.

[64] Taner Gök, *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Tuhfetü'l-Ebrâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2014.

- **Şerh-i Gülistan:** Sa'dî-i Şirazî'nin eserine H 976 (M 1568-1569) yılında yazdığı Türkçe tercüme ve şerh olup Şem'î'nin ilk eseridir.[65] Taner Gök tezinde eserin 138 nüshasının olduğunu belirtmiş ve bu nüshaları listelemiştir.[66]
- **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız:** Hâfız Divânı'nın şerhidir.[67] Kütüphanelerde eserin 36 nüshası bulunmaktadır.[68]
- **Şerh-i Dîvân-ı Şâhî:** Emir Şahî-i Sebzevarî diye tanınan Akmelik b. Cemaleddin Firuzkûhî'nin 1000 beyitten oluşan Farsça divanına yazılan şerhtir.[69]
- **Şerh-i Baharistan:** Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa adına yazılan eser, Abdurrahmân-ı Câmî'nin eserinin şerhidir.[70]
- **Şerh-i Pend-i Attâr:** III. Murad'ın musahiplerinden Zeyrek Ağa'ya ithaf edilen eser, Ferîdüddîn Attar'ın eserinden şerh edilmiştir.[71]
- **Tuhfetü'l-Âşıkîn:** Şem'î'nin bilinen tek telif eseridir, 1578 yılında yazılarak III. Murad'a ithaf edilmiştir. 33 babdan oluşan eser, ahlak ve tasavvuf konularını içermektedir.[72]
- **Şerh-i Bostân:** Sâdî-i Şirâzî'nin mesnevisi için 1581'de yazılan şerhtir. Eserin tespit edilen 90 nüshası bulunmaktadır.[73]
- **Şerh-i Mesnevî:** III. Murad'ın emriyle 1587 yılında yazımına başlanan altı ciltlik şerhin ilk beş cildi 1593'te III. Murad'a, altıncı cilt ise III. Murad'ın vefatından sonra tamamlanarak 1596'da III. Mehmed'e sunulmuştur.[74]

---

[65] Eser Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Seyhan Dündar, *Şem'i Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1998.

[66] Taner Gök, *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Tuhfetü'l-Ebrâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2014, ss. 44-53.

[67] Eser Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Elif Beyza Şahin, *Şem'i Şem'ullah'ın Şerh-i Divan-ı Hâfiz'ı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

[68] Taner Gök, agt., ss. 44-56.

[69] Eser Doktora Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Mehmet Nuri Çınarcı, *Mustafa Şem'i'nin Şerh-i Divan-ı Şahi adlı eseri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2011.

[70] Eser Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Davut Akat, *Şem'i Şerh-i Baharistan*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1999.

[71] Eser Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. S Elif Keyik, *Şem'i'nin Şerh-i Pendnamesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.

[72] Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri c. II, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000, s. 258. Eserin nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa 1135, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3993.

[73] Taner Gök, agt., ss. 79-84.

- **Şerh-i Mantıku't-Tayr:** Ferîdüddîn Attar'ın eserinin şerhidir 1599 yılında tamamlanmıştır.[75]
- **Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr:** Hadım Hasan Paşa'ya sunulan şerh, Abdurrahman-ı Câmî'nin eseri üzerine kaleme alınmış, 1597 yılında tamamlanmıştır. Eserin tespit edilen 13 nüshası vardır.[76]
- **Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr:** Abdurrahman-ı Câmî'nin mesnevisinin şerhi olan eser 1600 yılında tamamlanmıştır. [77]
- **Şerh-i Mahzenü'l-Esrâr:** Genceli Nizamî'ye ait olan eserin şerhidir. Şârihin bilinen son eseridir, 1602 yılında tamamlanmıştır. Eserin tespit edilen 4 nüshası bulunmaktadır.[78]
- **Tercüme-i Kaside-i Nûniyye:** Hızır Bey'in akait-nâmesinin manzum tercümesidir.[79]
- **Tercüme-i Şürûtu's-Salât:** Molla Fenârî'nin Arapça risalesinin tercümesidir.[80]
- **Şerh-i Kaside-i Emâlî:** Ali b. Osman el-Ûşî'nin akait-nâme özelliği taşıyan kasidesinin tercümesidir. İleride eser günümüz alfabesine aktarılmış şekliyle verilecektir.

1.1.3.2.Şem'î Tercümesinin Nüshaları

Tercümenin ismi Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hüdai Efendi Koleksiyonu 886 numarada bulunan nüshasında *Tercüme-i 'Akâyidi'l-Lâmiyye li 'Alî İbni 'Osmân el-Ûşî 'alâ Mezhebi'l- Mâturîdiyye Rahimehü'llâh* şeklindedir. Tercüme, aruzun *mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Dörtlükler

---

[74] Eser Doktora Tezi olarak hazırlanmış, 2011 yılında kitap olarak basılmıştır. Bk. Şeyda Öztürk, *Şem'i Efendi ve Mesnevî Şerhi*, İsam Yayınları, İstanbul, 2011.

[75] Eser üzerine bir Yüsek Lisans bir de Doktora Tez çalışması yapılmıştır. Bk. Muhammet İnce, *Şemʿî'nin Mantıku't-Tayr Şerhi: İnceleme-Metin,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2012., Muhittin Turan, *Şemʿî Şemʿullâh Şerh-i Mantıku't- Tayr,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana, 2014.

[76] Taner Gök, *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Tuhfetü'l-Ebrâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2014, s. 98.

[77] Eser Doktora Tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Taner Gök, agt.

[78] Taner Gök, agt., s. 106.

[79] Eserin nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu, 5427/9. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi 886.

[80]Eserin nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi Kasidecizâde 698, Süleymaniye Kütüphanesi Nuri Arlasez 54, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 6580/3, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 76/6, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi 16 Or 472/1.

şeklinde olan tercümenin kafiye örgüsü a/a/a/b şeklinde ilk üç mısra kendi içinde kafiyeli, son mısralar ise Kaside-i Emâlî'nin kafiye özelliğine bağlı kalarak lam harfiyle kafiyelendirilmiştir.

Tercümenin yazılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır fakat mütercimin yazdığı son eseri kabul edilen *Şerh-i Mahzenü'l-Esrar*'ından yola çıkarak 1602 tarihinden önce yazıldığı söylenebilir.

Eseri incelerken dört nüshanın karşılaştırmasını yaptık. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hüdai Efendi Koleksiyonu 886 numaradaki nüshayı esas alırken diğer nüshalardan da yararlandık. Bu nüshayı temel almamızın sebebi diğer nüshalarda birbirinden farklı olarak bazı beyitler eksik iken mezkûr nüshanın daha doğru ve tam olduğu kanaatine varmamızdır.

Eserin, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hüdai Efendi Koleksiyonu 886 numaradaki (A1) nüshası 12 varaktan oluşmaktadır. Süslü bir serlevha üzerinde kırmızı renkli mürekkeple eserin ismi yer almaktadır. Her bir Arapça beytin tercümesinin bir dörtlükte yapıldığı çeviride 66 beyit tercüme edilmiştir. Eserin başında Arapça 2 dörtlük ve eserin sonunda Türkçe 5 dörtlük yer almaktadır. Harekeli nesih kullanılan nüshada Kaside-i Emâlî'nin Arapça kısımları kırmızı renkli mürekkep ile tercümeler ise siyah renkli mürekkep ile yazılmıştır. İlk iki sayfada metin kalın kahverengi bir çerçeve içine alınmış, sonraki sayfalarda kırmızı renkli ince çift sıralı çerçeve yapılmıştır. Arapça beyitler sayfanın ortasına, mısraları alt alta gelecek şekilde yazılmış, her bir beytin tercümesi ise ikişer mısrası yan yana gelmek üzere dörtlüklerle yapılmıştır. Her birinin 13 satırdan oluştuğu sayfalarda ortalama üç beyit ve tercümeleri yer almaktadır. İstinsah tarihi H 1175 (M 1761/1762) olan nüshanın müstensihi ise Seyid İsmâil Pehlivanzâde'dir.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 3080 numarada (A2) kayıtlı 34a-53b sayfaları arasında yer alan nüsha toplam 21 varaktan oluşmaktadır ve nüshada 64 beytin tercümesi yer almaktadır. A1 nüshasından farklı olarak 3 beytin tercümesi ve tercümenin sonunda mütercim tarafından yazılan, mütercimin kendisine dua istediği ve mahlasını kullandığı 5 dörtlükten oluşan bölüm yer

almamaktadır. Kırmızı bir başlıkla *Hâzihi Kaside-i Emâlî Rahmetullâhi 'aleyh* diye isimlendirilen nüshada harekeli nesih kullanılmış ve Arapça beyitler kırmızı ile yazılmışken tercümeler siyah renkli mürekkep ile yazılmıştır. Arapça beyitlerde ve tercüme olan dörtlüklerde her mısra alt alta gelecek şekilde yazılmıştır ve her sayfa 10 satırdan oluşmaktadır. Nüshada müstensihin adı ve istinsah tarihi bulunmadığı gibi mütercimin mahlasının olduğu beyitler de bulunmadığından mütercimin de ismi yer almamaktadır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu 2872/7 numaradaki (A3) nüsha 62b-70b arasındaki 9 varaktan oluşmaktadır. Süslü bir serlevha üzerinde kırmızı renk ile *Kaside-i Sirâcü'd-dîn-i Emâlî* şeklinde isimlendirilen nüshada sarı yaldız ile çerçevelendirilmiş her sayfada her biri kırmızı ile yazılmış Arapça 5 beytin, her biri siyah ile yazılmış dörtlüklerden oluşan tercümeleri yer almaktadır. Toplam 64 beyit ve tercümesi yer almaktadır. Sayfa içinde Arapça kısımlar ile tercümeleri ayrı ayrı çevreleyen çerçeveler bulunmaktadır. Harekeli nesih yazı türünün kullanıldığı yazmada intinsah tarihi ya da müstensihin adı bulunmamaktadır.

Yine, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Koleksiyonu'nda bulunan 4906/6 numaradaki (A4) nüsha 55a-63a arasındaki 9 varaktan oluşmaktadır. İsimlendirilmeden kırmızı yazı ile yazılmış besmele ile başlayan nüsha şekil ve içerik olarak büyük ölçüde A3 nüshasıyla benzerlik göstermektedir. Bu nüshada da müstensihin adı ve istinsah tarihi yer almamaktadır. Bunların dışında tespit edilen nüshalar şu şekildedir[81]:

- Süleymaniye Kütüphanesi Fâtih Koleksiyonu 5427.
- Süleymaniye Kütüphanesi Fâtih Koleksiyonu 5372 numarada, 105-114 varakları arasında.
- Süleymaniye Kütüphanesi Tâhir Ağa-Tekke Koleksiyonu 368 numara.
- Süleymaniye Kütüphanesi Mehmed Asım Bey 724/9numarada, 66-74 varakları arasında.

[81] Taner Gök'ün tespit ettiği 12 nüshaya ilave olarak, tespit ettiğimiz İstanbul üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde yer alan nüsha ile birlikte eserin 13 nüshası tespit edilmiştir.

- İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesi Osman Ergin Yazmaları 625/4'de 276-336 varakları arasında.
- İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesi Osman Ergin Yazmaları 1294/6'de 596a-677a varakları arasında.
- Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 2238/2 numarada.
- İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 1201/1 numarada 129a-138a varakları arasında.
- Tunus Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 13266 numarada 126a-139a varakları arası.

1.1.3.3.Metin

[mefâ'îlün- mefâ'îlün- fe'ûlün]

[1b]
'Akâyidi'l-Lâmiyye li 'Alî İbni 'Osmân el-Ûşî 'alâ Mezhebi'l- Mâturîdiyye Rahimehü'llâh

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

İlāhün mālikün mevlāi'l-mevālī
Lehu vaṣfu't-tekebbiru ve't-teʿālī

İlāhun lā yünāziʿuhü şerīkun
Ve yeḫluḳu māyeşāʾu bilā miṣāli

Celīlun celle ʿan şibhin ve miṯlin
ʿAzīzun ʿazze ʿan ʿammin ve ḫālī

Ve eyḳın enne külle ḫalḳı fānin
Ve yebkā vechü Rabbike ẕü'l-celāli[82]

[82] "Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacaktır." Rahman 55/27.

يقول العبد في بدۀ الأمالى

[2a]

لتوحيد بنظم كاللالى

Sirācüddīnü Emīn Ūşiyyu vālī

Kitāb içre ki adıdur Emālī

İdüp tevḥīd ile bedʾ-i maḳālī

Ḳılupdur naẓm içün naẓm-ı leʾālī

إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال

Bu güne Ḫākimü Maʾbūdu Ḥāliḳ

Ezeldür ki ʿademden ẕāt-ı sābıḳ

Hem anuň fāiḳı her vaṣfu fāiḳ

Bulupdur ẕāt-ı pākinde kemāli

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحق المقدر ذو الجلال

Ḥayātı kendüden ẕātiyle ḳāʾim

Müdebbirdür ömüri ḫalḳa dāʾim

Ḳadri anuň[83] ḳamu aḥvāle ʿālim

Cihāna ṭoludur ḳahr u celāli

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

[2b]

Bed u nīk iḫtiyārıyla[84] oldı çün var

Vuḳūıʿ ḫayr u şerri oldı ḫāstār

Velī rāżı degil nehy itdi tekrār

ʿİḳāb īcāb iden her sū-i ḥāli

صفات الله ليست عين ذات

[83] Aruz bozulmuştur. “kadri anuň”, “anuň kadri” yapılarak vezin düzeltilebilir.

[84] Aruz problemi vardır. “ihtiyarıyla yerine “ihtiyarla” şeklinde okunarak sorun çözülebilir.

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Terādüf ism-i ẕātiyle ṣıfāta
Muḥāl oldı pes olmaz ʿāyn-ı ẕāta
Velī ġayriyyeti irüb sebātā
Degil şol ḥadde ki ol'infiṣāli

صفات الذات والأفعال طرا
قديمات مصونات الزوال

Ṣıfātü'ẕ-ẕātı efʿāliň temāmet
Ḳadīmü ẕāta lāzım oldı elbet
Anıňla ḳāʾim oldı eylemez şet
Ki yaʿni ẕātdan bulmaz zevāli

نسمى الله شيئا لا كالأشيا
وذاتا عن جهات الست خالى

Olur ḥaḳ şeyʾ-i ẕātiyle müsemmā
Degildir sāʾir eşyā gibi ammā
[3a]
Ki ol ḫālıḳ sivā maḫlūḳ-ı cemmā
Hem anuň şeş cihetden zāt-ı ḫālī

وليس الاسم غيرا للمسمى
لدى أهل البصيرة خير آل

Degildür ẕāta ġayr ism'oldı bel ʿayn
Ki anlarda vürūdı hükme yoḳ beyn
Eṣaḥ meẕheb budur ḳıldı bunı zeyn
Baṣīret ehli ḫayr-ı āliň maḳāli

وما إن جوهر ربى وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

Tenāhi vü taḫayyur yoḳ Ḫudāya
Degil terkib ü cüz olmaz sivāya

Pes olmaz cevheri cism aňa māye
Daḫi yoḳ küllü baʿżıň iddiḫālī

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Vücūdı bī-tecezzī cüzʾüň el-ḥaḳ
Ḳamu eẕhānda ṣābitdür muḥaḳḳaḳ
Ki fażl ehli anı fehm itmege ḥaḳ
Ḳılur noḳtayla taʿbīr ü miṣāli
[3b]

وما القرآن مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

Kelāmullāh degildür emr-i maṣnūʿ
Degil hem ṣavt u ḥarfden lafẓ-ı mesmūʿ
Kelāmı nefsidür olması memnuʿ
Ḥaḳ ehli içre nāsık cins ü ḳāli

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

Muvaffıḳ olduġı ʿarş üzre hemān
Tevelli vü ʿuluvvi vaṣf ile dān
Temekkün vaṣfiy-ile gerçe nādān
İder isnād vaṣfa ittiṣāli

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Şebīhi yoḳ Ḥaḳuň her dem ciḥānda
Ḳomaz teşbīhe yol ʿaḳlı ehl-i cānda
Ṣaḳın dīn ehlinüň her ṣınfın andan
Ḳamunıň tā ki ḫayr ola maḳāli

ولا يمضى على الديان وقت

[4a]

وأحوال وأزمان بحال

Ne evḳāt u ne ezmānuna ācāl

Ne ġayr-ı rāsiḫ evṣāf aʿnī aḥvāl

Mürūr itmez ḫudā üzre be-her ḥāl

Ki ḥādiṣle ḳadīmüň yoḳ diḥāli

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Müberrādır çün Allāh iştihādan

Muḥāl aňa cüz olmaḳ hem sivādan

Münezzehdir pes evlād-ı nisādan

Ünāsıdur olaruň ger ricāli

كذا عن كل ذى عون ونصر

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Çün icābī vü selbī vaṣfa ṣāḥib

Özidür lābud oldı ferẓü vü ġālib

Degildür ʿavn ü nuṣret ġayre rāġıb

Ḳamudandur çü müstaġnī vü ʿālī

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

[4b]

Ḳılur ḳahrı yüzinden ḫalḳı ifnā

Cezā içün hem ider ṣoňra iḥyā

İdüb ḳāmūya ʿadl ü ḥükmin icrā

İder her birinüň vefḳ-ı ḫışāli

لأهل الخير جنات ونعمى

وللكفار إدراك النكال

Virüp ḫayr ehline cennāt-i ʿuẓmā

İderler anda ʿıyş u nūş u naʿmā
Velī idrāk olup küffāra meʾvā
Ḳılur anlara envāʿ-i nikāli

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
وما أهلوهما أهل انتقال

Fenā yoḳdur ne nār u ne cahīme
Ne cennāte ne andaġı naʿīme
Olar hem daḫi meʾvā olsa kime
Muḫalled ḳalur itmez intiḳāli

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Görür müʾminler ol ṣulṭānı ol dem
Velī bī-irtisām-ı ṣūret ey ʿamm
[5a]
Vuḳūf-ı ḥaddsiz olmazsızın hem
Şuʿāʿ-ı āyn-ı rāʾinüň viṣāli

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Likāsı k'oldı nuʿmānuň ʿaẕīmi
Anıňla unıdalar her naʿīmi
Velī görmeye ol vech-i kerīmi
Ḳabūl iden tarīk-i iʿtiẕāli

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Degil vācib ki ḳulları-çün Allāh
Riʿāyet ḳıla aṣlaḥ fiʿli ol şāh
Çi ger fażlıyla müʾmin luṭfuna rāh
Bilür ʿadliyle hem kibr ibtiẕāli

وفرض لازم تصديق رسل

وأملاك كرام بالنوالى

Ḳamuya farżdur kim her peyember

İmānıyla biri ḳalmaya münker

Kirāmen kātibīn olan melekler

Hem inüp çıḳdıġına bi't-tevvāli

[5b]

وختم الرسل بالصدر المعلى

نبى هاشمى ذو جمال

Muʿalla-ḳadr ü muḫtār u müʾeyyed

Nebiyyü hāşimī yaʿni Muḥammed

Olubdur ḫatm-i rusl ol nūr-ı sermed

Ṭolupdur ʿālem envār-ı cemāli

إمام الأنبياء بلا اختلاف

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Muḥaḳḳaḳ muḳtedā-i enbiyā ol

Reʾīs-i evliyāʾ vü aṣfiyā ol

Ḳamudan fażl-ı dīn ehl içre maḳbūl

Ebeddür emrinüň yoġ iḫtilāli

وباق شرعه فى كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال

Nitekim ḳıldı dīni nesḫ-i edyān

Anıň maḥkūmıdur her cinn ü insān

Belī bāḳīdür anıň şerʿi her ān

Olunca ḥaşre ḫalḳıň irtiḥāli

وحق أمر معراج وصدق

[6a]

ففيه نص أخبار عوال

Olubdur emr-i miʿrāc[ı] muḥaḳḳaḳ

Muṭābıḳdur vuḳūʿa hem muṣaddaḳ

K’anuňçün naṣṣ-ı aḫbār-ı münemmaḳ

Ne varsa ṭaʿn u reddendür ʿavāli

وإن الأنبياء لفى أمان

عن العصيان عمدا وانعزال

Kebāʾirden nebīler oldı maʿṣūm

Ṣaġāir sehv iledür ġayr-ı mevhūm

Hem anlar bulmaduġı daḫi maʿlūm

Nübüvvet ẕirvesinde inʿizāli

وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Nübüvvet muḳteẕīdür vaḥyi isnād

Daḫi ıṭlāk hem biʾd-daʿvā işhād

Pes urmaz ʿavrat u ʿabd aňa bünyād

Hem ol kim ideraʾy-i iftiʿāli

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

[6b]

Nübüvvet bulmamaḳlıḳda taḥaḳḳuḳ

Yoġ İskenderle Loḳmānda teferruḳ

Ḫuṣūṣa ḥükm iden ider taḫalluḳ

Ḥaẕer ḳıl ḳılma meşkūka cidāli

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Ḥarām ḫoş ḥıl gibi Ḥaḳdan ḳulına

Muḳadder rızḳ olupdur alňına

Budur ḥaḳ buġż ider ger ḳāʾiline

Aduyy-ı ḥaḳ idüben irticāli

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

لدجال شقي ذى خبال

Semādan ine ʿĪsā rūy-ı ḫāke

Dürīşe neşr-i ḥükm-i şerʿi pāke

Virüp Deccāl ehlini hem helāke

Cihānda refʿ ola ḫudʿa ḫabāli

كرامات الولى بدار دنيا

لها كون فهم أهل النوال

Velīden geldi emr-i ḥarḳ-ı ʿādet

Olardan yaʿnī s̱ābitdür kerāmet

[7a]

Ki dünyā içre ol ehl-i saʿādet

Bulubdur ḥaḳdan envāʿ-ı nevāli

ولم يفضل ولى قط دهرا

نبيا أو رسولا فى انتحال

Şerefde olmadı hiçbir velīye

Resūle efḍal olmaḳ yā Nebī'ye

Belī şek yoḳ ki metbūʿ-ı celī'ye

İrişmez tābiʿīnüň intiḥāli

وللصديق رجحان جلى

على الأصحاب من غير احتمال

Ebū Bekr ol şeh-i ṣıddīḳ-ı bāhir

Ḳamu ṣuḥb üzre boldı faẕ̇l-ı fāḫir

ʿUluvv-i ḳadri ʿinde'llāh ẓāhir

Ki yoḳdur ġayra rücḥān iḫtimāli

وللفاروق رجحان وفضل

على عثمان ذى النورين عالى

ʿÖmer Fāruḳ-i rāh-i ḥaḳḳ u bāṭıl
Olubdur fażl ile ʿOṯmāna fāżıl
Ki Ṣıddīḳ olduġunda ḥaḳḳa vāṣıl
Ḫilāfet anda boldı ibtihāli

[7b]

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Ḥayānıň kāni Ẕü'n-nureyn ʿOṯmān
ʿAliyyü'l-Mürteżādan buldı rücḥān
Ḥadīṯ ile k'aňın içün didi levkān
Anı tafḍīl ider ḫayru'l-ehālī

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

ʿAli kim oldı rüccāʿu'l-ḳıtāl ol
Bulardan ṣoňra'nuňdur fażl-ı maḳbūl
Ḳamu fażl ehli anuňla varır yol
Bu tafḍīlinde olmasın mebālī

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Daḫi Ṣıddīḳa yaʿnī ʿĀişe dān
Bulubdur ḥażret-i Zehrāya rücḥān
Velī ḫaṣletleriň baʿżındadur ān
Ki bunıň daḫi var efḍal ḫilāli

ولم يلعن يزيدا بعد موت

[8a]

سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde öldüġünden ṣoňra ümmet

Recā-i ʿafv idüp itmedi laʿnet
Meger anlar k’ola mikṣār-ı hüzʾet
Daḫi taḥrīż-i şerde ḥadde ġāli

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Cibāl ehli gözi bī-fikr u ferdur
Ḥaḳı bilmekde müʾmin bā-ḫaberdür
Delāʾil var ki dīni muʿteberdür
Ḳılur ḳaṭʿ ile kim seyfiň niṣāli

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Ṣabī ger bāliġ ola çünki ʿāḳil
Degil ʿözr olmaḳ Allāhını cāhil
Gerek k’anı bile maḫlūḳa cāʿil
Esāfildür olardan ger eʿālī

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

[8b]
ʿAẕābu’llāhı taʿyīn bolduġı dem
Degildür şaḥṣıň īmānı müsellem
Anıňçün kim o ḥāletden muḳaddem
Bulunmamışdur emre imtisāli

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

ʿIbāduň ḳılduġı ṭāʿāt ü iḥsān
Ḥisāb olunmaz īmānından ey cān
Bu mefrūż olduġı ḥāletde k’imān
Olıcaḳ yoḳ ʿamelden intibāli

ولا يقضى بكفر وارتداد

بعهر أو بقتل واختزال

Kebāʾir irtikābiyle ibāde

Ne küfr ḥükm olınur ne irtidāde

Degil küfr itse yaʿnī bi'l-irāde

Zinā vü ḳatl ü ḳaṭʿ-ı ʿużvā mālī

ومن ينو ارتدادا بعد دهر

يصر عن دين حق ذا انسلال

Żamīrinde kişi ger ḳıla niyyet

Ki mürted ola anı vaḳtde ber vaḳt

[9a]

Çıḳar dīninden ol sāʿatde elbet

Bulundı çün ki ʿazm-i intiżāli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد

بطوع رد دين باغتفال

Ḫaṭāsız iḫtiyār-ile gerek ḳul

Diline lafẓ-ı küfr üzre vire yol

Anı küfr olmaya ṣansa daḫi ol

Olur kāfir çün itdi iġtifāli

ولا يحكم بكفر حال سكر

بما يهذى ويلغوا بارتجال

Dinilmez kāfir ol mest ü tebāhe

Ki bī-fikr ire fuḥş u laġ u kemāhe

Dir olsa yaʿni küfri bi'l-bedāhe

Çü bī-ʿakl oldı yoḳ dīni ziyānı

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Degil merʾīyy-i ḥaḳ maʿdūm mümkin
Hem aňa şey dimez ḥaḳ dīn-i muḥṣin
Ḳılupdur ehl-i ḥaḳ bu ḥükme muʿlin
Ẓuhūrı gelmedi māh-ı hilāli

[9b]

و غيران المكون لا كشيئ
مع التكو ين خذه لا كتحال

Muġayir oldı īcād ile mevcūd
Müsebbebe sebebdir ḫalḳ-ı maʿbūd
ʿAmā-i cehl refʿ itmekse maḳṣūd
Baṣīret ʿaynine ḳıl iktiḥāli

ودنيانا حديث والهيولى
عديم الكون فاسمع باجتذال

Heyūlātıň vücūdı yoḳ ʿabeṣdür
Cihān eczāsı birle pes ḥadeṣdür
Ḫudānıň ṣunʿıdır ger cemʿu besdür
İşit şād-ile ḳıl ḥaḳda hāli

وللدعوات تأثير بليغ
وقد ينفيه أصحاب الضلال

Müʾeṣṣirdür ḳamu müʾminde daʿvāt
Bulur nefʿ andan aḥyā vü ger emvāt
Velī nefy ider ol teʾṣīrler amā
Ḫaḳ üzre iḫtiyār iden ḍalāli

وفى الاجداث عن توحيد ربى

[10a]

سيبلى كل شخص بالسئوال

Kebīr ü ger ṣaġīr ehl-i ḳubūra

Gele iki melek andan ẓuhūra
Mehābet birle ḳarşusında ṭura
Ḳıla tevḥīd ü dīninden suʾāli

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Cemīʿ ehl-i küfr ü baʿżı fāsıḳ
Ki tevbeyl'olmadı ġufrāna lāyıḳ
ʿAẕāb-ı ḳabr olur anlara lāḥiḳ
Anın-çün k'itdiler sūʾ-i fiʿāli

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Çü var her mümkine ḳudret Ḫudāda
Pes ider cümle maʿdūmı iʿāde
Ḥisāb ol günde hem ḥaḳdır ʿibāde
İdüň terk ictināb idüb vebāli

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال

[10b]
Mekātib k'oldı aʿmāl anda muʿlem
Ṣaġından şolına aḫyāra ol dem
Velī eşrāra iʿṭāya cihet hem
Olısar cānibi ẓahr u şimāli

وحق وزن أعمال وجرى
على متن الصراط بلا اهتبال

ʿAmel kim nīk ü bed ḫalṭ ider insān
Anıň veznine ḥaḳdır anda mīzān
Daḫi cisr-i ceḥīm üzr'ehl-i keyhān
Tefāvüt birle ḳılar insilāli

ومرجو شفاعة أهل خير

لأصحاب الكبائر كالجبال

Ḥaḳ ehlinden ḳıyām itdikde sāʿat

Günāh ehline mercuʿdur şefāʿat

Olursa daḫi itdügi isāʿat

ʿİẓāmda ulu ṭaġlarıň miṣāli

و للجنات والنيران انكون

عليها مراخوال خوال

Ezelde şimdide cennāt ü virān

Bular mevcūd olupdur eyle iẓʿān

[11a]

İkisi üzre itmişdür cereyān

Bilā şübhe ezmān-ı ḥāli

دخول الناس فى الجنات فضل

من الرحمن يا أهل الأمالى

ʿAṭāyāya yārın nāsıň vuṣūli

Cināne fażl-ı raḥmāndur duḥūli

Dü dār içre umar raḥmet ḥuṣūli

Hem envāʿi niʿam ehl-i emāli

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

Kebāʾir ehli k’ola anda īmān

Ḫulūd ile degildir ehl-i nīrān

Yaluňuz yaʿni şūm ẓenbile insān

Bu yoḳdur k’ola teʾbid ihtibāli

لقد ألبست للتوحيد نظما

بديع الشكل كالسحر الحلال

Sirācü’d-dīn buyurdı raḥmetu’llāh

Ki tevḥīde geyürdim naẓm-ı dil-hāh
Bedīʿ u’ş-şeklidir ke’s-siḥr ki efrah
Bulur ityān-ı miṣle iġtiḳāli

[11b]

يسلى القلب كالبشرى بروح
ويحيى الروح كالماء الزلال

Feraḥ virir dile rāḥatle ʿumrā
Niteki ityān-ı mabūb-ıla büşrā
Hem ider cehlle ölmüş cānı iḥyā
Nebātı nitekim ṣayfuň ṭalāli

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Şürūʿ idüp pes ey ehl-i saʿāde
Dürişüň bunda ḥıfẓ-ı iʿtiḳāde
Vesīledür çü bu cümle murāda
Bulasız ḥaḳdan envāʿi menāli

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Bu naẓmıň şükrine kim itdim iḥsān
Oluň bu ʿabde ẕikr-i ḫayra miʿvān
Dileň bir vaḳt benim-çün ʿafv-ı ġufrān
İdicek Rabbiňüze ibtihāli

لعل الله يعفوه بفضل

[12a]

ويعطيه السعادة فى المآل

Duʿā-yı ḫayrıňız şāyet Ḫudāya
İrgüre fażl-ile ʿafv-ı ʿaṭāya
Varulduġunda tā rūz-ı cezāya

Vire fevz-i ʿaẓīme iḫtilāli

و انیالدهرادعوکنه وسعی
لمن بالخیر یوما قد دعالی

Benim-çün her ki eyyāmında bir vaḳt
Duʿā-i raḥmet ile ḳıla şevḳat
Ḳamu ʿömrinde k'ola vusʿ-ı ṭākāt
Duʿāsına ḳıluram iştiġāli

Bi-ḥamdillāh ki bā-ḫayr u selāme
İrişdi tercüme ūş iḫtitāme
Belī bu dürre şerḥ olub bu nāme
Virür her ʿuḳdesine inḥilāli

Egerçi naẓme tekrār-ı ḳavāfī
Degül faẓl ehline ʿādet ḫilāfī
Velī bu dürre hem bu şerḥi şāfī
Tekerrürsüz bulubdur iʿtidāli

Çü dīn bābında vardur bunda esʿāf
Bu vaẓʿ içün bu ʿabde olmaz inṭāf
Ḳabūl idib keremden ehl-i inṣāf
Saḳīmine virirler indimāli

[12b]
Bu ʿabdüň yoġ idi bu iḳtidārı
K'ide bu naẓm-ı nādirle bu kārı
Muḥāl olaydı ger ḳılmasa yārī
Ḥaḳuň ʿavnīne anuň ittikāli

Naẓar ḳılub bu naẓm-ı iʿtiḳāda
Getüren Şemʿīyi ḫayr ile yāda

İki ʿālemde irişsin murāda
Bulub ḥaḳ ehli ile iḫtifāli

Temmeti'l-emālī meʿa tercemeti'ş-Şemʿī raḥimehumü'llāhi teāʿlā mine'l-itmām sevvedehü es-Seyyid İsmaʿīl Pehlivān-zāde ġufire ẕunūbehümā. Āmīn yā muʿīn. Sene 1175.[85]

[85] A1 nüshasının müstensihi tarafından yazılan kısımdır.

1.1.4.Sinân İzzî Tercümesi

1.1.4.1.Sinân İzzî'nin Hayatı ve Eserleri

Tercümede yer alan *"Sinān-ı ʿİzzī her dem ḳāim ola / Sinīn-i ömri daḫi dāim ola"* beytinden mütercimin Sinân İzzî olduğu anlaşılmaktadır ancak kaynaklarda Sinân İzzî ismine rastlanmamıştır. Yaptığımız araştırmada İzzî mahlasını kullanan bazı şairler tespit edilmiştir. Bu isimlerden Osmanlı Vakanüvisi Süleyman İzzî'nin (öl. 1755) kaynaklarda yer alan eserlerinde böyle bir tercümeye rastlanmamıştır.[86] Ahmed İzzî ya da Eşrefzâde Ahmed İzzeddin (öl. 1740) diye tanınan divan şairinin de eserleri arasında Kaside-i Emâlî Tercümesine rastlanmamıştır.[87] Yine bir divan şairi olan Mehmed İzzî Efendi'ye (öl. 1694) ait Kaside-i Emâlî Tercümesi bulunmamaktadır. [88] Ayrıca *Keşfü'z-Zünûn*'da bahsedilen İzzî mahlaslı Ahmed ibn Abdullah el-İzzî[89] ve Şeref ibn Osmân el-İzzî [90] isimlerine ait tercümeye rastlanmamıştır. Kaynaklarda İzzî mahlasını kullanan kimselerin gerek isminin Sinân olmaması gerekse eserleri arasında Kaside-i Emâlî Tercümesinden bahsedilmemesinden dolayı mütercim hakkında bilgi veremeyeceğiz.

1.1.4.2.Sinan İzzî Tercümesinin Nüshaları

67 beytin tercümesinin yapıldığı eser, 8 beyitlik Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e salât ve selam ile eserin niçin kaleme alındığından bahseden bir giriş ile başlar. Beyitler genellikle iki beyitle tercüme edilmekle birlikte bazen 3-5 beyitle tercüme edilen beyitler de olmuştur. Birden fazla beyitle yapılan tercümelerde bir ya da iki beyit tercüme, diğerleri ise şerh özelliği göstermektedir. Beyitlerden bir tanesi ise sadece bir beyitle tercüme edilmiştir. Mütercim kasidenin sonunda yer alan dua beytini 12 beyitlik Türkçe dua bölümü ile

---

[86] Feridun Emecen, "İzzî Süleyman Efendi", *DİA*, c. XXIII, s. 566.
[87] Eşrefzâde Ahmed İzzeddin divanı hakkında yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bk. Abdullah Kara, *İzzî Divanı,* (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
[88] Ramazan Ekici, "Mehmed İzzî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com (14.11.2015)
[89] Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, s. 1550.
[90] Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, s. 754.

genişletmiş, son beyitte ise mahlasını kullanarak tercümesi sonlandırmıştır. Yani tercüme, 67 Arapça beytin yanında toplam 168 Türkçe beyitten oluşmaktadır. Kaside-i Emâlî'nin vezni olan *mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün* kalıbına sadık kalarak tercüme de aynı vezinle yazılmıştır. Kafiye örgüsünde ise değişiklik yapılarak mesnevi nazım şeklinde olduğu gibi aa/bb/cc şeklinde her beytin kendi arasında kafiyeli olduğu bir kafiye sistemi benimsenmiştir.

Eserin, tarafımızdan iki nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu 1391 numarada kayıtlı nüshası 1b-9a arasında 9 varaktan müteşekkildir. Her sayfada 5 Arapça beyit ve her birinin 2 tercümesi olmak üzere toplam 15 beyit bulunmaktadır. Mısraları yan yana olmak üzere her bir satırda bir beyit olacak şekilde yazılmıştır. Sayfalarda çerçeve kullanılmamıştır. Arapça beyitler kırmızı renkle harekeli nesih yazı ile tercümeler siyah renkli harekesiz ta'lik yazı ile yazılmıştır.

Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz B 346/3 numarada 24a-28a arasında *Kasidetü Yekûlü'l-Abd* olarak kayıtlı nüsha 5 varaktan oluşmaktadır. Harekesiz nesih yazı türüyle yazılan eserde Arapça beyitler kırmızı mürekkeple, tercümeler ve diğer Türkçe beyitler ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada mısralar yan yana ve her bir satırda bir beyit olacak şekilde 29 beyit bulunmaktadır. Süleymaniye nüshasından farklı olarak en sonda yer alan 4 beyit bu nüshada bulunmamaktadır ve mütercimin mahlasının olduğu beyit yoktur. Müstensihin ismi ya da istinsah tarihi kayıtlı değildir.

1.1.4.3.Metin

[mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün]

Bilmillāhirraḥmānirraḥīm

Ṣenā ol ḫażret-i kāmil ṣıfāta
Ki feyżi şāmil itdi kāināta

Selām olsun ʿumūman enbiyāya
Ḫuṣūsā kim Muḥammed Muṣṭafāya

Daḫi āline vü ṣaḥb-ı kirāma
Seḳāhüm Rabbühüm kāsü'l-kirāma[91]

Ṣenādan ṣoňra ol maʿbūd-ı pāke
Ki ʿakl ü fehm virdi āb u ḫāke

ʿİnāyet eyleyüb tevfīḳ-i bārī
Hidāyet ʿāleminden irdi yārī

Olub deryā-yı tevḥīd içre ġavvāṣ
Getürdüm naẓma bir ḳaç gevher-i ḫāṣṣ

ʿAḳāid gencinüň miftāḥıdur bu
Fevāid gencinüň miṣbāḥıdur bu

Ṣenā ol pādişāh-ı bī-niyāza
Ki ḳuluň rāz-dār itdi bu rāza

يقول العبد في بدۀ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Ḳul eydur mebde-i imlālarında
Cevāhir naẓm idüp inşālarında

Dirüb tevḥīd çün bir nice gevher
Getürdi naẓma çün dürr-i münevver
[2a]

إله الخلق مولانا قديم
وموصف بأوصاف الكمال

Ḫudā kim ṣaniʿidür ki ināyet
Ki oldur mūcidi bu mümkinātuň[92]

[91] "… Rableri onlara tertemiz içecekler sundu." Dehr 76/21.

Ḳadīmīdür anuň ẕāt u ṣıfātı
Kemāl-i vaṣf-ile mevṣūf ẕātı

هو الحى المدبر كل أمر
هو الحى المقدر ذو الجلال

Ḥayāt ıssı müdebbirdür umūrı
Muḳadderdir bütūnı vü ẓuhūrı

Celīl ol veche kim ṣaḥrā-yı eflāk
Degildür dergehinde ẕerre-i ḫāk

مريد الخير والشر القبيح
ولكن ليس يرضى بالمحال

Mürīd oldur ḳamu eşyāda ẓāhir
Anuňdur ḥükm-i muṭlaḳ evvel āḫir

Çü ḫayr u şerre ḥükmü oldı ḳāżı
Muḥāl işe degildür emri rāżı

صفات الله ليست عين ذات
ولا غيرا سواه ذا انفصال

Ṣıfātı Taňrınuň ey nūr-ı ʿayni
Degildür ẕātınuň ġayrı vü ʿaynı

Budur taḫḳīki aṣḥāb-ı kemāliň
Ḫilāfınca gürūh-ı iʿtizāliň

صفات الذات والأفعال طرا
قديمات مصونات الزوال

Ṣıfāt-ı ẕātı vü efʿāli el-ḥaḳ

[92] Kafiye bozulmuştur.

Ḳadīm ü lā-yezālīdür muḥaḳḳaḳ

Teʿālallāh zihi luṭf ıssı Sultān
Ki ermez ḥażretine gerd-i noḳṣān
[2b]

نسمی الله شیئا لا کالأشیا
وذاتا عن جهات الست خالی

Dinür şey beňzemez eşyāya ḳaṭʿā
Ki ẕātı şeş cihetdendir müberrā

Bu eşyā cümleten aʿlā vü esfel
Degil baḥr-i celāli içre ḫardal

ولیس الاسم غیرا للمسمی
لدی أهل البصیرة خیر آل

Müsemmānuň degildür ism ġayrī
Baṣīret ehli böyle ḳıldı seyri

Anuň kim dīde-i bīnāsı vardur
Elinde hüccet-i beyżāsı vardur

وما إن جوهر ربی وجسم
ولا کل وبعض ذو اشتمال

Degildür Ḥaḳ teʿālā cevher ü cism
Ki olmaz ḥażretine cüzʾ ü küll ism

Münezzehdür cenāb-ı ʿizz-i Ḫallāḳ
Ki cism ü cevher ola aňa ıṭlāḳ

وما القرآن مخلوقا تعالی
کلام الرب عن جنس المقال

Kelāmullāh degildür ʿāferīde

Ki söz cennetden oldur bergüzīde

Çü Ḳurān nūrıdır ẕāt-ı ḳadīmiň
Ḳadīm-i vaṣfıdır Rabb-i kerīmiň

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

Serīr-i ʿarşdan aʿlādur Allāh
Bu söz taḥḳīḳdür vallāh u billāh

Egerçi ḳablayubdur ʿarşı ẕātı
Temekkünden münezzehdür ṣıfātı
[3a]

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Mümāṯil yoḳ aňa ẕāt u ṣıfatda
Ki vaṣfı bī-bedeldir her cihetde

Anı teşbīh ḳılmaḳ vechi yoḳdur
Ṣaḳın teşbihden kim ḫavfı çoḳdur

وما يمضى على الديان وقت
وأحوال وأزمان بحال

Ḫudā aʿlā-durur vaḳt u zamāndan
Müberrādur cenābı ḥīn ü āndan

Zamān u vaḳt u ay u yıl cemīʿan
Hemān bir lemḥadur bil daḫi ednā

ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال

Zen ü ferzendden müstaġnī-dürür ḥaḳ
Yarışmaz aňa bu evṣāf el-ḥaḳ

Tevellüdden berīdür ẕātı Bī-çün
Teʿāla şānuhu ʿamme yeḳūlūne

كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Odur ṣulṭān-ı bī-aʿvān u enṣār
Ki ednā bendesidir çarḫ-ı devvār

ʿUluvv-i ẕāt-ile mevṣūf oldur
Sümuvv-i kadr-ile maʿrūf oldur

يميت الخلق قهرا ثم يحيى
فيجزيهم على وفق الخصال

Bu ḫalkı öldürüb dirgüren oldur
Ki yerlü yerine irgüren oldur

Ḫıṣāline göre eyler cezāyı
Kimine zecr ü kimine ʿaṭāyı
[3b]

لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال

Virür ḫayr ehline cennet ü niʿmet
Velī küffāra eyler ḳahr u niḳmet

Ḳoyar ebrārı cennāt-ı naʿīme
Ṣalar füccārı derkāt-ı ceḥīme

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
ولا أهلوهما أهل انتقال

Behişt ü duzaḫıň yoḳdur fenāsı
Beḳā içün urulmuşdur bināsı

Bularıň ehli bāḳīdür hemīşe
Biri ḫoş birisi nā-ḫoş maʿīşe

Bularıň ehli bāḳīdür müʾebbed
Olurlar bes beḳā üzre muḫalled

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال

Mükerrerdür ki müʾminler müʾeyyed
Degillerdir ʿaẕāb içre muḫalled

Hezārān şükr Rabbü'l-ʿālemīne
Ki faẕlın yār ḳıldı müʾminīne

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Göriser anı müʾminler bilā-keyf
Velīkin görmiyenlere zihī ḫayf

Cemālin her ḳaçan ʿarż ide Raḥmān
Naʿīm ehli olalar cümle ḫayrān

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Çü cennet ehli göre ḫażretini
Unudalar naʿīmüň leẕẕetini

[4a]
Zihī ḫusrān farīḳ-i iʿtizāle

Görülmezdür cemāl-i lā-yezāle

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Ḫudāya vācib olmaz fiʿl-i aṣlaḥ
Bunı böyle dimişlerdür muṣarraḥ

Çün oldur fāʿil-i muḫtar ey yār
Kimini yār eyler kimin aġyār

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Daḫi farż oldı kim taṣdīḳ idesin
Risālet emrini taḥḳīḳ idesin

Cemīʿ-i enbiyāya ḥaḳ diyesin
Ne kim anlar didi ṣıddıḳ diyesin

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Daḫi ḫatm-i risālet Muṣṭafādur
Benī Hāşimīyy-i müctebādür

Çü oldur ḫātim-i mühr-i nübüvvet
Ki mühr-i naḳşıdur ḫurşīd-i ʿizzet

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

İmāmıdur cemīʿ-i enbiyānuň
Ki tāc-ı ʿizzetidür aṣfiyānuň

Nebīler serveri faḫr-ı cihāndur

Ki maḳṣūd-ı vücūd-ı kün-fe-kāndur

وباق شرعه فى كل وقت
إلى يوم القيامة وارتحال

Anuň şerʿī-durur bāḳī vü dāim
Ḳıyamet günleri olunca ḳāim

[4b]
Anuňdur taḫt-ı iḳlīm-i şefāʿat
Aňa peyrev olandur ehl-i ṭāʿat

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Daḫi miʿrāc emridir muṣaddaḳ
Ki olmuşdur nuṣūṣ ile muḥaḳḳaḳ

Ki cevlān idüb ol ṭāvūs-ıʿarşı
Temāşā eyledi ʿarşı vü ferşi

وإن الأنبياء لفى أمان
عن العصيان عمدا وانعزال

Be-taḫḳīḳ enbiyā maṣūnlardur
Günāh-ı ʿamdden maḥṣūnlardur

Bularıň ʿizzeti dāimdür ey dost
Bular maġz-ı cihāndur cümle-i post

وما كانت نبيا قط أنثى
ولا عبد وشخص ذو افتعال

Dişilerden nebī gelmedi ḳaṭʿā
Daḫi ḳuldan ü yalancıdan aṣlā

Bu minhāc üzre cārī oldı ʿādet
Teḳāżā böyle ḳıldı pes irādet

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Daḫi Loḳmān ü Ẕü’l-ḳarneyn-i meşhūr
Nübüvvetle bular olmadı mezkūr

Olar ḥaḳḳında ṣaḳınġıl cedelden
Delīlüň rūşen it nūr-ı ʿamelden

وإن السحت رزق مثل حل
وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelāle nitekim erzāḳ dirler
Ḥarāma daḫi rızḳ adın virirler

[5a]
Bu söze eylemez inkārı illā
Şular kim ola ṭabʿında meʿādā

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

Gelüp ʿĪsā ide Deccāli maḳtūl
Hemīşe kāfiri Ḥaḳ ide maḫẕūl

Ezelden Ḥaḳ anı ebter yaratdı
Anuň-çün gözüni aʿver yaratdı

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

Kerāmātı velīnüň ḥaḳdur ey cān
Ki ermişdür bulara ḥaḳdan iḥsān

Dilerseň olasın ehl-i kerāmet
Ḫudānuň emrine ḳıl istikāmet

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Nebīlerden velī efḍal olımaz
Olarıň ḳurbını bunlar bulımaz

Bu hergiz olmamışdur mā-meżādan
Velīler efḍāl ola enbiyādan

وللصديق رجحان جلى
على الأصحاب من غير احتمال

Bu çār erkān ki dīn serverleridür
Fażīlet kānunuň gevherleridür

Muḳaddem ḥażret-i Ṣıddīk-ı ekber
Ki oldur cümle-i aṣḥāba server

Mufażżaldur ḳamudan āşikāre
Çü nūr-ı māhdur cemiʿ sitāre

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

[5b]
İkinci yaʿnī Fārūḳ-ı mükemmel
Ki Ẓi'n-nūreynden oldur mufażżal

Ol-idi mülk-i ʿadlüň pādişāhı
Ki şarḳ u ġarbı ṭutmuşdı sipāhı

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Üçünci yaʿnī Ẕi'n-nūreyn-i ekrem
Ki ol kerrārdan oldı mükerrem (muḳaddem)[93]

Ol-idi cāmiʿ-i ayāt-ı Ḳurān
Ol-idi rāfiʿ-i rāyāt-ı iḥsān

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

Daḫi kerrār yaʿnī şāh-ı merdān
Ḳalan aṣḥāb üzere buldı rücḥān

Ki ol bābıydı şehristān-ı ʿilmüň
Ki ẕātı kānı-yidi ʿilm ü ḥılmüň

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Daḫi Ṣıddīḳanuň baʿżı cihetde
Vüfūr-ı ʿilm ü fażlı maʿrifetde

Var-idi fażlı Zehrā üzre yaḳīn
Beyānı böyle ḳıldı ehl-i tebyīn

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde öldüğünden ṣoňra laʿnet
Degildür līk şān-ı ehl-i ġaflet

Velī fiʿlin gören ehl-i naẓarlar
Didiler yaraşur dāḫi beterler

[93] Nüshada mısranın sonuna "muḳaddem" kelimesi de eklenmiştir.

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

[6a]

Efāżıl içre bu söz müştehirdür
Ki īmān-ı muḳallid muʿteberdür

Delīl-i ḳāṭıʿ çün tiġ-ı bürrā
Ḳomamışdur bu yerde şübhe ḳaṭʿā

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Kişi kim bilmeye ol rāzıḳını
Zemīn ü āsumānuň ḫālıḳını

Anuň cehli degildür hiç maʿzūr
Buňa ẕāhib olubdur reʾy-i cumhūr

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Daḫi īmān-ı yeʾs olmadı maḳbūl
Anuň ḥükmü bu veche oldı menḳūl

Çü emr-i Ḫālıḳa olmadı münḳād
Revādur cānına enkāl ü inkād

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

Daḫi efʿāl-i ḫayr ey yār-i mesʿūd
Bular īmāndan olmadı maʿdūd

ʿAmel pīrāyesidür ehl-i dīnüň

Emel sermāyesidür ġāfilīnüň

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Kebāir işlese bir ehl-i millet
Anuň küfrine ḥükm itmez şerīʿat

Zinā vü ḳatl u ḳaṭʿ-ı baʿż-ı aʿżā
Bularla kāfir olmaz kişi ḥāşā

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

[6b]
Kişi kim irtidāda ide niyyet
Yaḳīn kāfir olur bī-şek ü şübhet

Olub reh-i hidāyetden mübāʿad
Ḳalur çāh-ı ḍalālet içre sermed

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Çü dilden kelme-i küfr ola cārī
Degil icbār-ile bil ihtiyārı

Virir dīnin cehālet birle bāda
Revāc-ı naḳd-i vaḳtini kesāda

Meger kim eyleye tecdīd-i īmān
Ki īmānını ibḳā ide Sübḥān

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Şu serḥoş kim ide ġafletle hezyān
Anuň küfrine ḥükm olmaya ey cān

Ki ol ġāfil olubdur kendüzinden
Ne lāzım geldügün bilmez sözinden

وما المعدوم مرئيا وشيئا
لفقه لاح فى يمن الهلال

Çü maʿdūma denilmez şeyʾ ü merʾī
ʿIyāndır māh-ı nevde işbu maʿnī

Nitekim rüʾyete olmaya ḳābil
Diyemez şeyʾ ü merʾī aňa ʿāḳil

و غيران المكون لاكشنى
مع التكو ين خذه لا كتحال

Çü tekvīnüň mükevven ġayri oldı
Muġayyirdür dimeklük ḫayri oldı

Ki tekvīn-i naʿtıdur ḫallāḳ-ı cānuň
Mükevven vaṣfıdür ḫalḳ-ı cihānuň

[7a]
Dilerseň diḳḳat ire sözlerüňe
Baṣīret sürmesin gözlerüňe

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Şu cüzʾi kim tecezzīden ıraḳdur
Taṣavvur eylemek zihn içre ḫaḳdur

O cüz kim cevher-i ferd oldı ismi

Anuň mümkün-durur ʿaḳl içre ḳısmı

وفى الاجداث عن توحيد ربى
سيبلى كل شخص بالسئوال

Suʾāl-i ḳabr kim rāz-ı nihāndur
Ḫudādan ḳullarına imtiḥāndur

Saʿīd olanlara maḥż-ı keremdür
Şaḳī olanlara ʿayn-ı elemdür

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Dahī küffār ü baʿżı ehl-i ʿişyān
ʿAẕāb-ı ḳabrden olur perīşān

Perīşānlıḳ ki görse anı merdüm
Daḫi dünyāda ḳılmazdı tenaʿʿüm

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḥisāb-ı ḫalḳ baʿde'l-baʿṣ ḥaḳdur
Bu söze cümle ʿālem göz ḳulaḳdur

Dilerseň rāhilüň ola sebükbār
Maʿāṣīden özüňi ṣaḳla ey yār

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال

Gele mektūbu baʿżıň ṣaġ ḳolundan
Kiminüň arḳasından ya ṣolundan

[7b]

Ezelden her ne kim yazmışsa ḫāme
Beyān eyleye bir bir anı nāme

وحق وزن أعمال وجرى
على متن الصراط بلا اهتبال

Daḫi ṣābit-durur mīzān-ı aʿmāl
Ki vezn eyleyiserler ḳīl eğer ḳāl

Daḫi ḥaḳdur ṣırāṭ üzre mürūruň
Ṣaḳın kim çāresi yoḳdur ġurūruň

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Ümīẕ oldur ki ehl-i ḫayr u ṭāʿat
Kebāir ehline ide şefāʿat

Ne deňlü çoġ olursa kūḫ-ı ʿişyān
Çü ez-lüṭf ire ola kāha yeksān

İlāhī saʿi ḳıl āşufte ḥāli
Kemāl-i raḥmetiňden ḳılma ḫālī

وللدعوات تأثير بليغ
وقد ينفيه أصحاب الضلال

Duʿānuň var-durur teʾṣīr-i tāmı
Egerçi nefy ider gümrāh-ı ʿāmı

Duʿā dürri-durur dürc-i ḳabūlüň
Duʿā dürrisīdür burc-ı vuṣūlüň

Duʿā eyvān-ı ḳudsüň rehberidür
Duʿā cevlān-ı insüň şehberidür

Duʿādur pişvāy-ı ehl-i ḫalvet
Duʿādur reh-nümā-yı ehl-i selvet

ودنیانا حدیث والهیولی
عدیم الکون فاسمع باجتذال

Ser-ā-ser cümle-i eczā-i dünyā
Ḳamu ḥādiṯ-durur pinhān-ı peydā

[8a]
Heyūlānuň çü maʿdūm olduġunı
Sen ol ṣūretden umma ʿavn u ṣonı

Heyūlāyı ḳo kim Hūnundur īcād
Hevādan geç hevesdür maḥż-ı ilḥād

Heyūlā iʿtibārından güẕer ḳıl
Hüviyyet ʿālemine bir sefer ḳıl

Gözüňe tā görünse nūr-ı lā-hūt
Ki andan rūşen olmışdur bu nāsūt

و للجنات والنیران انکون
علیها مراخوال خوال

Yaratdı Ṣāniʿ-i ʿālem iki ev
Biri pür ẓulmet ü birisi pür ḍav

Birisi menbaʿıdur her ṣafānuň
Birisi mecmaʿıdur her cefānuň

Birinüň adı olmuş ḫuld-ı ʿālā
Birinüň yādı olmuş nār-ı kübrā

Birinde leşker-i ebrār ḫurrem
Birinde maʿşer-i füccār pür ġam

Yaradaldan buları emr-i faʿʿāl
Geçüpdür bunlar üzre çoḳ meh ü sāl

دخول الناس فى الجنات فضل
من الرحمن يا أهل الأمالى

Naʿīme girmesi ḫalḳuň ʿaṭādur
Ḫudādan kim ol muʿṭī-i hedādur

Anuň fażlıyla bular cenneti nās
Ve ger ni nice nās ü nice nesnās

Çü irdi fażl-ı Rabbü'l-ʿālemīnden
Münevver oldı cān nūr-ı yaḳīnden

Çün açdı feyż-i ebvābını Ḫallāḳ
Pür oldı raḥmet āṣārıyla āfāḳ
[8b]

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Çü ḳıldım naẓm-ile tevḥīdi tezyīn
Muvaḥḥidler işidüb didi taḥsīn

Geyürdüm ḳāmet-i inşāya bir ṭon
Ki görse maḥv ola dibā vü eksūn

Meʿānī vü bedīʿīnüň beyānı
Degildür līk siḥr-i cāvidānī

يسلى القلب كالبشرى بروح

ويحيى الروح كالماء الزلال

Ṣafā-baḫş-ı dil ü büşrā-i cāndur

Ḥayāt-efzāy çün āb-ı revāndur

Bu sözi naḳş idüň cān ḫatemine

Süleymān mühri gibi her nigīne

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا

تنالوا جنس أصناف المنال

Bu deryā içre ger ġavvāṣ olasız

ʿAcāib ḫāṣ cevherler bulasız

Şular kim himmet idüb ḳıla ezber

Ola tevḥīd ehli içre server

Dilerseň iresin hırz-ı emāna

Bunı taʿvīz ḳıl bāzū-yı cāna

وكونوا عون هذا العبد دهرا

بذكر الخير فى حال ابتهال

İdüň himmet ki bu üftāde-zār

Duʿā-yı hayr-ıla aňıla her bār

لعل الله يعفوه بفضل

ويعطيه السعادة فى المآل

Ümīẕim var ki ol luṭf ıssı ḫażret

Günāhın ʿafv idüb vire saʿādet

[9a]

Niṣār eyleyüb envāʿ-i ʿaṭāyı

Şefiʿ ide cemāl-i Muṣṭafāyı

و انیالدهرادعوکنه وسعی
لمن بالخیر یوما قد دعالی

Beni her kim aňub yād eyler ise
Duʿā-yı ḫayr-ile şād eyler ise

Derūnun rūşen itsün nūr-ı ʿirfān
Birūnun gülşen itsün nūr-ı iḥsān

İlahī raḥmetüň ḳapuların aç
Göňüle ḥikmetüň gevherlerin saç

Zebānumdan götür bend-i kelāli
Ki sözlerüm ola neṣr-i leālī

Binā-yı fikrimi ṣaḳla ḫalelden
Edā-yı ḫāmemi sehv ü zelelden

Be-nūr-ı ṭalʿat-i Ṣulṭān-ı kevneyn
Çerāġ-efrūz-ı bezm-i ḳābe ḳavseyn

Bu naẓmuň cemʿine ol kim sebebdür
Ṭarab-bahşende ehl-i edebdür

Ümīdüm var ki Vehhāb-ı emānı
Müyesser eyleyüb emn ü emānı

Saʿādet ehli-yle yār ide
İki ʿālemde ber-ḫurdār ide

Bu nüshā kim yazıldı niyyetine
İrür ya Rab anı emniyyetine

Feżayille derūnun rūşen eyle
Fevażılla birūnun gülşen eyle

Sinān-ı ʿİzzī her dem ḳāim ola
Sinīn-i ömri daḫi dāim ola
Āmin

1.1.5.Feyzî Tercümesi

1.1.5.1.Feyzî'nin Hayatı ve Eserleri

Tespit ettiğimiz tercümelerden biri de,

Ḳuluň Feyżī kerīmen fażluň ister
Aňa hem nāẓıma vir ḥüsn-i ḫāl

beytinden de anlaşılacağı üzere Feyzî mahlaslı bir şaire aittir. Kaynaklara baktığımızda Feyzî mahlasının 53 farklı kimse tarafından kullanıldığını görülmektedir.[94] Fakat kaynaklarda haklarında bilgi bulunan bu 53 Feyzî mahlaslı şâirin hiç birisinin Kaside-i Emâlî tercümesi yazdığına dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Feyzî mahlasını kullanan şair ve yazarlar hakkında burada bilgi vermemiz tezimizin sınırları dışına çıkmasına sebep olacağından bu bilgilere yer vermedik. Eserde tarih, yazıldığı yer vb. bilgilerin yer almaması, mütercim hakkında tahminde bulunmayı da imkânsız hâle getirmektedir.

1.1.5.2.Feyzî Tercümesi ve Nüshaları

Yaptığımız kütüphane araştırmalarında Feyzî tarafından yapılan Kaside-i Emâlî tercümesini tek nüsha olarak tespit ettik. Ankara Millî Mütüphane 06 Mil Yz A 1113/1 numaralı mecmuada yer alan tercümenin kütüphane kayıtlarında mütercimi Rızâî olarak yer almaktadır. Fakat metnin yukarıda da belirttiğimiz sondan ikinci beytinde müterciminin isminin Feyzî olduğu açıkça bellidir. Tercümede, Kaside-i Emâlî'nin vezni olan *mefâ'îlün- mefâ'îlün- fe'ûlün* kalıbına ve kafiyesi olan lam harfli kafiyeye aynen uyulmuştur.

3a-9a arasında 7 varaktan oluşan eserin başında kırmızı renkli mürekkeple *Hazâ Risâle-i Emâlî* başlığı yer almaktadır. Başlığın altında besmele ardından da Kaside-i Emâlî'yi Sirâceddin Ali bin Osman el-Ûşî'nin yazdığını belirten bir beyit yer alır:

---

[94] Bünyamin Yuvacı, *Tuhfe-i Nâilî, Metin ve Muhtevâ,* (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2014, ss. 118-134.; Bursalı Mehmed Tâhir, age., c. I, s. 139.; c. II s. 368.;c. III ss. 117, 233, 368.; Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, ss. 661, 719, 725, 809, 846, 1000, 1100, 1585.

Sirāce'd-dīn Ūşī merd-i ʿālī
Ne dimiş diňlevüz Bedʾ-i Emālī

67 Arapça beytin yer aldığı tercümede bir beyit hariç kalan 66 beytin tercümesi yine birer beyitle yapılmıştır. Tercümesi yapılmayan beyit metni verdiğimiz bölümde dipnotta gösterilmiştir, mealen şöyledir: "Dalâlette olanlar kabul etmiyor ama duaların da açık bir tesiri vardır."[95]

Talik yazı türünde siyah mürekkeple yazılan eserin Arapça beyitlerinde okuyuşta anlam bakımından karışıklığa neden olabilecek kelimeler harekelendirilmiş ayrıca aruz veznine göre beyitte tef'ileler arasına kırmızı mürekkeple noktalar konulmuştur. Eser, çerçeve kullanılmayan sayfalarda 17 satırda, Arapça beyitlerin mısraları yan yana, tercüme beyitlerin mısraları alt alta gelecek şekilde yazılmıştır. Arapça beyitlerin altına küçük notlar halinde yine Arapça olarak gramer hususiyetleri yazılmıştır. Tercüme, mütercimin mahlasının yer aldığı, kendisine ve Ali b. Osman el-Ûşî'ye Allâh'ın fazlını, tüm inananlara da rahmet dilediği iki beyitle sona erer.

1.1.5.3.Metin

[mefâʿîlün-mefâʿîlün-feʿûlün]

[3a]

Haẕā risāle-i Emālī
Bismillāhirrahmānirrāḥīm

Sirāce'd-dīn Ūşī merd-i ʿālī
Ne dimiş diňlevüz bedʾ-i Emālī

يقول العبد في بدئ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Bu ḳul tevḥīd içün oldu ẕāt-ı pāk
Direm bir naẓma-ilen kim ke'l-leālī

[95] Muhit Mert, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), s. 24.

إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال

Ḳamu ḫalḳuň İlāhıdur o Mevlā

Ḳadīm ü muttaṣıfdur bā kemāl[ī]

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحى المقدر ذو الجلال

Ḳamu emri müdebbir hem diridür

Odur ḥaḳḳ u muḳaddir ve'l-celāl[ī]

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Diler ḫayrı vü şerri lākin yoḳdur

Rıżāsı küfr-i ẕenbe bil muḥāli

صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال

[3b]

Ṣıfātı ẕātınuň ʿaynı degildür

Daḫi ġayr degül kim infiṣāli

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Gerek ẕātiyye fiʿliyye ṣıfātı

Ḳadīmler ḳamusu yoḳdur zevāli

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى

Diriz şeyʾ Ḥaḳḳa lākin lā-kel-eşyā

Hem oldı şeş cihetden oldı ḫālī

وليس الاسم غيرا للمسمى
لدى أهل البصيرة خير آل

Daḫi ʿayne'l-müsemmā oldı ismi
Olanlar ehl-i sünnet dir bu ḳāli

وما إن جوهر ربى وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

Degildür Ḥaḳ teʿālā cism ü cevher
Degildür küll ü baʿż aňla maḳāli

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Daḫi cüzʾüň tecezzīsüz vücūdı
Muḥaḳḳaḳdur [bil] itme [sen] cidāli[96]

[4a]

وما القرآن مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

Dime Ḳurāna maḫlūḳdur Ḫudānuň
Münezzehdür kelāmı er maḳāli

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

ʿAle'l-ʿarşi'stevā Rabb ʿarşa[97]
Temekkünsiz daḫi bī-ittiṣāli

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Ḫudā içün naẓīr ü miṣl yoḳdur
Ṣıyānet eyle teşbihde ahālī

[96] Mısra, hece eksikliğinden dolayı aruz yönünden hatalıdır.
[97] "Allah arşa kurulmuştur." Rahman 20/5.

ولا يمضى على الديان وقت

وأحوال وأزمان بحال

Ḫudā üzre zamān u ḥāl geçmez

Münezzehdür bulardan Rabb-i ʿālī

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Muḳaddes bil nisādan bī-naẓīr

Müberrā bil veledden bī-miṣāl

كذا عن كل ذى عون ونصر

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Münezzehdür bil muʿīnden Ẕü'l-Celāli[98]

[4b]

Teferrüd eyledi ol ẕü'l-meʿāli

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

Ẕevi'l-ervāḥı ḳahren öldürür pes

Cezā içün dirildür aňla ḥāli

لأهل الخير جنات ونعمى

وللكفار إدراك النكال

Muṭīʿ içün cinān u hem niʿam var

Çeker küffār dereklerde nikāli

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان

ولا أهلوهما أهل انتقال

Bihişt ü dūzaḫıň yoḳdur fenāsı

Daḫi ehlinüň olmaz intiḳāli

[98] Mısra, hece fazlalığından dolayı aruz bakımından hatalıdır. "münezzehdür" kelimesi "münezzeh" yapılarak aruz düzeltilebilir.

يراه المؤمنون بغير كيف

وإدراك وضرب من المثال

Ḫudāyı müʾminūn bī-şek görürler

Velī yoḳ keyf ü idrāk ü miṯāli

فينسون النعيم إذا رأوه

فيا خسران أهل الاعتزال

Görünce unudurlar niʿmeti heb

ʿAcīb ḫüsrānda ḳaldı iʿtizāli

وما إن فعل أصلح ذو افتراض

على الهادى المقدس ذى التعالى

[5a]

Ḫudāya fiʿl-i aṣlāḥ farż degildür

Ḥükm kendisinüň olmaz hiç suʿāli

وفرض لازم تصديق رسل

وأملاك كرام بالنوالى

Daḫi taṣdīḳ-i rusl vü hem melāʾik

Bize farż-ı ʿayndur ey ahālī

وختم الرسل بالصدر المعلى

نبى هاشمى ذو جمال

Nebīler ḫātemidür Ṣadr-ı aʿẓām

Nebiyyi Hāşimī ṣāḥib cemāli

إمام الأنبياء بلا اختلاف

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Bilā-şübhe İmāmü'l-enbiyādur

Ṣafīler tācıdur bī-iḫtilāli

وباق شرعه فى كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال

Beḳā üzre[durur] şerʿī be-her ān

Olunca zā ḳamunuň irtiḥāli

وحق أمر معراج وصدق

ففيه نص أخبار عوال

Daḫi ḥaḳdur bilā-reyb emr-i miʿrāc

Anı müṣbitdür aḫbār-ı aʿvāli

[5b]

وإن الأنبياء لفى أمان

عن العصيان عمدا وانعزال

Nebīlerde meʿāṣī ʿamdi olmaz

Daḫi olmaz nübüvvet inʿizāli

وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Nebī olmadı hergiz ʿabd ü ünṣā

Daḫi şol kes ki işler bed fiʿāli

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

Nübüvvetle degil maʿrūf Loḳmān

Zü’l-ḳarneyn böyle ḳo cidāli

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

لدجال شقي ذى خبال

İner ʿĪsā yaḳıncada semādan

Olur anuňla Deccālüň zevāli

كرامات الولى بدار دنيا

لها كون فهم أهل النوال

Muḥaḳḳaḳdur velīlerde kerāmet
Olar lütfuyla buldılar viṣāli

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Velīler efḍal olmaz enbiyādan
[6a]
Nebīler ……..oldı belki ʿālī[99]

وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال

Daḫi efḍal-durur Ṣıddīḳ ḥaḳḳan
Ḳamū aṣḥābdan bī-iḥtimāli

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

Daḫi Fārūḳ efḍaldür bilā-şek
Üçünciden ki Ẕi'n-nūreyn-i ʿālī

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Ve Ẕi'n-nūreyn efḍaldür ʿAlīden
Ki Kerrār idi der ṣıfāt ḳıtāli

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

Daḫi Kerrār içün bir rücḥān vardur
Ḳalan aṣḥāb üzre bī-muḥāli

وللصديقة الرجحان فاعلم

---

99 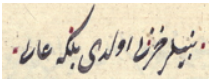

على الزهراء فى بعض الخلال

Daḫi Ṣıddīḳanuň rücḥānı vardur

Di Zehrā üzere baʿżı ḫıṣāli

ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال

[6b]

Yezīde laʿnet olmaz baʿde fevt

Meger iġrāda olan mikṣār u ʿālī

وإيمان المقلد ذو اعتبار

بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallid kimseniň īmān ṣaḥīḥdür

Delāil var buňa miṣālü'n-niṣāli

وما عذر لذى عقل بجهل

بخلاق الأسافل والأعالى

Daḫi maḳbūle geçmez ʿözr-i ʿāḳīl

Cehāletde Ḫudā-yı ẕü'l-Celāli

وما إيمان شخص حال يأس

بمقبول لفقد الامتثال

Yeʾs ḥālinde maḳbūl olmaz īmān

Zīrā evvel yoġidi imtiṣāli

وما أفعال خير فى حساب

من الإيمان مفروض الوصال

ʿAmeller cüz degildür īmāndan aṣlā[100]

Velī yoḳdur anlaruňsuz nevāli

ولا يقضى بكفر وارتداد

[100] Hece fazlalığından dolayı mısrada aruz hatası vardır. "degildür" kelimesi "degil" yapılarak aruz düzeltilebilir.

بعهر أو بقتل واختزال

Daḫi küfr-ile ḥükm olmaz o şaḫṣa

Ki zānīdür ya ḳatl ya iḥzāli

[7a]

ومن ينو ارتدادا بعد دهر

يصر عن دين حق ذا انسلال

O kim ḳaṣd itdi lā-ḥaḳda irtidāde[101]

Olur fī dīnden [artık] insilāli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد

بطوع رد دين باغتفال

O kim dir iʿtiḳādsız küfri tevʿān

Gider dini sebeb-i iġtifāli

ولا يحكم بكفر حال سكر

بما يهذى ويلغوا بارتجال

Daḫi tekfīr olınmaz ḥāl mesnede

Kelāmı laġv olan bā-irticāl

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Daḫi maʿdūm degildür şeyʾ ü merʾī

Yaḳīn taḥṣīl-çün fikr it hilāli

و غيران المكون لا كشيئ

مع التكو ين خذه لا كتحال

Daḫi tekvīn mükevvinle/mükevvenle[102] maʿnāsı

Olubdur it bunuňla iktiḥāli

[101] Mısra aruz bakımından kusurludur. “hakda” kelimesi “hak” yapılarak vezin düzeltilebilir.

[102] Diğer tercümelere baktığımızda mükevvin ya da mükevven ifadelerinden herhangi biri üzerinde tutarlılık yoktur. Bu tercümede de hareke kullanılmadığından kelimenin mükevven mi yoksa mükevvin mi olduğu anlaşılamamaktadır.

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelāl gibi ḥarāma rızḳ direm

[7b]

Kerih görür kelāmım gerçi kāli

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سيبلى كل شخص بالسئوال

Mezār içinde tevḥīd-i Ḫudādan

Melekler her kese ider suʾāli

وللكفار والفساق بعضا

عذاب القبر من سوء الفعال

Daḫi küffār ü baʿżı fāsıḳ içün

ʿAẕāb-ı ḳabr olur ezyed fiʿāli

دخول الناس فى الجنات فضل

من الرحمن يا أهل الأمالى

Ḥaḳuǹ fażlıyladur nāsuǹ duḫūlı

Cinān içre eyā ṣāḥib emālī

حساب الناس بعد البعث حق

فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḥisāb olmaḳ baʿṣden ṣoǹra ḥaḳdur

Pes imdi terk idiǹ külli vebāli

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

وبعضا نحو ظهر والشمال

Kimine defteri ṣağından virilür[103]

Ẓahir kimine kimine şimāli

[103] Mısra, hece fazlalığından dolayı aruz bakımından kusurludur. “sağından” kelimesi “sağdan” yapılarak düzeltilebilir.

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال

[8a]

ʿAmeller vezn olunmaḳ ḥaḳdur[ur] hem

Ṣırāṭı giçmesi bī-ihtibāli

ومرجو شفاعة أهل خير

لأصحاب الكبائر كالجبال

Kebāir ehline ḥaḳdur şefāʿat

Şefīʿ olur evlāda ẕü-kemāli

ودنيانا حديث والهيولى

عديم الكون فاسمع باجتذال

Ve ẕī-ḥadeṣdür ʿālem velākin

Heyūlā var diyene olma nālī

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال[104]

[Duaların apaçık bir tesiri vardır ancak dalalette olanlar bunu kabul etmiyor.]

و للجنات والنيرانكون

عليها مراخوال خوال

Cinān ü nārun el-ān var vücūdı

Daḫi māżīde böyle aňla ḥāli

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

Ebed nār içre ḳalmaḳ müʾmin olan

Kebīre şūm ile az[dur] vebāli[105]

[104] Bu beyit tercümede yer almasına rağmen, beytin tercümesi yapılmamış, sayfada o kısım boş bırakılmıştır. Köşeli parantez [] içinde verilen kısım tarafımızca yapılan çeviridir.

[105] Mısra, hece eksikliğinden dolayı kusurludur.

[8b]

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Didim tevḥīde bir naẓm-ı bedīʿi
Simāʿ iden ṣanur siḥr-i ḥelāli

ويسلى القلب كالبشرى بروح
ويحيى الروح كالماء الزلال

Virür ḳalbe sürūrı ḥaşrde gibi
Dirildür ḳalbi gūyā kim zevāli

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Pes eyleň iʿtiḳād ile anı ḥıfẓ
Ki ḥattā bulasız dürlü menāli

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Daḫi bir dem bu ʿabde nuṣret ile
Duʿā-yı ḫay-iledür ibtihāli

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Ola kim fażlı-y-ıla [afv-ı] Raḥmān[106]
Ola ḫayr u saʿādetle meʾāli

و اني الدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Duʿācım demādem şol kimse kim
[9a]

[106] Hece eksikliğinden kaynaklanan aruz kusuru vardır.

Baňa bir kez duʿā ola maḳāli

Ḳuluň Feyżī kerīmen fażluň ister
Aňa hem nāẓıma vir ḥüsn-i ḥāli

Cemīʿ müʾminīne raḥmet eyle
Nebīnüň hürmeti-çün ṣaḥb uʿāli

1.1.6.Visâlî Tercümesi

1.1.6.1.Visâlî'nin Hayatı ve Eserleri

Kaside-i Emâlî'nin elimizde olan bir tercümesinin iki nüshasında,

Saʿādet vire Ḫudāyā cümlemize
Viṣālīye daḫi der cism-i can-hā

şeklinde yer alan beytinden de anlaşılacağı üzere mütercim Visâlî'dir. Fakat çalışmamızda Visâlî'nin kim olduğu ya da mütercimin hangi Visâlî olduğu konusunda kesin bir kanıya varılamamıştır. Kaynaklarda zikredilen Visâlî mahlaslı şâirler şunlardır:

- **Visâlî Ali Çelebi:**[107] Kanûnî Sultan Süleyman devrinde yaşamış Mevlid yazarı bir şaridir.
- **Mehmed Visâlî Efendi:**[108] Niğdelidir, Kütahya valiliği yapmıştır. 1647 yılında Kütahya'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. *Vesîletü'l-İrfân*[109] adlı bir kıyafet-nâmesi vardır.
- **Ahmed Visâlî Efendi:**[110] Piyade Mukabelecisi olan Visâlî 1768 yılında vefat etmiş, Üsküdar'a defnedilmiştir. Ruhalıdır.
- **Aydınlı Visâlî:**[111] Asıl ismi İsa Çelebi'dir. Sünnetsiz Visâlî olarak da bilinmektedir. Sultan II. Bayezid devri şairlerinden olup Aydınlıdır. II. Beyazıt ve I. Selim devirlerinde saray hocalığı yapmıştır. Türkî-i Basit akımının ilk temsilcisi sayılmıştır.

---

[107] Abdülmecit İslamoğlu bir Mevlid'ine rastladığı şair hakkındaki bilgileri eserinden yola çıkarak tespit etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülmecit İslamoğlu, "Visâlî Ali Çelebi ve Mevlid'i", *Turkish Studies* S 8/1, (2013), ss. 1621-1739.

[108] Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* Bizim Büro Yayınları, c.2, s.49. ayrıca hakkında yarıntılı bilgi için bk. Nihat Öztoprak, "Niğdeli Visâlî'nin Hayatı ve Eserleri", *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S 4, (1995), ss. 143-152.

[109] Eser hakkında doktora çalışması yapılmıştır. Bk. Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatında Kıyafetnameler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesîletü'l-İrfân adlı Kıyafetnamesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1988.

[110] Osman Zahit Şener, *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ II. Cilt S 1000-1263,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2013, s.407.

[111] Ahmet Mermer, "XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeye Bir Nazîre Mecmûası ve Aydınlı Visâlî'nin Bilinmeyen Şiirleri", Millî Folklor Dergisi, S 56 (Kış 2002), s. 78. Ayrıca şair hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Mermer, *Türkî-i Basît ve Aydınlı Visâlî'nin Şiirleri,* Ankara: Akçağ, 2006.

- **Enderunlu Visâlî Çelebi:**[112] Aslen Dimetokalıdır. Sultan II. Selim devri şairlerindendir.
- **Visâlî Çelebi:**[113] Sultan II. Bayezid Devri şairlerindendir.
- **Visalî:**[114] Asıl ismi Hammamcızâde Sefer Efendi'dir. Fârisî Ânesi veya Hacızâde şeklinde de tanınmaktadır. İstanbulludur.
- **Bursalı Visâlî:**[115] Visâlî İbrahim Efendi olarak da bilinmektedir. Bursa Yenişehirli olup vefatından sonra Yenişehir'deki tekkesine defnedilmiştir.

Yukarıda zikredilen isimlerle ilgili çalışmalarda ve kaynaklarda hiç birinin Emâlî tercümesi yaptığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca tercümede sadece mahlasının bulunması; mütercimin ismi, nereli olduğu ya da eseri kime sunduğu gibi bilgilerin olmaması tercümenin mezkûr Visâlîlerden birine atfedilmesine engeldir.

1.1.6.2.Visâlî Tercümesi ve Nüshaları

Her beytin yine bir beyitle tercüme edildiği eserde Emâlî'nin 65 beyti ve bu beyitlerin tercümeleri yer almaktadır. Eser, aruzun *mefâ'îlün- mefâ'îlün-fe'ûlün* kalıbıyla yazılmış, Kaside-i Emâlî'nin kafiye örgüsüne sadık kalınarak yine kaside türü kafiye özelliğine göre ve lam harfi kafiyesiyle yazılmıştır.

Visâlî'nin Kaside-i Emâlî tercümesinin elimizde iki nüshası bulunmaktadır.

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 5679 arşiv numarasında kayıtlı (A2) nüshası 1b-14b sayfaları arasında yer alan tercümede 3 beyitlik hamd kısmından sonra Kaside-i Emâlî ve tercümesi yer almaktadır. Arapça kısımlar harekeli nesih yazı ile siyah renkli mürekkep kullanılarak yazılmış, tercümeler ise harekesiz nesih ile kırmızı renkli mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Mısralar alt alta gelecek şekilde ve her beytin tercümesi o beytin altında yazılmıştır. Beyitler, iki sayfayı kapsayan siyah renkli tek çizgi çerçeve

[112] Osman Zahit Şener, *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ II. Cilt S 1000-1263,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2013, s. 408.
[113] Osman Zahit Şener, age., s. 408.
[114] Osman Zahit Şener, age., s. 409.
[115] Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* Bizim Büro Yayınları, c. II, s. 49.

içinde yer alan ve her biri bir sayfa için yapılmış, küçük, kırmızı renkli ve tek çizgi çerçevenin içinde Arapça kısımları sola yaslanmış, tercümeler ise sağa yaslanmış şekilde yazılmıştır. Her sayfada toplam 5 beyit (bazen ikisi Arapça, 3 tanesi tercüme bazen de tam tersi olacak şekilde) yer almaktadır. İstinsah tarihinin yer almadığı nüshada, müstensih olarak *Beg Temür oġlı Ebū Bekr el-Ḥayātī bin Halīl* ismi yer almaktadır.

Yine Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 908/3 arşiv numarasında kayıtlı olan (A1) nüsha besmele ile başlayarak direk Emâlî Kasidesi ve tercümesine geçer. 12b-17a arasında toplam 5 varaktan oluşan nüshada tamamı siyah renk ile yazılmış nesih yazı türünde Arapça beyitler harekeli, tercümeler harekesizdir. Diğer nüsha (A2) gibi toplam 65 beyit ve tercümesinin yer aldığı nüshada, her sayfada 7 beyit ve tercümeleri, mısralar yan yana gelecek şekilde yazılmıştır. Nüshada istinsah tarihi ya da müstensih ismi yer almamaktadır.

1.1.6.3.Metin

[mefâ‘îlün-mefâ‘îlün-fe’ûlün]

[12b]

Haẕā Kitāb-ı Emālī[116]

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

بنو دمصلع لولا بسر

مظهر صله واسرا[117]

Ḫudāya her nefesde eyle tevfīḳ

Rıżaň-ile bize īmān-ı evfā[118]

İmām Ḳadı Sirāce’d-dīn-i Ūşī

Didi bu naẓm ki ḫūb u mutarrā[119]

[116] Haẕā Kitāb-ı Emālī: - A1
[117] Arapça olan bu beyit A1 nüshasında yoktur.
[118] Bu beyit A1 nüshasında yoktur.
[119] Bu beyit A1 nüshasında yoktur.

يقول العبد في بدۀ الأمالى

لتوحيد بنظم كاللالى

Didi tevḥīd içün o abd-i Mevlā

Emālī naẓmını incüden āʿlā

إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال

Ḫudādur Ḫāliḳı ḫālḳuň ḳadīmdür

Kemāl-i vaṣf-ile mevṣūf ü vālā

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحى المقدر ذو الجلال

O Ḥayydur hem Müdebbir küll-i emre

O Ḥaḳdur hem Muḳaddir ferd ü bīnā

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Ḫudādur ḫalḳ iden ḫayrı vü şerri

Velī rāżı degildür şerre aṣlā

صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Ṣıfāt-ı Ḥaḳ hemānʿaynı[120] degildür

Dime ġayrı daḫi ey merd-i dānā

[13a]

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Ṣıfāt-ı zāt-ile efʿāl-i cümle

Ḳadīmlerdür maṣūnlar olmadan lā

[120] ʿaynı: muʿīni A1

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى

Ḫudā şeydür degil mānden[121]-i eşyā

Daḫi ẕātı cihetdendür müberrā

وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل

Daḫi olmaz ismi ġayr-ı müsemmā

Baṣīret ehlinüň ʿindinde şāha

وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Ḫudā cevher degil hem cüz ü hem küll

Daḫi cism ü tebʿʿużdan müberrā

وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Zihinde ḥaḳ-durur cüzüň vücūdu

Velī vaṣf-ı tecezzīden muʿarrā[122]

وما القرآن مخلوقا تعالى

كلام الرب عن جنس المقال

Daḫi Ḳurān degildür cins[123]-i maḫlūḳ

Kelām-ı Ḥaḳ-durur aňla dilārā

ورب العرش فوق العرش لكن

بلا وصف التمكن واتصال

Ḫudā ʿarş üzredür ʿarşdan münezzeh

Temekkün hem tevaṣṣul olmaz ammā

[121] mānend
[122] muʿarrā: müberrā A2
[123] cins: ḫayr A1

[13b]

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Daḫi Raḥmān teşbīh eylemekden
Ṣaḳın sen sünnet ehli ey tüvana

ولا يمضى على الديان وقت
وأحوال وأزمان بحال

Ḥaḳ ḳılmaz temażżī vaḳt ü ezmān
Daḫi aḥvāl-i ʿālemden muʿāllā

ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال

Münezzehdür Ḫudā ferzend ü zenden
Aňa nisbet olunmaz hem-reh u zā

كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Daḫi emrinde zī-ʿavn ü naṣrdan
Münezzehdür muḳaddes Ḥaḳ teʿālā

يميت الخلق قهرا ثم يحيى
فيجزيهم على وفق الخصال

Bu ḫalḳı öldürür hem diri ḳılur
Olur herkes ḥiṣāliyle mücāẕā

لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال

Ṣevāb idenleriň cennet yeridür
Daḫi kāfirlere duzāḥ ola cā

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان

ولا أهلوهما أهل انتقال

Daḫi cennet cehennem fāni[124] olmaz
Bularıň ehlide ey merd-i dānā

[14a]

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Görür müʾmin olan Allāhı bī-keyf
Velī idrāk ü emṣāl olmaz aṣlā

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Görüp Ḥaḳḳı unudurlar cinānı
Gürūh-ı muʿtezil diyeler eyvā

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Degildür fiʿl-i aṣlāḥ farż u lāzım
Ḫudā üzre ki ide dāim inşā

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Daḫi lāzım inanmaḳ enbiyāya
Ve emlāke kim eyler fiʿl-i imlā

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Risālet ḫatm olupdur Muṣṭafāda
Nebīdir Hāşimī hem ḫūb u rāʿnā

إمام الأنبياء بلا اختلاف

[124] fāni: ḳān A1

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Muḥammeddür nebīler muḳtedāsı

Muḥammeddür daḫi ser-tāc-ı aṣfā

وباق شرعه فى كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال

Daḫi[125] bāḳī-durur şerʿi resūlüň

Hemīşe tā olunca ḥaşr-i kübrā

[14b]

وحق أمر معراج وصدق

ففيه نص أخبار عوال

Daḫi miʿrācı ḥaḳdur Muṣtafānuň

Aňa şāhid-durur Ḳurānda Esrā

وإن الأنبياء لفى أمان

عن العصيان عمدا وانعزال

Biliň daḫi nebīler oldu meʾmūn

Günehdan hem ʿazilden āşikāre

وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Nebī olmaz [hem] daḫi cins-i zenden

Daḫi abd u daḫi hem şaḫṣ-ı ednā

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

Daḫi Loḳmān u Zü'l-ḳarneyn bilinmez

Nebīdir ya degildir itme gavgā[126]

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

[125] Daḫi: - A1
[126] gavgā: - A1

لدجال شقي ذى خبال

Muḥaḳḳaḳdur gelir Īsā yaḳında
Şaḳī Deccāli eyler mürde vü lā

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

Kerāmāt-ı velī dünyāda ḥaḳdur
Kim anlardur Ḫudādan ehl-i niʿmā

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Velī olmaz mufażżal enbiyādan
Resūlden hem şerefde itme daʿvā

[15a]

وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال

Daḫi ṣıddīḳ içün[127] rücḥān- ı vāżıḥ
Olupdur cümle aṣḥāb üzre ḳaṭʿā

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

Daḫi Fāruḳ olupdur menzilinde
Muḳaddem ḥażret-i Oṣmāndan evlā

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Pes andan oldu Oṣmān ümmet
ʿAliden eylemekde adl ü[128] taḳvā

وللكرار فضل بعد هذا

[127] içün: - A1
[128] ü: - A1

على الأغيار طرا لا تبال

Daḫi Kerrārıň oldu fażl u cāhı
Bulardan ġayrı aṣḥāb üzere aʿlā

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Daḫi ṣıddıḳadur baʿżı ḥiṣālde
Mükerrem Ḥażret-i Zehrādan eclā

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Pes-i merg eyleme[129] laʿnet Yezīde
Rücūʿ itmiş ola andan mebādā

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallīdiň imānı muʿteberdir
Delāʾil çoḳ-durur çün seng-i ḫāra

[15b]

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Cehāletde ḳalan ẕi-ʿaḳlıň ʿözrin
Ḳabūl itmez Ḫudāyı pest ü bālā

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Daḫi meʾyūs olan şaḫṣıň imānı
Ḳabūl olmaz işit bī-bāk u pervā

وما أفعال خير فى حساب

[129] eyleme: eyle A1

من الإيمان مفروض الوصال

Degil efʿāl-i ḫayr hem cüzʾ[130]-i imān
Didiler ehl-i sünnet böyle cānā

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Degil kāfir daḫi mürted kim eyler
Zinā vü ḳatl-i nefsi bī-muḥābā

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Şumen kim ide niyet irtidāda
Hemān dem çıkdı dinden oldu tersā

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Daḫi elfāẓ-ı küfr imānı zā'il
Dime itmez rıżāǎla ḥāşā ḥāşā

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Degil kāfir daḫi ḥāl-i sekrde
Kim itse elfāẓ-ı küfrü fāş u iḫvā

[16a]

وما المعدوم مرئيا وشيئا
لفقه لاح فى يمن الهلال

Daḫi maʿdūm degildür şeyʾ-i merʾī
Şuʿā-ı meh gibi hem oldu pīrā

ودنيانا حديث والهيولى

[130] cüzʾ: haber A1

عديم الكون فاسمع باجتذال

Daḫi dünyā-durur ḥādiṯ heyūlā

Vücūdu ḫod ʿademdir eyle ıṣfā

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Duʿānuň var-durur teʾṯīri bī-ḥad

Anı nefy eyleyendür ehl-i iḥvā

و غيران المكون لاكشنى

مع التكو ين خذه لا كتحال

Mükevvin hem degil mānend-i tekvīn

Bu sözle cism-i bānī ile bīnā[131]

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سيبلى كل شخص بالسئوال

Daḫi ḳabr içre tevḥīd-i Ḫudādan

Suʾāl olur cemīʿ pīr ü bernā

وللكفار والفساق بعضا

عذاب القبر من سوء الفعال

Cemīʿ kāfir[lere] baʿżı ʿuṣātā

ʿAẕāb-ı ḳabr olur eẕ-fiʿl-i faḥşā

حساب الناس بعد البعث حق

فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḫisāb olmak baʿiṣden ṣoňra ḥaḳdur [132]

Pes eylemek iḥtirāz eẕ-fiʿl-i perhā

[16b]

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

[131] bānī ile bīnā: cān ile bünyā A1

[132] Ḫisāb olmak baʿisden ṣoňra ḥaḳdur: Daḫi baʿżuň virilür ṣaġ yanından A1

وبعضا نحو ظهر والشمال

Daḫi baʿżıň[133] verilür ṣaġ yanından

Kitābı baʿżınuň ṣolundan iʿtā

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال

Daḫi hem[134] ḥaḳ-durur tevẕīn-i aʿmāl

Daḫi geçmek ṣırāṭı tīz ü tenhā

ومرجو شفاعة أهل خير

لأصحاب الكبائر كالجبال

Daḫi eyler şefāʿat ḫayr-ı ümmet

Kebāir ehline mānend-i küh-hā

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

Daḫi aṣḥāb-ı īmān bāḳī ḳalmaz

Cehennemde muḫalled rūz-ı ferdā

دخول الناس فى الجنات فضل

من الرحمن يا أهل الأمالى

Daḫi ṭāʿat-durur esmār-ı imān

Duḫūl-i cennet olur luṭf-ı Mevlā

لقد ألبست للتوحيد نظما

بديع الشكل كالسحر الحلال

Bedīu’ş-şekl-ile tevḥīde ḫılʿat

Giyindürdüm nitekim sihr-i aḫfā

يسلى القلب كالبشرى بروح

ويحيى الروح كالماء الزلال

[133] baʿżen: baʿżılar A1
[134] Hem: - A2

İderler ḳalbi selli Raḥāt-ile
Daḫi rūḥu ider zinde vü iḥyā

[17a]

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Pes imdi saʿy idüň ḥıfẓına aňun
Size[135] vāṣıl ola nice aʿtāyā

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Daḫi nāẓır[136] oluň bu ʿabda dāʾim
Duʿā-yı ḫayr-ile ez-zār-ı dilhā

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Ḫudā luṭfundan ideʿafv-ı noḳṣān
Daḫi vire saʿādet rūz-ıʿuḳbā

و انيالدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Saʿādet vire Ḫudā yā cümlemize
Viṣālīye daḫi der cism-i can-hā

Duʿā idem aňa miḳdār-ı ṭāʿat
Duʿā ide bize ḳurben ü buʿden

Beg Temür oġlı Ebū Bekr el-Ḥayātī bin Halīl[137]

[135] size: şerre A1
[136] nāẓır: nāṣır A2
[137] A2 nüshasının müstensih kaydıdır.

1.1.7.Ebî Mustafa b. Muhammed Tercümesi

1.1.7.1.Ebî Mustafa b. Muhammed'in Hayatı ve Eserleri

Tespit ettiğimiz Kaside-i Emâlî tercümelerinden bir tanesi de Ebî Mustafa b. Muhammed'e aittir. Bunu elimizdeki nüshanın başlığında yer alan *"Haẕā Kitāb-ı Terceme-i Li-yeḳūlü'l-ʿabdü li ebī Muṣṭāfā bin Muḥammed ve bihi nesteʿīnü"* ifadesinden anlamaktayız. Fakat eserde, mütercimin mahlası yer almamaktadır. Mustafa b. Muhammed künyesine baktığımızda ise İslam coğrafyasında hem kendi ismi olan Mustafa, hem de babasının ismi olan Muhammed adı yaygın olarak kullanılmaktadır. Kaynaklarda Mustafa b. Muhammed tarafından yazılmış Kaside-i Emâlî tercümesinden bahsedilmediği için bu eseri tercüme eden Mustafa b. Muhammed'in kim olduğu konusunda bir sonuca varamadık. Bu nedenle tarafımızca tespit edilen Mustafa b. Muhammed isimleri şunlardır:

- Mustafa b. Muhammed (Mustafa Hulusi Güzelhisârî): Buldan'da doğmuştur. Muradî mahlasıyla da bilinmektedir. H 1253(M 1837/1938) yılında Aydın'da vefat etmiştir. *Menâfîu'd-Dekâik fî Şerhi Mecâmiu'l-Hakâik* ve *Hilyetü'l Nâci* isimli eserleri vardır.[138]
- Mustafa b. Muhammed Ankaravî: 14. Yüzyılda yaşamıştır. Hulvü'n-Nâsihîn[139], Fatiha Suresi Tefsiri, Yasin Suresi Tefsiri[140], Mülk Suresi Tefsiri, İhlas Suresi Tefsiri[141], Amme Cüz'ü Tefsiri[142], isimli eserleri vardır.

---

[138] Ahmet Akgündüz, Mustafa Hulusi Güzelhisârî, *DİA*, c. XLIII, s. 331.

[139] Eser yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Beyza Bılıkçı, *Ankaralı Mustafa bin Muhammed ve Hulvü'n-Nâsihîn*, (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

[140] Eser yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Nadide Gürbüz, *Mustafa ibni Muhammed Ankaravi Yasin suresi Tefsiri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986.

[141] Eser yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Yusuf Akçay, *Mustafa bin Muhammed'in İhlas Suresi Tefsiri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2005.

[142] Eser yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Özcan Tabaklar, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 111 b-121 a/143 a-154 b)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.; Ulya Nisar, *Amme cüz'ü tefsiri -Mustafa bin Muhammed- (varak no: 121b-143a)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

- Hüsrev-zâde Mustafa b. Muhammed: halkın hataları anlamına gelen Galatâtü'l-Avam isimli eseri vardır. H 998 (M 1589/1590) yılında vefat etmiştir.[143]
- Mustafa b. Muhammed: Bostan Efendi lakabıyla da bilinmektedir. Şeyhülislam Bostan-zâde Mehmet Efendi'nin babasıdır. Yazmış olduğu eserlerinden ba'zılarının isimleri şöyledir: *Tefsîrü Sûretü'l-En'âm, Haşiyetün ale'l-Islâh ve'l-İzâh, Hâşiyetün alâ Sadrü'ş-Şerî'a, Risâletün fil-cüz'üllezî lâ Yetecezzâ, Risâletü'l-Kadâi ve'l-Kader, Necâtü'l-Ahbâb* ve *Tuhfetü Zevi'l-Elbâb.*[144]
- Mimar-zâde Mustafa b. Muhammed: Hanefî mezhebi fıkıh âlimi, Osmanlı müderris ve kadısıdır. Doğum yeri ve târihi bilinmemektedir. İsmi, Mustafa bin Muhyiddîn Muhammed'dir. H 971 (M 1565/1566) senesinde vefat etti.[145]
- Azmi-zâde Mustafa Hâletî: 1570 yılında İstanbul'da doğdu. Sultan III. Murad'ın hocası alim ve şair Azmi Efendi'nin oğludur. Eserleri şunlardır: Divan, Sakî-nâme, Münşeât, Mihr ü Mah, Azmi-zâde'nin bu eserlerinden başka pek çok şerh, haşiye ve talikâtı da vardır.[146]
- Mustafa b. Muhammed el-Kastamonî: Hâcegî-zâde Mustafa Efendi olarak da bilinir. Eserleri şunlardır: Şerh-i Kelimât-ı Çehar Yâr-ı Güzîn[147], Metâlibü'l-Âliyye[148] ve Sad Kelime[149].

1.1.7.2.Ebî Mustafa b. Muhammed Tercümesi ve Nüshaları

Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 4646/12 numarada kayıtlı tercüme 159a-161a sayfaları arasında yer almaktadır.

[143] Rüştü Balcı, Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015, s. 967.
[144] Rüştü Balcı, age., s. 394.; http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/BOSTAN-EFENDI-Mustafa-bin-Muhammed-Ali/3256 (12.11.2015).
[145] http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/MIMAR-ZADE-MUSTAFA-EFENDI/3379 (12.11.2015).
[146] Haluk İpekten, Azmî-zâde Mustafa Hâletî, *DİA*, IV, s. 348-349.
[147] Ersin Durmuş, *Dört Halifeden Dört Yüz Yıllık Hikmet- Şerh-i Kelimât-ı Çehar Yâr-ı Güzîn*- İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015.
[148] Ersin Durmuş, 16. Yüzyılda Bir Şarih Mustafa bin Muhammed ve Şerh-i Kelimât-ı Çehar yâr-ı Güzîn'i, TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, S 2, (2013), ss. 263, 264.
[149] Rüştü Balcı, age., s. 690.

Çerçeve kullanılmayan sayfalarda, her bir sayfaya mısraları yan yana olacak şekilde beyitler alt alta ve 19 satıra yazılmıştır. Serbest çevirinin yapıldığı tercüme şekil olarak da Kaside-i Emâlî'den farklılık göstermektedir. Aruzun *mefâîlün-mefâîlün- mefâîlün- mefâîlün* kalıbıyla, -ân (آن) kafiyesiyle ve kaside kafiye örgüsüyle yazılmıştır. Yer yer harekelendirilmiş nesih yazı türünün kullanıldığı eserde 66 tercüme beyit yer almaktadır. Dört büyük halifenin fazilet sıralamasının yapıldığı "*Ömer el-Faruk da, Osman-ı Zinnureyn'den üstündür.", "Osman-ı Zinnureyn de, savaşta kerrar vasfını kazanan Ali'den üstündür."* Ve *"Hz. Ali'nin de diğer sahabilere karşı üstünlüğü vardır. Başka görüşlere aldırış etme."*[150] mealindeki 3 beytin tercümesi,

"'Ömerdür ikinci yārı aňa cānlar gerekiṣār
Ve Ẕi'n-nūreyn ile kerrār ḫilāfet mesnedinde kān"

şeklinde tek beyitle tercüme edilmiştir.

Ayrıca 4. Beyit olan,

"Bilicidür göricidür işidicidür lākin
Ḳulaḳ gözle taʿallümle degildür nice kim insān"

21. beyit olan,

"Ṭamu küffāra miḥnetdür muḫalleddür ʿuḳūbetdür
Müebbeddür bir nedāmetdür girenler aġlayiser ḳan"

33. beyit olan,

"Daḫi her ne ḫaber virdi Resūl-i Seyyīdü'l-kevneyn
ʿAlāmāt-ı ḳıyāmetden olısardur bilā-noḳṣān"

ile 40. Beyit olan,

"Ḳamu aṣḥāb u āline ṣalāt ile selām olsun
Hem ol sulṭān-ı kevneynüň muṭahhar rūhuna ġufrān"

[150] Muhit Mert, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), ss. 25,26.

beyitlerinin Kaside-i Emâlî'de karşılıkları yokdur. Bu beyitler mütercim tarafından yazılan beyitler olmalıdır.

1.1.7.3.Metin

[159a]
Haẕā Kitāb-ı Terceme-i Li-yeḳūlü'l-ʿabdü li ebī Muṣṭāfā bin Muḥammed ve bihi nesteʿīnü

Bismillāhirraḥmānirraḥīm
[mefâ'îlün- mefâ'îlün- mefâ'îlün- mefâ'îlün]

Ḳula vācib budur evvel diye Allāh ʿaẕīmü'ş-şān
Ki birdür andan artuḳ yoḳ getüre ṣıdḳ ile īmān

Ḳamu ḫalḳuň İlāhıdur ḳadīmdür ibtidāsı yoḳ
Ṣıfāt-ı ṯābiti mevsuf kemal üzre bilā-noḳṣān

Diridür ol ġanībi'ẕ-ẕāt ḳamu emre müdebbirdür
Muḳadderdür olısardur nice kim eyledi ferman

[159b]
Bilicidür göricidür işidicidür lākin
Ḳulaḳ gözle taʿallümle degildür nice kim insān

Cemīʿ-i ḫayr ile şerri murād idicidir lākin
Rıżāsı yoḳ-durur şerre ḳabīḥi itmez istiḥsān

Ṣıfātı Ḥaḳ teʿālānuň degildür ẕātınuňʿ aynı
Daḫi ġayrı da degildür ki andan ayrıla bir ān

Gerek ẕātuň ṣıfātıdur gerek efʿālinüň cümle
Ḳadīmdür sonradan degil terettüb eylemez noḳṣān

Degildür ẕātınuň ismi müsemmānuň ola ġayrı
Baṣīret ehli ḳatında budur bil ḳavl-i istihsān

Şeyʾ ıṭlāk ideriz aňa velī eşyada yoḳ misli
Daḫi ẕātdur münezzehdür cihanda ol ġanī Sübḥān

Ne cevherdür ne cisimdür muʿarradur anuň ẕātı
Ne ḥaddine kenār eṭrāf ne ḫod vardur aňa pāyān

Daḫi ẕātıyla ḳāʿimdur kelamı Ḥaḳ teʿālānuň
Ḳadīmdür sonradan olma değil ki ḫalḳ olmuş ola Ḳurān[151]

Daḫi ʿarş üstüne ʿālī olubdur ẕāt-ı Raḥmānī
Velākin ittisali yoḳ ne mümkündür ola imkân

Naẓīri yoḳ şeriki yoḳ ṣaḳın benzetme eşyaya
Ḥaḳiḳat künhünü anuň kim idrak idemez eẕhān

Ne māżī var aňa ne ḥāl ne müstaḳbel ider iḳbāl
Münezzehdür muḳaddesdür zaman itmez aňa devrān

Daḫi ʿavratdan oğlandan anuň ẕātı münezzehdür
Ṭoġurmaḳdan vü ṭoġmaḳdan mukaddes ol ġanī Sübḥān

Ḳamu eşyāya ḳādirdür ne kim diler ise işler
Şerīki yoḳ umūrunda aňa ḥācet değil aʿvān

Yoġiken cümle ʿālemler ʿademden eyledi iḥdāṯ
Dilerse ḫalḳ ider yine yeňiden nice biň ekvān

[151] Mısrada aruz hatası vardır. “olma” kelimesi çıkarılarak aruz düzeltilebilir.

Cemīʿi ḫalḳı ḳahr ider yine ṣoňra ider iḥyā
Cezāsın herkese vire ḥışāline göre Yezdān

Ki ḫayr ehline cennet var Ḫudādan ulu niʿmet var
Gire ne ḫoş saʿādet var müyesser eyleye Deyyān

Daḫi cennet fenā bulmaz girende aṣlā ḥüzn olmaz
Muḫalliddür ebed çıḳmaz saʿādetde olur ḫandān

Ṭamu küffāra miḥnetdür muḫalleddür ʿuḳūbetdür
Müebbeddür bir nedāmetdür girenler aġlayiser ḳan

Görür müʾminler Allāhı velī keyfiyetin ġayrı
Ḥaḳīḳat künhüne hem ūş irişmez kim ḳıla tıbyān

[160a]
Ḳaçan kim göreler ānı unudulsa gerek cennet
Ne cennet belki kendüzüň kimesne itmeye iẕhān

Cenāb-ı Bārīye vācib degildür ḳuluň ışlāḥı
Bize belki hidāyetdür ʿaṭā eylediği īmān

Beşerden enbiyāsına melekler eyledi irsāl
Kitāblar eyleyüb inzāl görüldi ne ise ʿunvān

Şehādet iderim vallāh Muḥammeddür Resūlullāh
Nebīler ḫātemidür ol şāh buňa nāṭıḳ-durur Ḳurān[152]

İmāmü'l-enbiyā oldur vü tācü'l-aṣfiyā oldur
Ḳabāʾil-i ʿArabdandur ẓuhūr-ı min benī ʿAdnān

[152]Mısrada aruz bozulmuştur. "ḫatemidür" kelimesi "ḫatemi" yapılarak aruz düzeltilebilir.

Anuň şerʿī olısardur ḳıyāmete degin bāḳī
Tebeddülden taġayyürden berī olmuş-durur Furḳān

Daḫi miʿrācı da ḥaḳdur bilā-şek iderüz taṣdīḳ
Subḥāne'llezī esrā[153] gelübdür şānına fermān

Cemīʿ-i enbiyāsı hem meʿāsīden emīnlerdür
Birisinden de ḳaṣd ile ṣudūr eylemedi ʿiṣyān

Ne deňlü enbiyā geldi ricāl-durur ḳamu aḫrār
Nübüvvet emrine ṣāliḥ degildür ʿabd-ile nisvān

Ve Ẕü'l-ḳarneyn ile Loḳmān nebīler mi degil maʿlūm
Velākin iḥtimāli var cidāle eyleme cevlān

Daḫi her ne ḥaber virdi Resūl-i Seyyīdü'l-kevneyn
ʿAlāmāt-ı ḳıyāmetden olısardur bilā-noḳṣān

Ki Mehdīnüň ẓuhūrıdur vü Deccālüň ḫurūcıdur
Hem ʿĪsānuň nüzūludur güneş ġarbdan ide seyrān

Velī ḥaḳḳında cāizdür kerāmet dār-ı dünyāda
Çü fażlına nihāyet yoḳ ider ḳullarına iḥsān

Mufażżal olmadı aṣlā velīler enbiyāya hiç
Şerefde rütbede ʿālī şefāʿatde ulü'l-erkān

Çü Ṣıddīḳ yār-i evveldür ḳamusundan mufażżaldur
Daḫi ġār içre eşidür ne ḫavf var aňa ne iḥzān

ʿÖmerdür[ür] ikinci yār aňa cānlar gerek īṯār[154]

[153] "Subhan olan Allah yürüttü…" İsrâ 17/1.

Ve Ẕi’n-nūreyn ile kerrār ḫilāfet mesnedinde kān

Daḫi Ṣıddıḳanuň emri ki baʿżı ḥaṣleti anuň
Mufażżal oldı Zehrādan ānı sen öyle bil ey cān

Ḳamu aṣḥāb u āline ṣalāt ile selām olsun
Hem ol sulṭān-ı kevneynüň muṭahhar rūhuna ġufrān

Yezīde eyleme laʿnet ḥaḳīḳat çün kim ölmüşdür
Cezāsın herkese virmek yönünden kāfīdür Mennān

[160b]
Muḳallīdüň ṣaḥīḥ oldı çü taṣdīḳ ile īmānı
Delāʾil ile ṣābitdür bu bābda eyleme efġān

Daḫi ṣāniʿi bilmekde cehālet olmadı maʿzūr
ʿAḳıl ṣāḥibine çün kim vücūda geldi bu ekvān

Daḫi maḳbūl degil şu dem ki cānuň gele ḫulḳūma
Ki zīrā ḥālet-i yeʿsde bulunmaz ṣıḥḥat-ı īmān

Daḫi maʿrūż olan aʿmāl degildür aṣl-ı īmāndan
Velī cāiz-durur olmaḳ īmān eşcārına aʿṣān

Daḫi müʾmin olan kimse kebāir irtikāb itse
Anuň küfrine ḥükm olmaz meger kim ide istiḥsān

Daḫi bir kimse ḳaṣd itse ki küfri itmege icrā
Hemān derḥāl olur pes andan [artık] selb olur īmān

Ve ṭavʿan iʿtiḳādınsız telaffuẓ eyleyen küfri

[154]Mısra hece eksikliğinden dolayı aruz bakımından hatalıdır.

Hemān dem red olur dīni gözüň ġafletden aç ey cān

Daḫi küfrine ḥükm olmaz şunuň kim hezzi laġv ider
Çü bilmez ʿaklı yoḳ fikre olunca ḥālet-i sekrān

Daḫi merʾī degil maʿdūm aňa şeyʾ olmadı ıṭlāḳ
Çü zāhirde vü ġāibde olubdur ʿilleti fıḳdān

Daḫi cüzʾ olması ḥaḳdır tecezzī olmamaḳ üzre
Ki taḳsīmi ḳabūl itmez budur maṭlūb olan her ān

Ḥarām rızḳdır didi aḫyār ḥelāl-veş aňla bil ey yār
Velākin iġrama zinhār ṣaḳın aldamasın şeyṭān

Daḫi emvāt içün vardur duʿānıň rūḥa teʾsīri
Taṣadduḳdan daḫi her ne hediyye olunur erzān

Suʾāli ḥaḳ-durur ḳabriň ki tevḥīd ile īmāndan
Resūl-i müctebādan hem ki lüṭfuňdan ide āsān

Daḫi küffār ü fussāḳa ʿaẕābı ḥaḳ-durur ḳabriň
Yaramaz işleriň andan cezāsını göre insān

Daḫi nāsa ḥisāb olmaḳ muḥaḳḳaḳdur ḳıyāmetde
Pes imdi iḥtirāz itmek meʿāsīden gerek her ān

Bitiler virile anda kimiň ṣaġa kimiň ṣola
Kimiň ẓahrına virilüb oḳunmaġa ola fermān

Ṭamunuň üstüne anda ṣırāṭı ḳorısarlardır
Daḫi aʿmāl-i vezn içün ṭutulusar-durur mīzān

Şefāʿat umulur ḥaḳḳa nebīlerden velīlerden
Ḥuṣūsā Muṣṭafādan kim şefāʿat kānına Sulṭān

Daḫi īmān ile giden kebāir ehli nār içre
Ebed ḳalmayısar anda çıḳısardür mine'n-nīrān

[161a]
Bi ḥamdillāh ki tevḥīde müzeyyen oldı bu manẓūm
Sadefdendür niṣār oldı dizildi lüʾlü ü mercān

Biliň rūḥa ġıdādır bu daḫi ḳalbe cilādır bu
Daḫi derde devādır bu kim içer kāse-i ḥayvān

Bu īmāndan ʿibāretdir derūndan iʿtiḳād itmek
Çü naẓm oldı işāretdir ki ḥıfẓ [anı] ola āsān[155]

Niyāzım bu sebeb ile olunan raḥmet ile yār
Ki raḥmet baḥri vāsiʿdir yanında ḳaṭredir ʿummān

Umulur fażl-i Bārīden ide inʿāmını itmām
Saʿādet eyleyüb ʿaṭā günāhım ide ġufrān

Daḫi bir Fātiḥā diyüb ṣevābın ben ḳula iḥsān
İdeni eyleye Raḥmān saʿādet dārına mihmān

[155]Mısra aruz bakımından hatalıdır, iki hece eksik.

1.1.8.İbn-i Bâlî Tercümesi

1.1.8.1.İbn-i Bâlî'nin Hayatı ve Eserleri

İki farklı nüshasını tespit ettiğimiz tercümede yer alan

Bizi bir gün duʿā birle aňan yār
Müdām aňar anı bu ibn-i bāli

beytinden de anlaşılacağı üzere mütercim İbn-i Bâlî'dir. Kaynaklara baktığımızda İbn-i Bâlî isimli aşağıdaki şairler tespit edilmiştir.

- **İbrahim İbn-i Bâlî**: Anteplidir. Memlük sultanı Kayıtbay'a intisap etmiş ve onun emriyle Memlük elçisi olarak Osmanlı sultanı II.Bayezid'e gönderilmiştir. [156] *Hiket-nâme* adlı bir eseri bulunmaktadır.
- **Mehmed Bin Bâlî:** 14. yy.'da Anadolu'da yaşamış bir Türk bilginidir. Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Sarahsî adlı bir din bilgini tarafından kaleme alınan *Kitab-ı Güzîde* adlı eseri Türkçeye aktarmıştır.[157]
- **Bâlî-zâde Mustafa Efendi:** H 1069 (M 1658/1659) yılında vefat etmiş Osmanlı Şeyhülislamlarındandır. *Haşiye ala Şerhü'l-Miftâh, el-Ferâid fî Halli'l-Mesâil ve'l-Fevâid, es-Seyfu'l-Meslül fî Şeri'r-Resul, el-Ahkâmü'ş-Şamediyye fî Şeriati'l-Muhammediyye, Haşiyetü Bâlîzâde ala Haşiyeti Sadî Çelebi, Risale fî mâ Revâhu Ebû Eyyub el-Ensârî, Şerhu Kasîdetü'l-Münferice* isimli eserleri bulunmaktadır.[158]
- **Ahmed b. Bâlî Fakih:** 16. yy.'da yaşamış Manisa Akhisarlı bir Türk hekimdir. Kanunî devri ünlü alimlerinden Molla Arap'ın öğrencisidir. İlyas Şirâzî'nin tıp ilmiyle ilgili eseri *Hâvî-i Sagîr* adlı eserini *Mecmu'ü'l-Mücerrebât* adıyla tercüme etmiştir.[159]

Yukarıda zikredilen isimlerle ilgili çalışmalarda ve kaynaklarda hiçbirinin Kaside-i Emâlî'yi tercüme ettiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca eserde

[156] Mustafa Altun, *İbrâhim İbn-i Bâlî'nin Hikmet-Nâme'si (1b-149a) İnceleme-Dizin*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2003, s. 13.
[157] Melek Erdem, *Kitab-ı Güzîde (76a-134a) İnceleme- Metin- Sözlük*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 5.
[158] Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri c. I, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000, s. 258.
[159] Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri c. III, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000, s. 203.

mütercim hakkında nereli olduğu, eseri kime sunduğu, eseri kaç yılında tamamladığı vb. bilgilerin olmaması tercümenin adı geçen İbn-i Bâlîlerden herhangi birine ait olup olmadığı konusunda tahminde bulunmamıza mani olmaktadır.

1.1.8.2.İbn-i Bâlî Tercümesi ve Nüshaları

İki farklı nüshasını bulduğumuz tercümenin mütercimi İbn-i Bâlî isimli bir şaire aittir. Toplamda 64 beyit ve tercümesinin yer aldığı eserde Emâlî Kasidesinin vezni olan *mefâ'îlün- mefâ'îlün- fe'ûlün* kalıbına ve kasidenin lam harfli kafiyesine aynen uyulmuştur.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 6638 numaralı mecmuada kayıtlı nüsha (A1) 1b-8a sayfaları arasında 7 varaktan oluşmaktadır. 64 beyit ve tercümesinin yer aldığı nüshada altın yaldızlı kalın çerçeve içinde yer alan her bir sayfada Arapça beyitler kırmızı, tercüme beyitler siyah mürekkeple olmak ve beyitlerin mısraları yan yana gelecek şekilde yazılmak üzere 11 beyit bulunmaktadır. Harekeli nesih yazı türüyle yazılmış nüsha, peygamberlere salât ve selâm ile Allah'a hamdi belirten Arapça bir cümle ile sona erer. Peşinden gelen "*ʿan yed-i aḍāfu'l-ʿibād Dervîş Muḥammed Süleymān ġafere lehu*" ifadesinden anlaşılacağı üzere müstensih *Dervîş Muhammed Süleymân*'dır fakat eserin istinsah tarihi yazmamaktadır.

Balıkesir İl Halk Kütüphanesi 10 Hk 1052/5 numaralı mecmuada 69b-74a varakları arasında bulunan nüshanın (A2) müstensihi Ḫaṭīb ʿAlī Ḥoca, intinsah tarihi H 15 Recep 1165 (29 Mayıs 1752) olarak yazılmıştır. Her sayfada 13 beytin bulunduğu nüshada mısralar yan yana yazılmış, beytin tercümesi Arapça beytin altına yazılmıştır. Nüshada talike yakın bir nesih yazı stili kullanılmıştır. Bu nüshada bazı beyitlerin tercümesi eksiktir. Ayrıca bazı kelime farklılıkları aruzu bozmaktadır. Bu nedenlerden ötürü A1 nüshasını daha doğru kabul edip okumalarımızı A1 nüshasına göre yapıp A2 nüshasındaki farkları dipnotta gösterdik.

İbn-i Bâlî tercümesi Hoca Sadeddin tercümesi ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Dikkat çeken beyitler aşağıda gösterilmiştir.

إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال

İlāh-i ḫāḳ Mevlāmız ḳadīmdir — Hudā-i pāk mevlāmuz ḳadīmdür

Anıň her vaṣfınıň vardır kemāli — Anuň her vaṣfınuň vardur kemāli

(Hoca Sadeddin) — (İbn-i Bâlî)

هو الحى المدبر كل أمر

هو الحق المقدر ذو الجلال

Diridür ol müdebbir her bir emri — Diridür ol müdebbirdür her emri

Hem ol ḥaḳdır muḳaddir var celāl[i] — Hem ol ḥaḳdur muḳaddir ẕü'l-celāli

(Hoca Sadeddin) — (İbn-i Bâlî)

مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال

Mürīdi ḫayr ü şerdir līk rāżı — Mürīdi ḫayruň ü şerruň ve lâkin

Degildir k'ide yaramaz muḥāli — Ḳabūl ider degildür ol muḥāli

(Hoca Sadeddin) — (İbn-i Bâlî)

وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Degildir cevher ü cism ü ʿaraż Ḥaḳḳ — Degül cevher degül cism ol degül küll

Degildir baʿż ü küll yoḳ iştimāli — Degül hem baʿżu vü hem iştimāli

(Hoca Sadeddin) — (İbn-i Bâlî)

وما القرآن مخلوقا تعالى

كلام الرب عن جنس المقال

Dime Ḳurāna maḫlūḳ etme nisbet — Dime Ḳurāna maḫlūḳ itme nisbet

Ḳalan aḳvāle ol ʿālī maḳāli — Ḳalan aḳvāle ol ʿāl-i maḳāli

(Hoca Sadeddin) — (İbn-i Bâlî)

ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde baʿde mevtin laʿnet etmez	Ölmeden ṣoň Yezīde laʿnet itmez
Meger ol kim ola igrāda ġāli	Meger ol kim ola mikṣār ü ġāli
(Hoca Sadeddin)	(İbn-i Bâlî)

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Ḳamu küffāra baʿż-ı ehl-i fısḳa	Ḳamu küffār u baʿżı ehl-i fısḳa
ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli	ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli
(Hoca Sadeddin)	(İbn-i Bâlî)

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon	Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon
Gören görür anı siḥr-i ḥalāli	Ki oldur var-ise siḥrüň ḥalāli
(Hoca Sadeddin)	(İbn-i Bâlî)

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere bu tercümeler arasında bir etkileşimin olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ancak Kaside-i Emâlî mütercimi İbn-i Bâlî'nin kim olduğu, hangi dönemde yaşadığı hakkında kesin bir kanıya varamadığımız için, Hoca Sadeddin mi İbn-i Bâlî'den yoksa İbn-i Bâlî mi Hoca Sadeddin'den etkilenmiştir, tahminde bulunamamaktayız.

1.1.8.2.Metin

[mefâʻîlün- mefâʻîlün- feʻûlün]

[1b]

يقول العبد في بدۀ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Ḳul eydür anda ki bedʾ-i emālī
Kılub tevḥīd-ile naẓm-ı leāli

إله الخلق مولانا قديم
وموصف بأوصاف الكمال

Hudā-i pāk Mevlāmuz ḳadīmdür
Anuň her vaṣfınuň vardur kemāli

هو الحى المدبر كل أمر
هو الحق المقدر ذو الجلال

Diridür ol Müdebbirdür her emri
Hem ol ḥaḳdur Muḳadder[160] ẕü'l-celāli

مريد الخير والشر القبيح
ولكن ليس يرضى بالمحال

Mürīdi ḫayruň ü şerruň ve lākin
Ḳabūl ider degildür ol muḥāli

[2a]

صفات الله ليست عين ذات
ولا غيرا سواه ذا انفصال

Degildür ẕātınuň aynī ṣıfātı
Ve lā ġayrī ki ola infiṣāli

صفات الذات والأفعال طرا
قديمات مصونات الزوال

Ṣıfāt u ẕāt u efʿāl anları bil
Ḳadīmlerdür ki görmezler zevāli

نسمى الله شيئا لا كالأشيا
وذاتا عن جهات الست خالى

Dirüz biz anı şeydür lā ke eşyā
Cihāt-ı sitteden Allāh[161] ḫālī

وليس الاسم غيرا للمسمى
لدى أهل البصيرة خير آل

[160] muḳadder: muḳaddir A2
[161] sitteden Allāh: sitden anuň ẕāt-ı A1

Bilüǔ ismiyle birdür dir müsemmā[162]
Baṣīret ehlini bu ḫayr-ı āli

وما إن جوهر ربى وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

Degül cevher degül cism ol[163] degül küll
Degül hem baʿżu vü[164] hem yoḳ[165] iştimāli

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

[2b]
Tecezzīsiz revādur kim ola cüz
Münādī idesin kim ibn-i ḫālī[166]

وما القرآن مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

Dime Ḳurāna maḫlūḳ itme nisbet
Ḳalan aḳvāle ol ʿāl-i maḳāli

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال[167]

Ḫudā fevḳındedür ʿarşıǔ velīkin
Anuǔ yoḳdur aňa hiç ittiṣāli

وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Degül teşbīhinüǔ vechi müvecceh
Ṣaḳınsun andan aṣnāf-ı ahālī

[162] Bilüǔ ismiyle birdür dir müsemmā: Müsemmī ġayr-ı ism olmaz didi A2
[163] ol: -A2
[164] ve: -A2
[165] yoḳ: yoġ A1
[166] idenin kim ibn-i ḫālī: idesen kim ḫālī: A2
[167] Bu beyit A2'de olmasına rağmen tercümesi yoktur.

ولا يمضى على الديان وقت
وأزمان وأحوال بحال

Anuň üstine geçmez vaḳt-i sāʿat
Ki[168] maṣṣıdür ya müstaḳbel ya ḥāli

ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال

Ġanīdür ol nisādan hem veledden
Ki ola aňlaruň inās̱i vü ricāli

[3a]

كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Muʿīni vü naṣīri yoḳdur anuň
Müsellemdür aňa cāh u meʿāli

يميت الخلق قهرا ثم يحيى
فيجزيهم على وفق الخصال

Bu ḫalḳı öldürür girü[169] dirildür
Ḫıṣāline cezā ḳılur[170] ḫıṣāli

لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال

Ṣevāb yaḥṣīnüň [171] cennet yamānuň
Dereklerde göynümekdür nekāli

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
وما أهلوهما أهل انتقال

[168] Ki: ya ki: A2
[169] gerü: yine A2
[170] ḳılur: virür A2
[171] yaḥṣīnüň: baḥṣinüň A1

Caḥīmüň hem cinānuň yoḳ fenāsı
Bularuň ehlinüň hem intiḳāli

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Görür müʾminler anı līkin anuň
Ne keyfi var ne ḍarbı der miṣāli

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

[3b]
Anı gördükde cennet çıḳa gözden
Görüň ḫusrān-ı ehl-i iʿtizāli

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Degül aṣlaḥ aňa vācib kim oldur[172]
Muḳaddes hādī vü ehl-i teʿāli

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Rusul taṣdīḳi vācib hem melekler
Ki gelmekliklerinde yoḳ tevāli

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Rusul ḫatm-i Muḥammeddür ki ʿālem
Cemālin bedr[173] ider anuň cemāli

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

[172] kim oldur: degildür A2
[173] Bedr: -A1

İmām-ı enbiyā vü aṣfiyādur
Bu sözüň yoḳdur hiç iḫtilāli

وباق شرعه فى كل وقت
إلى يوم القيامة وارتحال

İdince şerʿunuň vardur beḳāsı
Ḳıyamet günine ḫalḳ irtiḥāli

[4a]

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Anuň miʿrācı ḥaḳdur vardur anda
Öküş aṣār u aḫbār-ı ʿavāli

وإن الأنبياء لفى أمان
عن العصيان عمدا وانعزال

Nebinün ḳaṣd-ile ʿisyān olmaz
Hem anuň her giz olmaz inʿizāli

وما كانت نبيا قط أنثى
ولا عبد وشخص ذو افتعال

Dişi vü ḳul nebī olmış degildür
Daḫi bir kişi kim var iftiʿāli

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Nebi Loḳmāna Zü'l-ḳarneyne dime
Dir-iseň di velekin ḳo cidāli

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

İner ʿĪsā vü Deccāli sünüler

Cihāndan refʿ ider ehl-i ḫabāli

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

[4b]

Kerāmātı velīnüň olur işdür
Virür ḥaḳ evliyāya çoḳ nevāli

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Velī fāżıl degildür enbiyādan
Velīnüň yoḳdur aňa ittihāli

وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال

Ebū Bekrüňdür aṣḥāb içre rücḥān
Ḫılāfa bu sözüň yoḳ iḫtimāli

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

Bu kez Fārūḳuň oldı fażl-ı rücḥān
Kim anıň idi baḫtu cāh-ı ʿālī

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Bu kez ʿOṯmāna döndi ol ṣıfātlar
Bu kez Kerrāra kim ḳıldı ḳıtāli

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

Ḳalan aġyār üzere eger rücḥān
Bu sözi söylerem ben lāübāli

[5a]

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Yegidi ḫulḳı Zehrā baʿżısından
İňen Sıddıḳanuň baʿżı ḫıṣāli

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Ölmeden ṣoň Yezīde laʿnet itmez
Meger ol kim ola mikṣār ü ġāli

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallid müʾmin olur bu sözüň var
Delīli kim ḳavāṭıʿdur nişāli

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Ne ʿaḳlı olana ʿöẕr ola cehli
Ki kimdür [hem] esāfil hem eʿāli

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Degildür ḥāl-i yeʾs īmān-ı maḳbūl
Ki bulunmadı emriň imtiṣāli

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

[5b]

Degil īmānı aʿmāl ider īmān
Ki farż ola aňa anuň viṣāli

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Zinā vü ḳatl-ile ḥükm itme küfre
Sür ol yola firār-ı iḫtizāli

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Kişi kim niyyet ider irtidāda
Hemān dem buldı ḥaḳdan ıżlāli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Diyen tavʿ ile lafẓ-ı küfri kāfir
İder anı anuň ol iʿtiḳāli

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Olunmaz küfr-ile ḥükm esrüge kim
Anuň var her işinde irtiḥāli

وما المعدوم مرئيا وشيئا
لفقه لاح فى يمن الهلال

Dimek cāʾiz degül maʿdūma nesne
Delīl-içün ki lāyiḥdür hilāli

[6a]

ودنيانا حديث والهيولى
عديم الكون فاسمع باجتذال

Ḳıdem yoḳ ʿāleme hem yoḳ heyūlā
Bu sözü dinleyüp it ictiẕāli

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Ḥarām olur kişinüň rızḳı ḥıl tek

Maḳālümni kerih görürse ḳāli

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Eṣer ḳılur duʿā teʾṣīr-i bāliġ

Ḳo sen nefy iden aṣḥāb-ı ḍalāli

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سيبلى كل شخص بالسئوال

Sin içinde Ḫudā kimdür Resūl kim

Diyü senden idiserler suʾāli

وللكفار والفساق بعضا

عذاب القبر من سوء الفعال

Ḳamu küffār u baʿżı ehl-i fısḳa

ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli

[6b]

حساب الناس بعد البعث حق

فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḳoparup bizden alurlar ḥisābı

Üzerňüze ḳabūl itmeň vebāli

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

وبعضا نحو ظهر والشمال

Bitiler virile kim arḳasından

Kimi ṣuna yemīn kimi şimāli

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال[174]

ʿAmel vezneylemek köpri gerilmek
Olısar yoḳdur anuň ihtibāli

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Umar[175] her ḫayruň ehlinden şefāʿat
Kebāʾir kim görür kiçi cibāli

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال

Kişi kim vardur anda ẕerre īmān
Ebed ḳalmaz günahdan iştiʿāli

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon
Ki oldur var-ise siḥrüň ḥalāli

[7a]

يسلى القلب كالبشرى بروح
ويحيى الروح كالماء الزلال

Ḥazīn aḥvāl-i şāẕ ider[176] dirildür
Nider anı gören āb-ı zülāli

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Kıluň ḥıfẓ anı aňa ki iʿtiḳādı
Bulasız cins-i aṣnāf-ı meṯāli

[174] Bu beyit A2'de olmasına rağmen tercümesi yoktur.
[175] umar: umaruz A2
[176] ḥazīn aḥvāl-i şāẕ ider: ḥazīn-i ervāḥı şād eyler A2

وكونوا عون هذا العبد دهرا

بذكر الخير فى حال ابتهال

Duʿā birle bu ḳula yardım eylen

İdüb ḥaḳ dergehinde ibtiḥāli

لعل الله يعفوه بفضل

ويعطيه السعادة فى المآل

Aňa ḥaḳ fażl idüp ʿafv idüp andan[177]

Ola kim ḥayr anuň ola malı

و انيالدهرادعوكنه وسعى

لمن بالخير يوما قد دعالى

Bizi bir[178] gün duʿā birle aňan yār [179]

Müdām aňar anı bu[180] ibn-i bāli

ʿAn yed-i aḍāfu'l-ʿibād Dervīş Muḥammed Süleymān ġafere lehu.[181]

E'd-dīni ve selāmün ʿale cemīʿı'l-enbiyāi ve mürselīn ve'l-ḥamdülillāhi Rabbi'l-ʿālemīn.

[177] idüp andan: eyle anla A2
[178] bir: bu A2
[179] aňan yār: iňen yāḍ A1
[180] bu: ol A1
[181] A1 nüshasındaki müstensihin adının yer aldığı cümledir. A2 nüshasında "kitāb-ı faḳīr ḫaṭīb ʿAlī ḥoca 15 Receb 1165" notu düşülmüştür.

1.1.9.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT2)

1.1.9.1.Tercüme ve Nüshaları

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümü 13/4 arşiv numarasında kayıtlı tercümenin mütercimi belli değildir. Başka nüshasına da rastlamadığımız yazmanın müstensihi *Seyyid Mehmed Nûrî*'dir. Emâlî Kasidesi'nin orijinali olan Arapça kısımlarının verilmediği tercüme direk Türkçe olarak verilmiştir. Eser, günümüz alfabesine aktarılırken tercümesi yapılan Arapça beyitler köşeli parantez içerisinde tercüme beyitlerin öncesinde verilmiştir. Tercümede, Ali bin Osman el-Ûşî'nin eserinde kullandığı *mefâ'îlün- mefâ'îlün-fe'ûlün* veznine ve lam harfli kafiyeye aynen uyulmuştur.

63b- 65b arasında 5 sayfadan oluşan eser, rik'a yazı türü ile yazılmıştır. Tercümenin başlığı altın yaldızlı süslü bir ser levhanın içerisinde kırmızı mürekkeple "Terceme-i Bedü'l-Emâlî" şeklinde yazılıdır. 66 tercüme beyit bulunmasına rağmen,

Bulardan ṣoñra efḍaldür ʿAlīden
Diger aṣḥābdan olmaz miṣāli

şeklinde yer alan tercüme beyit "*Osman-ı Zinnureyn de, savaşta kerrar vasfını kazanan Ali'den üstündür.*" İle "*Hz. Ali'nin de diğer sahabilere karşı üstünlüğü vardır. Başka görüşlere aldırış etme.*"[182] mealindeki iki beytin bir arada tercüme edildiği beyittir. Bu nedenle 66 beyit olan tercüme 67 beyti karşılamaktadır.

Çerçeve ile çevrili sayfalarda mısralar yan yana ve her bir satıra bir beyit gelecek şekilde 17 satır yer almaktadır. İlk varakta yer alan sayfalardaki çerçeveler kalın altın yaldızlı iken sonraki 3 sayfada ince tek çizgi halinde kırmızı mürekkeple yapılmış çerçeve bulunmaktadır. Eserin sonunda yer alan 1262 tarihinden eserin M 1845/1846 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Tercümede eserin aslının kafiyesine ve veznine uyulmuştur.

[182] Muhit Mert, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), s. 76.

1.1.9.2.Metin

[mefâʻîlün- mefâʻîlün- feʻûlün]

[1b]

Terceme-i bedü'l-emālī

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[يقول العبد في بدۀ الأمالى

لتوحيد بنظم كاللالى]

İdelüm bedʾ-i emālīde maḳāli

Dizelüm tevḥīd-i Bārīde leāʾli

[إله الخلق مولانا قديم

وموصف بأوصاف الكمال]

İlāhü'l-ḫalḳ Mevlāmız ḳadīmdür

Daḫi cāmiʿ dür evsāf-ı kemāli

[هو الحى المدبر كل أمر

هو الحى المقدر ذو الجلال]

Odur Ḥayy-ı müdebbir cümle emri

Odur Ḥakk-ı muḳaddir lā-yezālī

[مريد الخير والشر القبيح

ولكن ليس يرضى بالمحال]

İder ol ḫayr ile şerri irāde

Velākin sevmedi emr-i muḥālī

[صفات الله ليست عين ذات

ولا غيرا سواه ذا انفصال]

Ṣıfātı ẕātınuň neʿayn ü ġayrı

Muḥaldür ide andan infiṣāli

[صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال]

Ṣıfāt-ı ẕāt ü efʿāli ḳadīmdür

Taġayyürden berī olmaz zevāli

[نسمى الله شيئا لا كالأشيا

وذاتا عن جهات الست خالى]

Ḫudāya şeyʾ dinür ne şeyʾe beňzer

Dinür ẕātı şeş cihetden oldı ḫālī

[وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل]

İsim ʿayn-ı müsemmādur dime ġayr

Muḫaḳḳıḳlar ider taḥḳīḳ-i ḫālī

[وما إن جوهر ربى وجسم

ولا كل وبعض ذو اشتمال]

Ne cism ü ne ʿaraz Rabbim ne cevher

Degildür küll ü baʿż iştimāli

[وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى]

Tecezzīsiz vücūd-ı cevher-i ferd

Muḥaḳḳaḳdur ider iṯbāt müdāli

[وما القرآن مخلوقا تعالى

كلام الرب عن جنس المقال]

Dime Ḳurʾāna maḫlūḳ ile tenzīr

Kelām-ı Ḥaḳ degil cins-i maḳāli

[2a]

[ورب العرش فوق العرش لكن

بلا وصف التمكن واتصال]

Ḫudā fevḳindedür ʿarşuň velākin
Yoḳ anda hiç mesken ü ittiṣāli

[وما التشبيه للرحمن وجها
فصن عن ذاك أصناف الأهالى]

Degil Raḥmānı teşbih veche maʿḳūl
Maṣūn oldular andan hep ahāli

[ولا يمضى على الديان وقت
وأحوال وأزمان بحال]

Ḫudā üzre zamān geçmez ki anda
Ola müstaḳbel ü ḥālin mecāli

[ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال]

Daḫi müstaġnīdür Rabbim nisādan
Daḫi evlāddan ünṣāsı ricāli

[كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى]

Münezzehdür şerīki yoḳ vezīri
Teferrüddedür ol ṣāḥib meʿāli

[يميت الخلق قهرا ثم يحيى
فيجزيهم على وفق الخصال]

İder ḫalḳı imāte soňra iḥyā
Ḳılar anları meczī-yi ḫışāli

[لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال]

Virür müʾminlere cennetde niʿmet
İder küffāra ateşde nikāli

[ولا يفنى الجحيم ولا الجنان

ولا أهلوهما أهل انتقال]

Fenā olmaz ceḥīm ü cennete hiç

Girenler anda itmez intiḳāli

[يراه المؤمنون بغير كيف

وإدراك وضرب من المثال]

Görür müʾmin Ḫudāyı āḫiretde

Tekeyyüften o ruʾyet vaṣf-ı ḫālī

[فينسون النعيم إذا رأوه

فيا خسران أهل الاعتزال]

Geçerler ḥīn-i ruʾyetde naʿīmden

Olur maḥrūm andan iʿtizāli

[وما إن فعل أصلح ذو افتراض

على الهادى المقدس ذى التعالى]

Degildür fiʿl-i aṣlaḥ hiç vācib

Muḳaddes zü'l-celāle bil meʾāli

[وفرض لازم تصديق رسل

وأملاك كرام بالنوالى]

Nebīler ü melāik cümlesine

İnanmaḳ farż vācib ḳo cidāli

[وختم الرسل بالصدر المعلى

نبى هاشمى ذو جمال]

Resūller ḫātemi ṣadr-ı muʿallā

Nebiyyī hāşimīdür ol cemāli

[إمام الأنبياء بلا اختلاف

وتاج الأصفياء بلا اختلال]

İmām-ı enbiyā vü mürselīndür

Ṣafīler tācıdur ol bedr-i ʿālī

وباق شرعه فى كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال]

Ḳalur şerʿ-i şerīfi rūz-ı ḥaşre

Ki nesḥ olmaz anuň yoḳdur zevāli

[وحق أمر معراج وصدق

ففيه نص أخبار عوال]

Ṣübūt-ı ḳıṣṣa-i miʿrāc ḥaḳdur

Ki vardur anda aḫbār-ı ʿavāli

[وإن الأنبياء لفى أمان

عن العصيان عمدا وانعزال]

Nebīler ʿamden ʿişyāndan emīndür

Nübüvvetden bulunmaz inʿizāli

[2b]

[وما كانت نبيا قط أنثى

ولا عبد وشخص ذو افتعال]

Nebī hiç gelmedi ʿabd ü nisādan

Ne şaḫṣ-ı seyyiʾ oldı ol kemāli

[وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال]

Degil Loḳmān ü Ẕü'l-ḳarneyn maʿrūf

Ola anlar nebī itme cidāli

[وعيسى سوف يأتى ثم يتوى

لدجال شقي ذى خبال]

Gelür ʿĪsā ider Deccāli helāḳ
Olur emn ü emān üzre ḥavāli

[كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال]

Velīlerden ṣudūr eyler kerāmāt
Ki anlar ḥāvidür feyż ü nevāli

[ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال]

Velī irmez nebīnüñ rütbesine
Ne miḳdār olsa da faż̧l ü kemāli

[وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال]

Velīler serveri Ṣıddīḳ-ı ekber
Ṣaḥābe içre efḍāl ḳadr-i ʿālī

[وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى]

Pes andan ḥażret-i Fārūḳ efḍal
İder rütbe-i ʿOs̱mān maḳāli

[وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال]
[وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال]

Bulardan ṣoñra efḍaldür ʿAlīden
Diger aṣḥābdan olmaz mis̱āli[183]

[وللصديقة الرجحان فاعلم

[183] Arapça metindeki ilk beytin ikinci mısrası ile ikinci beytin ikinci mısrası karışık şekilde tek beyitte tercüme edilmiştir.

على الزهراء فى بعض الخلال]

Daḫi Ṣıddīḳanuň Zehrāya fażlı

Olur baʿżı ḫaṣāilde mecāli

[ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال]

Yeẕīde itmedi laʿnet meger kim

Olan aġrāsına mikṣār-ı ġali

[وإيمان المقلد ذو اعتبار

بأنواع الدلائل كالنصال]

Ṣaḥīḥ didiler iʿmān-ı muḳallid

Delāʾilden küsürātı anı niṣāli

[وما عذر لذى عقل بجهل

بخلاق الأسافل والأعالى]

Nice maʿzūr bilmez-ise ʿāḳil

O Rabbü'l-ʿālemīn-i zü'l-celāli

[وما إيمان شخص حال يأس

بمقبول لفقد الامتثال]

Kişinüň yeʾs ḥālindeki īmānı

Degil maḳbūl yoḳdur imtiṣāli

[وما أفعال خير فى حساب

من الإيمان مفروض الوصال]

Degil īmāndan bil ḫaber cüzʾ-i maḥsūb

Kişinüň ḳıldığı ṣulḥ-ı fiʿāli

[ولا يقضى بكفر وارتداد

بعهر أو بقتل واختزال]

Ḳażā-yı irtidād-ı küfr yoḳdur

İderse ʿahr ü ḳatl ü iḫtizāli

[ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال]

İden niyyet ki ṣoňra ola mürted
İder fi'l-ḥāl dīnden insilāli

[ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال]

Dise muḫtār-ı küfri iʿtiḳādsız
Olur kāfir ḫabersiz dīn-i sāli

[3a]

[ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال]

Ḳażā-yı küfr yoḳdur ser-ḥoşa ger
O ḥalde dise herze irtiḥāli

[وما المعدوم مرئيا وشيئا
لفقه لاح فى يمن الهلال]

Degil maʿdūm görile ola bir şeyʾ
Ki lāc anda tedḳīḳ-i hilāli

[و غيران المكون لاكشنى
مع التكو ين خذه لا كتحال]

Degil tekvīn mükevven/mükevvin[184] şeyʾ-i vāḥid
Muġāyir birbirine āl kihāli

[وإن السحت رزق مثل حل
وإن يكره مقالى كل قال]

[184] Diğer tercümelere baktığımızda mükevvin ya da mükevven ifadelerinden herhangi biri üzerinde tutarlılık yoktur. Bu tercümede de hareke kullanılmadığından kelimenin mükevven mi yoksa mükevvin mi olduğu anlaşılamamaktadır.

Ḥarāma rızḳ ıṭlāḳ[ı] ṣaḥīḥdür
Ḥelāl gibi ider redd anı ḳāli

[وفى الاجداث عن توحيد ربى
سيبلى كل شخص بالسئوال]

Ḳubūrda cümleye tevḥīd-i ḥaḳdan
Nekīr ü münker eylerler suʾāli

[وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال]

ʿAẕāb-ı ḳabr olur küffāra baʿżı
ʿUṣāt-ı iḳtiżā-yı bed-fiʿāli

[دخول الناس فى الجنات فضل
من الرحمن يا أهل الأمالى]

Cināna girmeniň ancaḳ bunı bil
Olur fażl-ı İlāhiyle menāli

[حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال]

Dirilür nās ider Mevlā ḥisābı
Ḥaẕer ḳıl mürtekib olma vebāli

[ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال]

Kitābını alur baʿżuň yemīni
Kiminüň cānib-i ẓahr u şimāli

[وحق وزن أعمال وجرى
على متن الصراط بلا اهتبال]

ʿAmeller vezn olur hem köpri üzre
Yürürler ayaġıň yoḳ ihtibāli

[ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال]

Şefāʿati umulur ehl-i ḫayrın
Kebāʾir ehline ḳıl ictiẕāli

[وللدعوات تأثير بليغ
وقد ينفيه أصحاب الضلال]

Duʿā içün olur teʾşīr-i bāliġ
İder nefyin pesend iden ḍalāl

[ودنيانا حديث والهيولى
عديم الكون فاسمع باجتذال]

Bu ʿālem ḥādiṯ ü zuʿm-ı heyūlā
Mücerred felsefīnüň keṯr ḫayāli

[و للجنات والنيران انكون
عليها مراخوال خوال]

Bu anda cennet ü nīrān vardur
Gir anlara aḥvāl-i ḫavālī

[وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال]

Mukīm ḳalmaz saʿīrde ehl-i īmān
Günāhınca yanar ider riṣāli

[لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال]

Bu naẓmı eyledüm tevḥīde ilbās
Bedīʿ ü'ş-şekldür siḥr-i ḥalāli

[يسلى القلب كالبشرى بروح

[ويحيى الروح كالماء الزلال

Tesellī vü feraḥ virir ḳulūba
Ḥayāt-ı ruḥdur iç āb-ı zülāli

[3b]

[فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال]

Müfādın iʿtiḳād u ezber iden
Olur ḥāvī nice dürlü nevālī

[وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال]

Muʿīn ol ḫayr ile ẕikr it bu ʿabdi
Ḳaçan itseň duʿā vü ibtihāli

[لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل]

Anı ʿafv eylesün faẕlıyla Mevlā
Saʿādetle vire ḥüsn ü meʿāli

[و انيالدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى]

Duʿāda cehd idem dāʾim aňa kim
Benim-çün bir duʿāda açsa bālī

Temmeti'l-tamām bi-ināyeti'l-melikil ʿallām
Sevvedehu el-faḳīrü'l-ḥaḳīr aḍʿāfu'l-ʿibād es-Seyyid Meḥmed Nūrī ibni'l-merḥūm Süleymān Paşa el-vezīrü'l-muḥāfıẓ fī ḳalʿa-i İbrāʾil sābıkān ḫādim fī ḫidmet-i kitābeti'd-dīvān-ı ḥażret-i Muṣtafā Nūrī Paşa eş-şehīr bi-kātib-i esrār-ı saltanātı 1262

1.1.10.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT3)

1.1.10.1.Tercüme ve Nüshaları

Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu 06 Hk 1615 numaralı mecmuada 5a-8a sayfaları arasında yer alan tercümenin mütercimi belli değildir. Kütüphane katalog kayıtlarında eserin el-Ûşî'nin *Kasidetü Yekûlü'l-Abd* adlı eseri olduğu belirtilmektedir. Fakat eser tarafımızca incelendiğinde bunun Emâlî kasidesinin Türkçeye tercümesi olduğu görülmüştür. Tercüme, *Hazâ Kitâb-ı Emâlî* şeklinde başlıklandırılmıştır. Tercümelerin birçoğunda olduğu gibi bu tercüme de aruz ve kafiye bakımından Kaside-i Emâlî'yle aynı özelliği göstermektedir.

67 beyit ve tercümesinin yer aldığı eserde harekeli nesih yazı türü kullanılmış, sayfalar kırmızı renkli mürekkeple tek çizgi halinde çerçevelendirilmiştir. Arapça beyitler siyah mürekkeple, tercüme beyitler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Arapça beyitlerde mısralar yan yana gelecek şekilde beyitler alt alta yazılmışken tercüme beyitlerin yazımında düzensizlik vardır. İlk sayfada (5a) 17 Arapça beyit yer almaktadır. Tercümeleri ise sayfanın sol tarafına kırmızı renkli mürekkeple derkenar yapılarak yazılmıştır. İkinci sayfada (5b) 14 Arapça beyit yer almaktadır. Beyitler arasındaki mesafe önceki sayfaya göre daha fazla olduğundan sayfadaki ilk 6 beytin tercümeleri hemen Arapça beyitlerin altına sonraki 8 beytin tercümeleri ise birer mısrası beytin sol, birer mısrası da sağ tarafına gelecek şekilde yazılmıştır. Üçüncü sayfada (6a) çerçeve daha geniş yapılmış ve Arapça beyitler arasındaki mesafe biraz daha açılmıştır. Sayfadaki ilk beytin tercümesi sayfanın üst tarafına beytin üzerine, diğer tercüme beyitler ise hemen Arapça hallerinin altına yazılmıştır. Sayfada toplam 9 beyit ve tercümesi vardır. Beyitler sonraki sayfalarda da 6a'da olduğu gibi yerleştirilmiş fakat farklı sayılarda beyit ve tercümelerine yer verilmiştir. 6b'de 8 beyit ve tercümesi yer alırken, 7a'da 9 beyit ve tercümesi, 7b'de ise bir tanesi sayfanın sağ tarafında olmak üzere 10 beyit ve tercümesi yer almaktadır. Son sayfada (8a) ise Kaside-i Emâlî'nin son beyti ve tercümesi bulunmakta, akabinde Emâlî kasidesiyle aynı aruz kalıbı ve kafiyeye sahip Arapça 6 beyit tercümeleri olmadan verilmektedir.

Eserde tercümenin mütercimi, müstensihi, istinsah tarihi vb. bilgiler yer almamaktadır. Yaptığımız kütüphane araştırmalarında tercümenin başka nüshasına da rastlamadık.

1.1.10.2.Metin

[mefâʿîlün- mefâʿîlün- feʿûlün]

[5a]

Haẕā Kitāb-ı Emālī

يقول العبد في بدئ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Emālī bedʿ inedir ḳavl-i maḳālī
Dizib tevḥīd içün incü miṣāli

إله الخلق مولانا قديم
وموصف بأوصاف الكمال

Bizim Maʿbūd u Mevlāmuz ḳadīmdür
Kemālāt ile mevṣūf ẕāt-ıʿālī

هو الحى المدبر كل أمر
هو الحى المقدر ذو الجلال

O Ḥayydur tedbīr ider her bir emri
O Ḥaḳ taḳdīr idici ẕü'l-celālī

مريد الخير والشر القبيح
ولكن ليس يرضى بالمحال

Anuň irādesiyledür ḫayr şer
Velākin rāżı olmaz şerre ḳāli

صفات الله ليست عين ذات
ولا غيرا سواه ذا انفصال

Ṣıfāt ẕātuň degildür ʿaynı ġayrı
Muḥaldür līk ẕātdan infiżāli

صفات الذات والأفعال طرا
قديمات مصونات الزوال

Ṣıfāt ẕātiyye fiʿliyye cemīʿan
Ḳadīmlerdür ki aṣlā yoḳ zevāli

نسمى الله شيئا لا كالأشيا
وذاتا عن جهات الست خالى

Diriz Allāha şeyʾ ẕāt lā-ke'l-eşyā
Ve ol cihāt sitteden oldı ḫālī

وليس الاسم غيرا للمسمى
لدى أهل البصيرة خير آل

Müsemmānuň isim ġayrı degildür
Baṣīret ehli ʿindinde kemālī

وما إن جوهر ربى وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

Benim Rabbim cism-i cevher degildür
Ne küll olur ve ne baʿż ẕü'ştimāli

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

O cüzʾ-i lā-yetecezzī olan cüz
ʿAkılda ṯābit oldı ya'bni ḫālī

وما القرآن مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

Bu Ḳur'ān kelām-ı maḥlūḳ degildür
Makāl cinsinden olmaz ḳadr-i ʿālī

ورب العرش فوق العرش لكن

بلا وصف التمكن واتصال

O ʿarşuň Rabbisi ʿarş üzre ʿālī

Anuň yoḳdur temekkün ü[185] ittişāli

وما التشبيه للرحمن وجها

فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Ṭarīḳ yoḳdur şebīhi Raḥmāna aṣlā

Maṣūn ḳıl andan aṣnāf-ı ahālī

ولا يمضى على الديان وقت

وأحوال وأزمان بحال

Mürūr itmez vaḳit deyyān üzrine

Ne aḥvāl ü ne ezmān eyyī ḥāli

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Ġanī maʿbūd ki zevcātden veled[d]en

Ünāṣından ẕükūrundan ḫālī

كذا عن كل ذى عون ونصر

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

O her muʿīn-i nāṣırdan ġanīdür

Teferrüdde vaḥīd ol zü'l-celāli

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

İder īmāte ḳahren ṣoňra iḥyā

Ḳalır bu ḥalḳ mücezziyü'l-ḫıṣālī

[5b]

لأهل الخير جنات ونعمى

[185]Mısrada hece fazlalığından dolayı aruz hatası vardır. "ü" çıkarılarak mısra aruza uygun hale getirilebilir.

وللكفار إدراك النكال

Virir ḫayr ehline cennāt-ı nuʿmā
İder küffāra taʿẕīb-i nikāli

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
ولا أهلوهما أهل انتقال

Cehennem cennet aṣlā fānī degil
Hem ehli itmez andan intiḳāli

يراه المؤمنون بغير كيف
وإدراك وضرب من المثال

Bilā keyfin vü idrākün ki müʾmīn
Olan gö[r]dü cemāl-i bā-kemāli

فينسون النعيم إذا رأوه
فيا خسران أهل الاعتزال

Göricek unudurlar her niʿāmı
O gün ḫüsrānda ehlü'l-iʿtizāli

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Degil farż hādiye aṣlaḥ yaratmaḳ
Muḳaddesdür münezzeh ẕī-teʿālī

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Bize farż enbiyā vü rusli taṣdīḳ
Melekler hem mükerrem bi'l-nevāl

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Nebīmiz Hāşimiyyi ẕī-cemālin

Resūller ḫātimi Ṣadrü'l-muʿallā[186]

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

Cemīʿ-i enbiyā vü aṣfiyānuň
İmāmı ser-tācı bilā'ḫtilāli

وباق شرعه فى كل وقت
إلى يوم القيامة وارتحال

Anuň şerʿi cemīʿ evḳātda bāḳī
Ḳıyām-ı sāʿate dek yoḳ ẕevāli

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Ḥużur-ı ḥażrete miʿrāc ḥaḳdur
Nüṣūṣ-ı ʿāliye anuň zevāli

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Şefāʿat umaruz ehl-i ḫayırdan
Kesīre ṣāḥibine itme cidāli[187]

وإن الأنبياء لفى أمان
عن العصيان عمدا وانعزال

Nebīler ʿamden ʿiṣyāndan maṣūndur
Hem anlaruň yoḳ aṣlā inʿizāli

وما كانت نبيا قط أنثى
ولا عبد وشخص ذو افتعال

Nebī olmadı aṣlā ʿabd ü ünṯā

[186]Mısrada kafiye bozulmuştur.
[187]Hece fazlalığından dolayı aruz hatalıdır. "kesire" kelimesi "kesir" yapılarak aruz düzeltilebilir.

Ve hem şol ki ola ḳubḥ-ı fiʿāli

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Nebī oldığı Ẕü'l-ḳarneyn Loḳmān
Degil maʿlūm ki terk eyle cidāli

[6a]

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

Gelür Ḥażret-i ʿĪsā eyler ihlāl
Şaḳī Deccāl-i müfsidi ḍalāli

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

Kerāmāt-ı velī dünyāda ḥaḳdur
Çün anlar oldular ehli'l-viṣālī

ولم يفضل ولى قط دهرا
نبيا أو رسولا فى انتحال

Velīler enbiyā ü rusle aṣlā
Tefażżul eylemez bi-eyyī ḥāli

وللصديق رجحان جلي
على الأصحاب من غير احتمال

Cemīʿ āl aṣḥāb üzre ṣıddīḳ
Tereccüḥ eyledi bilā iḥtimāli[188]

وللفاروق رجحان وفضل
على عثمان ذى النورين عالى

Pes andan Fārūḳ içün fażl-ı rücḥān

[188]Aruz bakımından kusurludur. "tercih" kelimesi "tereccüh" yapılarak aruz düzeltilebilir.

O Ẕi’n-nūreyn ʿOṯmān üzre ʿālī

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Bu Ẕi’n-nūreyn ḥaḳḳan kāne ḫayran
ʿAli üzre ki Kerrārü’l-ḳıtāli

وللكرار فضل بعد هذا
على الأغيار طرا لا تبال

Pes andan ṣoňra Kerrār oldı fażlı
Cemīʿ-i ġayrılardan lā-tübāli

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Tereccüḥünde Ṣıddīḳa vü Zührā
Tevaḳḳuf eslem oldu kes maḳāli

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde laʿnet olmaz baʿde mevtin
Meger şunlar idi ki ola ġālī

[6b]

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallidiň īmānı muʾteberdür
Nüṣūṣ-ı ḳāṭı-ile seyf miṯāli

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Zevil ʿaḳla cehil ʿözr olmaz aṣlā
Bu ʿālem ḫālıḳın bilmezse ḫālī

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Kişi ḥāl-i yeʾisde itse īmān
Ḳabūl olmaz o terk it imtiṯāli

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

ʿAmel cüz olmaz īmāndan ḥisābda
Ki maʿrūż olmadı aňa viṣāli

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Kebīre mūcib-i küfr degildür
Ẕīnā gibi vü ḳatl ü iḫtizāli

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Gelincek günde küfre niyyet itse
Bu sāʿat dinden olur inʿizāli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Bi-tavʿin iʿtiḳādsız lafẓ-ı küfri
Dise dīni ider selb iġtifāli

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Kişi tekfīr olunmaz sekr-i ḥālde
Dise heẕyān-ı laġvi bi’rticāli
[7a]

وما المعدوم مرئيا وشيئا
لفقه لاح فى يمن الهلال

Görünmez maʿdūm olan hem digil şeyʾ
Vāżıḫdur hilāl oldı miṣāli

و غيران المكون لا كشيئ
مع التكو ين خذه لا كتحال

Mükevvin ġayr tekvīn ġayr dirler
İkisi bir degildür tut maḳāli

وإن السحت رزق مثل حل
وإن يكره مقالى كل قال

Ḥarām taḥḳīḳ ḥelāli gibi rızḳdur
Bunı inkār ider ola ḳavm ḳāli

وفى الاجداث عن توحيد ربى
سيبلى كل شخص بالسئوال

Ḳabirde tevḥid-i Rabden nebīden
İderler her bir eşḫāṣa suʾāli

وللكفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

Daḫi küffāra fussāḳa ḳabirde
ʿAẕāb muḳteżī sebeb sūʾ fiʿāli

دخول الناس فى الجنات فضل
من الرحمن يا أهل الأمالى

Duḫūl-i cennet ancaḳ fażl-ı Raḥmān
ʿAmel ile digil ehlü'l-emālī

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Muḫāseb-i nās ḥaḳdur lede’l-baʿs̱

Ṣaḳın kesb eyleme vezd-i vebāli

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

وبعضا نحو ظهر والشمال

Kitābıň baʿżısı ṣaġdan virilür

Vü arḳadan vü ṣoldan suʾāli

وحق وزن أعمال وجرى

على متن الصراط بلا اهتبال

ʿAmeller vezni ḥaḳdur hem ṣırāṭdan

Mürūr ider bu nās bilā‘htibāli

[7b]

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Duʿālarıň ḳatı te’sīri vardur

Anı inkār ider ehl-i ḍalāli

ودنيانا حديث والهيولى

عديم الكون فاسمع باجتذال

Bu dünyā mükrehen maḥlūḳāt olubdur

Heyūlāya vücūd yoḳ duy maḳāli

و للجنات والنيران انكون

عليها مراخوال خوال

Daḫi cennet cehennem şimdi vardur

Mürūr itdi aňa sīnin-i ḫālī

وذو الإيمان لا يبقى مقيما

بشوم الذنب فى دار اشتعال

Daḫi müʾmin olan ʿaṣī cahīmdür

Muḫalled ḳılmaz anı sū-i ḥāli

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Ẕehī tezyīn olundı naẓm-ı tevḥīd
ʿAcībü’ş-şekl olub siḥr miṯāli

يسلى القلب كالبشرى بروح
ويحيى الروح كالماء الزلال

Virir ḳalbe tesellī rūh-i büşrā
İder ihyā-i rūḥ āb u ẕülāli

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Şāriʿ eyle ḫıfẓı iʿtiḳāde
Ki taḥṣīl ḳıl nice dürlü nevāli

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Bu ʿabde ʿavn idiň her bār duʿāda
Anı ḫayr ile yād it bi’btihāli

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Umaruz afv ide faẓliyle Allāh
Saʿādet vire hem maḳām-ı ʿālī

[8a]

و انيالدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Duʿām cehd ile her bār şunlaradur
İde bir kez deʿāli sin ḫālī

1.2.MENSÛR TERCÜMELER

Kaside-i Emâlî'nin 10 manzum tercümesinin yanında iki de mensûr tercümesi bulunmaktadır. Bunlardan Abdurrahman Darîr tercümesi, kelime ya da kelime gruplarının anlamları verilerek yapılmış bir tercümedir. Diğer mensûr tercüme ise MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen bir tercümedir.

1.2.1.Abdurrahmân ed-Darîr Tercümesi

1.2.1.1.Abdurramân ed-Darîr'in Hayatı ve Eserleri

Emâlî Kasidesinin Türkçe tercümelerinden mensûr olanların ilki Abdurrahman ed-Darîr'e aittir. Tercümede yer alan *"Bundan soňra maʿlūm ola ki ʿAbdu'r-raḥmāni'ḍ-ḍarīr eydür…"* [189] ifadesi bu yargıya varmamıza sebep olmuştur. Yaptığımız araştırmalarda Abdurrahman Darîr hakkında yeterli bilgiye sahip olamadık. www.yazmalar.gov.tr internet adresinden yaptığımız aramalarda mütercim *Bursalı Abdu'r-raḥmāni'd-Darīr* olarak kaydedilmiş olup ölüm tarihi de H 1161 (M 1748) olarak geçmektedir.[190] Fakat mütercimin ölüm tarihi ile ilgili hata yapılmış olmalıdır ki elimizdeki tercümede mütercim eserin tamamlanma tarihini *"Sene biň yüz altmış sekiz tāriḫinde taḫrīri müyesser oldı."* diyerek H 1168 (M 1754/1755) yılı olduğunu belirtir. Buradan hareketle mütercimin ölüm tarihi 1754 yılı ya da daha sonrası olmalıdır diyebiliriz. Kütüphane araştırmalarında aşağıda tespit edilen eserlerin aynı kişiye ait olduğu kanaatine varmamızın nedeni *"Bundan soňra maʿlūm ola ki ʿAbdu'r-raḥmāni'ḍ-ḍarīr eydür…"* ifadesinin aynen yer almasıdır.[191] Mütercimin tespit ettiğimiz eserleri şunlardır:

- Necâtü'l-Musallî[192],
- Tafṣîl-i Ṭarîḳ-i Muḳarrebîn ve Sebîli'l-Müttebi'în[193],

---

[189] Sayfa 3b, satır 1.
[190] www.yazmalar.gov.tr (24.10.2015)
[191] Ali Osman Yalkın, "Abdurrahman Darir'inTafsîl-i Tarîk-i Mukarrebîn ve Sebîli'l-Müttebi'în Adlı Eseri Üzerine Bir Tanıtım", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S 4, (2014), s. 290.; Sultan Kalkan, *Abdurrahmani'd-Darîr Tezkiretü's-Salât*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012, s. 1.
[192] Eserin nüshası için bk. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. or. oct. 1961 Staatsbibliothek, Berlin, 1b-84a.

- Hediyetü'ş-Şürekâ[194],
- Vasiyyetu'l-Ârifîn[195],
- Tezkiretü's-Salât[196],
- Tuhfetü's-Sıbyân[197],
- Tercüme-i Kaside-i Emâlî.

1.2.1.2.Abdurrahmân ed-Darîr Tercümesi ve Nüshaları

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Tırnovalı Katalogu, 1052 numarada kayıtlı olan tercüme, toplam 50 varaktan oluşmaktadır. 16 beyitlik aruzun *fâ'ilâtün- fâ'ilâtün- fâ'ilün* kalıbıyla, mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir girişle başlayan tercümenin mezkûr bölümü sırasıyla; besmele ile işe başlamanın ehemmiyeti, Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salât ve selâm konularını ihtiva eder. Daha sonrasında nesir bir bölüm yer alır ve bu bölümde Ûşî'nin hayatı, cennet ve cehennemin varlığı, kimlerin cennete, kimlerin cehenneme gideceği, cennet nimetleri ile cehennem azabı gibi konulardan bahsedilerek, cehennemden uzak olup cennete gidebilmenin ancak ilim ile mümkün olacağı ifade edilerek bu tercümenin yazılış sebebi beyan edilir.

Kaside-i Emâlî'nin tespit ettiğimiz iki mensur tercümesinden biri olan bu eserde toplam 67 beytin tercümesi yer almaktadır. *Terceme-i Emâlî* diye başlıklandırılan eser, harekeli nesih yazı ile yazılmış olup Türkçe anlamlı ve kurallı bir cümle kurmak yerine metinde beyitlerden alınan Arapça ifadelerin Türkçe karşılıkları peşpeşe verilmiş bazen de açıklama yapılmıştır. Eserde Arapça beyitler kırmızı renkli mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Tercüme kısmında siyah mürekkep kullanılmış, fakat tercümede kullanılan ve Arapça beyitlerden alınan ibarelerin üzeri kırmızı ile çizilmiştir. Biz de eseri günümüz alfabesine aktarırken

---

[193]Eser doktora tezi olarak çalışılmaktadır. Bk. Ali Osman Yalkın, "Abdurrahman Darir'inTafsîl-i Tarîk-i Mukarrebîn ve Sebîli'l-Müttebi'în Adlı Eseri Üzerine Bir Tanıtım", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S 4, (2014), s. 290.

[194] Eserin nüshası için bk. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 6393/1, 1b-12b

[195] Eserin nüshası için bk. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 6393/2, 13b-89b

[196] Eser, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bk. Sultan Kalkan, *Abdurrahmani'd-Darîr Tezkiretü's-Salât*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012.

[197]Eserin nüshası için bk. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta Şarkikaraağaç İlçe Halk Kütüphanesi, 32 Şarki 100.

Arapça beyitlerin altına yine Arapça kelime ya da kelime gruplarını sola yaslı şekilde yazıp karşısına tercümede verilen anlamlarını yazdık. Eserde her sayfada kahverengi kalın bir çerçeve içine alınmış 7 satır bulunmaktadır. Ayrıca sayfa içinde Arapça beyitler de ince bir çerçeve ile ayrılmıştır.

Mütercim Abdurrahmân ed-Darîr, tercümeye başlamadan önce açıklamalar yaptığı mensûr bölümün sadeleştirilerek özetlenmiş hâli şöyledir:

Ömrün sonunda varılacak mekân cennet ve cehennem olmak üzere iki tanedir. Bunlardan, cehennemden uzak olup cennete gitme ancak ilim ile olur. İlim de akait ve fıkıh olmak üzere ikiye ayrılır. Cennete gitmek akait ilmiyle mümkündür ancak cennette köşklere sahip olmak ise ancak amelle, fıkıhla mümkündür. Akait ilmini yani ehl-i sünnet ve cemaatin inanç esaslarını beyan etmek adına âlimler tarafından Arapça veya Türkçe çok sayıda kitap yazılmıştır. Bu kitaplardan biri de Özbek memleketlerinin Uş adındaki şehrinden Osman oğlu Ali isminde bir âlim tarafından ehl-i sünnet akâidinin temel esaslarını bir araya topladığı Emâlî kitabıdır. Ehl-i sünnetten olan âlimlerin tamamı bu risaleyi kabul ederek esere birçok kez şerh yazmışlardır. Din kardeşlerimden rica ederim ki bu kitabı okuyup öğrensinler ve bu kitaba gönül bağlasınlar. Arapça bilmeyenler için ben de bu kitabı Türkçeye tercüme ediyorum.

Mütercim kitabın ehemmiyetini ve tercüme sebebini bu şekilde dile getirdikten sonra *"Sene biň yüz altmış sekiz tāriḫinde taḥrīri müyesser oldı."* diyerek eseri miladî 1754-1755 yılında yazdığını söylemektedir.

Mütercim ilk 61 beyti tercüme ettikten sonra *"Ehl-i sünnet ve cemāʿat mezhebi üzre mesāʾil-i tevḥīd tercüme olundı. Bi-ʿavni'llāhi teʿālā ve tevfīḳihi."* Diyerek ehl-i sünnet ve cemaatin inanç meselelerine ait kısmın tercüme dildiğini söyledikten sonra 62. beyit ve sonrasını tercümeye başlamadan, *"Bundan ṣoňra müṣannif raḥimehu'llāhü teʿālā kitābını medḥ idüp der ki:"* diyerek açıklama gereği hissetmiştir. Eser, tercümenin tamamlandığını belirten ve eserin müellifi ve mütercimine dua istendiği Arapça bir cümle ile sona erer.

1.2.1.3.Metin

[fâ'ilâtün- fâ'ilâtün- fâ'ilün]

[1a]

Terceme-i Emālī

Allāh adıyla her işi ibtidā
İdiñüz kim ḳıla tevfīḳ ol ḫudā

Evvel ismu'l-lāh ile başlayalum
İşi bismillāh ile işleyelüm

İş ki bismillāh ile başlansa ger
ʿĀḳıbet ḫayr ile olur muʿteber

İş ki bismillāh ile başlanmaya
[1b]
ʿĀḳıbet ebter ḳala işlenmeye

Başladıḳ biz daḫi bismillāh ile
Ḫatim eyleye Allāh anı ḫayr-le

Faṣıl

Ḥamd idelüm ki aňa oldur Kerīm
Oldur Ġaffāru Raḥmānu Raḥīm

Şükr idelüm hem daḫi inʿāmına
[2a]
Niʿmetinüň ḫāṣına vü ʿāmına

Diyelüm elḥamdülillāh her zamān
Rabbidür ʿālemleriň ol müsteʿān

Ṭāḳatince her ġanī vü her gedā
Ḥamdin anuň dāʾimā ḳılsun edā

Fikr idüben niʿmetini rāzıḳuň
Dāʾimā ḥamdinde oluň Ḫāliḳuň

[2b]
Lāyıḳ oldur her zebāna ey civān
Ḥamdin anuň vird idine her zaman

Faṣıl

Baʿde hamdu şükr-i Rabbi'l-ʿālemīn
Hem ṣalātı Raḥmete'n-li'l-ʿālemīn

Ol Ḥabībullāh ol kāni ṣafā
Ol Muḥammed Muṣtafā vü müctebā

[3a]
Oldur cümle nebīler efḍali
Ḳamu mürsel enbiyānuň ekmeli

Eṣ-ṣelāt ü ve's-selām ü ve'd-duʿā
Ḥaḳ Çalabdan dāʾimā irsün aňa

Ālına aṣḥābına daḫi yaḳīn
Raḥmetullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn

Bundan soňra maʿlūm ola ki [3b] ʿAbdu'r-raḥmāni'ḍ-ḍarīr eydür Bārī teʿālā Ādem āleyhi's-selāmı ṭopraḳdan ḫalk eyledi aňa ve anuň evlādı evlādı üzerine baʿżı şeyleri işlemek-ile ve baʿżı şeyleri terk itmek-ile emir eyledi. Zīrā aḫiri'l-ʿömür [4a] varılacak mekân ikidür. Biri cennet ve biri cehennemdür. Emir itdügi şeylere imtisal iden kimseleri cennetde ebedī ḳoyup gün-be-gün niʿmetleri ziyade

olup gözler görmedik ve ḳulaklar işitmedik ve bir eḥadıň [4b] ḫāṭırına gelmedik niʿmetlere müstaġraḳ itse gerekdür ve nehiy itdügi şeylerden ictināb itmeyen kimseleri cehennemde ebedī ḳoyup ḳaṭıranlı gömlek geyüp ve zakkum yeyüp ve ġıslīl içüp yılan ve ʿaḳreb ṣoḳmaġ-ile [5a] ve tenleri yanup kömür olduḳda täze deriler bitmek-ile ʿaẕāb itse gerekdür. Pes imdi cehennemden ḫalāṣ olup cennete vāṣıl olmak müyesser olmaz. İlla ʿilm-ile olur ʿilim daḫi iki bölükdür biri [5b] ʿaḳāiddür aňa ḫıṣāl-i ehl-i sünnet ve cemāʿat dirler. Ve biri ʿilm-i fıḳıhdur aňa şerīʿat ve aʿmāl dirler cennete girmege sebeb ehl-i sünnet ḫıṣālini bilüp ve inanup ve iḳrār itmek-ile olur amma yüksek [6a] köşklere nāʾil olmak aʿmāl-i ṣāliḥā işlemek-ile ḥāṣıl olur. Pes imdi ḫıṣāl-i ehl-i sünnet ve cemāʿati beyān eylemek babında ʿulemā *raḥimehumullāh* ḳatı çoḳ kitāblar teʾlīf eylemişlerdür. Kimi ʿArabī ve kimi Türkī ve kimi naẓm [6b] ve kimi nesir olmak üzere. Lākin Özbek memleketlerinde Ūş taʿbīr olunan şehirde bir ʿālim ve ʿāmil kimse var idi. Anuň ism-i şerīfi ʿAli ve babasınuň ismi ʿOs̱mān idi. Ol ẕāt-ı şerīf ehl-i sünnet ḫıṣālinüň [7a] ekserini cemʿ idüp naẓım üzere taḥrīr eylemiş idi. Ve ol risale-i şerīf Emālī kitābı dimekle meşhūr oldı. Ehl-i sünnetden olan ʿulemālarıň mecmūʿı ol kitābı taḥsīn idüp ve ḳabūl itdiler ve anuň üzerine [7b] ḳatı çoḳ şerḥler teʾlīf idüp ve her bir mesāʾilini tafṣīl itdiler. Ve'l-ḥāṣıl her kimüň iʿtiḳādı ol kitāba muvāfiḳ olup ve anuň ile āhirete gitse elbetde cennete girer. Dinde ḳardaş olup ve [8a] īmāňda yoldaş olan eḫibbāya recā iderem ki bu kitābıň içinde olan ḫıṣālleri ögrenüp ve aňa göňül baġlayalar. Pes imdi ʿulūm-i ʿArabiyyeden behresi olmayan kimseler içün ol kitābı lisān-ı Türkīye [8b] tercüme eyleyem tā ki ʿavām ve ḫavāṣ anuň ile müntefiʿ olalar. Sene biň yüz altmış sekiz[198] tāriḫinde taḥrīri müyesser oldı. Biʿavnillāh-i teʿālā müṣannif *raḥimehullāhu* kendini tevāżuʿan ġāib menziline tenzīl idüpdir ki:

[9a]

يَقُولُ الْعَبْدُ فِى بَدْاءِ الاَمَالِى

لِتَوْحِيدِ بِنَظْمِكَا لْلَالِى

يَقُولُ der

الْعَبْدُ Ḫudā ḳullarından bir ḳul

فِى بَدْاءِ الاَمَالِى Emālī kitābına başlamaḳda

[198] M. 1754-1755

لِتَوْحِيدٍ iʿtiḳādı lāzım olan mesāʾil içün

بِنَظْمٍ [9b] dizilmiş sözler ile

گا لُلَالِى incüler gibi.

اِلَهُ الْخَلُق مَوْلَانَا قَدِيمٌ

وَمَوْضُوفٌ بِاَوْصَافِ الْكَمَال

اِلَهُ الْخَلُق bu maḫlūḳatuň Rabbisi

مَوْلَانَا bizim yardımcımızdur

قَدِيم varlıgınuň evveli yoḳdur[10a]

وَمَوْضُوف daḫi ṣıfātlanmışdur

بِاَوْصَافِ الْكَمَال cemiʿ kemāl ṣıfātları ile.

هُوَ الْحَىُّ الْمُدَبِّرُ كُلُّ اَمْرٍ

هُوَ الْحَقُّ الْمُقَدِّرُ ذُوَ الْجَلَال

هُو Vācibü'l-vücūd olan Bārī teʿālā

الْحَىُّ ḥayāt ṣıfātıyla [10b] mevṣūfdur

الْمُدَبِّرُ maḥalline münāsib tedbīr idicidür

كُلُّ اَمْرٍ her bir ḥüküm eyledügi şeyleri

هُوَ noḳṣān ṣıfātlardan müneẕẕeh olup kemāl ṣıfātlariyle mevṣūf olan Bārī teʿālā

الْحَقُّ elbetde [11a] varlıġı s̱ābitdür

الْمُقَدِّرُ öyle Allāhu teʿālā ki cemīʿ-i eşyāyı tertīb üzre ezelde taḳdīr idicidür

ذُوَ الْجَلَال öyle Allāh ki ʿaẓāmet ve ululuḳ ṣāḥibidür.

مُرِيدُ الْخَيْرُ وَالشَّرُ الْقَبِيحُ

وَلَكِنْ لَيْسَ يَرْضَى بِالْمَحَال

[11b]

مُرِيدُ الْخَيْرُ Bārī teʿālā eyü olan işleri murād idicidür

وَالشَّرُ daḫi şer olan şeyleri murād idicidür

الْقَبِيحُ öyle şer ki kötü

وَلَكِنْ şu ḳadar var ki

لَيْسَ يَرْضَى rāżı degildür

بِـالْمَحَال günāh olan şeyden.

[12a]

صِفَاتُ اللهِ لَيْسَتْ عَيْنَ ذَاتٍ

وَلَا غَيْرًا سِوَاهُ ذَا اِنْفِصَال

صِفَاتُ اللهِ Bārī teʿālānuň ṣıfāt-ı ḳadīmeleri

لَيْسَتْ عَيْنَ ذَاتٍ ẕātınuň ʿayni degildür

وَلَا غَيْرً daḫi ġayri de degildür

سِوَاهُ ẕātından başḳa

ذَا اِنْفِصَال [12b] ayrılur ġayrı degildür.

صِفَاتُ الذَّاتِ وَالأَفعَال طُرًّا

قَدِيمَاتٌ مَصُونَاتُ الزَّوَال

صِفَاتُ الذَّاتِ Bārī teʿālānuň ṣıfāt-ı ẕātiyyeleri

وَالأَفعَال daḫi ṣıfāt-ı fiʿliyyeleri

طُرًّا cümlesi

قَدِيمَاتٌ ibtidāsı [13a] yoḳdur

مَصُونَاتُ maḥfūẓlardur

الزَّوَال ẕāʾil olmaḳdan.

نُسَمِّي اللهُ شَيْئًا لَاكِنْ شَيْئًا

وَذَاتًا عَنْ جِهَاتِ السِّتِّ خَالِي

نُسَمِّي اللهُ biz Bārī teʿālāya tesmiye iderüz

شَيْئًا bī-mevcūd şeydür

لَاكِنْ شَيْئًا lakin [13b] şeylere beňzer degildür

وَذَاتًا daḫi Bārī teʿālāya ẕātdur deyü tesmiye iderüz

عَنْ جِهَاتِ السِّتِّ خَالِي altı cihetden berī olduġı ḥalde.

وَلَيْسَ الِاسْمُ غَيْرَ الْمُسَمَّى

لَدَا اَهْلَ الْبَصِيرَةِ خَيْر اَل

[14a]

وَلَيْسَ الاِسْمُ Bārī teʿālānıň esmāları degildür

غَيْرَ الْمُسَمَّى ẕātınuň ġayrı degil belki ʿaynıdür

لَدَا اَهْلَ الْبَصِيرَةِ خَيْر اَل ḳalb gözü açıḳ olan muḥaḳḳiḳler ḳatında.

[14b]

وَمَا اِنْ جَوْهَرٌ رَبِّى وَجِسْمٌ

وَلَا كُلٌّ وَبَعْضٌ نُو اِشْتَمَال

وَمَا اِنْ olmadı

جَوْهَرٌ taḳsīm ḳabul itmeyen cüzʾ

رَبِّى beni terbiye iden Ḫāliḳım

وَجِسْم daḫi eczādan mürekkeb olmadı

وَلَا كُلٌّ daḫi taḳsīm ḳabūl [15a] ider şey olmadı

وَبَعْضٌ daḫi küllüň parçası olmadı

نُو اِشْتَمَال cemīʿ kemālāt-ile mevṣūfdur.

وَفِى الْاَذْهَان حَقٌّ گوْنَ جُزْءٍ

بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِّ يَا اِبْن خَال

وَفِى الْاَذْهَان ʿaḳıllarda

حَقٌّ [15b] ṣābitdür

گوْنَ جُزْءٍ taḳsīm ḳabūl itmeyen cüzʾüň taṣavvur olunması

بِلَا وَصْفِ التجزي ne ḳadar taḳsīm ḳabūl itmezse de

يَا اِبْنِ خَال ey benim dayım oġlı.

وَمَا الْقُرْآنُ مَخْلُوقًا تَعَالَى

كَلَامُ الرَّبِ عَنْ جِنْس الْمَقَال

[16a]

وَمَا الْقُرْآنُ Bārī teʿālā ẕātiyle ḳāʾim olan kelām-ı nefsī olmadı

مَخْلُوقًا soňradan yaradılmış

تَعَالَى ʿālī oldu

كَلَامُ الرَّبِ Bārī teʿālānuň kelām ṣıfātı

عَنْ جِنْسِ الْمَقَالِ maḫlūḳ kelāmı miṣli olmadı.

[16b]

وَرَبُّ اللعرْشِ فَوْقَ الْعَرْشِ لٰكِنْ

بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِ وَالتِّصَالِ

وَرَبُّ اللعرْشِ ʿarş-ı ʿaẓīmün Rabbisi

فَوْقَ الْعَرْشِ ʿarşıň fevḳindedür

لٰكِنْ şu ḳadar var ki

بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِ ʿarş üzerinde sākin olmaġ-ile [17a] degil

وَالتِّصَالِ daḫi ʿarşa muttaṣıl olmaġ-ile degildür.

وَمَا التَّشْبِيهُ لِلرَّحْمٰنِ وَجْهًا

فَصُنْ عَنْ ذَاكَ اَصْنَافُ الْاَهَالِ

وَمَا التَّشْبِيهُ beňzetmek olmadı

لِلرَّحْمٰنِ Bārī teʿālā içün

وَجْهًا ṭarīḳ-i ḥaḳḳ olmadı

فَصُنْ pek [17b] ṣaḳın

عَنْ ذَاكَ Bārī teʿālāyı bir şeyʾe beňzetmekden

اَصْنَافُ الْاَهَالِ ey ehl-i sünnet cemāʿati.

وَلَا يَمْضَى عَلَى الدَّيَّانِ وَقْتٌ

وَاَحْوَالٌ وَاَزْمَانٌ بِحَالِ

[18a]

وَلَا يَمْضَى geçmedi ve geçmez

عَلَى الدَّيَّانِ Bārī teʿālā üzerinde

وَقْتٌ hiçbir vaḳit

وَاَحْوَالُ daḫi bir ḥalde geçmedi

وَاَزْمَانٌ daḫi bir zamānda geçmedi

بِحَالِ hiçbir ḥāl ile.

وَمُسْتَعْنِ اِلٰهی عَنْ نِسَاءٍ

وَاَوْلَادٍ اُنَاثٍ اَوْرِجَال

[18b]

وَمُسْتَعْنِ اِلٰهی benim Rabbimüň iḥtiyācı yoḳdur

عَنْ نِسَاءٍ ʿavrata

وَاَوْلَادٍ اُنَاثٍ ḳız evlāda

اَوْرِجَال yāhud erkek evlāda.

گذَا عَنْ کُلِّ ذِیعَوْنٍ وَنَصْرٍ

تَفَرُّدْ ذُوالجَلَال والمَعَال

گذَا gine bunuň gibi iḥtiyācı [19a] yoḳdur

عَنْ کُلِّ ذِی عَوْنٍ her bir yardım idiciye

وَنَصْرٍ daḫi her bir nuṣret idiciye

تَفَرُّدْ Bārī teʿālānıň eşi ve dekdeşi yoḳdur

ذُوالجَلَال ululuḳ ve ʿaẓamet ṣāḥibidür

والمَعَال ṣıfāt-ı ʿāliyye ṣāḥibidür.

[19b]

یُمِیتُ الخَلْقُ قهرا ثُمَّ یُحْیِی

فَیُجْزِیهِمْ عَلَی وَفْقِ الخِصَال

یُمِیتُ الخَلْقُ Bārī teʿālā maḫlūḳātı öldürür

قهرا güci yetici olduġı ḥalde

ثُمَّ bundan soňra

یُحْیِی gine dirildür

فَیُجْزِیهِمْ anlara cezā [20a] ider

عَلَی وَفْقِ الخِصَال herkesiň ḫaṣletlerine göre.

لِاَهْلِ الخَیْرِ جَنَّاتٌ وَنَعْمَی

وَلِلْکُفَّارِ اِدْرَاکُ النَّکَال

لِاَهْلِ الخَیْرِ müʿmin olan kimse içün vardur

جَنَّاتٌ baġçeler vardur

وَنَعْمَى bir eḥadıň [20b] ḫāṭırına gelmedik dürlü niʿmetler vardur

وَلِلْكفَّار īmānı olmayan kimseler içün vardur

اِدْرَاكُ الدّگال ʿazāb-ı elīme nāʾil olmaḳ vardır.

وَلَا يَفْنَى الْجَحِيمَ وَلَاالْجِنَانْ

وَلَمَا هُلُو هُمَا اَهْلُ اِنْتِقَال

[21a]

وَلَا يَفْنَى الْجَحِيمَ cehennem ve içinde olanlar ebedī fānī olmazlar

وَلَاالْجِنَانْ daḫi cennet ve içindekiler ebedī fānī olmazlar

وَمَا اَهْلُو هُمَا bu ikisinüň ehli degildür

اَهْلُ اِنْتِقَال mekānlarından çıḳıcı degildür.

[21b]

يَرَاهُ الْمُؤْمِنُونَ بِغَيْر كَيْفٍ

وَاِدْرَاكٍ وَضَرْبٍ مِنْ الْمِثَال

يَرَاهُ الْمُؤْمِنُونَ īmānı olan kimseler görürler

بِغَيْر كَيْفٍ hiçbir nesneye beňzetmeksiz

وَاِدْرَاكٍ ve daḫi künh-i ḥaḳīḳatini aňlamaḳsız

وَضَرْبٍ مِنْ الْمِثَال [22a] eşyādan bir şeyʾe beňzetmeksiz.

فَيَنْسَوْنَ النَّعِيم َ اِذَا رَاْوُ

فَيَا خِسْرَان اَهْل الاِعْتِزَال

فَيَنْسَوْنَ müʾminler unudurlar

النَّعِيمَ cennetiň niʿmetlerini

اِذَا رَاْوُ ḳaçan Bārī teʿālāyı gördükde

فَيَا خِسْرَان ey nedāmet ve ey [22b]peşīmānlıḳ

اَهْل الاِعْتِزَال muʿtezile ṭāʾifesi-çün.

وَمَا إِنْ فِعْلٌ اَصْلَحُ نُوْ افِتراضِ

عَلَى الْهَادِى الْمُقَدَّس ذِى التَّعَالِى

وَمَا اِنْ فِعْلٌ olmadı

اَصْلَحُ kötü ḫuylu insānı ıṣlāḥ eylemek

نُوْ افِتراضٍ farż olmadı[23a]

عَلَى الهَادِى Bārī teʿālā üzerine

المُقَدَّس öyle Allāh ki noḳṣān ṣıfātlardan berīdür

ذِى التَعَالِى ṣıfāt-ı ʿulyā ṣāḥibidür.

وَفَرْضٌ لَازِمٌ تَصْدِيقُ رُسْلِ

وَاَمْلَاكٍ كِرَامٍ بِالذَّوَالى

وَفَرْضٌ لَازِمٌ farż-ı ʿayındur[23b]

تَصْدِيقُ رُسْلِ cemīʿ peyġamberlere inanmaḳ

وَاَمْلَاكٍ daḫi meleklere inanmaḳ

كِرَامٍ بِالذَّوَالى öyle melekler ki maḳbūllerdür dürlü ʿaṭāyālarla.

وَخَتْمِ الرُّسُل بِالصَّدْر الْمُعَلَى

نَبِىٌّ هَاشِمِىٌّ ذِى جَمَال

وَخَتْمِ الرُّسُل peyġamberleriň nihāyeti [24a]

بِالصَّدْر الْمُعَلَى āḫir zamān peyġamberidür

نَبِىٌّ ulu peyġamberdür

هَاشِمِىٌّ Hāşim evlādındandur

ذِى جَمَال güzellik ṣāḥibidür.

اِمَامُ الاَنْبِيَاءِ بِلَا اِخْتِلَافٍ

وَتَاجُ الاَصْفِيَاءِ بِلَا اِخْتِلَال

اِمَامُ الاَنْبِيَاءِ cümle peyġamberleriň [24b] muḳtedāsıdur

بِلَا اِخْتِلَافٍ şübhesiz

وَتَاجُ الاَصْفِيَاءِ ṣāliḥleriň başınuň tācıdur

بِلَا اِخْتِلَال şübhesiz.

وَبَاقِ شَرْعُهُ فِى كُلِّ وَقْتٍ

اِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَارْتِحَال

وَبَاقِ شَرْعُهُ Faḫr-i ʿālemiň [25a] şerīʿati bāḳīdür

فِی كُلِّ وَقْتٍ her bir vaḳitde

اِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ ḳıyāmet yaḳın olup

وَارْتِحَال müʾminler tükenüp Ḳurān-ı ʿaẓīmü'ş-şān yer yüzünden ḳalkıncaya dek.

وَحَقٌّ اَمْرُ مِعْرَاجٍ وَصِدْقٌ

فَفِيهِ نَصُّ اَخْبَارٍ عَوَال

[25b]

وَحَقٌّ ṣābitdür

اَمْرُ مِعْرَاجٍ Faḫr-i ʿālemīň göklere gitmesi

وَصِدْقٌ gerçekdür

فَفِيهِ miʿrāc ḥaḳḳında vardur

نَصُّ maʿnāsı şüphesiz āyet-i kerīme vardur

اَخْبَار daḫi ḥadīs-i ṣaḥīḥler vardur

عَوَال yalandan berī.

[26a]

وَاَنَّ الْاَنْبِيَاءَ لَفِی اَمَانٍ

عَنِ الْعِصْيَانِ عَمْدًا وَاَنْغِزَال

وَاَنَّ الْاَنْبِيَاءَ taḫḳīḳ peyġamberler

لَفِی اَمَانٍ maḥfuẓlardur

عَنِ الْعِصْيَانِ günah işlemeden

عَمْدًا ḳaṣd-ile

وَاَنْغِزَال daḫi peyġamberlikden ʿazl olmazlar.

[26b]

وَمَا كَانَتْ نَبِيًّا قَطُّ اُنْثَى

وَلَا عَبْدٌ وَشَخْصُ ثُنو اِقْتِعَال

وَمَا كَانَتْ نَبِيًّا peyġamber olmadı

قَطُّ aṣlā

اُنْثَى ʿavratdan

وَلَا عَبْدٌ daḫi köleden

وَشَخْصُ daḫi şol şaḫışdan olmadı ki

نُو اِقِبَال [27a] sābıḳa kötü ḫuy ṣāḥibi ola.

وَذَالْقَرْنَيْن لم يَعْرَفْ نَبِيًّا

كَذَا لُقْمَانَ فَاحْذَرْ عَنْ جِدَال

وَذَالْقَرْنَيْن ismiyle müsemmā olan ẕāt-ı şerīf

لم يَعْرَفْ bilinmedi

نَبِيًّا peyġamber midür yoḫsa ʿādil pādişāh mıdur

كَذَا gine [27b] bunuň gibi bilinmedi

لُقْمَانَ Loḳmān ismiyle müsemmā olan ẕāt-ı şerīf peyġamber midür yoḫsa veli'y-yullāh mıdur

فَاحْذَرْ ey sāʾil sen ḥaẕer eyle

عَنْ جِدَال çekişmekden.

وَعِيسَى سَوْفَ يَأْتِى ثُمَّ يَقْتُوَى

لِدَجَّالٍ شَقِيٍّ ذِى خَبَال

[28a]

وَعِيسَى Meryemiň oġlu ʿĪsā ʿaleyhi's-selām

سَوْفَ yaḳıncacıḳda

يَأْتِى gelür

ثُمَّ bundan ṣoňra

يَقْتُوَى öldürür

لِدَجَّالٍ Deccāl ismiyle müsemmā olan kāfiri

شَقِيٍّ öyle Deccāl ki cehennemlikdür

ذِى خَبَال envāʿi istidrāc [28b] ve dürlü fesād ṣāḥibidür.

كَرَامَاتُ الْوَلِى بِدَار دُنْيَا

لَهُا كَوْنَ فَهُمْ اَهْلُ الذَّوَال

كَرَامَاتُ الْوَلِى ʿulemā-i ʿāmilīnden ḫāriḳ-i āde şey ṣādır olmaḳ cāʾizdür

بِدَار دُنْيَا ol kimseniň ḥayātında dünyāda iken [29a]

لَهُا anlar içün

گوْنَ kerāmet ṣādır olmaḳ vardır

فَهُمْ anlar

اَهْلُ الذَّوَال niʿmet ṣāḥibleridür.

وَلَمْ يَفْضُلْ وَلِيٌّ قَطُّ دَهْرًا

نَبِيًّا اَوْ رَسُولًا فِى اِنْتِحَال

وَلَمْ يَفْضُلْ efḍāl olmadı

وَلِيٌّ [29b] hiçbir kerāmāt ṣāḥibi olan kimse

قَطُّaṣlā

دَهْرًا cemīʿ ʿömrinde

نَبِيًّاbir peyġamber üzerine

اَوْ رَسُولً yāḫud mürsel olan ẕāt-ı şerīfler üzerine

فِى اِنْتِحَال ʿömrinün nihāyetinde.

[30a]

وَلِلصِّدِّيقِ رُجْحَانٌ جَلِيٌّ

عَلَى الْاَصْحَابِ مِنْ غَيْرِ اِحْتِمَال

وَلِلصِّدِّيقِ Ebu Bekīr *raḍiyallāhü anhü* içün vardır

رُجْحَانٌ efḍaldür dimeklik

جَلِيّ ziyāde açıḳdur

عَلَى الْاَصْحَابِ cümle aṣḥāb üzerine [30b]

مِنْ غَيْرِ اِحْتِمَال şübhesiz.

وَلِلْفَارُوقِ رُجْحَانٌ وَفَضْلُ

عَلَى عُثْمَانَ ذِى النُّورَيْنِ عَالِى

وَلِلْفَارُوق ʿÖmer *raḍiyallāhü anhü* içün vardır

رُجْحَانٌ efḍaldür dimeklik

وَفَضْل daḫi ululuḳ

عَلَى عُثْمَانَ *raḍiyallāhü anhünüñ*[31a] üzerine

ذِى النُّورَيْنِ öyle ʿOṯmān ki iki nūr ṣāḥibidür

عَالِی anuň daḫi ḳadri ʿālīdür.

وُذِی‌النُّورَیْن حَقًّا کَانَ خَیْرًا

مِنَ الْکَرَّار فِی صَفِّ الْقِتَال

وُذِی‌النُّورَیْن حَقًّا iki nūr ṣāḥibi olan ʿOṣmāň

کَانَ خَیْرًا [31b] efḍal oldı

مِنَ الْکَرَّار tekrār idici ʿAli *raḍiyallāhü anhü*den

فِی صَفِّ الْقِتَال küffār ile dögüşür iken.

وَلِلْکَرَّار فَضْل بَعْدَ هَذَا

عَلَی الْاَغْیَارطَرًّا لَاتِبَال

وَلِلْکَرَّار ʿAli *raḍiyallāhü anhü* içün [32a] vardur

فَضْل efḍal olmaḳlıḳ

بَعْدَ هَذَا bu üçünden ṣoňra

عَلَی الْاَغْیَار ġayri aṣḥāb üzerine

طَرًّا cemiʿsi üzerine

لَاتِبَال aṣlā şek yoḳdur.

وَلِلصِّدِّیقَة الرُّجْحَان فَاعْلَمْ

عَلَی الزَّهْرَاءِ فِی بَعْض الْخِلَال

[32b]

وَلِلصِّدِّیقَة ʿĀişe *raḍiyallāhü anhā* içün vardur

الرُّجْحَان tercīḥ olmaḳlıḳ

فَاعْلَم ey ṭālib-i ḥaḳ olan kişi sen bil

عَلَی الزَّهْرَاءِ Fāṭıma *raḍiyallāhü anhā* üzerine

فِی بَعْض الْخِلَال baʿżı ḫaṣletlerde.

[33a]

وَلَمْ یَلْعَنْ یَزِیدًا بَعْدَ مَوْتٍ

سِوَی الْمِکْثَار فِی الْاِغْرَاءِ غَال

وَلَمْ یَلْعَنْ laʿnet itmedi

يَزِيدًا Muʿāviyeniň oġluna

بَعْدَ مَوْتٍ öldükten soňra

سِوَى الْمِكْثَار çoḳ söyleyicilerden ġayrı

فِى الْإِعْرَاءِ ṭalmada

غَال söze.

[33b]

وَاِيمَانُ الْمُقَلِّدِ نُو اِعْتِبَارٍ

بِاَنْوَاعِ الدَّلَائِل كَالنِصَال

وَاِيمَانُ الْمُقَلِّدِ taḳlīd idiciniň taṣdīḳi

نُو اِعْتِبَارٍ ṣaḥīḥdür muʿteberdür

بِاَنْوَاعِ الدَّلَائِل dürlü edilleler ile

كَالنِصَال keskīn ḳılıçlar gibi.

[34a]

وَمَا عُذْرٌ لِذِى عَقْلٍ بِجَهْلٍ

بِخَلَاقِ الْاَسَافِل وَالْاَعَال

وَمَا عُذْرٌ bahāne olmadı

لِذِى عَقْلٍ idrāk ṣāḥibleri içün

بِجَهْلٍ bilmedikleri

بِخَلَاقِ الْاَسَافِل وَالْاَعَال yerleriň ve gökleriň Ḫālıḳı olan Bārī teʿālāyı.

[34b]

وَمَا اِيمَانُ شَخْصٍ حَالَ يَأْسٍ

بِمَقْبُولٍ لِفَوْتِ الْاِمْتِثَال

وَمَا اِيمَانُ شَخْصٍ bir kimseniň īmānı olmaz

حَالَ يَأْسٍ ḥayātdan ümīdini kesdikden soňra

بِمَقْبُولٍ muʿteber olmaz

لِفَوْتِ الْاِمْتِثَال īmān getürecek [35a] vaḳit elden gitdügi içün.

وَمَا اٰفعَالُ خَيْرٍ فِى حِسَابٍ

مِنَ الايمَان مَفْرُوضَ الوصَال

وَمَا اٰفعَالُ خَيْرٍ aʿmāli ṣāliḥa olmadı

فِى حِسَابٍ ṣāyiden

مِنَ الايمَان taṣdīḳ eylemede

مَفْرُوضَ الوصَال yanaşdırması farż olmadı.

[35b]

وَلَا يُقضَى بِكُفرٍ وَارْتِدَادٍ

بِعَهْرٍ اَوْ بِقَتْلٍ وَاجْتِزَال

وَلَا يُقضَى ḥüküm olunmaz

بِكُفرٍ īmānı gitdi deyü

وَارْتِدَادٍ daḫi dīn-i islāmdan çıḳdı deyü

بِعَهْرٍ zīnā itmekle

اَوْ بِقَتْلٍ yāhud nā-ḥaḳ yere adam öldürmek-ile [36a]

وَاجْتِزَال daḫi bir uzvunı kesmek-ile.

وَمَنْ يَنْوَى ارْتِدَادًا بَعْدَ دَهْرٍ

يَصِيرُ عَنْ دِينَ حَقٍّ ذَا اِنْسِلَال

وَمَنْ bir kimse

يَنْوَى niyyet eylese

ارْتِدَادًا mürted olmaḳlıġa

بَعْدَ دَهْرٍ niçe yıldan soňra

يَصِيرُ olur

عَنْ دِينَ حَقٍّ İslām dīninden [36b]

ذَا اِنْسِلَال o sāʿat çıḳmış olur.

وَلَفظُ الكُفرِ مِنْ غَيْرِ اِعْتِقَادٍ

بِطَوْعٍ رَدِّ دِينٍ بِاِعْتِقَال

وَلَفْظُ الْكُفْرِ küfür söylemek

مِنْ غَيْرِ اعْتِقَادٍ ne ḳadar inanmazsa da

طَوْعٍ kendi iḫtiyāriyle

رَدِّ دِينِ söyleyen kimseniñ islāmını [37a] giderir

بِاِعْتِقَالٍ ġafleti sebebiyle.

وَلَا يَحْكُمْ بِكُفْرِ حَالَ سَكْرٍ

بِمَا يَهْذِى وَيِلْغَوْ بِارْتِحَال

وَلَا يَحْكُمْ ḥüküm olunmaz

بِكُفْرِ kāfir oldı deyü

حَالَ سَكْرِ serḥoşlıġı vaḳitde

بِمَا يَهْذِى küfür söylemekle

وَيِلْغَوْ ا daḫi ṭalmaġıle [37b]

بِارْتِحَال serḥoşlıġı sebebiyle.

وَمَا الْمَعْدُومِ مَرْئِيًا وَ شَيْئًا

لَفِقَه لَاحَ فِى يُمْنِ الْهِلَال

وَمَا الْمَعْدُومِ yoḳ olan şeyʾ

مَرْئِيًا görinür olmadı

وَ شَيْئًا daḫi mevcūd olmadı

لَفِقَهʿ ilmi

لَاحَ bize aşikār oldı

فِى يُمْنِ الْهِلَال [38a] doġacaḳ ayıñ görünmesinden.

وَغَيْرَ اِنَّ الْمُكَوَّنُ لَا كَشَئ

مَعَ التَّكوين خَذِهِ لَا كَتِحَال

وَغَيْرَ اِنَّ başḳa başḳadur

الْمُكَوَّنُ maḫlūḳāt

لَا كَشَئ ikisi bir şeyʾ degildür

مَعَ التَّكوين Bārī teʿālānıñ tekvīn ṣıfātıyla

خَذِهِ sen bu [38b] mesʾeleyi ṭut

لَا كَتِحَال ḳalb gözine sürme içün.

وَاِنَّ السُّحْتَ رِزْقٌ مِثْلَ حِلِ
وَاِنْ يَكُرَهْ مَقَالِى كُلَّ قَال

وَاِنَّ السُّحْتَ taḥḳīḳ ḥarām
رِزْقٌ rızḳdur
مِثْلَ حِلِ ḥelāl gibi
وَاِنْ يَكُرَهْ ne ḳadar kötü gelürse de [39a]
مَقَالِى benim sözüm
كُلَّ قَال her bir buġuż idici muʿtezile ṭāʾifesine.

وَفِى اٰ لاَجْدَاثِ عَنْ تَوْحِيدِ رَبِّى
سَيُبْتَلَى كُلُّ شَخْصٍ بِالسُّئَوال

وَفِى اٰ لاَجْدَاثِ ḳabirlerde
عَنْ تَوْحِيدِ رَبِّى Bārī teʿālāyı birlemede
سَيُبْتَلَى yaḳıncacıḳda mübtelā olurlar[39b]
كُلُّ شَخْصٍ her bir insān
بِالسُّئَوال şorulmaġa.

وَلِلْكُفَّار وَالفُسَّاق بَعْضًا
عَذَابُ اَلْقَبْر مِنْ سُوءِ الفِعَال

وَلِلْكُفَّار īmānı olmayanlarıň cümlesi içün vardur
وَالفُسَّاق daḫi müʾmin fāsıḳlarıň
بَعْضًا [40a] baʿżısı içün vardur
عَذَابُ اَلْقَبْر ḳabriň içinde şiddet ve miḥnet
مِنْ سُوءِ الفِعَال kötü işler içün.

دُخُولُ النَّاس فِى اَلْجَنَّاتِ فَضْلٌ
مِنَ اَلرَّحْمَن يَا أَهْل اٰ لأَمَالى

دُخُولُ النَّاس insānıň girmesi
فِى اَلْجَنَّاتِ cennetlere
فَضْلٌ ʿaṭādur [40b]
مِنَ اَلرَّحْمَن Bārī teʿālādan

يَا أَهْلَ الْأَمَالِ ey Ḫudānıň raḥmetini umucular.

حِسَابُ النَّاسِ بَعْدَ الْبَعْثِ حَقٌّ

فَكُونُوا بِالتَّحَرُّزْ عَنْ وَال

حِسَابُ النَّاسِ bu insānıň dünyāda işledikleri şeylerden suʾāl [41a] olunması

بَعْدَ الْبَعْثِ ölüp de yine dirildikden soňra

حَقّ ṣābitdür

فَكُونُوا siz olun

بِالتَّحَرُّزْ ṣaḳınmaḳ üzere

عَنْ وَال günāh olan şeylerden.

وَيُعْطَى الْكُتُبُ بَعْضًا نَحْوُ يُمْنَى

وَبَعْضًا نَحْوَ ظَهْرِ وَالشِّمَال

[41b]

وَيُعْطَى الْكُتُبُ dünyāda ḥafaẓa meleklerinüň yazdıġı kitāblarıň virilmesi

بَعْضًا baʿżı kimselere

نَحْوُ يُمْنَى ṣāġ cānibinden

وَبَعْضًا ve baʿżısına

نَحْوَ ظَهْرِ arḳası ardından

وَالشِّمَال daḫi baʿżısına ṣol cānibinden.

[42a]

وَحَقٌّ وَزْنُ اَعْمَالٍ وَ جرى

عَلَى مَتْنِ الصِّرَاطِ بِلَا اِهْتِبَال

وَحَقٌّ elbetde ṣābitdür

وَزْنُ اَعْمَالٍ ḳıyāmet güni ḫayırlarıň ve şerleriň ṭartılması

وجرى daḫi yürünülmesi

عَلَى مَتْنِ الصِّرَاطِ cehennem üzerine ḳurılacaḳ köpri [42b] üzerinden

بِلَا اِهْتِبَال şübhesiz.

وَمَرْجُوٌّ شَفَاعَةُ أَهْلِ خَيْرِ

لِأَصْحَابِ الْكَبَائِرِ كَالْجِبَال

وَمَرْجُوٌّ kıyāmet güni recā olunur

شَفَاعَةُ أَهْلِ خَيْرِ ṣāliḥleriñ yardım itmesi

لِأَصْحَابِ الْكَبَائِرِ büyük günāh ṣāḥibleri içün [43a]

كَالْجِبَال ṭaġlar gibi.

وَلِلدَّعْوَاتِ تَأْثِيرٌ بَلِيغٌ

وَقَدْ يَنْفِيهِ أَصْحَابُ الضَّلَال

وَلِلدَّعْوَاتِ Bārī teʿālādan ḥācet isteyen kimseler içün

تَأْثِيرٌ menfaʿat vardır

بَلِيغٌ ziyāde açıḳdur

وَقَدْ taḥḳīḳ

يَنْفِيهِ duʿānuñ [43b] fāʾidesini redd iderler

أَصْحَابُ الضَّلَال ehl-i bidʿat ve muʿtezile olan kimseler.

وَدُنْيَانَا حَدِيثٌ وَالهَيُولَى

عَدِيمُ الْكَوْنِ فَاسْمَعْ بِاجْتِدَال

وَدُنْيَانَا bizim sākin olduġumuz mekānlar

حَدِيثٌ ṣoñradan yaradılmış [44a] dur

وَالهَيُولَى sefīhlerüñ ḳadīmīdür didikleri şey

عَدِيمُ الْكَوْنِ heyūlānıñ yoḳluġıdur zirā ehl-i sünnet ḳatında ḳadīm olan ancaḳ Bārī teʿālānıñ ẕātı ṣıfatlarıdur

فَاسْمَعْ bu kelāmı pek diñle

بِاجْتِدَال ḳalb ḳulaġiyle.

[44b]

وَلِلْجَنَّاتِ وَالنِّيرَانِ كَوْنٌ

عَلَيْهَا مر اَحْوَال خَوَال

وَلِلْجَنَّاتِ cennetler içün

وَالنِّيرَانِ ve daḫi cehennem içün

گَوْن şimdiki ḥalde mevcūd olmaḳ vardır

عَلَيْهَا anlarıň üzerinden

مر geçdi

اَحْوَال bir alay yıllar ki[45a]

خَوَال ḫālī vaḳitlerde.

وَنُو الْإِيمَان لا يَبْقَى مُقِيمًا

بِشُومِ الذَّنْبِ فِى دَار اشْتِعَال

وَنُو الْإِيمَان taṣdīḳ ṣāḥibi olan kimse

لا يَبْقَى مُقِيمًا ebedī bāḳī ḳalmaz

بِشُومِ الذَّنْبِ kötü günāhlar sebebiyle

فِى دَار اشْتِعَال ʿalev [45b] ṣāḥibi olan cehennemde. Ehl-i sünnet ve cemāʿat mezhebi üzre mesāʾil-i tevḥīd tercüme olundı. *Bi-ʿavni'llāhi teʿālā ve tevfīḳihi.*

لَقَدْ اَلْبَسْتُ لِلتَّوْحِيدِ نَظْمًا

بَدِيعُ الشَّكْل كَالسِّحْر الْحَلَال

Bundan ṣoňra müṣannif *raḥimehu'llāhü* [46a] *teʿālā* kitābını medḥ idüp der ki

لَقَدْ taḥḳīḳ

اَلْبَسْتُ ben geydirdüm

لِلتَّوْحِيدِ iʿtiḳād idecek mesāʾil içün

نَظْمًا bir dizilmiş kelām ki

بَدِيعُ الشَّكْل anuň ṣūreti pek açıḳdır

كَالسِّحْر الْحَلَال helāl idici keskin siḥir gibi.

[46b]

يُسَلِّى الْقَلْبَ كَالْبُشْرَا بِرُوحٍ

وَيُحْى الرُّوحَ كَالْمَاءِ الزُّلَال

يُسَلِّى الْقَلْبَ hidāyet isteyen kimsenüň ḳalbini şerḥ ider

كَالْبُشْرَا dostdan gelen müjde gibi

بِرُوحٍ sürūr ile

وَيُحْى الرُّوحَ cehil marażıyla ölmüş [47a] rūḥları dirildür

كَالْمَاءِ الزُّلَال nīsān yaġmurı yer yüzüni nebātāt ile yeşertdüġi gibi.

فَخُو ضُوا فِيهِ حِفْظًا وَاِعْتِقَادًا

تَنَالُوا جِنْسَ اَصْنَافِ الْمَنَال

فَخُو ضُوا siz dālın

فِيهِ şu ḥavżına teşbiye olan kitābıň [47b] içine

حِفْظًا terkībini ezberlemek ile

وَاِعْتِقَادً daḫi maʿnāsına inanmaġ-ile

تَنَالُوا tā ki siz nāʾil olasız

جِنْسَ اَصْنَافِ الْمَنَال nāʾil olacaḳ ehl-i sünnet ve cemāʿat gürūhuna.

وَكُونُوا عَوْنَ هَذَالْعَبْدُ دَهْرًا

بِذِكْرِ الْخَيْرِ فِى حَل اِبْتِهَال

[48a]

وَكُونُوا siz oluň

عَوْنَ هَذَالْعَبْدُ şu muṣannifiň yardımında

دَهْرًا vaḳitlerden bir vaḳitde

بِذِكْرِ الْخَيْرِ Bārī teʿālādan maġfiret recā itmek-ile

فِى حَل اِبْتِهَال münācātıňız vaḳtinde.

لَعَلَّ اللهَ يَعْفُوهُ بِفَضْلٍ

وَيُعْطِيهِ السَّعَادَةَ فِى الْمَال

[49a]

لَعَلَّ اللهَ Bārī teʿālādan recā iderem

يَعْفُوهُ bu muṣannifiň ḳuṣūrunı ʿafv eyleye

بِفَضْلٍ kerem-i lüṭfundan

وَيُعْطِيهِ vire

السَّعَادَةَ īmān-ile āḫirete gitmegi

فِى الْمَال ʿömrinüň āḫirinde muṣannif merḥūm der ki.

[49b]

وَاِنّي الدهرادعوكنه وسعى
لَمِنْ بِالْخَيْر يَوْمًا قَدْ دُعَالى

وَاِنّي taḥḳīḳ ben
الدهرا cemīʿ ʿömrümde
ادعو duʿā ider oldum
كنه وسعى gücüm yetdügi miḳdārı
لَمِنْ şol kimse içün ki
بِالْخَيْر maġfiret ile
يَوْمًا günlerde bir gün [50a]
قَدْ taḥḳīḳ
دُعَالى benüm içün maġfiret recā eyleye.

Temmetü'l-kitābü bi-ʿavni'l-lāhi'l-meliki'l-vehhāb. Allāhümmaġfir li-müʾellifihi ve mütercimihi ve kātibihi ve li-men naẓara ve ḳaraʾe fihi. Āmīn.

1.2.2.Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT4)

1.2.2.1.Tercüme ve Nüshaları

Kaside-i Emâlî'nin tespit ettiğimiz diğer mensur tercümesinin mütercimi bilinmemektedir. Bu tercümede toplam 65 beytin tercümesi yer almaktadır. Bu beyitlerden 34'ü beyit beyit, 31'i ise mısra mısra tercüme edilmiştir. Bu tercümenin Amasya Yazma Eser Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz iki nüshasının tanıtılması ve günümüz alfabesine aktarılması için yaptığımız çalışma, tezimizin bu bölümünün oluşturulmasında kaynak olarak kullanılmıştır.[199] Çalışmamıza ilave olarak daha sonra Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi'nden tarafımızca temin edilen nüshası da eklenmiştir. Böylelikle çalışmamızda 3 nüsha kullanılmıştır.

Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi 07 El 2759/3 numarada kayıtlı nüsha (EHK) 82b-89b arasında 8 varaktan oluşmaktadır. Harekesiz nesih yazı türünün kullanıldığı nüshada Arapça beyitler kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Ancak 13. Ve 14. Beyitler siyah renkli mürekkeple yazılmış ve üzeri kırmızı çizgiyle ile çizilmiştir. Arapça beyitlere siyah renkli mürekkep ile yer yer harekeler yapılmıştır. Sayfaların satır sayısında bir tutarlılık olmayıp satır sayıları 15-19 arasında değişmektedir. Nüshanın sonunda yer alan, *"Temmeti'l-kitāb bi-ʿavnillāhi'l-melik min yed-i Aḥmed bin Ṣāliḥ ġaferallāhü ve li-vālideyhi ve'l-cemīʿi'l-müslimīn."* İfadesinden müstensihin Ahmed bin Sâlih olduğunu anlamaktayız. İstinsah tarihi olarak H 1237 (M 1821/1822) olarak yazmaktadır.

Amasya Yazma Eser Kütüphanesi BA 01462/02 numarada kayıtlı nüsha (A1) ise 95a-100a arasında 6 varaktan oluşmaktadır. Kütüphane kayıtlarında *Yekûlü'l-'Abd* şeklinde yer almaktadır. Herhangi bir başlığın olmadığı tercüme besmele ile başlamaktadır. Nüshada harekesiz nesih yazı kullanılmıştır. Son 3 sayfa hariç çerçeve kullanılmayan nüshanın sayfaları 19 satırdan oluşmaktadır. Son 3 sayfada kırmızı renkli mürekkep ile ince bir çerçeve yapılmıştır. Siyah renkli mürekkeple yazılan tercümede Arapça metnin üzeri kırmızı çizgi ile çizilmiştir. Nüsha, *"Pes imdi ey ṭālib-i ʿaḳāid ger ʿömr fānī ḫayr ile yād it bu*

[199] Mevlüt İlhan, "Mütercimi Belli Olmayan Mensûr Bir Kaside-i Emâlî Tercümesi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature,* S1, (2015), ss. 9-25.

ḥaḳīr u bī-çāre tercümānı temmetü'l-risāletü'l-meşhūretün bi'l-Emālī temmetü'l-kitāb bi-avni'l-meliki'l-vehhāb ġaferallāhu ve li-vālideyye ve li'l-müʾminīne yevme yeḳūmü'l-ḥisāb." Şeklindeki müstensihin eseri tamamladığını belirten ifadeler, Arapça dua ve sonrasında müstensihin adının yer aldığı, "*Min yed-i ʿabd-i żaʿīf Eyimmet(?)*[200] *bin Ḫalīl ġafferallāhu lehu'z-ẕünūb.*" İfadesiyle son bulur. Bu ifadeden müstensihin Eyimmet(?)[201] *bin Halîl* olduğu anlaşılmaktadır. İstinsah tarihi yazmamaktadır.

Yine, Amasya Yazma Eser Kütüphanesi GÜ 00105/02 numarada kayıtlı nüsha (A2) 20b-28b arasında 9 varaktan oluşmaktadır. Herhangi bir başlık olmadan besmele ile başlayan nüshanın her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Harekeli nesih yazı türüyle yazılan nüshanın tamamı siyah mürekkeple yazılmış olup Arapça beyitler iki kırmızı nokta arasında yazılmış ve üzeri kırmızı çizgi ile çizilmiştir. Ne müstensih isminin ne de istinsah tarihinin olduğu nüsha, *"Temmetü'r-risāleti raḥmetü'llāhi ʿalā kātibuhā ve ʿalā ṣāḥibi'l-manẓūmeti ve şāriḥuhā ve ʿalā sāiri'l-müʾminīne ve'l-müʾmināt"* ifadesiyle sona ermektedir.

1.2.2.2.Metin

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

يقول العبد في بدۀ الأمالى

لتوحيد بنظم كاللالى

Emālī kitābınuň ibtidāsında Maʾbūdun bi'l-ḥaḳḳ ḳavli[202] incüye beňzer kelām-ı naẓm-ile Rabb teʿālāyı birlemek içündür diyecegi gelecekdür ġāfil olma ey ṭālib[203].

إله الخلق مولانا قديم

Cemīʿ maḫlūḳātuň ḥaḳḳ ile Maʿbūd ki bizim Ḥakīm ü[204] Nāṣırımuzdur Ḳadīmdür. Cemīʿ ʿālem yoġiken ol var idi. Varlıġınuň evveli yoḳdur.

---

200 ايتمه

201 ايتمه

202 ḳavli: ḳulı A2

203 ġāfil olma ey ṭālib: - A2

204 Ḥakīm ü: Ḥakīm-i A1, A2

وموصف بأوصاف الكمال

Ve[205] daḫi maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ cemīʿ kemāl ṣıfātlar ile muttaṣıfdur.

هو الحى المدبر كل أمر

Maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ cemīʿ ṣıfatında[206] ṣıḥḥatin īcāb iden ḥayāt ṣıfatıyla muttaṣıfdur. Yaʿni diridür. Diriligi kendüdendür. Külli emrin ʿāḳıbetine ʿālimdür. Aṣlā fāʾidesüz bir fiʿli yokdur.

هو الحى المقدر ذو الجلال

Maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ s̱ābitdür. Şirketsiz ulūhiyyete müsteḥaḳdur. Cemīʿ ḥavādīs̱üň vücūdı anuň ḳażāsiyle ve ḳaderiyledür. Ẕāt-ı pākine ve ṣıfatına ḫalel viren şeyleriň selbi ile muttaṣıfdur[207].

مريد الخير والشر القبيح

Cemīʿ ḫayruň ve şerr-i ḳabīḥüň vücūdı Rabbü'l-ālemīnüň dilemesiyledür.

ولكن ليس يرضى بالمحال

Lākin Rabbü'l-ʿalemīnüň şerre rıżası yoḳdur.

صفات الله ليست عين ذات

Rabb teʿālānuň kemāl-i ṣıfatları ẕāt-ı ʿaliyyesinüň ʿaynı degildür.

ولا غيرا سواه ذا انفصال

Ve daḫi ẕātınuň ġayrı degildür. Ẕāt-ı pāki ile ḳāʾim olub ẕāt-ı pākinden aṣlā ayrılmamaḳ maʿnāsına.

صفات الذات والأفعال طرا

Rabb teʿālānuň kemāl-i ṣıfatları ẕātiyyesi eger fiʿiliyyesi [98a] ẕāt-ı pāki ile ṣıfātları[208] ḳāʾimdür. Ezelīdür ṣoňra olma degildür.

[205] Ve: - EHK, A1
[206] Ṣıfatınuň: ṣıfatında A1
[207] selbi ile muttaṣıfdur: selbiyledür EHK

قديمات مصونات الزوال

Daḫi ẕāt-ı pākinden ayrılup ʿademe gitmekden maḥfūẓdur.

نسمى الله شيئا لا كالأشيا

Allāh teʿālāya ki şeyʾ-i ṣābit ve mevcūd tesmiye iderüz. Lākin ḥādis ve muḥtāc olan şeyler gibi degildür.

وذاتا عن جهات الست خالى

Ve daḫi Allāh teʿālāya ṣaġda ve ṣolda öňde ve artda üstde ve altda olmaḳdan münezzeh ẕāt tesmiye iderüz.

وليس الاسم غيرا للمسمى

لدى أهل البصيرة خير آل

Baṣīret ṣāḥibleri ki ehl-i sünnet ve cemāʿatdür anlar ʿindinde isim müsemmānuň ġayrı degildür.

وما إن جوهر ربى وجسم

Rabbüm cisim degildür ve cevher degildür.

ولا كل وبعض ذو اشتمال

Daḫi Allāh teʿālā eczādan cemʿ[209] olmış mürekkeb degildür. Ve daḫi eczā ṣāḥibi olan mürekkebüň baʿzı ve cüzʾi degildür.

وفى الأذهان حق كون جزء

بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Aṣlā bölünmek ḳabūl itmeyen cüzler bölünmeklik[210] ṣıfātı ile ʿaḳıllarda[211] ṣābitdür baʾżı[212] cisimler böylece cüzʾlerden mürekkebdür. Ḥukemānuň heyūlā ve ṣūret didüklerinüň aṣlı yoḳdur ḫaṭādur.

---

[208] Ṣıfātları: - A1, A2
[209] cemʿ: cemīʿ A2
[210] bölünmeklik: bölünmemeklik A1
[211] ʿaḳıllarda: ʿaḳilerde A1
[212] baʾżı: yaʾnī A1

وما القرآن مخلوقا تعالى

Ḳurān-ı ʿaẕīmü'ş-şān ki Allāh teʿālānuň kelām-ı nefsīsi ki maḫlūk degildür. Ṣoňra olma degildür. Rabbü'l-ʿālemīnüň ẕātiyle ḳā'imdür. Ezelīdür. Ebedīdür.

كلام الرب عن جنس المقال

Rabb teʿālānuň kelāmı insān kelāmınuň cinsinden olmaḳ yaʿnī ḥarf ile ve ṣavt ile olmaḳdan münezzehdür. Ḥurūfdan ve ṣūretden mürekkeb degildür.

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

ʿArşuň Ḫāliḳı Rabb teʿālā ʿarşıň fevḳindedür. Lākin ʿarşa ulaşıḳ olup ve ʿarşda sākin olmaḳ maʿnāsıyle degildür. Belki ʿarşıň ḫālıḳı ve ḥāfıẓı olmaḳ maʿnāsıyladur.

وما التشبيه للرحمن وجها

Rabb teʿālāyı maḫlūḳātdan bir şey'e tesmiye itmek vech-i ḥaḳḳ degildür belki ḫaṭādur ve küfürdür.

فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Pes imdi ehl-i sünnet ve cemāʿat ehilleri siz daḫi Rabb teʿālāyı şey'e tesmiye itmekden ḥaẕer ḳıluň.

ولا يمضى على الديان وقت

Küllī kesbi[213] ʿameli ile cezālandıran Rabb teʿālā üzerine zamāndan bir cüz' gelüp geçmez.

وأحوال وأزمان بحال

Ve daḫi Rabb teʿālā üzere zamān ṭavīl mürūr itmez ve daḫi s̱ābit olmayan ṣıfatlar mürūr itmez yaʿnī gelüp giçmez vechlerden bir vech ile.

[213] kesbi: şey' A1

ومستغن إلهى عن نساء

وأولاد إناث أو رجال

Ve daḫi irkek eger dişi evlādı olmaḳdan ġanī ve münezzehdür.

كذا عن كل ذى عون ونصر

Rabb teʿālā ʿālemi yoḳdan var itmekde ve aʿdāiʾ refʿ[214] itmekde muʿīne muḥtāc degildür.

تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Zīrā Rabb teʿālā cemīʿ kelimāt ve ṣıfāt-ı kemāl ve cemāl ile ve ʿuluvv[215]-i ẕātı ile münferid ve mevṣūfdur.

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

Rabb teʿālā cemīʿ maḫlūḳātı ḳahrı ile öldürür. Soňra ḳıyāmetde rūḥ cesetler ile dirildür.[216]

فيجزيهم على وفق الخصال

Pes dirildükden soňra dünyada işledükleri ʿamellerine göre cezālandurur ḫayr ise ḫayr ile, şerr ise şerr ile.

لأهل الخير جنات ونعمى

Ehl-i ʿibādet ehl-i ṭāʿat içün cennetler ve cennet niʿmetleri vardur.

وللكفار إدراك النكال

Kāfirler içün cehennemde ʿukūbet ve ʿaẕāb çukurları vardur.

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان

Cehennem ve daḫi cennetler aṣlā fenāya gitmezler.

ولا أهلوهما أهل انتقال

[214]defʿ: refʿ A2
[215] ʿuluvv: ʿilm A1
[216]dirildür: dirildürler A2

Ve daḫi ehl-i[217] cennet ki müʾminler ve daḫi ehl-i cehennem ki kāfirler yerlerinden intiḳāl itmezler.

يراه المؤمنون بغير كيف

Müʾminler cennete varduḳda Allāhu ʿāẕīmü'ş-şānı baş göziyle mekānsız cihetsiz şūretsiz görürler.

وإدراك وضرب من المثال

Ve daḫi cevānib-i eṭrāf[218] ve fevḳi iḥāṭasız ve şekilden ve renkden berī olmaḳsızın görürler.

فينسون النعيم إذا رأوه

Pes müʾmīnler Rabb teʿālāyı gördükde bu niʿmetüň kemāl-i leẕẕetinden sāir niʿmetleri unudurlar.

فيا خسران أهل الاعتزال

Pes imdi ey ḳavm ḥāżır oluň ehl-i iʿtizālüň bu niʿmetden ḥırmānına dünyāda inkār itdükleri içün.

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Ḳuluň dīn[219] ü dünyāsına nefʿlisin virmek vācib degildür. ʿUluvv-i ẕāt ile cemīʿ naḳāyışdan ārī ve hidāyet ile muttaṣıf olan Rabb teʿālā üzere.

كرامات الولى بدار دنيا

Dār-ı dünyāda Allāh teʿālānuň ṣāliḥ ḳulları içün kerāmāt vardur.

لها كون فهم أهل النوال

Pes imdi velīler ehl-i faẓl ve ehl-i ʿaṭādur.[220]

---

[217] ehl-i: - A1
[218] eṭrāf : eṭrāfına A2
[219] dīn : -A1
[220] ʿaṭādur : ʿaṭālardur A2

ولم يفضل ولى قط دهرا

نبيا أو رسولا فى انتحال

Zamānlardan bir zamānda aṣlā bir velī fāżıl olmadı bir nebī üzere bir şerāfetde.

وللصديق رجحان جلي

على الأصحاب من غير احتمال

Ebū Bekri'ṣ-ṣıddīḳ *raḍıyallāhu ʿanh* ḥażretleri şevābınuň çoḳlıġı ve Allāh teʿālānuň ʿindinde maḳāmınuň yüksekliği iʿtibāriyle aṣḥāb üzere belki sāʾir nās üzere fażl-ı vāżıḥ vardur şeksiz.

وللفاروق رجحان وفضل

على عثمان ذى النورين عالى

ʿÖmer-i Fāruḳ ḥażretleri-çün ʿOṯmān raḍiyallāhu ʿanhu ẕī'n-nūreyn üzere fażl-ı rüchānı vardur.

وذو النورين حقا كان خيرا

من الكرار فى صف القتال

ʿOṯmān ẕī'n-nūreyn[221] ḥażretleri ḥaḳḳā ḫayırlı oldı[222] ḳıtāl-i ṣaff-ı aʿdā üzerine çoḳ[223] rücūʿ ve hücūm iden ḥażret-i ʿAlī raḍiyallāhu teʿālā ʿānhdan

وللكرار فضل بعد هذا

على الأغيار طرا لا تبال

Bu üç ḫalīfeden ṣoňra ḥazret-i ʿAlī içün sāʾir ṣaḥābe ve nās üzere tefażżul[224] vardur. Sen[225] daḫi tafḍīl itmekde ol.

وللصديقة الرجحان فاعلم

على الزهراء فى بعض الخلال

[221]ẕī'n-nūreyn: raḍiyallāhu ʿanhu A2
[222]oldı : -A2
[223]çoḳ: çoḳ çoḳ A1
[224]tefażżul : tafḍīl A2
[225] sen: siz A2

Sen belki ḥażret-i ʿĀişeʾ-i ṣıddīḳa içün Fāṭıma zehrā ḥażretleri üzere baʿżı ḫaṣletde fażl vardur.

ولم يلعن يزيدا بعد موت

سوى المكثار فى الإغراء غال

Mevtden ṣoñra Yezīd'e bir kes laʿnet idemez illā heẕāyānı çoḳ söyleyüp nāsı şerre ḳandıranlar laʿn ider.

وإيمان المقلد ذو اعتبار

Muḳallidüñ[226] cemīʿ erkān-ı İslāmı delīlsiz bilüp iʿtiḳād iden kimsenüñ īmānı ṣaḥīḥdür. İstidlāli terk itmekle günāhkār olursa da.

بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallidüñ īmānı ṣaḥīḥdür diyü ḥükm keskin ḳılıca beñzer delīller ile[227] s̱ābitdür.

وفرض لازم تصديق رسل

Resūlleriñ ḥaḳ resūl idügine īmān getürmek, inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur.

وأملاك كرام بالتوالى

Ve[228] daḫi ḥafaẓa meleklerine inanmaḳ[229] belki cemīʿ meleklere inanmaḳ yaʿnī Rabb teʿālānuñ nūrdan ḫalḳ itdügi melek ḳullar vardur diyü inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur.

وختم الرسل بالصدر المعلى

Ve[230] cemīʿ resūlleriñ ḫatemi[231] cemīʿ maḫlūḳātuñ efḍāl ve muḫtārı olan bizim nebīmüz[232] Muḥammedü'l-Muṣṭafā sallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellemdür[233].

[226]muḳallidüñ : muḳallid ki A2
[227] ile: - A1
[228] ve: - A1
[229]inanmaḳ: - A2
[230] ve: - A1
[231]ḫatemi: ḫātimi A2
[232]nebīmüz: peyġamberimüz: A2
[233]vesellemdür: vesellem A2

نبی هاشمی ذو جمال

Hāşim ḳabīlesinden gönderilmişdür[234] güzel ve kāmil[235] ḫulḳ ṣāḥibi nebīdür.

إمام الأنبياء بلا اختلاف

Şüphesiz[236] cemīʿ enbiyānuň imāmıdur.

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Ve daḫi cemīʿ evliyānuň ẕīnetidür. Ḫalelsiz şüphesiz.

وباق شرعه فی كل وقت

إلى يوم القيامة وارتحال

Ṣulṭān-ı kevneyn şerīʿati nesḫ olmaz. Küllī vaḳitde bāḳīdür ḳıyāmet gününe dek ve dār-ı fenādan dār-ı beḳāya göçilene degin.

وحق أمر معراج وصدق

Ṣulṭān-ı kevneynüň[237] ʿaleyhi's-selām[238] Cebrāʾil'üň getürdigi Burāḳa binüp azacuḳ zamānda Mekke-i Mükerreme'den Ḳudüs-i mübāreke varup cemīʿ enbiyālara[239] imām olup namāz ḳılup[240] andan[241] soňra semāvāta miʿrāc idüp seyr itmesi ḥaḳdur ve gerçekdür[242].

ففيه نص أخبار عوال

Ẕīrā miʿrāc ḥaḳḳında ḫalelden ḫālī deliller içünde ṣārih ẓāhir delīller[243] vardur.

وإن الأنبياء لفی أمان

عن العصيان عمدا وانعزال

[234]gönderilmişdür: göndelmiş A1
[235]güzel ve kāmil: A2
[236]şüphesiz: bu kelime yerine A2 nüshasında cümle sonunda "ḫılāfsız" kelimesi kullanılmıştır.
[237]kevneynüň: kevneyni A2
[238]ʿaleyhi's-selām: - A1
[239]enbiyālara: enbiyāya A2
[240]namāz ḳılup: - A2
[241]andan: - A2
[242]ve gerçekdür: - A1
[243]delīller: delīl A1

Cemīʿ nebīler ḳaṣd ile büyük günāh ve küçük günāh itmeden [244] ve nebīliklerinden[245] maʿzūl olmadan berīlerdür, emīnlerdür.

وما كانت نبيا قط أنثى

Aṣlā bir zamānda bir[246] ḫātun nebī olmamışdur.

ولا عبد وشخص ذو افتعال

Ve daḫi aṣlā bir köle ve bir kötü ḫuylu ve yaramaz[247] fiʿlli kes nebī olmamışdur.

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Ẕülḳarneyn ki İskender-i Rūmī'dür ve daḫi Loḳmān ḥażretleri nebī olduḳları maʿlūm olmamışdur. Pes imdi sen daḫi bunlar nebīlerdür diyü daʿvā ve cidāl itmekden ḥaẕer ḳıl.

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

Ṣāḥib-i fesād olan Deccāl-i kāfiri helāk itmek[248] içün ʿĪsā peyġamber[249] āḫir zamānda dördünci gökden yeryüzine inse gerekdür.

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Her bir ʿaḳıl[250] ṣāḥibleri çün yerleri ve gökleri ḫalḳ iden Rabb teʿālāyı ṣıfātları ile[251] bilmekde maʿzūr olamazlar yaʿnī ʿöẕürleri maḳbūl olup ʿāḳāidden ḫalāṣ olamazlar.

وما إيمان شخص حال يأس

[244]itmeden: itmedi A1
[245]nebīliklerinden: nebīliklerden A1
[246] bir: - A1
[247]bir kötü ḫuylu ve: ḫuyları A2
[248]itmek: - A1
[249]peyġamber: ʿaleyhi's-selām A2
[250]ʿaḳıl: ʿāḳil A1
[251]ṣıfātları ile: - A2

بمقبول لفقد الامتثال

Şiddet ḥālinde sekerāt-ı mevtde īmāna gelen kesüň īmānı maḳbūl degildür. Rabb teʿālāya iṭāʿāti olmadıġiçün.

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

Efʿāl-i ḥasene īmāna muḳārin olduġı ḥālde īmāndan cüzʾ degildür.

ولا يقضى بكفر وارتداد
بعهر أو بقتل واختزال

Zinā ile ve bi-ġayr-ı ḥaḳḳın ḳatl ile ve māl ġaṣb itmekle kāfirdür ve mürteddür diyü ḥüküm olunmaz meger kim ḥalel iʿtiḳād ider ise[252].

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Bir kes gelecek zamānda kāfir olmaġa niyet ve ʿaẕim ve ḳaṣd itse[253] fi'l-ḥāl kāfir olup[254] dīn-i ḥaḳdan[255] çıḳmış olur.

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Rıżāsıyla elfāẕ-ı küfür telaffuẕ itmek maʿnāsına iʿtiḳād[256] itmezse de[257] küfürdür ve dīnden rücūʿdur ġaflet ile el-ʿiyāẕu billāh teʿālā.

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Sekrān olan kes keyif ḥālinde fikirsiz yāve ve fuḥş elfāẕ-ı küfür söylemek kāfir diyü ḥüḳüm olunmaya.

[252]ise: -A1
[253]itse: ile A2
[254]fi'l-ḥāl kāfir olub: -A1
[255]dīn-i ḥaḳdan: dīninden A2
[256]iʿtiḳād: iʿtiḳā A2
[257]itmezse de: itmezseň A1

وما المعدوم مرئيا وشيئا

لفقه لاح فى يمن الهلال

Dünyāya gelmeyen nesne ve daḫi dünyāya gelen gelmezden evvel şeyʾ degildür yaʿnī ṣābit degildür[258] ve Rabb teʿālāya merʾī degildür. Hilāl-i mübārek ṭoġmaḳsızın bize[259] görünmedügi gibi.

ودنيانا حديث والهيولى

Bizim dünyāmuz ki Allāh teʿālānuň ẕātı ve ṣıfātından ġayrı nesneler cümle yoġiken var olmışdur.

عديم الكون فاسمع باجتذال

Ḥukemā ṭāʾifesinüň heyūlā didükleri nesnenüň aṣlı yoḳdur. Pes imdi ey[260] müʾmin sürūr-i ḳalb ile ḳulaḳ ṭut.

وإن السحت رزق مثل حل

وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelāl rızḳ olduġı gibi ḥarām daḫi rızḳdur ki[261] ol kesüň ġıdāsıdur. Gerçi ehl-i ḍalāl olanlaruň sözleri[262] buňa muḫālif ise de.

وللدعوات تأثير بليغ

Ṣāliḥ ve müʾmin olan kimsenüň ṣaġlarına[263] ve ölülerine duʿālarınuň teʾṯīri ve nefʿ-i ʿaẓīmi vardur ve rūḥlarına[264] ṯevāb ulaşdurmaḳ ve anlardan ʿuḳūbeti defʿ içün.

وقد ينفيه أصحاب الضلال

Ḍalālet[265] ṣāḥibi olanlar duʿālarınuň nefʿi[266] yoḳdurlar[267].

---

[258] yaʿnī ṣābit degildür: -A2
[259] bize: bizim içün A1
[260] ey: -A2
[261] ki: -A2
[262] sözleri: sözi A1
[263] ṣaġlarına: -A2
[264] rūḥlarına: rūḥuna A1
[265] ḍalālet: -A1
[266] duʿālarınuň: duʿānuň A2
[267] yoḳdurlar: yoḳurdurlar A1

وفى الاجداث عن توحيد ربى

سبيلى كل شخص بالسئوال

Herkes ḳabre girdükde[268] Rabb teʿālānuň vaḥdāniyetinden[269] suʾāl olunup[270] imtiḥān olsalar gerekdür[271].

وللكفار والفساق يقضى

عذاب القبر من سوء العذاب

Ḳabre varan[272] kāfirler ve baʿżı fāsıḳlar kem[273] fiʿillerinden ʿaẕāb olunmaları ḥaḳdur.

حساب الناس بعد البعث حق

Her kes rūḥları ve cesedleri ile dirildükden ṣoňra efʿāli ve aḳvāllerinden suʾāl ve ḥisāb olunmaları ḥaḳdur.

فكونوا بالتحرز عن وبال

Pes imdi ey[274] müʾminler suʾāl olunacaḳ kem ḳavillerden ve kem fiʿillerden[275] ḥaẕer idüň.

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى

ʿAmelleri defteri baʿżı kimse ki[276] müʾmin ve muṭiʿlerdür ṣaġ cāniblerinden[277] virilse gerekdür.

وبعضا نحو ظهر والشمال

Ve daḫi[278] baʿżı kimselere ki kāfirler ve ʿāṣīlerdür arḳasından ve ṣolundan virilse[279] gerekdür.

---

[268]girdükde: dükde A1
[269]Rabb teʿālānuň vaḥdāniyetinden: -A2
[270]olunub: olunur A2
[271]imtiḥān olsalar gerekdür: -A2
[272]varan: varılduḳda A2
[273] kem: -A2
[274] ey: -A1
[275]fiʿillerden: fiʿillerden fiʿillerden A1
[276]kimse ki: kimseye A2
[277]cāniblerinden: cānibinden A2

وحق وزن أعمال وجرى

Ḫayr ve şer ʿamelleri[280] çekmek ḥaḳdur.

على متن الصراط بلا اهتبال

Ve daḫi cehennem üzere[281] ḳurılan ṣırāṭuň üstünden iḫtiyārsız yürümek ḥaḳdur.

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Rabb teʿālānuň iẕin virdügi kimseler ki enbiyā ve evliyā ve ʿulemā ve ṣuleḥādur ṭaġlar gibi büyük günāhları olan kimselere şefāʿat itmeleri ḥaḳdur.

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بسوء الذنب فى دار اشتعال

Īmān ṣāḥibi ki īmān ile ölmüşlerdür günāhlarınuň şeʾāmeti sebebiyle cehennemde ebedī ḳalmazlar.

دخول الناس فى الجنات فضل
من الرحمن يا أهل الأمالى

Emālī risālemizüň beyān itdügi üzere iʿtiḳād iden ḳarındaşlar ehl-i cennetüň cennete dāḫil olmaları Rabb teʿālānuň faẕlı ve keremiyledür yoḫsa ḳul cennete müsteḥaḳ olup Bārī teʿālāya vācib olmaġile degildür.

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Taḥḳīḳ biz tevḥīd içün teʾlīf itdügüm risāleme bir zīnet geydürdim ki şeklinüň miṣlini bir eḥad getürmemişdür. Siḥr-i ḥelāle beňzer.

يسلى القلب كالبشرى بروح

---

[278]daḫi: -A2
[279]virilse: virseler A1
[280]ʿamelleri: aʿmāller A2
[281]üzere: üzerinde A2

Risālemüň naẓmı ḳalbe feraḥ virür ḫayırlı ḫaber ḳalbe rāḥat virdügi gibi.

ويحيى الروح كالماء الزلال

Ve daḫi rūḥı mevt-i cehilden dirildür. Ṭatlu arı ṣu yeri diriltdügi gibi.

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا

Pes imdi ey müʾmin ṭālib-i ḥaḳ olanlar bu risālenüň naẓmını eẕber idüp maʿnāsına iʿtiḳād itmek üzere şurūʿ idüň.

تنالوا جنس أصناف المنال

Allāh teʿālānuň fażlı ile nice envāʿ-ı ʿaṭāya ve niʿmetlere ulaşasıňuz.

وكونوا عون هذا العبد دهرا

بذكر الخير فى حال ابتهال

Bu risālemüzden istifāde iden müʾminler baʿżı evḳātda bu faḳīre ʿavn eyleň. Rabbiňüze tażarruʿ ve niyāz itdügi ḥālde Allāh teʿālā raḥmet ve maġfiret eyleye diyü duʿā itmekile.

لعل الله يعفوه بفضل

Recā iderem ki Allāh teʿālā kendü lüṭfundan sizüň ḫayr duʿāňuz bereketiyle taḳṣīrātımuzı ʿafv eyleye.

ويعطيه السعادة فى المآل

Ve daḫi recā iderem ki kendi fażlından sizüň ḫayr duʿāňuz bereketiyle bu ḥaḳīri saʿādet-i ebediyyeye nāʾil ḳıla.

وإني الحق أدعو كل وقت

لمن بالخير يوما قد دعا لى

Ve daḫi ey müʾmin ḳarındaşlarım ʿömrüm olduḳça ṭāḳatüm miḳdārı duʿā iderim baňa günlerden bir gün ḫayr duʿā idene.

Temmeti'l-kitāb bi-ʿavnillāhi'l-melik min yed-i Aḥmed b. Ṣāliḥ ġaferallāhü ve li-vālideyni ve'l-cemīʿi'l-müslimīn.[282]

Pes imdi ey ṭālib-i ʿaḳāid ger ʿömr fānī ḫayr ile yād it bu ḥaḳīr u bī-çāre tercümānı temmetü'r-risāletü'l-meşhūretün bi'l-Emālī temmetü'l-kitāb bi-avni'l-meliki'l-vehhāb ġaferallāhu ve li-vālideyye ve li'l-müʾminīne yevme yeḳūmü'l-ḥisāb. Min yed-i ʿabd-i żaʿīf Eyimmet(?)[283] bin Ḫalīl ġafferallāhu lehuʾz-ẕünūb.[284]

Temmetü'r-risāleti raḥmetü'llāhi ʿalā kātibuhā ve ʿalā ṣāḥibi'l-manẓūmeti ve şāriḥuhā ve ʿalā sāiri'l-müʾminīne ve'l-müʾmināt.[285]

[282] EHK nüshasında yer alan müstensih kaydıdır.
[283] ايتمت
[284] A1 nüshasında yer alan müstensih kaydıdır.
[285] A2 nüshasında yer alan müstensih kaydıdır.

II.BÖLÜM

KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmamızın birinci bölümünde de görüldüğ üzere Kaside-i Emâlî'nin Türkçede tespit ettiğimiz on iki şerhi ve on iki tercümesi vardır. Çalışmamızın birinci bölümünde bu kasidenin sadece tercümeleri hakkında bilgi verilerek metinleri sunuldu. Kaside-i Emâlî'nin üç tercümesi bilimsel çalışmalara konu edilmiş, diğerleri ise bu tez çalışmasıyla gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde de bu kasidenin bütün Türkçe tercümeleri bir araya getirilerek topluca sunulacaktır.

Çalışmada okuyucuların kasideyi daha iyi anlamaları amacıyla her beytin bütün Türkçe tercümeleri alt alta yazılacaktır. Böylece okuyucunun Türkçenin ifade imkânlarını görmesi, farklı tercüme şekillerinden hareketle çeviribilime dair bir tecrübe yaşaması hatta Arapçasını geliştirmek isteyenlerin Arapça bir beytin farklı tercümelerini bir arada inceleyerek Arapça ve Türkçe çeviri konusunda tecrübe edinmesi sağlanmış olacaktır.

Çalışmamızda tercümelerin tümünü bir arada göstermemizin önemli bir nedeni de tezimizin ikinci bölümünde, Kaside-i Emâlî tercümelerinin aruz ve tercüme tekniği açısından incelenecek olmasıdır. Tercüme beyitleri bir arada göstermek, bu tercümelerin aruz ve tercüme tekniği açısından karşılaştırılmasında kolaylık sağlayacağı, tezimizde tespit ettiğimiz hususların okuyucu tarafından hızlı ve pratik bir şekilde kontrolünü yapılabilmesine olanak sağlayacaktır. Zira aruz ve tercüme açısından karşılaştırılan metinlerin, tezimizin birinci bölümünde dağınık verilmesi ve tercüme edilen beyitlerin yerlerinin farklı olması gibi iki önemli nedenden dolayı tercümelerin bir arada sunulmasının bu bölümde söyleyeceklerimizin kontrolünü sağlayacağını düşünmekteyiz.

Aşağıda öncelikle on iki farklı tercümede yer alan çeviriler, kaynak metinde alakalı oldukları beytin altında topluca sunulmuştur. Ardından da bu tercümeler aruz kusurları ve tercüme tekniği açısından incelenmiştir.

يقول العبد في بدۀ الأمالى لتوحيد بنظم كاللالى

Sirācüddīnü emīn Ūşiyyu vālī
Kitāb içre ki adıdur Emālī
İdüp tevḥīd ile bedʾ-i maḳālī
Ḳılupdur naẓm içün naẓm-ı leʾālī
(Şem'î)

Ḳul eydur mebde-i imlālarında
Cevāhir naẓm idüp inşālarında

Dirüb tevḥīd çün bir nice gevher
Getürdi naẓma çün dürr-i münevver
(Sinan İzzî)

Bu sözle eylerem bedʾ-i emālī
İdüp tevḥīd içün naẓm-ı leāli (Hoca Sadeddin)

Bu ḳul tevḥīd içün oldu ẕāt-ı pāk
Direm bir naẓma-ilen kim ke'l-leālī
(Feyzî)

Didi tevḥīd içün o abd-i mevlā
Emālī naẓmını incüden āʿlā (Visalî)

Ḳul eydür anda ki bedʾ-i emālī
Kılub tevḥīd-ile naẓm-ı leāli (İbn-i Bâlî)

İdelüm bedʾ-i emālīde maḳāli
Dizelüm tevḥīd-i Bārīde leāʾli
(MBT2)

Emālī bedʿinedir ḳavl-i maḳālī
Dizib tevḥīd içün incü miṣāli
(MBT3)

Bu żaʿīf ḳul uṣūl aydur umīẕ başlar
Ḥaḳ ehlinden bidʿat ehlin seçer ṭaşlar
Uşbu işi ululara sorup işler
Tevḥīd naẓmını incü gibi düzer imdi(MBT1)

يقول der
العبد Ḫudā ḳullarından bir ḳul
Emālī kitābına في بدۀ الأمالى başlamaḳda
لتوحيد iʿtiḳādı lāzım olan mesāʾil içün
بنظم dizilmiş sözler ile
كاللالى incüler gibi. (Darîr)

Emālī kitābınuň ibtidāsında maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ ḳavli incüye beňzer kelām-ı naẓm-ile Rabb teʿālāyı birlemek içündür diyecegi gelecekdür ġāfil olma ey ṭālib. (MBT4)

إله الخلق مولانا قديم وموصف بأوصاف الكمال

Bu güne ḫākimü maʿbūdu ḥālıḳ
Ezeldür ki ʿademden ẕāt-ı sābıḳ
Hem anuň fāiḳı her vaṣfu fāiḳ
Bulupdur ẕāt-ı pākinde kemāli (Şem'î)

Ḫudā kim ṣaniʿidür ki ināyet
Ki oldur mūcidi bu mümkinātuň

Ḳadīmīdür anuň ẕāt u ṣıfātı
Kemāl-i vaṣf-ile mevṣūf ẕātı (Sinan İzzî)

İlāh-i ḫāḳ Mevlāmız ḳadīmdir
Anıň her vaṣfınıň vardır kemāli (Hoca Sadeddin)

Ḳamu ḫalḳuň İlāhıdur o Mevlā
Ḳadīm ü muttaṣıfdur bā kemāl[ī] (Feyzî)

Ḫudādur Ḫāliḳı ḫālḳuň ḳadīmdür
Kemāl-i vaṣf-ile mevṣūf ü vālā (Visalî)

Hudā-i pāk mevlāmuz ḳadīmdür
Anuň her vaṣfınuň vardur kemāli (İbn-i Bâlî)

İlāhü'l-ḫalḳ Mevlāmız ḳadīmdür
Daḫi cāmiʿdür evsāf-ı kemāli (MBT2)

Bizim Maʿbūd u Mevlāmuz ḳadīmdür
Kemālāt ile mevṣūf ẕāt-ıʿālī (MBT3)

Ḫālıḳımız Çalabumuz ḳadīm uġan
Ulu bilür anı cümle münʾim çıġan
Ululıġı taḥḳīḳ-durur degül yalan
Ṣıfātını tamām görgil dāyım imdi (MBT1)

إله الخلق bu maḫlūḳatuň Rabbisi
مولانا bizim yardımcımızdur
قديم varlıgınuň evveli yoḳdur
وموصف daḫi ṣıfātlanmışdur
بأوصاف الكمال cemiʿ kemāl ṣıfātları ile. (Darîr)

Cemīʿ maḫlūḳātuň ḥaḳḳ ile Maʿbūd ki bizim Ḥakīm ü Nāṣırımuzdur Ḳadīmdür. Cemīʿ ʿālem yoġiken ol var idi. Varlıġınuň evveli yoḳdur. Ve daḫi maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ cemīʿ kemāl ṣıfātlar ile muttaṣıfdur. (MBT4)

هو الحی المدبر کل أمر هو الحق المقدر ذو الجلال

Ḥayātı kendüden ẕātiyle ḳāʾim
Müdebbirdür ömüri ḫalḳa dāʾim
Ḳadri anuň ḳamu aḥvāle ʿālim
Cihāna ṭoludur ḳahr u celāli (Şem'î)

Ḥayāt ıssı müdebbirdür umūrı
Muḳadderdir bütūnı vü ẓuhūrı

Celīl ol veche kim ṣaḥrā-yı eflāk
Degildür dergehinde ẓerre-i ḫāk (Sinan İzzî)

Diridür ol müdebbir her bir emri
Hem ol ḥaḳdır muḳaddir var celāl[ī] (Hoca Sadeddin)

Ḳamu emri müdebbir hem diridür
Odur ḥaḳḳ u muḳaddir ve'l-celāli (Feyzî)

O ḥayydur hem müdebbir küll-i emre
O ḥaḳdur hem muḳaddir ferd ü bīnā(Visalî)

Diridür ol müdebbirdür her emri
Hem ol ḥaḳdur muḳaddir ẕü'l-celāli (İbn-i Bâlî)

Odur Ḥayy-ı müdebbir cümle emri
Odur Ḥakk-ı muḳaddir lā-yezālī (MBT2)

O Ḥayydur tedbīr ider her bir emri
O Ḥaḳ taḳdīr idici ẕü'l-celālī (MBT3)

Ol diridür dükel işi tedbīr ḳılur
Ol ḫālıḳıdur dükel ḫalḳa taḳdīr ḳılur
Her neye kim ne gerekin yigrek bilür
Celīl dimek aňa lāyıḳ-durur imdi (MBT1)

هو vācibü'l-vücūd olan Bārī teʿālā
الحی ḥayāt ṣıfātıyla mevṣūfdur
المدبر maḥalline münāsib tedbīr idicidür
کل أمر her bir ḥüküm eyledügi şeyleri
هو noḳṣān ṣıfātlardan müneẕẕeh olup kemāl ṣıfātlariyle mevṣūf olan Bārī teʿālā
الحق elbetde varlıġı ṣābitdür
المقدر öyle Allāhu teʿālā ki cemīʿ-i eşyāyı tertīb üzre ezelde taḳdīr idicidür
ذو الجلال öyle Allāh ki ʿaẓāmet ve ululuḳ ṣāḥibidür. (Darîr)

Maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ cemīʿ ṣıfatında ṣıḥḥatin īcāb iden ḥayāt ṣıfatıyla muttaṣıfdur. Yaʿni diridür. Diriligi kendüdendür. Külli emrin ʿāḳıbetine ʿālimdür. Aṣlā fāʾidesüz bir fiʿli yokdur. Maʿbūdun bi'l-ḥaḳḳ ṣābitdür. Şirketsiz ulūhiyyete müsteḥaḳdur. Cemīʿ ḥavādīṣüň vücūdı anuň ḳażāsiyle ve ḳaderiyledür. Ẕāt-ı pākine ve ṣıfatına ḫalel viren şeyleriň selbi ile muttaṣıfdur. (MBT4)

مريد الخير والشر القبيح ولكن ليس يرضى بالمحال

Bed u nīk iḥtiyārıyla oldı çün var
Vuḳūıʿ ḫayr u şerri oldı ḫāstār
Velī rāżı degil nehy itdi tekrār
ʿİḳāb īcāb iden her sū-i ḥāli (Şem'î)

Mürīd oldur ḳamu eşyāda ẓāhir
Anuňdur ḥükm-i muṭlaḳ evvel āḥir

Çü ḫayr u şerre ḥükmü oldı ḳāżı
Muḥāl işe degildür emri rāżı (Sinan İzzî)

Mürīdi ḫayr ü şerdir līk rāżı
Degildir k'ide yaramaz muḥāli (Hoca Sadeddin)

Diler ḫayrı vü şerri lākin yoḳdur
Rıżāsı küfr-i ẕenbe bil muḥāli (Feyzî)

Ḫudādur ḫalḳ iden ḫayrı vü şerri
Velī rāżı degildür şerre aṣlā (Visalî)

Mürīdi ḫayruň ü şerruň ve lâkin
Ḳabūl ider degildür ol muḥāli (İbn-i Bâlî)

İder ol ḫayr ile şerri irāde
Velākin sevmedi emr-i muḥālī (MBT2)

Anuň irādesiyledür ḫayr şer
Velākin rāżı olmaz şerre ḳāli (MBT3)

Dileki var dükel ḫayra ve hem şerre
Ḳabīh işden bendesini hem ol ıra
Bendelerne maḥal işin ḳaçan buyura
Maḥal buyruḳ aňa revā degül imdi (MBT1)

مريد الخير Bārī teʿālā eyü olan işleri murād idicidür
والشر daḫi şer olan şeyleri murād idicidür
القبيح öyle şer ki kötü
ولكن şu ḳadar var ki
ليس يرضى rāżı degildür
بالمحال günāh olan şeyden. (Darîr)

Cemīʿ ḫayruň ve şerr-i ḳabīḥüň vücūdı Rabbü'l-ālemīnüň dilemesiyledür. Lākin Rabbü'l-ʿalemīnüň şerre rıżası yoḳdur. (MBT4)

صفات الله ليست عين ذات ولا غيرا سواه ذا انفصال

Terādüf ism-i ẕātiyle ṣıfāta
Muḥāl oldı pes olmaz ʿāyn-ı ẕāta
Velī ġayriyyeti irüb sebātā
Degil şol ḥadde ki ol'infiṣāli (Şem'î)

Ṣıfātı Taňrınuň ey nūr-ı ʿayni
Degildür ẓātınuň ġayrı vü ʿaynı

Budur taḥḳīki aṣḥāb-ı kemāliň
Ḫilāfınca gürūh-ı iʿtizāliň (Sinan İzzî)

Ṣıfātu'llāh neʿaynidir ne ġayri
Velī ẕātından olmaz infiṣāli (Hoca Sadeddin)

Ṣıfātı ẕātınuň ʿaynı degildür
Daḫi ġayr degil kim infiṣāli (Feyzî)

Ṣıfāt-ı ḥaḳ hemānʿaynı degildür
Dime ġayrı daḫi ey merd-i dānā (Visalî)

Degildür ẕātınuň aynī ṣıfātı
Ve lā ġayrī ki ola infiṣāli (İbn-i Bâlî)

Ṣıfātı ẕātınuň neʿayn ü ġayrı
Muḥaldür ide andan infiṣāli (MBT2)

Ṣıfāt ẕātuň degildür ʿaynı ġayrı
Muḥaldür līk ẕātdan infiżāli (MBT3)

Taňrımuzuň ṣıfātı külli ẕātı
Ayru degül ẕātından hem ṣıfātı
Mevṣul-durur ṣıfātı hem ẕātı
Bu vech üzre Allāhuňı bilgil imdi (MBT1)

صفات الله Bārī teʿālānuň ṣıfāt-ı ḳadīmeleri
ليست عين ذات ẕātınuň ʿayni degildür
ولا غير daḫi ġayri de degildür
سواه ẕātından başḳa
ذا انفصال ayrılur ġayrı degildür. (Darîr)

Rabb teʿālānuň kemāl-i ṣıfatları ẕāt-ı ʿaliyyesinüň ʿaynı degildür. Ve daḫi ẕātınuň ġayrı degildür. Ẕāt-ı pāki ile ḳāʾim olub ẕāt-ı pākinden aṣlā ayrılmamaḳ maʿnāsına. (MBT4)

صفات الذات والأفعال طرا

قديمات مصونات الزوال

Ṣıfātü’z-ẕātı efʿāliň temāmet
Ḳadīmü ẕāta lāzumı oldı elbet
Anıňla ḳāʾim oldı eylemez şet
Ki yaʿni ẕātdan bulmaz zevāli (Şem’î)

Ṣıfāt-ı ẕātı vü efʿāli el-ḥaḳ
Ḳadīm ü lā-yezālīdür muḥaḳḳaḳ

Teʿālallāh zihi luṭf ıssı sultān
Ki ermez ḥażretine gerd-i noḳṣān (Sinan İzzî)

Ṣıfāt-ı ẕāt ü efʿāl öyle bil kim
Ḳadīm-i bī-fenādur yoḳ zevāli (Hoca Sadeddin)

Gerek ẕātiyye fiʿliyye ṣıfātı
Ḳadīmler ḳamusu yoḳdur zevāli (Feyzî)

Ṣıfāt-ı zāt-ile efʿāl-i cümle
Ḳadīmlerdür maṣūnlar olmadan lā (Visalî)

Ṣıfāt u ẕāt u efʿāl anları bil
Ḳadīmlerdür ki görmezler zevāli (İbn-i Bâlî)

Ṣıfāt-ı ẕāt ü efʿāli ḳadīmdür
Taġayyürden berī olmaz zevāli (MBT2)

Ṣıfāt ẕātiyye fiʿliyle cemīʿan
Ḳadīmlerdür ki aṣlā yoḳ zevāli (MBT3)

Ṣıfātına ẕātına muḳır geldük
Efʿāline aḥkāmına muṭiʿ bolduḳ
Ḳadīm-durur bākī-durur bayıḳ bildük
Bāẕı şāhlıḳına ʿuzlet yoḳdur bilgil imdi (MBT1)

صفات الذات Bārī teʿālānuň ṣıfāt-ı ẕātiyyeleri
والأفعال daḫi ṣıfāt-ı fiʿliyyeleri
طرا cümlesi
قديمات ibtidāsı yoḳdur
مصونات maḥfūẓlardur
الزوال ẕāʾil olmaḳdan. (Darîr)

Rabb teʿālānuň kemāl-i ṣıfatları ẕātiyyesi eger fiʿiliyyesi ẕāt-ı pāki ile ṣıfātları ḳāʾimdür. Ezelīdür ṣoňra olma degildür. Daḫi ẕāt-ı pākinden ayrılup ʿademe gitmekden maḥfūẓdur. (MBT4)

نسمی الله شیئا لا کالأشیا وذاتا عن جهات الست خالی

Olur ḥaḳ şeyʾ-i ẕātiyle müsemmā
Degildir sāʾir eşyā gibi ammā
Ki ol ḡālıḳ sivā maḡlūḳ-ı cemmā
Hem anuň şeş cihetden zāt-ı ḥāli (Şem'î)

Dinür şey beňzemez eşyāya ḳaṭʿā
Ki ẕātı şeş cihetdendir müberrā

Bu eşyā cümleten aʿlā vü esfel
Degil baḥr-i celāli içre ḡardal (Sinan İzzî)

Virириz Ḥaḳḳa ism-i şeyʾ ü ẕātı
Cihāt-ı sitden ammā ẕātı ḡālī (Hoca Sadeddin)

Diriz şeyʾ Ḥaḳḳa lākin lā-kel-eşyā
Hem oldı şeş cihetden oldı ḡālī (Feyzî)

Ḡudā şeydür degil mānden-i eşyā
Daḡi ẕātı cihetdendür müberrā (Visalî)

Dirüz biz anı şeydür lā ke eşyā
Cihāt-ı sitteden Allāh ḡālī (İbn-i Bâlî)

Ḡudāya şeyʾ dinür ne şeyʾe beňzer
Dinür ẕātı şeş cihetden oldı ḡālī (MBT2)

Diriz Allāha şeyʾ ẕāt lā-ke'l-eşyā
Ve ol cihāt sitteden oldı ḡālī (MBT3)

Taňrımuz teʿālā[ya] dirüz nesne
Ve lākin hiç nesne aňa meňzemese
Teşbīh lafẓı aňa daʿvī gelse
Anıň ẕātı altı yönden ḡālī imdi (MBT1)

نسمی الله biz Bārī teʿālāya tesmiye iderüz
شیئا bī-mevcūd şeydür
کالأشیا lakin şeylere beňzer degildür
وذاتا daḡi Bārī teʿālāya ẕātdur deyü tesmiye iderüz
عن جهات الست خالی altı cihetden berī olduġı ḥalde. (Darîr)

Allāh teʿālāya ki şeyʾ-i ṣābit ve mevcūd tesmiye iderüz. Lākin ḥādis ve muḥtāc olan şeyler gibi degildür. Ve daḡi Allāh teʿālāya ṣaġda ve ṣolda öňde ve artda üstde ve altda olmaḳdan münezzeh ẕāt tesmiye iderüz. (MBT4)

وليس الاسم غيرا للمسمى لدى أهل البصيرة خير آل

Degildür ẕāta ġayrı ism’oldı bel ʿayn
Ki anlarda vürūdı hükme yoḳ beyn
Eṣaḥ meẕheb budur ḳıldı bunı zeyn
Baṣīret ehli ḫayr-ı āliň maḳāli (Şem’î)

Müsemmānıň degildür ism ġayrī
Baṣīret ehli böyle ḳıldı seyri

Anuň kim dīde-i bīnāsı vardur
Elinde hüccet-i beyżāsı vardur (Sinan İzzî)

Müsemmānın degildir ism ġayri
Baṣīret ehlinin budur maḳāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi ʿayne’l-müsemmā oldı ismi
Olanlar ehl-i sünnet dir bu ḳāli (Feyzî)

Daḫi olmaz ismi ġayr-ı müsemmā
Baṣīret ehlinüň ʿindinde şāha (Visalî)

Bilüň ismiyle birdür dir müsemmā
Baṣīret ehlini bu ḫayr-ı āli (İbn-i Bâlî)

İsim ʿayn-ı müsemmādur dime ġayr
Muḫaḳḳıḳlar ider taḥḳīḳ-i ḫālī (MBT2)

Müsemmānuň isim ġayrı degildür
Baṣīret ehli ʿindinde kemālī (MBT3)

Adanmışdan ayruḳsı degül aňa ad
Aňa yaňlış ad adayan cümlesi yād
Aňa muṭiʿ bolmayanlar cümle murtad
Baṣret ehli aňa yaňlış ṣıfāt sanmaz imdi (MBT1)

وليس الاسم Bārī teʿālānıň esmāları degildür

ẕātınuň ġayrı degil belki غيرا للمسمى ʿaynıdür

ḳalb gözü açıḳ لدى أهل البصيرة خير آل olan muḥaḳḳiḳler ḳatında. (Darîr)

Baṣīret ṣāḥibleri ki ehl-i sünnet ve cemāʿatdür anlar ʿindinde isim müsemmānuň ġayrı degildür. (MBT4)

وما إن جوهر ربى وجسم ولا كل وبعض ذو اشتمال

Tenāhi vü taḫayyur yoḳ Ḫudāya
Degil terkib ü cüz olmaz sivāya
Pes olmaz cevheri cism aňa māye
Daḫi yoḳ küll ü baʿżıň iddiḫāli (Şem'î)

Degildür Ḫaḳ teʿālā cevher ü cism
Ki olmaz ḥażretine cüzʾ ü küll ism

Münezzehdür cenāb-ı ʿizz-i Ḫallāḳ
Ki cism ü cevher ola aňa ıṭlāḳ (Sinan İzzî)

Degildir cevher ü cism ü ʿaraż Ḫaḳḳ
Degildir baʿż ü küll yoḳ iştimāli (Hoca Sadeddin)

Degildür Ḫaḳ teʿālā cism ü cevher
Degildür küll ü baʿż aňla maḳāli (Feyzî)

Ḫudā cevher degil hem cüz ü hem küll
Daḫi cism ü tebaʿʿużdan müberrā (Visalî)

Degül cevher degül cism ol degül küll
Degül hem baʿżu vü hem iştimāli (İbn-i Bâlî)

Ne cism ü ne ʿaraz Rabbim ne cevher
Degildür küll ü baʿż iştimāli (MBT2)

Benim Rabbim cism-i cevher degildür
Ne küll olur ve ne baʿż ẕü'ştimāli (MBT3)

Ulu Taňrı cevher degül cisim degül
Aňa cevher dimek lāyıḳ degül
Küllü baʿżu hergiz aňa lāyıḳ degül
Ulu Taňrı cisim cevherden birdin imdi (MBT1)

وما إن olmadı
جوهر taḳsīm ḳabul itmeyen cüzʾ
ربى beni terbiye iden Ḫāliḳım
وجسم daḫi eczādan mürekkeb olmadı
ولا كل daḫi taḳsīm ḳabūl ider şey olmadı
وبعض daḫi küllüň parçası olmadı
ذو اشتمال cemīʿ kemālāt-ile mevṣūfdur. (Darîr)

Rabbüm cisim degildür ve cevher degildür. Daḫi Allāh teʿālā eczādan cemʿ olmış mürekkeb degildür. Ve daḫi eczā ṣāḥibi olan mürekkebüň baʿzı ve cüzʾi degildür. (MBT4)

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Vücūdı bī-tecezzī cüzʾüň el-ḥaḳ
Ḳamu eẕhānda s̱ābitdür muḥaḳḳaḳ
Ki faż̧l ehli anı fehm itmege ḥaḳ
Ḳılur noḳtayla taʿbīr ü mis̱āli (Şem'î)

Şu cüzʾi kim tecezzīden ıraḳdur
Taṣavvur eylemek zihn içre ḥaḳdur

O cüz kim cevher-i ferd oldı ismi
Anuň mümkün-durur ʿaḳl içre ḳısmı
(Sinan İzzî)

Tecezzīsiz bulınur cevher-i ferd
Budur ḥaḳ, lāgvdür ḫāṣmin cidāli
(Hoca Sadeddin)

Daḫi cüzʾüň tecezzīsüz vücūdı
Muḥaḳḳaḳdur [bil] itme [sen] cidāli
(Feyzî)

Zihinde ḥaḳ-durur cüzüň vücūdu
Velī vaṣf-ı tecezzīden muʿarrā
(Visalî)

Tecezzîsiz revādur kim ola cüz
Münādī idesin kim ibn-i ḫālī (İbn-i Bâlî)

Tecezzīsiz vücūd-ı cevher-i ferd
Muḥaḳḳaḳdur ider iṣbāt müdāli
(MBT2)

O cüzʾ-i lā-yetecezzī olan cüz
ʿAkılda s̱ābit oldı ya'bni ḫālī
(MBT3)

Ḥaḳ-durur eẕhān bölük bolmaḳlıḳı
Geňez-dürür ḳādir ḳudret ḳılmaḳlıḳı
İstegil yā ṭāyım oġlı bolmaḳlıḳı
Ayruḳluḳ[ı] ṣıfāṭınsız bilgil imdi
(MBT1)

وفى الأذهان ʿaḳıllarda
حق s̱ābitdür
كون جزء taḳsīm ḳabūl itmeyen cüzʾüň taṣavvur olunması
بلا وصف التجزي ne ḳadar taḳsīm ḳabūl itmezse de
يا ابن خالى ey benim dayım oġlı. (Darîr)

Aṣlā bölünmek ḳabūl itmeyen cüzler bölünmeklik ṣıfātı ile ʿaḳıllarda s̱ābitdür baʾżı cisimler böylece cüzʾlerden mürekkebdür. Ḥukemānuň heyūlā ve ṣūret didüklerinüň aṣlı yoḳdur ḫaṭādur.
(MBT4)

وما القرآن مخلوقا تعالى كلام الرب عن جنس المقال

Kelāmullāh degildür emr-i maṣnūʿ
Degil hem ṣavt u ḥarfden lafẓ-ı mesmūʿ

Kelāmı nefsidür olması memnuʿ
Ḥaḳ ehli içre nāsık cins ü ḳāli (Şem'î)

Kelāmullāh degildür ʿāferīde
Ki söz cennetden oldur bir güzīde

Çü Ḳurān nūrıdır ẕāt-ı ḳadīmiň
Ḳadīm-i vaṣfıdır Rabb-i kerīmiň
(Sinan İzzî)

Dime Ḳurāna maḫlūḳ etme nisbet
Ḳalan aḳvāle ol ʿālī maḳāli (Hoca Sadeddin)

Dime Ḳurāna maḫlūḳdur Ḫudānuň
Münezzehdür kelāmı er maḳāli (Feyzî)

Daḫi Ḳurān degildür cins-i maḫlūḳ
Kelām-ı ḥaḳ-durur aňla dilārā (Visalî)

Dime Ḳurāna maḫlūḳ itme nisbet
Ḳalan aḳvāle ol ʿāl-i maḳāli (İbn-i Bâlî)

Dime Ḳurʾāna maḫlūḳ ile tenzīr

Kelām-ı Ḥaḳ degil cins-i maḳāli (MBT2)

Bu Ḳur'ān kelām-ı maḥlūḳ degildür
Makāl cinsinden olmaz ḳadri ʿālī (MBT3)

Ḳurān Taňrı kelāmıdur bilgil taḥḳīḳ
Kelāmu'llāh ġayra maḫlūḳ

Ḳurān içre var-durur nāsıḫ mensūḫ
Rab kelāmı maḳāl cinsinden degül imdi (MBT1)

وما القرآن Bārī teʿālā ẕātiyle ḳāʾim olan kelām-ı nefsī olmadı
مخلوقا şoňradan yaradılmış
تعالى ʿālī oldu

كلام الرب Bārī teʿālānuň kelām ṣıfātı
عن جنس المقال maḫlūḳ kelāmı miṯli olmadı. (Darîr)

Ḳurān-ı ʿaẓīmü'ş-şān ki Allāh teʿālānuň kelām-ı nefsīsi ki maḫlūk degildür. Ṣoňra olma degildür. Rabbü'l-ʿālemīnüň ẕātiyle ḳāʾimdür. Ezelīdür. Ebedīdür. Rabb teʿālānuň kelāmı insān kelāmınuň cinsinden olmaḳ yaʿnī ḥarf ile ve ṣavt ile olmaḳdan münezzehdür. Ḫurūfdan ve ṣūretden mürekkeb degildür. (MBT4)

ورب العرش فوق العرش لكن بلا وصف التمكن واتصال

Muvaffıḳ olduġı ʿarş üzre hemān
Tevelli ve ʿuluvvi vaṣf ile dān
Temekkün vaṣfiyile gerçe nādān
İder isnād vaṣfa ittiṣāli (Şem'î)

Serīr-i ʿarşdan aʿlādur Allāh
Bu söz taḥḳīḳdür vallāh u billāh

Egerçi ḳablayubdur ʿarşı ẕātı
Temekkünden münezzehdür ṣıfātı (Sinan İzzî)

Ve Rabbü'l-ʿarş fevḳa'l-ʿarş diriz
Velākin yoḳ mekāna ittiṣāli (Hoca Sadeddin)

ʿAle'l-ʿarşi'stevā Rabb ʿarşa
Temekkünsiz daḫi bī-ittiṣāli (Feyzî)

Ḫudā ʿarş üzredür ʿarşdan münezzeh
Temekkün hem tevaṣṣul olmaz ammā (Visalî)

Ḫudā fevḳındedür ʿarşıň velīkin
Anuň yoḳdur aňa hiç ittiṣāli (İbn-i Bâlî)

Ḫudā fevḳindedür ʿarşuň velākin
Yoḳ anda hiç mesken ü ittiṣāli (MBT2)

O ʿarşuň Rabbisi ʿarş üzre ʿālī
Anuň yoḳdur temekkün ü ittiṣāli (MBT3)

ʿArş issi ulu mālik ʿarşdan ʿāli
Mekān viṣāl ṣıfātından iẕim ḫālī
Ol ḫālıḳdur cümle maḫlūḳ anıň ḳulı
Mekān viṣāl ulaşmaḳ bolmaz imdi (MBT1)

ʿarş-ı ʿaẕīmün Rabbisi ورب العرش
ʿarşıň fevḳindedür فوق العرش
şu ḳadar var ki لكن
ʿarş üzerinde sākin olmaġ-ile degil بلا وصف التمكن
daḫi ʿarşa muttaṣıl olmaġ-ile degildür. (Darîr) واتصال

ʿArşuň Ḫāliḳı Rabb teʿālā ʿarşıň fevḳindedür. Lākin ʿarşa ulaşıḳ olup ve ʿarşda sākin olmaḳ maʿnāsıyle degildür. Belki ʿarşıň ḫālıḳı ve ḥāfıẓı olmaḳ maʿnāsıyladur. (MBT4)

وما التشبيه للرحمن وجها فصن عن ذاك أصناف الأهالى

Şebīhi yoḳ Ḥaḳuň her dem ciḥānda
Ḳomaz teşbīhe yol ʿaḳlı ehl-i cānda
Ṣaḳın dīn ehlinüň her ṣınfın andan
Ḳamunıň tā ki ḫayr ola maḳāli (Şem'î)

Mümāṯil yoḳ aňa ẕāt u ṣıfatda
Ki vaṣfı bī-bedeldir her cihetde

Anı teşbīh ḳılmaḳ vechi yoḳdur
Ṣaḳın teşbihden kim ḫavfı çoḳdur (Sinan İzzî)

Naẓīr ü şibh ü niddi yoḳ Ḫudānın
Ṣaḳın teşbihden ol bī-miṯāli (Hoca Sadeddin)

Ḫudā içün naẓīr ü miṯl yoḳdur
Ṣıyānet eyle teşbihde ahālī (Feyzî)

Daḫi Raḥmān teşbīh eylemekden
Ṣaḳın sen sünnet ehli ey tüvana (Visalî)

Degül teşbīhinüň vechi müvecceh
Ṣaḳınsun andan aṣnāf-ı ahālī (İbn-i Bâlî)

Degil Raḥmānı teşbih veche maʿḳūl

Maṣūn oldular andan hep ahāli (MBT2)

Ṭarīḳ yoḳdur şebīhi Raḥmāna aṣlā
Maṣūn ḳıl andan aṣnāf-ı ahālī (MBT3)

Hiç nesneye benzemez ol iẕim Raḥmān
Birdin-dürür cümle ʿaybdan hem ol subḥān
Uşbu sözi ġalaṭ aydur ehl-i tuġyān
Bidʾat ehli bölükinden saḳlan imdi (MBT1)

وما التشبيه beňzetmek olmadı
للرحمن Bārī teʿālā içün
وجها ṭarīḳ-i ḥaḳḳ olmadı
فصن pek ṣaḳın
عن ذاك Bārī teʿālāyı bir şeyʾe beňzetmekden
أصناف الأهالى ey ehl-i sünnet cemāʿati. (Darîr)

Rabb teʿālāyı maḫlūḳātdan bir şeyʾe tesmiye itmek vech-i ḥaḳḳ degildür belki ḫaṭādur ve küfürdür. Pes imdi ehl-i sünnet ve cemāʿat ehilleri siz daḫi Rabb teʿālāyı şeyʾe tesmiye itmekden ḥaẕer ḳıluň. (MBT4)

ولا يمضى على الديان وقت وأحوال وأزمان بحال

Ne evḳāt u ne ezmānuna ācāl
Ne ġayr-ı rāsiḫ evṣāf aʿnī aḥvāl
Mürūr itmez ḫudā üzre be-her ḥāl
Ki ḥādişle ḳadīmüň yoḳ diḥāli (Şem'î)

Ḫudā aʿlā-durur vaḳt u zamāndan
Müberrādur cenābı īn ü āndan

Zamān u vaḳt u ay u yıl cemīʿan
Hemān bir lemḥadur bil daḫi ednā (Sinan İzzî)

Zamān ile zemīn ḫallāḳının yoḳ
Bilin māżī vü istiḳbāl ü ḥāli (Hoca Sadeddin)

Ḫudā üzre zamān u ḥāl geçmez
Münezzehdür bulardan Rabb-i ʿālī (Feyzî)

Ḥaḳ ḳılmaz temażżī vaḳt ü ezmān
Daḫi aḥvāl-i ʿālemden muʿāllā (Visalî)

Anuň üstine geçmez vaḳt-i sāʿat
Ki maṣṣıdür ya müstaḳbel ya ḥāli (İbn-i Bâlî)

Ḫudā üzre zamān geçmez ki anda
Ola müstaḳbel ü ḥālin mecāli (MBT2)

Mürūr itmez vaḳit deyyān üzrine
Ne aḥvāl ü ne ezmān eyyī ḥāli (MBT3)

İẕim ḫālıḳ üzre rūzger geçmez
Ol deyyāndur ḥālden ḥāle dönmez
Sünnī aňa hergiz yaňlış saġınç sanmaz
Bundaḳ ṣıfāt aňa revā degül imdi (MBT1)

ولا يمضى geçmedi ve geçmez
على الديان Bārī teʿālā üzerinde
وقت hiçbir vaḳit
وأحوال daḫi bir ḥalde geçmedi
وأزمان daḫi bir zamānda geçmedi
بحال hiçbir ḥāl ile. (Darîr)

Küllī kesbi ʿameli ile cezālandıran Rabb teʿālā üzerine zamāndan bir cüzʾ gelüp geçmez. Ve daḫi Rabb teʿālā üzere zamān ṭavīl mürūr itmez ve daḫi ṣābit olmayan ṣıfatlar mürūr itmez yaʿnī gelüp giçmez vechlerden bir vech ile. (MBT4)

ومستغن إلهى عن نساء وأولاد إناث أو رجال

Müberrādır çün Allāh iştihādan
Muḥāl aňa cüz olmaḳ hem sivādan
Münezzehdir pes evlād-ı nisādan
Ünāsıdur olaruň ger ricāli (Şem'î)

Zen ü ferzendden müstaġnī-dürür ḥaḳ
Yarışmaz aňa bu evṣāf el-ḥaḳ

Tevellüdden berīdür ẕātı bī-çün
Teʿāla şāne ʿamme yeḳūlūne (Sinan İzzî)

Ḫudānın yoḳ nisā vü vālideyni
Hem evlādınināṣı vü ricāli (Hoca Sadeddin)

Muḳaddes bil nisādan bī-naẓīr
Müberrā bil veledden bī-miṣāl (Feyzî)

Münezzehdür Ḫudā ferzend ü zenden
Aňa nisbet olunmaz hem-reh u zā (Visalî)

Ġanīdür ol nisādan hem veledden
Ki ola aňlaruň ināṣi vü ricāli (İbn-i Bâlî)

Daḫi müstaġnīdür Rabbim nisādan
Daḫi evlāddan ünṣāsı ricāli (MBT2)

Ġanī maʿbūd ki zevcātden veled[d]en
Ünāṣından ẕükūrundan ḫālī (MBT3)

Uġan Taňrı buňsuzduru[r] ciftlenmekden
Berī-dürür ḫuşavandan oġlandan ḳızdan
Hem andavuḳ kimse önmiş degül andan
Hem ol kimseden ṭoġmış degül imdi (MBT1)

ومستغن إلهى benim Rabbimüň iḥtiyācı yoḳdur
عن نساء ʿavrata
وأولاد إناث ḳız evlāda
أو رجال yāhud erkek evlāda. (Darîr)

Ve daḫi irkek eger dişi evlādı olmaḳdan ġanī ve münezzehdür. (MBT4)

كذا عن كل ذى عون ونصر تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Çün icābī vü selbī vaṣfa ṣāḥib
Özidür lābud oldı ferẕü ġālib
Degildür ʿavn ü nuṣret ġayre rāġıb
Ḳamudandur çü müstaġnī ve ʿālī (Şem'î)

Odur ṣulṭān-ı bī-aʿvān u enṣār
Ki ednā bendesidir çarḫ-ı devvār

ʿUluvv-i ẕāt-ile mevṣūf oldur
Sümuvv-i kadr-ile maʿrūf oldur (Sinan İzzî)

Ḫudānın ḥāceti yoḳdur naṣīre
ʿİānet istemez yoḳ ittiḳāli (Hoca Sadeddin)

Münezzehdür bil muʿīnden ẕü'l-celāli
Teferrüd eyledi ol ẕü'l-meʿāli (Feyzî)

Daḫi emrinde zī-ʿavn ü naṣrdan
Münezzehdür muḳaddes Ḥaḳ teʿālā (Visalî)

Muʿīni vü naṣīri yoḳdur anuň
Müsellemdür aňa cāh u meʿāli (İbn-i Bâlî)

Münezzehdür şerīki yoḳ vezīri
Teferrüddedür ol ṣāḥib meʿāli (MBT2)

O her muʿīn-i nāṣırdan ġanīdür
Teferrüdde vaḥīd ol zü'l-celāli (MBT3)

Hem andavuḳ ḥācet degül aňa arḳa yarı
Külli işe irer yiter ḳudretleri
Yaluňuz ḳılur hem ḳılduḳı ḥükümleri
Celīl dimek aňa lāyıḳ-durur imdi (MBT1)

كذا gine bunuň gibi iḥtiyācı yoḳdur
عن كل ذى عون her bir yardım idiciye
ونصر daḫi her bir nuṣret idiciye
تفرد Bārī teʿālānıň eşi ve dekdeşi yoḳdur
ذوالجلال ululuḳ ve ʿaẓamet ṣāḥibidür
و المعالى ṣıfāt-ı ʿāliyye ṣāḥibidür. (Darîr)

Rabb teʿālā ʿālemi yoḳdan var itmekde ve aʿdāiʾ refʿ itmekde muʿīne muḥtāc degildür. Zīrā Rabb teʿālā cemīʿ kelimāt ve ṣıfāt-ı kemāl ve cemāl ile ve ʿuluvv-i ẕātı ile münferid ve mevṣūfdur. (MBT4)

يميت الخلق قهرا ثم يحيى فيجزيهم على وفق الخصال

Ḳılur ḳahrı yüzinden ḫalḳı ifnā
Cezā içün hem ider ṣoňra iḥyā
İdüb ḳāmūya ʿadl ü ḥükmin icrā
İder her birinüň vefḳ-ı ḫışāli (Şem'î)

Bu ḫalkı öldürüb dirgüren oldur
Ki yerlü yerine irgüren oldur

Ḫışāline göre eyler cezāyı
Kimine zecr ü kimine ʿaṭāyı (Sinan İzzî)

İmāte eyler eḥyāyı cemīʿan
Yine iḥyā edüp eyler suāli (Hoca Sadeddin)

Ẕevi'l-ervāḥı ḳahren öldürür pes
Cezā içün dirildür aňla ḥāli (Feyzî)

Bu ḫalḳı öldürür hem diri ḳılur
Olur herkes ḥişāliyle mücāẕā (Visalî)

Bu ḫalḳı öldürür girü dirildür
Ḫışāline cezā ḳılur ḫışāli (İbn-i Bâlî)

İder ḫalḳı imāte soňra iḥyā
Ḳılar anları meczī-yi ḫışāli (MBT2)

İder īmāte ḳahren ṣoňra iḥyā
Ḳalır bu ḥalḳ mücezziyü'l-ḫışālī (MBT3)

Dükel ḫalḳı ḳahrı birle öldürüci
Ḳādırlıḳın ḳāhırlıḳın bildürüci
Emir ḳılıp yine giri dirildici
Efʿālince ṣavāb iḳāb virür imdi (MBT1)

يميت الخلق Bārī teʿālā maḫlūḳātı öldürür
قهرا güci yetici olduġı ḥalde
ثم bundan soňra
يحيى gine dirildür
فيجزيهم anlara cezā ider
على وفق الخصال herkesiň ḫaṣletlerine göre. (Darîr)

Rabb teʿālā cemīʿ maḫlūḳātı ḳahrı ile öldürür. Soňra ḳıyāmetde rūḥ cesetler ile dirildür. Pes dirildükden soňra dünyada işledükleri ʿamellerine göre cezālan-durur ḫayr ise ḫayr ile, şerr ise şerr ile. (MBT4)

لأهل الخير جنات ونعمى
وللكفار إدراك النكال

Virüp ḫayr ehline cennāt-i ʿuẕmā
İderler anda ʿıyş u nūş u naʿmā
Velī idrāk olup küffāra meʾvā
Ḳılur anlara envāʿ-i nikāli (Şem'î)

Virür ḫayr ehline cennet ü niʿmet
Velī küffāra eyler ḳahr u niḳmet

Ḳoyar ebrārı cennāt-ı naʿīme
Ṣalar füccārı derkāt-ı ceḥīme (Sinan İzzî)

Cihānda müslimūn niʿmetde küffār
Dereklerde eder derk-i nikāli (Hoca Sadeddin)

Muṭīʿ içün cinān u hem niʿam var
Çeker küffār dereklerde nikāli (Feyzî)

Ṣevāb idenleriň cennet yeridür
Daḫi kāfirlere duzāḫ ola cā (Visalî)

Ṣevāb yaḫşīnüň cennet yamānuň
Dereklerde göynümekdür nekāli (İbn-i Bâlî)

Virür müʾminlere cennetde niʿmet
İder küffāra ateşde nikāli (MBT2)

Virir ḫayr ehline cennāt-ı nuʿmā
İder küffāra taʿẕīb-i nikāli (MBT3)

Ḫayr ehline ucmaḳ birge niʿmet birge
Ucmaḳ içre müʾminler dāyim raḥmet görge
Kāfirlere ʿaẕāb üzre ʿaẕāb birge
İkevlesi anda ebed ḳalġa imdi (MBT1)

لأهل الخير müʿmin olan kimse içün vardur
جنات baġçeler vardur
ونعمى bir eḥadıň ḫāṭırına gelmedik dürlü niʿmetler vardur
وللكفار īmānı olmayan kimseler içün vardur
إدراك النكال ʿaẕāb-ı elīme nāʾil olmaḳ vardır. (Darîr)

Ehl-i ʿibādet ehl-i ṭāʿat içün cennetler ve cennet niʿmetleri vardur. Kāfirler içün cehennemde ʿukūbet ve ʿaẕāb çukurları vardur. (MBT4)

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان وما أهلوهما أهل انتقال

Fenā yoḳdur ne nār u ne cahīme
Ne cennāte ne andaġı naʿīme
Olar hem daḫi meʾvā olsa kime
Muḫalled ḳalur itmez intiḳāli (Şem'î)

Behişt ü duzaḫıň yoḳdur fenāsı
Beḳā içün urulmuşdur bināsı

Bularıň ehli bāḳīdür hemīşe
Biri ḫoş birisi nā-ḫoş maʿīşe

Bularıň ehli bāḳīdür müʾebbed
Olurlar bes beḳā üzre muḫalled (Sinan İzzî)

Fenā bulmaz ebed cennet cehennem
Hem olmaz ehlinin hiç intiḳāli (Hoca Sadeddin)

Bihişt ü dūzaḫıň yoḳdur fenāsı
Daḫi ehlinüň olmaz intiḳāli (Feyzî)

Daḫi cennet cehennem fāni olmaz
Bularıň ehli de ey merd-i dānā (Visalî)

Caḥīmüň hem cinānuň yoḳ fenāsı
Bularuň ehlinüň hem intiḳāli (İbn-i Bâlî)

Fenā olmaz ceḥīm ü cennete hiç
Girenler anda itmez intiḳāli (MBT2)

Cehennem cennet aṣlā fānī degil
Hem ehli itmez andan intiḳāli (MBT3)

Ucmaḳ ṭamu ikevlesi fāni bolmaz
Ucmaḳ ehli ṭamu ehli naḳil ḳılmaz
Ṭuġyān ehli ḫilāf ḳılur muṭīʿ bolmaz
Sünnī ehli iʿtiḳādı böyle imdi (MBT1)

ولا يفنى الجحيم cehennem ve içinde olanlar ebedī fānī olmazlar
ولا الجنان daḫi cennet ve içindekiler ebedī fānī olmazlar
وما أهلوهما bu ikisinüň ehli degildür
أهل انتقال mekānlarından çıḳıcı degildür. (Darîr)

Cehennem ve daḫi cennetler aṣlā fenāya gitmezler. Ve daḫi ehl-i cennet ki müʾminler ve daḫi ehl-i cehennem ki kāfirler yerlerinden intiḳāl itmezler. (MBT4)

يراه المؤمنون بغير كيف وإدراك وضرب من المثال	
Görür müʾminler ol ṣulṭānı ol dem Velī bī-irtisām-ı ṣūret ey ʿamm Vuḳūf-ı ḥaddsiz olmazsızın hem Şuʿāʿ-ı āyn-ı rāʾinüň viṣāli (Şem'î) Göriser anı müʾminler bilā-keyf Velīkin görmiyenlere zihī ḥayf Cemālin her ḳaçan ʿarż ide Raḥmān Naʿīm ehli olalar cümle ḥayrān (Sinan İzzî) Görürler müʾminūn Allāhı bī-keyf Velī idrāk olunmaz yoḳ miṣāli (Hoca Sadeddin) Ḫudāyı müʾminūn bī-şek görürler Velī yoḳ keyf ü idrāk ü miṣāli (Feyzî) Görür müʾmin olan Allāhı bī-keyf Velī idrāk ü emṣāl olmaz aṣlā (Visalî) Görür müʾminler anı līkin anuň Ne keyfi var ne ḍarbı der miṣāli (İbn-i Bâlî)	Görür müʾmin Ḫudāyı āḫiretde Tekeyyüften o ruʾyet vaṣf-ı ḫālī (MBT2) Bilā keyfin vü idrākin ki müʾmīn Olan gö[r]dü cemāl-i bā-kemāli (MBT3) Diẕār göre müʾminler nişesüzin Hiç gümansız göreler nicesüzin İdrāksuzın żarbsuzın miṣālsuzın Beňzemeklik aňa lāyıḳ degül imdi (MBT1) يراه المؤمنون īmānı olan kimseler görürler بغير كيف hiçbir nesneye beňzetmeksiz وإدراك ve daḫi künh-i ḥaḳīḳatini aňlamaḳsız وضرب من المثال eşyādan bir şeyʾe beňzetmeksiz. (Darîr) Müʾminler cennete varduḳda Allāhu ʿāẓīmü'ş-şānı baş göziyle mekānsız cihetsiz ṣūretsiz görürler.Ve daḫi cevānib-i eṭrāf ve fevḳi iḥāṭasız ve şekilden ve renkden berī olmaḳsızın görürler. (MBT4)

فينسون النعيم إذا رأوه فيا خسران أهل الاعتزال

Likāsı k’oldı nuʿmānuň ʿaẕīmi
Anıňla unıdalar her naʿīmi
Velī görmeye ol vech-i kerīmi
Ḳabūl iden tarīk-i iʿtiẕāli (Şem’î)

Çü cennet ehli göre ḫażretini
Unudalar naʿīmüň leẕẕetini

Zihī ḫusrān farīḳ-i iʿtizāle
Görülmezdür cemāl-i lā-yezāle (Sinan İzzî)

Görenler cenneti eyler ferāmūş
Görün ḫusrān-i ehl-i iʿtizāli (Hoca Sadeddin)

Görünce unudurlar niʿmeti heb
ʿAcīb ḫüsrānda ḳaldı iʿtizāli (Feyzî)

Görüp Ḥaḳḳı unudurlar cinānı
Gürūh-ı muʿtezil diyeler eyvā (Visalî)

Anı gördükde cennet çıḳa gözden
Görüň ḫusrān-ı ehl-i iʿtizāli (İbn-i Bâlî)

Geçerler ḫīn-i ruʾyetde naʿīmden
Olur maḥrūm andan iʿtizāli (MBT2)

Göricek unudurlar her niʿāmı
O gün ḫüsrānda ehlü’l-iʿtizāli (MBT3)

Diẕār görip unıdalar niʿmetleri
Andan üzre gördükleri rāḥatları
Arta anda müʾminlerün ḫürmetleri
Muʾtezili ziyānkār bola imdi (MBT1)

فينسون müʾminler unudurlar
النعيم cennetiň niʿmetlerini
إذا رأوه ḳaçan Bārī teʿālāyı gördükde
فيا خسران ey nedāmet ve ey peşīmānlıḳ
أهل الاعتزال muʿtezile ṭāʾifesi-çün. (Darîr)

Pes müʾmīnler Rabb teʿālāyı gördükde bu niʿmetüň kemāl-i leẕẕetinden sāir niʿmetleri unudurlar. Pes imdi ey ḳavm ḥāżır oluň ehl-i iʿtizālüň bu niʿmetden ḫırmānına dünyāda inkār itdükleri içün. (MBT4)

وما إن فعل أصلح ذو افتراض على الهادى المقدس ذى التعالى

Degil vācib ki ḳulları-çün Allāh
Riʿāyet ḳıla aṣlaḥ fiʿli ol şāh
Çi ger fażlıyla müʾmin luṭfuna rāh
Bilür ʿadliyle hem kibr ibtiẕāli (Şem'î)

Ḫudāya vācib olmaz fiʿl-i aṣlaḥ
Bunı böyle dimişlerdür muṣarraḥ

Çün oldur fāʿil-i muḫtar ey yār
Kimini yār eyler kimin aġyār (Sinan İzzî)

Degildir vācibe ıṣlāḥ vācib
Nice isterse ḫalḳ eyler fiʿāli (Hoca Sadeddin)

Ḫudāya fiʿl-i aṣlāḥ farż degildür
Ḥükm kendisinüñ olmaz hiç suʿāli (Feyzî)

Degildür fiʿl-i aṣlāḥ farż u lāzım
Ḫudā üzre ki ide dāim inşā (Visalî)

Degül aṣlaḥ aña vācib kim oldur
Muḳaddes hādī vü ehl-i teʿāli (İbn-i Bâlî)

Degildür fiʿl-i aṣlaḥ hiç vācib
Muḳaddes zü'l-celāle bil meʾāli (MBT2)

Degil farż hādiye aṣlaḥ yaratmaḳ
Muḳaddesdür münezzeh ẕī-teʿālī (MBT3)

Bilmiş gerek lāzım degül ol Çalaba
Kim ḳul işin ḳuluñ dilegince ḳıla
Ol uludur lābüd anın ḥükmi bola
Ḳul ḳulluġın ḳılmış gerek imdi (MBT1)

وما إن فعل olmadı
أصلح kötü ḫuylu insānı ıṣlāḥ eylemek
ذو افتراض farż olmadı
على الهادى Bārī teʿālā üzerine
المقدس öyle Allāh ki noḳṣān ṣıfātlardan berīdür
ذى التعالى ṣıfāt-ı ʿulyā ṣāḥibidür. (Darîr)

Ḳuluñ dīn ü dünyāsına nefʿlisin virmek degildür. ʿUluvv-i ẕāt ile cemīʿ naḳāyıṣdan ārī ve hidāyet ile muttaṣıf olan Rabb teʿālā üzere. (MBT4)

وفرض لازم تصديق رسل وأملاك كرام بالنوالى

Ḳamuya farżdur kim her peyember
İmānıyla biri ḳalmaya münker
Kirāmen kātibīn olan melekler
Hem inüp çıḳdıġına bi't-tevvāli (Şem'î)

Daḫi farż oldı kim taṣdīḳ idesin
Risālet emrini taḥḳīḳ idesin

Cemīʿ-i enbiyāya ḥaḳ diyesin
Ne kim anlar didi ṣıddıḳ diyesin (Sinan İzzî)

Bize farż oldı tasdīḳ-i melāik
Rusülde daḫi yoḳ kiẕb iḫtimāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi taṣdīḳ-i rusl ü hem melāʾik
Bize farż-ı ʿayundur ey ahālī (Feyzî)

Daḫi lāzım inanmaḳ enbiyāya
Ve emlāke kim eyler fiʿl-i imlā (Visalî)

Rusul taṣdīḳi vācib hem melekler
Ki gelmekliklerinde yoḳ tevāli (İbn-i Bâlî)

Nebīler ü melāik cümlesine
İnanmaḳ farż vācib ḳo cidāli (MBT2)

Bize farż enbiyā vü Rusli taṣdīḳ
Melekler hem mükerrem bi'n-nevāl (MBT3)

Farīżadur lāzım-durur sünnīlere
Hem sünnīler resūlini kirtü bile
Firişteh lerün cümlesine muḳır bola
Her biriniň menziletin bilgil imdi (MBT1)

وفرض لازم farż-ı ʿayındur
تصديق رسل cemīʿ peyġamberlere inanmaḳ
وأملاك daḫi meleklere inanmaḳ
كرام بالنوالى öyle melekler ki maḳbūllerdür dürlü ʿaṭāyālarla. (Darîr)

Resūlleriň ḥaḳ resūl idügine īmān getürmek, inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur. Ve daḫi ḥafaẓa meleklerine inanmaḳ belki cemīʿ meleklere inanmaḳ yaʿnī Rabb teʿālānuň nūrdan ḫalḳ itdügi melek ḳullar vardur diyü inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur. (MBT4)

وختم الرسل بالصدر المعلى نبی هاشمی ذو جمال

Muʿalla-ḳadr ü muḥtār u müʾeyyed
Nebiyyü hāşimī yaʿni Muḥammed
Olubdur ḫatm-i rusl ol nūr-ı sermed
Ṭolupdur ʿālem envār-ı cemāli (Şem'î)

Daḫi ḫatm-i risālet Muṣṭafādur
Benī Hāşimīyy-i müctebādür

Çü oldur ḫātim-i mühr-i nübüvvet
Ki mühr-i naḳşıdur ḫurşīd-i ʿizzet (Sinan İzzî)

Nebiyy-i Hāşimī ḫatmü'r-Rusūldür
Daḫi mişbāḥdır nūr-ı cemāli (Hoca Sadeddin)

Nebīler ḫātemidür ṣadr-ı aʿẓām
Nebiyyi Hāşimī ṣāḥib cemāli (Feyzî)

Risālet ḫatm olupdur Muṣṭafāda
Nebīdir Hāşimī hem ḫūb u rāʿnā (Visalî)

Rusul ḫatm-i Muḥammeddür ki ʿālem
Cemālin bedr ider anuň cemāli (İbn-i Bâlî)

Resūller ḫātemi ṣadr-ı muʿallā
Nebiyyī hāşimīdür ol cemāli (MBT2)

Nebīmiz Hāşimiyyi ẕī-cemālin
Resūller ḫātimi ṣadrü'l-muʿallā (MBT3)

Yalavaçlar tamāmı ol Muṣtafā
Bayġambarlar görklüsi ol muctabā
Hāşimīler yigreki ol muttaḳā
Aňa ṣadru'l-muʿallā dirler imdi (MBT1)

وختم الرسل peyġamberleriň nihāyeti
بالصدر المعلى āḫir zamān peyġamberidür
نبی ulu peyġamberdür
هاشمی Hāşim evlādındandur
ذو جمال güzellik ṣāḥibidür. (Darîr)

Ve cemīʿ resūlleriň ḫatemi cemīʿ maḫlūḳātuň efḍāl ve muḫtārı olan bizim nebīmüz Muḥammedü'l-Muṣṭafā sallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellemdür. Hāşim ḳabīlesinden gönderilmişdür güzel ve kāmil ḫulḳ ṣāḥibi nebīdür. (MBT4)

إمام الأنبياء بلا اختلاف وتاج الأصفياء بلا اختلال

Muḥaḳḳaḳ muḳtedā-i enbiyā ol
Reʾīs-i evliyāʾ vü aṣfiyā ol
Ḳamudan faż̈l-ı dīn ehl içre maḳbūl
Ebeddür emrinüň yoġ iġtilāli (Şem'î)

İmāmıdur cemīʿ-i enbiyānuň
Ki tāc-ı ʿizzetidür aṣfiyānuň

Nebīler serveri faġr-ı cihāndur
Ki maḳṣūd-ı vücūd-ı kün-fe-kāndur (Sinan İzzî)

İmām-ı enbiyā ser-tāc-ı ʿālem
Cihānda ol giderdi iġtilāli (Hoca Sadeddin)

Bilā-şübhe imāmü'l-enbiyādur
Ṣafīler tācıdur bī-iġtilāli (Feyzî)

Muḥammeddur nebīler muḳtedāsı
Muḥammeddür daḫi ser-tāc-ı aṣfā (Visalî)

İmām-ı enbiyā vü aṣfiyādur
Bu sözüň yoḳdur hiç iġtilāli (İbn-i Bâlî)

İmām-ı enbiyā vü mürselīndür
Ṣafīler tācıdur ol bedr-i ʿālī (MBT2)

Cemīʿ-i enbiyā vü aṣfiyānuň
İmāmı ser-tācı bilā'ġtilāli (MBT3)

Nebīlere imām boldı miʾrāc düni
Ḫılāfsuz kirtü bildi sünnī anı
İẕisinden diledi ümmetini
Aňa tācü'l-aṣfiyā dirler imdi (MBT1)

إمام الأنبياء cümle peyġamberleriň muḳtedāsıdur
بلا اختلاف şübhesiz
وتاج الأصفياء ṣāliḥleriň başınuň tācıdur
بلا اختلال şübhesiz. (Darîr)

Şüphesiz cemīʿ enbiyānuň imāmıdur. Ve daḫi cemīʿ evliyānuň ẕīnetidür. Ḫalelsiz şüphesiz. (MBT4)

وباق شرعه فی کل وقت إلی یوم القیامة وارتحال

Nitekim ḳıldı dīni nesḫ-i edyān
Anıň maḥkūmıdur her cinn ü insān
Belī bāḳīdür anıň şerʿi her ān
Olunca ḥaşre ḫalḳıň irtiḥāli (Şem'î)

Anuň şerʿī-durur bāḳī vü dāim
Ḳıyamet günleri olunca ḳāim

Anuňdur taḫt-ı iḳlīm-i şefāʿat
Aňa peyrev olandur ehl-i ṭāʿat (Sinan İzzî)

İlā-yevmi'l-ḳıyāme şerʿi bāḳī
Anıň dīninden olmaz dehr ḫālī (Hoca Sadeddin)

Beḳā üzre[durur] şerʿī be-her ān
Olunca zā ḳamunuň irtiḥāli (Feyzî)

Daḫi bāḳī-durur şerʿi resūlüň
Hemīşe tā olunca ḥaşr-i kübrā (Visalî)

İdince şerʿunuň vardur beḳāsı
Ḳıyamet günine ḫalḳ irtiḥāli (İbn-i Bâlî)

Ḳalur şerʿ-i şerīfi rūz-ı ḥaşre
Ki nesḫ olmaz anuň yoḳdur zevāli (MBT2)

Anuň şerʿi cemīʿ evḳātda bāḳī
Ḳıyām-ı sāʿate dek yoḳ ẕevāli (MBT3)

Şerīʿati ʿala'd-devām bāḳī-durur
Anıň şerʿin tatmayanlar şāḳī-durur
Anıň şerʿi ḳamulardan nāḳī-durur
Ḳıyāmete göç bolunca ḳala imdi (MBT1)

وباق شرعه faḥr-i ʿālemiň şerīʿati bāḳīdür
فی کل وقت her bir vaḳitde
إلی یوم القیامة ḳıyāmet yaḳın olup
وارتحال müʾminler tükenüp Ḳurān-ı ʿaẓīmü'ş-şān yer yüzünden ḳalkıncaya dek. (Darîr)

Ṣulṭān-ı kevneyn şerīʿati nesḫ olmaz. Küllī vaḳitde bāḳīdür ḳıyāmet gününe dek ve dār-ı fenādan dār-ı beḳāya göçilene degin. (MBT4)

وحق أمر معراج وصدق
ففيه نص أخبار عوال

Olubdur emr-i miʿrāc[ı] muḥaḳḳaḳ
Muṭābıḳdur vuḳūʿa hem muṣaddaḳ
K’anuňçüň naṣṣ-ı aḫbār-ı münemmaḳ
Ne varsa ṭaʿn u reddendür ʿavāli (Şem’î)

Daḫi miʿrāc emridir muṣaddaḳ
Ki olmuşdur nuṣūṣ ile muḥaḳḳaḳ

Ki cevlān idüb ol ṭāvūs-ıʿarşı
Temāşā eyledi ʿarşı vü ferşi (Sinan İzzî)

Muḥaḳḳaḳ ṣıdḳdır isrā vü miʿrāc
Var anda naṣṣ-ı aḫbār-ı ʿavālī (Hoca Sadeddin)

Daḫi ḥaḳdur bilā-reyb emr-i miʿrāc
Anı müṯbitdür aḫbār-ı aʿvāli (Feyzî)

Daḫi miʿrācı ḥaḳdur Muṣtafānuň
Aňa şāhid-durur Ḳurānda Esrā (Visalî)

Anuň miʿrācı ḥaḳdur vardur anda
Öküş aṯār u aḫbār-ı ʿavāli (İbn-i Bâlî)

Ṯübūt-ı ḳıṣṣa-i miʿrāc ḥaḳdur
Ki vardur anda aḫbār-ı ʿavāli (MBT2)

Ḥużur-ı ḥażrete miʿrāc ḥaḳdur
Nüṣūṣ-ı ʿāliye anuň zevāli (MBT3)

Ḥaḳ biliben muṭīʿ bolġıl miʿrācını
Ḥażretine ündedi iẕim anı
Güman gelmeň kirtü biliň buyruġını
Bunuň üzre naṣṣı aḫbār delim imdi (MBT1)

وحق ṯābitdür
أمر معراج faḫr-i ʿālemīň göklere gitmesi
وصدق gerçekdür
ففيه miʿrāc ḥaḳḳında vardur
نص maʿnāsı şüphesiz āyet-i kerīme vardur
أخبار daḫi ḥadīs-i ṣaḥīḥler vardur
عوال yalandan berī. (Darîr)

Ṣulṭān-ı kevneynüň ʿaleyhi’s-selām Cebrāʾil’üň getürdigi Burāḳa binüp azacuḳ zamānda Mekke-i Mükerreme’den Ḳudüs-i mübāreke varup cemīʿ enbiyālara imām olup namāz ḳılup andan soňra semāvāta miʿrāc idüp seyr itmesi ḥaḳdur ve gerçekdür. Ẕīrā miʿrāc ḥaḳḳında ḫalelden ḫālī deliller içünde ṣārih ẓāhir delīller vardur. (MBT4)

وإن الأنبياء لفى أمان عن العصيان عمدا وانعزال

Kebāʾirden nebīler oldı maʿṣūm
Ṣaġāir sehv iledür ġayr-ı mevhūm
Hem anlar bulmaduġı daḫi maʿlūm
Nübüvvet ẕirvesinde inʿizāli (Şem'î)

Be-taḥḳīḳ enbiyā maṣūnlardur
Günāh-ı ʿamdden maḥṣūnlardur

Bularıň ʿizzeti dāimdür ey dost
Bular maġz-ı cihāndur cümle-i post
(Sinan İzzî)

Cemīʿ-i enbiyā maʿṣūmlardır
Maʿāṣī ʿamdi yoḳ hem inʿizāli (Hoca Sadeddin)

Nebīlerde meʿāṣī ʿamdi olmaz
Daḫi olmaz nübüvvet inʿizāli (Feyzî)

Biliň daḫi nebīler oldu meʾmūn
Günehdan hem ʿazilden āṣikāre (Visalî)

Nebinün ḳaṣd-ile ʿisyān olmaz
Hem anuň her giz olmaz inʿizāli (İbn-i Bâlî)

Nebīler ʿamden ʿiṣyāndan emīndür
Nübüvvetden bulunmaz inʿizāli (MBT2)

Nebīler ʿamden ʿiṣyāndan maṣūndur
Hem anlaruň yoḳ aṣlā inʿizāli (MBT3)

Bayġāmbarlar maʿzūlluḳdan imindürür
Maʾṣiyete ḳaṣd ḳılmaḳdan birdindürür
Her kim bunı taṣdīḳ bilse müʾmindürür
Bular anı bellü bildi bilgil imdi (MBT1)

وإن الأنبياء taḥḳīḳ peyġamberler
لفى أمان maḥfuẓlardur
عن العصيان günah işlemeden
عمدا ḳaṣd-ile
وانعزال daḫi peyġamberlikden ʿazl olmazlar. (Darîr)

Cemīʿ nebīler ḳaṣd ile büyük günāh ve küçük günāh itmeden ve nebīliklerinden maʿzūl olmadan berīlerdür, emīnlerdür. (MBT4)

وما كانت نبيا قط أنثى ولا عبد وشخص ذو افتعال

Nübüvvet muḳteẕīdür vaḥyi isnād
Daḫi ıṭlāk hem bi'd-daʿvā işhād
Pes urmazʿ avrat u ʿabd aňa bünyād
Hem ol kim ide reʾy-i iftiʿāli (Şem'î)

Dişilerden nebī gelmedi ḳaṭʿā
Daḫi ḳuldan ü yalancıdan aṣlā

Bu minhāc üzre cārī oldı ʿādet
Teḳāżā böyle ḳıldı pes irādet (Sinan İzzî)

Müenneṯ yā muḥanneṯ yā memālīk
Nübüvvet mülkine olmadı vālī (Hoca Sadeddin)

Nebī olmadı hergiz ʿabd ü ünṯā
Daḫi şol kes ki işler bed fiʿāli (Feyzî)

Nebī olmaz [hem] daḫi cins-i zenden
Daḫi abd u daḫi hem şaḫṣ-ı ednā (Visalî)

Dişi vü ḳul nebī olmış degildür
Daḫi bir kişi kim var iftiʿāli (İbn-i Bâlî)

Nebī hiç gelmedi ʿabd ü nisādan
Ne şaḫṣ-ı seyyiʾ oldı ol kemāli (MBT2)

Nebī olmadı aṣlā ʿabd ü ünṯā
Ve hem şol ki ola ḳubḥ-ı fiʿāli (MBT3)

Hiç bayġambar gelmedi dişilerden
Ve ne daḳı ḳul bolup satılmışdan
Ve ne daḳı ṭarrār ʿayyār kişilerden
Bayġāmbarlar bu ṣıfātdan birdin imdi (MBT1)

وما كانت نبيا peyġamber olmadı
قط aṣlā
ʿavratdan أنثى
ولا عبد daḫi köleden
وشخص daḫi şol şaḫışdan olmadı ki
ذو افتعال sābıḳa kötü ḫuy ṣāḥibi ola. (Darîr)

Aṣlā bir zamānda bir ḫātun nebī olmamışdur. Ve daḫi aṣlā bir köle ve bir kötü ḫuylu ve yaramaz fiʿlli kes nebī olmamışdur. (MBT4)

وذوالقرنين لم يعرف نبيا
كذا لقمان فاحذر عن جدال

Nübüvvet bulmamaḳlıḳda taḥaḳḳuḳ
Yoġ İskenderle Loḳmānda teferruḳ
Ḫuṣūṣa ḥükm iden ider taḫalluḳ
Ḥaẕer ḳıl ḳılma meşkūka cidāli (Şem'î)

Daḫi Loḳmān ü Ẕü'l-ḳarneyn-i meşhūr
Nübüvvetle bular olmadı mezkūr

Olar ḥaḳḳında ṣaḳınġıl cedelden
Delīlüň rūşen it nūr-ı ʿamelden (Sinan İzzî)

Degil Loḳmān u Ẕü'l-ḳarneyn maʿrūf
Nübüvvetle ṣaḳın etme cidāli (Hoca Sadeddin)

Nübüvvetle degil maʿrūf Loḳmān
Zü'l-ḳarneyn böyle ḳo cidāli (Feyzî)

Daḫi Loḳmān u Zü'l-ḳarneyn bilinmez
Nebīdir ya degildir itme gavgā (Visalî)

Nebi Loḳmāna Zü'l-ḳarneyne dime
Dir-iseň di velekin ḳo cidāli (İbn-i Bâlî)

Degil Loḳmān ü Ẕü'l-ḳarneyn maʿrūf
Ola anlar nebī itme cidāli (MBT2)

Nebī oldıġı Ẕü'l-ḳarneyn Loḳmān
Degil maʿlūm ki terk eyle cidāli (MBT3)

Ẕü'l-ḳarneyniň nebīligi bilinmedi
Loḳmān üzre bellü yāẕ ḳılınmadı
Hergiz bular bidʿat işde bulunmadı
Bu söz üzre ṭartışmaḳdan döngil imdi (MBT1)

وذوالقرنين ismiyle müsemmā olan ẕāt-ı şerīf
لم يعرف bilinmedi
نبيا peyġamber midür yoḫsa ʿādil pādişāh mıdur
كذا gine bunuň gibi bilinmedi
لقمان Loḳmān ismiyle müsemmā olan ẕāt-ı şerīf peyġamber midür yoḫsa veli'y-yullāh mıdur
فاحذر ey sāʾil sen ḥaẕer eyle
عن جدال çekişmekden. (Darîr)

Ẕülḳarneyn ki İskender-i Rūmī'dür ve daḫi Loḳmān ḥażretleri nebī olduḳları maʿlūm olmamışdur. Pes imdi sen daḫi bunlar nebīlerdür diyü daʿvā ve cidāl itmekden ḥaẕer ḳıl. (MBT4)

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى لدجال شقي ذى خبال

Semādan ine ʿĪsā rūy-ı ġāke
Dürīşe neşr-i ḥükm-i şerʿi pāke
Virüp Deccāl ehlini hem helāke
Cihānda refʿ ola ġudʿa ġabāli (Şem'î)

Gelüp ʿĪsā ide Deccāli maḳtūl
Hemīşe kāfiri Ḥaḳ ide maġẕūl

Ezelden Ḥaḳ anı ebter yaratdı
Anuň-çün gözüni aʿver yaratdı (Sinan İzzî)

İner ʿĪsā semādan şerʿimizle
Şaḳī Deccāle ḳomaz ol mecāli (Hoca Sadeddin)

İner ʿĪsā yaḳıncada semādan
Olur anuňla Deccālüň zevāli (Feyzî)

Muḥaḳḳaḳdur gelir Īsā yaḳında
Şaḳī Deccāli eyler mürde vü lā (Visalî)

İner ʿĪsā vü Deccāli sünüler
Cihāndan refʿ ider ehl-i ġabāli (İbn-i Bâlî)

Gelür ʿĪsā ider Deccāli helāḳ
Olur emn ü emān üzre ḥavāli (MBT2)

Gelür ḥażret-i ʿĪsā eyler ihlāl
Şaḳī Deccāl-i müfsidi ḍalāli (MBT3)

ʿĪsā savcı gökden yire geldecidür
Deccāl anıň elinden öldecidür
Ol şaḳīnüň süsin helāḳ ḳıldacıdur
Yir yüzinden anıň şerrin savar imdi (MBT1)

وعيسى Meryemiň oġlu ʿĪsā ʿaleyhi's-selām
سوف yaḳıncacıḳda
يأتى gelür
ثم bundan ṣoňra
يثوى öldürür
لدجال Deccāl ismiyle müsemmā olan kāfiri
شقي öyle Deccāl ki cehennemlikdür
ذى خبال envāʿi istidrāc ve dürlü fesād ṣāḥibidür. (Darîr)

Ṣāḥib-i fesād olan Deccāl-i kāfiri helāk itmek içün ʿĪsā peyġamber āḫir zamānda dördünci gökden yeryüzine inse gerekdür. (MBT4)

كرامات الولى بدار دنيا لها كون فهم أهل النوال

Velīden geldi emr-i ḥarḳ-ı ʿādet
Olardan yaʿnī s̱ābitdür kerāmet
Ki dünyā içre ol ehl-i saʿādet
Bulubdur ḥaḳdan envāʿ-ı nevāli (Şem'î)

Kerāmātı velīnüñ ḥaḳdur ey cān
Ki ermişdür bulara ḥaḳdan iḥsān

Dilerseñ olasın ehl-i kerāmet
Ḫudānuñ emrine ḳıl istikāmet (Sinan İzzî)

Kerāmāt evliyāya mevhibetdir
Ḫudā anlara verir bu nevāli (Hoca Sadeddin)

Muḥaḳḳaḳdur velīlerde kerāmet
Olar lütfuyla buldılar viṣāli (Feyzî)

Kerāmāt-ı velī dünyāda ḥaḳdur
Kim anlardur Ḫudādan ehl-i niʿmā (Visalî)

Kerāmātı velīnüñ olur işdür
Virür ḥaḳ evliyāya çoḳ nevāli (İbn-i Bâlî)

Velīlerden ṣudūr eyler kerāmāt
Ki anlar ḥāvidür feyż ü nevāli (MBT2)

Kerāmāt-ı velī dünyāda ḥaḳdur
Çün anlar oldular ehli'l-viṣālī (MBT3)

Velīleriñ kerāmeti taṣdīḳ-durur
Dünyā içre miṣāl bulara taḥḳīḳ-durur
Ol bulara ḫālıḳdan tevfīḳ-durur
Her kime kim rūzı ḳılsa bulur imdi (MBT1)

كرامات الولى ʿulemā-i ʿāmilīnden
ḫāriḳ-i āde şey ṣādır olmaḳ cāʾizdür
بدار دنيا ol kimseniñ ḥayātında dünyāda iken
لها anlar içün
كون kerāmet ṣādır olmaḳ vardır
فهم anlar
أهل النوال niʿmet ṣāḥibleridür. (Darîr)

Dār-ı dünyāda Allāh teʿālānuñ ṣāliḥ ḳulları içün kerāmāt vardur. Pes imdi velīler ehl-i faż̇l ve ehl-i ʿaṭādur. (MBT4)

ولم يفضل ولى قط دهرا نبيا أو رسولا فى انتحال

Şerefde olmadı hiçbir velīye
Resūle efḍal olmaḳ yā Nebī'ye
Belī şek yoḳ ki metbūʿ-ı celīye
İrişmez tābiʿīnüñ intiḥāli (Şem'î)

Nebīlerden velī efḍal olımaz
Olarıñ ḳurbını bunlar bulımaz

Bu hergiz olmamışdur mā-meżādan
Velīler efḍāl ola enbiyādan (Sinan İzzî)

Velī hergiz nebīden efḍal olmaz
Resūle rāciḥ olmaz intiḥāli (Hoca Sadeddin)

Velīler efḍal olmaz enbiyādan
Nebīler ……..oldı belki ʿālī [286] (Feyzî)

Velī olmaz mufażżal enbiyādan
Resūlden hem şerefde itme daʿvā (Visalî)

Velī fāżıl degildür enbiyādan
Velīnüñ yoḳdur aña ittihāli (İbn-i Bâlî)

Velī irmez nebīnüñ rütbesine
Ne miḳdār olsa da faż̈l ü kemāli (MBT2)

Velīler enbiyā ü rusle aṣlā
Tefażżul eylemez bi-eyyī ḥāli (MBT3)

Hergiz velī dehr içinde yiglenmedi
Nebīlerden basa artuḳluġı bilinmedi
Her mürselden afżallıġı söylenmedi
Daʿvet içre iẕisine bilgil imdi (MBT1)

ولم يفضل efḍāl olmadı
ولى hiçbir kerāmāt ṣāḥibi olan kimse
قط aṣlā
دهرا cemīʿ ʿömrinde
نبيا bir peyġamber üzerine
أو رسولا yāḫud mürsel olan ẕāt-ı şerīfler üzerine
فى انتحال ʿömrinün nihāyetinde. (Darîr)

Zamānlardan bir zamānda aṣlā bir velī fāżıl olmadı bir nebī üzere bir şerāfetde. (MBT4)

286 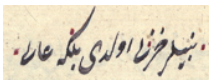

وللصديق رجحان جلى على الأصحاب من غير احتمال

Ebū Bekr ol şeh-i ṣıddīḳ-ı bāhir
Ḳamu ṣuḥb üzre boldı faẕ̇l-ı fāḫir
ʿUluvv-i ḳadri ʿinde'llāh ẓāhir
Ki yoḳdur ġayra rüchān iḥtimāli (Şem'î)

Bu çār erkān ki din serverleridür
Faẕ̇īlet kānunuň gevherleridür

Muḳaddem ḥażret-i ṣıddīk-ı ekber
Ki oldur cümle-i aṣḥāba server

Mufażżaldur ḳamūdan āşikāre
Çü nūr-ı māhdur cemiʿ sitāre (Sinan İzzî)

Ebū Bekr efḍāl-i aṣḥābdır bil
Göňülde ḳalmasın şekk iḥtimāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi efḍal-durur Ṣıddīḳ ḥaḳḳan
Ḳamū aṣḥābdan bī-iḥtimāli (Feyzî)

Daḫi ṣıddīḳ içün rüchān- ı vāżıḥ
Olupdur cümle aṣḥāb üzre ḳaṭʿā (Visalî)

Ebū Bekrüňdür aṣḥāb içre rüchān
Ḫılāfa bu sözüň yoḳ iḥtimāli (İbn-i Bâlî)

Velīler serveri ṣıddīḳ-ı ekber
Ṣaḥābe içre efḍāl ḳadr-i ʿālī (MBT2)

Cemīʿ āl aṣḥāb üzre ṣıddīḳ
Tereccüh eyledi bilā iḥtimāli (MBT3)

Ṣahābeler ulusı fāżıl Ṣıddīḳ
Ḳamularınuň öründüsi şeyḫu taḥḳīḳ
Anuň fażlı artuḳlıḳın bilgil taḥḳīḳ
İḥtimālsüz anıň fażlı artar imdi (MBT1)

للصديق Ebu Bekīr *raḍiyallāhü anhü* içün vardır
جحان efḍaldür dimeklik
جلي ziyāde açıḳdur
لى الأصحاب cümle aṣḥāb üzerine
من غير احتمال şübhesiz. (Darîr)

Ebū Bekri'ṣ-ṣıddīḳ raḍıyallāhu ʿanh ḥażretleri ş̱evābınuň çoḳlıġı ve Allāh teʿālānuň ʿindinde maḳāmınuň yüksekliği iʿtibāriyle aṣḥāb üzere belki sāʾir nās üzere fażl-ı vāżıḥ vardur şeksiz. (MBT4)

وللفاروق رجحان وفضل على عثمان ذى النورين عالى

ʿÖmer Fāruk-i rāh-i ḥaḳḳ u bāṭıl
Olubdur fażl ile ʿOṯmāna fāżıl
Ki ṣıddīḳ olduġunda ḥaḳḳa vāṣıl
Ḫilāfet anda boldı ibtihāli (Şem'î)

İkinci yaʿnī Fārūḳ-ı mükemmel
Ki Ẕi'n-nūreynden oldur mufażżal

Ol-idi mülk-i ʿadlüň pādişāhı
Ki şarḳ u ġarbı ṭutmuşdı sipāhı (Sinan İzzî)

ʿÖmer Fārūḳ-i ḥaḳdır ḳadri oldu
Anıň ʿOṯmān-ı Ẕi'n-nūreyne ʿālī (Hoca Sadeddin)

Daḫi Fārūḳ efḍaldür bilā-şek
Üçünciden ki Ẕi'n-nūreyn-i ʿālī (Feyzî)

Daḫi Fāruḳ olupdur menzilinde
Muḳaddem ḥażret-i Oṯmāndan evlā (Visalî)

Bu kez Fārūḳuň oldı fażl-ı rücḥān
Kim anıňidi baḫtu cāh-ı ʿālī (İbn-i Bâlî)

Pes andan ḥażret-i Fārūḳ efḍal
İder rütbe-i ʿOṯmān maḳāli (MBT2)

Pes andan Fārūḳ içün fażl-ı rücḥān
O Ẕi'n-nūreyn ʿOṯmān üzre ʿālī (MBT3)

Andan basa rucḥān-durur haṭṭāb oġlı
ʿĀlem içre maʿrūf-durur anuň fażlı
ʿOṯmān üzre artuḳ-durur anuň fażlı
ʿĀlem içre aňa Fārūḳ dirler imdi (MBT1)

ʿÖmer وللفاروق *raḍiyallāhü anhü* içün vardır
رجحان efḍaldür dimeklik
وفضل daḫi ululuḳ
على عثمان *raḍiyallāhü anhünüň* üzerine
ذى النورين öyle ʿOṯmān ki iki nūr ṣāḥibidür
عالى anuň daḫi ḳadri ʿālīdür. (Darîr)

ʿÖmer-i Fāruḳ ḥażretleri-çün ʿOṯmān raḍiyallāhu ʿanhu Ẕī'n-nūreyn üzere fażl-ı rücḥānı vardur. (MBT4)

وذو النورين حقا كان خيرا
من الكرار فى صف القتال

Ḥayānıň kāni Ẕü'n-nureyn ʿOs̱mān
ʿAliyyü'l-Mürteżādan buldı rücḥān
Ḥadīs̱ ile k'aňın içün didi levkān
Anı tafḍīl ider ḫayru'l-ehālī (Şem'î)

Üçünci yaʿnī Ẕi'n-nūreyn-i ekrem
Ki ol kerrārdan oldı mükerrem

Ol-idi cāmiʿ-i ayāt-ı Ḳurān
Ol-idi rāfiʿ-i rāyāt-ı iḥsān (Sinan İzzî)

Yine ʿOs̱mān mufażżaldir ʿAlīden
Ki eyler münhezim ṣaff-i ḳıtāli (Hoca Sadeddin)

Ve Ẕi'n-nūreyn efḍaldür ʿAlīden
Ki Kerrār idi der ṣıfāt ḳıtāli (Feyzî)

Pes andan oldu Os̱mān ümmet
ʿAliden eylemekde adl ü taḳvā (Visalî)

Bu kez ʿOs̱māna döndi ol ṣıfātlar
Bu kez Kerrāra kim ḳıldı ḳıtāli (İbn-i Bâlî)

Bu Ẕi'n-nūreyn ḥaḳḳan kāne ḫayran
ʿAli üzre ki Kerrārü'l-ḳıtāli (MBT3)

Anda[n] basa ʿādil-dürür ibnü ʿaffān
Künyeti Ẕī'n-nūreyn adı ʿOs̱mān
Rucḥān fażlı artuḳ-durur ol ʿAlīden
Muṣāf içre ḳıṭl[i] anuň yigrek imdi (MBT1)

وذو النورين حقا كان iki nūr ṣāḥibi olan ʿOs̱māň
كان خيرا efḍal oldı
من الكرار tekrār idici ʿAli *raḍiyallāhü anhü*den
فى صف القتال küffār ile dögüşür iken. (Darîr)

ʿOs̱mān ẕī'n-nūreyn ḥażretleri ḥaḳḳā ḫayırlı oldı ḳıtāl-i ṣaff-ı aʿdā üzerine çoḳ rücūʿ ve hücūm iden ḥażret-i ʿAlī raḍiyallāhu teʿālā ʿānhdan (MBT4)

وللكرار فضل بعد هذا على الأغيار طرا لا تبال

ʿAli kim oldı rüccāʿu’l-ḳıtāl ol
Bulardan ṣoňra’nuňdur faż̈l-ı maḳbūl
Ḳamu faż̈l ehli anuňla varır yol
Bu tafḍīlinde olmasın mebālī (Şem’î)

Daġi kerrār yaʿnī şāh-ı merdān
Ḳalan aṣḥāb üzere buldı rücḥān

Ki ol bābıydı şehristān-ı ʿilmüň
Ki ẕātı kānı-yidi ʿilm ü ḥılmüň (Sinan İzzî)

Ḳalan aṣhābdan efḍal ʿAlīdir
Bu tertīb üzre söyle lā-tubāli (Hoca Sadeddin)

Daġi Kerrār içün bir rücḥān vardur
Ḳalan aṣḥāb üzre bī-muḥāli (Feyzî)

Daġi kerrārıň oldu faż̈l u cāhı
Bulardan ġayrı aṣḥāb üzere aʿlā (Visalî)

Ḳalan aġyār üzere eger rücḥān
Bu sözi söylerim ben lāübāli (İbn-i Bâlî)

Bulardan ṣoňra efḍaldür ʿAlīden
Diger aṣḥābdan olmaz miṣāli (MBT2)

Pes andan ṣoňra Kerrār oldı fāżıl
Cemīʿ-i ġayrılardan lā-tübāli (MBT3)

Andan basa Esedu’llāh ʿAlī kerrār
Cihān içre maʿrūfdurlar ol sibeh-dār
Anuň faż̈lı ayruḳ üzre delim artar
Ḳayġurmaġıl mādam fadlın ayıd imdi (MBT1)

وللكرار ʿAli *raḍiyallāhü anhü* içün vardur
فضل efḍal olmaḳlıḳ
بعد هذا bu üçünden ṣoňra
على الأغيار ġayri aṣḥāb üzerine
طرا cemiʿsi üzerine
لا تبال aṣlā şek yoḳdur. (Darîr)

Bu üç ḫalīfeden ṣoňra ḥazret-i ʿAlī içün sāʾir ṣaḥābe ve nās üzere tefażżul vardur. Sen daġi tafḍīl itmekde ol. (MBT4)

وللصديقة الرجحان فاعلم على الزهراء فى بعض الخلال

Daḫi ṣıddīḳa yaʿnī ʿĀişe dān
Bulubdur ḥażret-i Zehrāya rücḥān
Velī ḫaṣletleriň baʿżındadur ān
Ki bunıň daḫi var efḍal ḫilāli (Şem'î)

Daḫi Ṣıddīḳanuň baʿżı cihetde
Vüfūr-ı ʿilm ü fażlı maʿrifetde
Var-idi fażlı Zehrā üzre yaḳīn
Beyānı böyle ḳıldı ehl-i tebyīn (Sinan İzzî)

Peyem-ber duḫteri Zehrādan efzūn
Denir ṣıddīḳanıň baʿżı ḫiṣāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi Ṣıddīḳanuň rücḥānı vardur
Di Zehrā üzere baʿżı ḫıṣāli (Feyzî)

Daḫi ṣıddıḳadur baʿżı ḥiṣālde
Mükerrem Ḥażret-i Zehrādan eclā (Visalî)

Yegidi ḫulḳı Zehrā baʿżısından
İňen Sıddıḳanuň baʿżı ḫıṣāli (İbn-i Bâlî)

Daḫi Ṣıddīḳanuň Zehrāya fażlı
Olur baʿżı ḫaṣāilde mecāli (MBT2)

Tereccüḥünde Ṣıddīḳa vü Zührā
Tevaḳḳuf eslem oldu kes maḳāli (MBT3)

Ṣıddānı Zehrā üzre rucḥān bilgil
Anuň rucḥān erdügine muḳır gelgil
Sünnet ehli ḳavline muṭīʿ bolġıl
ʿAyişe fażlı Fāṭıma üz[re] artuḳ imdi (MBT1)

وللصديقة ʿĀişe *raḍiyallāhü anhā* içün vardur
الرجحان tercīḥ olmaḳlıḳ
فاعلم ey ṭālib-i ḥaḳ olan kişi sen bil
على الزهراء Fāṭıma *raḍiyallāhü anhā* üzerine
فى بعض الخلال baʿżı ḫaṣletlerde. (Darîr)

Belki ḥażret-i ʿĀişeʾ-i ṣıddīḳa içün Fāṭıma zehrā ḥażretleri üzere baʿżı ḫaṣletde fażl vardur. (MBT4)

ولم يلعن يزيدا بعد موت سوى المكثار فى الإغراء غال

Yezīde öldüġünden ṣoňra ümmet
Recā-i ʿafv idüp itmedi laʿnet
Meger anlar k'ola mikṣār-ı hüzʾet
Daḫi taḥrīż-i şerde ḥadde ġāli (Şem'î)

Yezīde öldüğünden ṣoňra laʿnet
Degildür līk şān-ı ehl-i ġaflet

Velī fiʿlin gören ehl-i naẓarlar
Didiler yaraşur dāḫi beterler (Sinan İzzî)

Yezīde baʿde mevtin laʿnet etmez
Meger ol kim ola igrāda ġāli (Hoca Sadeddin)

Yezīde laʿnet olmaz baʿde fevt
Meger iġrāda olan mikṣār u ʿālī (Feyzî)

Pes-i merg eyleme laʿnet Yezīde
Rücūʿ itmiş ola andan mebādā (Visalî)

Ölmeden ṣoň Yezīde laʿnet itmez
Meger ol kim ola mikṣār ü ġāli (İbn-i Bâlî)

Yeẕīde itmedi laʿnet meger kim
Olan aġrāsına mikṣār-ı ġali (MBT2)

Yezīde laʿnet olmaz baʿde mevtin
Meger şunlar idi ki ola ġālī (MBT3)

Ölümden ṣoňra Yezīde laʿnet ḳılma
Artuḳ söylep igen ḥadden daşra gelme
Lecüc ḳılıp kimse birle düşman bolma
Lecüc birle düşmanlıḳ artar imdi (MBT1)

ولم يلعن laʿnet itmedi
يزيدا Muʿāviyeniň oġluna
بعد موت öldükten ṣoňra
سوى المكثار çoḳ söyleyicilerden ġayrı
فى الإغراء ṭalmada
غال söze. (Darîr)

Mevtden ṣoňra Yezīd'e bir kes laʿnet idemez illā heẕāyānı çoḳ söyleyüp nāsı şerre ḳandıranlar laʿn ider. (MBT4)

وإيمان المقلد ذو اعتبار بأنواع الدلائل كالنصال

Cibāl ehli gözi bī-fikr u ferdur
Ḥaḳı bilmekde müʾmin bā-ḫaberdür
Delāʾil var ki dīni muʿteberdür
Ḳılur ḳaṭʿ ile kim seyfiň niṣāli (Şem'î)

Efāżıl içre bu söz müştehirdür
Ki īmān-ı muḳallid muʿteberdür

Delīl-i ḳāṭıʿ çün tiġ-ı bürrā
Ḳomamışdur bu yerde şübhe ḳaṭʿā (Sinan İzzî)

Ḳabūl-i Ḥaḳdır īmān-ı muḳallid
Delāil var buna nāfiẕ niṣāli (Hoca Sadeddin)

Muḳallid kimseniň īmān ṣaḥīḥdür
Delāil var buňa miṣālü'n-niṣāli (Feyzî)

Muḳallīdiň imānı muʿteberdir
Delāʾil çoḳ-durur çün seng-i ḫāra (Visalî)

Muḳallid müʾmin olur bu sözüň var
Delīli kim ḳavāṭıʿdur niṣāli (İbn-i Bâlî)

Ṣaḥīḥ didiler iʿmān-ı muḳallid
Delāʾilden küsürātı anı niṣāli (MBT2)

Muḳallidiň īmānı muʾteberdür
Nüṣūṣ-ı ḳāṭıʿ-ile seyf miṣāli (MBT3)

Her kimiň ki boynında bolsa tavḳ-ı īmān
Ol musulmān erdügine yoḳdur gümān
Īmān ṭartılmış ḳılıca beňzer tamām
Bunuň üzre delāyiller delim imdi (MBT1)

وإيمان المقلد taḳlīd idiciniň taṣdīḳi
ذو اعتبار ṣaḥīḥdür muʿteberdür
بأنواع الدلائل dürlü edilleler ile
كالنصال keskīn ḳılıçlar gibi. (Darîr)

Muḳallidüň cemīʿ erkān-ı İslāmı delīlsiz bilüp iʿtiḳād iden kimsenüň īmānı ṣaḥīḥdür. İstidlāli terk itmekle günāhkār olursa da. Muḳallidüň īmānı ṣaḥīḥdür diyü ḥükm keskin ḳılıca beňzer delīller ile ṣābitdür. (MBT4)

وما عذر لذى عقل بجهل بخلاق الأسافل والأعالى

Ṣabī ger bāliġ ola çünki ʿāḳil
Degil ʿözr olmaḳ Allāhını cāhil
Gerek k'anı bile maḫlūḳa cāʿil
Esāfildür olardan ger eʿālī (Şem'î)

Kişi kim bilmeye ol rāzıḳını
Zemīn ü āsumānuň ḫālıḳını

Anuň cehli degildür hiç maʿzūr
Buňa ẕāhib olubdur reʾy-i cumhūr (Sinan İzzî)

Degildir cehl ile maʿẕūr ʿāḳil
Eger çözmezse ġafletden ʿiḳāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi maḳbūle geçmez ʿözr-i ʿāḳīl
Cehāletde Ḫudā-yı ẕü'l-Celāli (Feyzî)

Cehāletde ḳalan ẕi-ʿaḳlıň ʿözrin
Ḳabūl itmez Ḫudāyı pest übālā (Visalî)

Ne ʿaḳlı olana ʿöẕr ola cehli
Ki kimdür [hem] esāfil hem eʿāli (İbn-i Bâlî)

Nice maʿzūr bilmez-ise ʿāḳil
O Rabbü'l-ʿālemīn-i zü'l-celāli (MBT2)

Zevil ʿaḳla cehil ʿözr olmaz aṣlā
Bu ʿālem ḫālıḳın bilmezse ḫālī (MBT3)

ʿÖẕür degül ʿāḳıllara cāhıllıġı
Tapdur ana bālıġlıġı ʿaḳıllıġı
Ḥüccet degül hergiz ana ġāfıllıġı
Ol Ḫālıḳa inanmaḳlıḳ gerek imdi (MBT1)

وما عذر bahāne olmadı
لذى عقل idrāk ṣāḥibleri içün
بجهل bilmedikleri
بخلاق الأسافل والأعالى yerleriň ve gökleriň ḫālıḳı olan Bārī teʿālāyı. (Darîr)

Her bir ʿaḳıl ṣāḥibleri çün yerleri ve gökleri ḫalḳ iden Rabb teʿālāyı ṣıfātları ile bilmekde maʿzūr olamazlar yaʿnī ʿöẕürleri maḳbūl olup ʿāḳāidden ḫalāṣ olamazlar. (MBT4)

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

ʿAẕābu'llāhı taʿyīn bolduġı dem
Degildür şaḥṣıň īmānı müsellem
Anıňçün kim o ḥāletden muḳaddem
Bulunmamışdur emre imtisāli (Şem'î)

Daḫi īmān-ı yeʾs olmadı maḳbūl
Anuň ḥükmü bu veche oldı menḳūl

Çü emr-i ḫālıḳa olmadı münḳād
Revādur cānına enkāl ü inkād (Sinan İzzî)

Degil īmān-ı yeʾs elbette maḳbūl
Çü yoḳ īmānda emre imtiṣāli (Hoca Sadeddin)

Yeʾs ḥālinde maḳbūl olmaz īmān
Zīrā evvel yoġidi imtiṣāli (Feyzî)

Daḫi meʾyūs olan şaḫṣıň imānı
Ḳabūl olmaz işit bī-bāk u pervā (Visalî)

Degildür ḥāl-i yeʾs īmān-ı maḳbūl
Ki bulunmadı emriň imtiṣāli (İbn-i Bâlî)

Kişinüň yeʾs ḥālindeki īmānı
Degil maḳbūl yoḳdur imtiṣāli (MBT2)

Kişi ḥāl-i yeʾisde itse īmān
Ḳabūl olmaz o terk it imtiṣāli (MBT3)

Ḳorḳu birle ayıdalar īmān degül
Ol kāfir idügüne gümān degül
Muṭiʿ bolmadın hem īmān tamām degül
Ol Çalaba muṭīʿ bolmaḳ gerek imdi (MBT1)

وما إيمان شخص bir kimseniň īmānı olmaz
حال يأس ḥayātdan ümīdini kesdikden soňra
بمقبول muʿteber olmaz
لفقد الامتثال īmān getürecek vaḳit elden gitdügi içün. (Darîr)

Şiddet ḥālinde sekerāt-ı mevtde īmāna gelen kesüň īmānı maḳbūl degildür. Rabb teʿālāya iṭāʿāti olmadıġiçün. (MBT4)

وما أفعال خير فى حساب
من الإيمان مفروض الوصال

ʿIbāduň ķılduġı ṭāʿāt ü iḥsān
Ḥisāb olunmaz īmānından ey cān
Bu mefrūż olduġı ḥāletde k'imān
Olıcaķ yoķ ʿamelden intibāli (Şem'î)

Daḫi efʿāl-i ḫayr ey yār-i mesʿūd
Bular īmāndan olmadı maʿdūd

ʿAmel pīrāyesidür ehl-i dīnüň
Emel sermāyesidür ġāfilīnüň (Sinan İzzî)

Degil aʿmāl-i ḫayr īmanda dāḫil
Egerçi farż ise anıň viṣāli (Hoca Sadeddin)

ʿAmeller cüz degildür īmāndan aṣlā
Velī yoķdur anlaruňsuz nevāli (Feyzî)

Degil efʿāl-i ḫayr hem cüzʾ-i imān
Didiler ehl-i sünnet böyle cānā (Visalî)

Degil īmānı aʿmāl ider īmān
Ki farż ola aňa anuň viṣāli (İbn-i Bâlî)

Degil īmāndan bil ḫaber cüzʾ-i maḥsūb
Kişinüň ķıldığı ṣulḥ-ı fiʿāli (MBT2)

ʿAmel cüz olmaz īmāndan ḥisābda
Ki maʿrūż olmadı aňa viṣāli (MBT3)

Ḫayratlarda īmāndan yig hiç yoķ-durur
Īmānumuz cümlemüzden artuķdur[ur]
Ḳurān içre delāyiller hem çoķdur[ur]
Ḥisāb içre īmān fażlı artuķdur[ur] (MBT1)

وما أفعال خير aʿmāli ṣāliḥa olmadı
فى حساب ṣayıdan
من الإيمان taṣdīķ eylemede
مفروض الوصال yanaşdırması farż olmadı. (Darîr)

Efʿāl-i ḥasene īmāna muķārin olduġı ḥālde īmāndan cüzʾ degildür. (MBT4)

ولا يقضى بكفر وارتداد بعهر أو بقتل واختزال

Kebāʾir irtikābiyle ibāde
Ne küfr ḥükm olınur ne irtidāde
Degil küfr itse yaʿnī bi'l-irāde
Zinā vü ḳatl ü ḳaṭʿ-ı ʿużvā mālī (Şem'î)

Kebāir işlese bir ehl-i millet
Anuň küfrine ḥükm itmez şerīʿat

Zinā vü ḳatl u ḳaṭʿ-ı baʿż-ı aʿżā
Bularla kāfir olmaz kişi ḥāşā (Sinan İzzî)

Deňilmez kāfir ü mürted aňa kim
Zināsı var ya ḳatl ü iġtizāli (Hoca Sadeddin)

Daġi küfr-ile ḥükm olmaz o şaḫṣa
Ki zānīdür ya ḳatl ya iḥzāli (Feyzî)

Degil kāfir daġi mürted kim eyler
Zinā vü ḳatl-i nefsi bī-muḥābā (Visalî)

Zinā vü ḳatl-ile ḥükm itme küfre
Sür ol yola firār-ı ihtizāli (İbn-i Bâlî)

Ḳażā-yı irtidād-ı küfr yoḳdur
İderse ʿahr ü ḳaṭl ü iġtizāli (MBT2)

Kebīre mūcib-i küfr degildür
Ẕīnā gibi vü ḳatl ü iḥtizāli (MBT3)

Ḳatil ḳılan fısḳ işleyen zinā ḳılan
Gendüzüni güneh içre muşır dutan
Aňa murtad didükleri zinhar yalan
Sünnī aňa kāfir ḥükmin ḳılmaz imdi (MBT1)

ولا يقضى ḥüküm olunmaz
بكفر īmānı gitdi deyü
وارتداد daġi dīn-i islāmdan çıḳdı deyü
بعهر ẕīnā itmekle
أو بقتل yāhud nā-ḥaḳ yere adam öldürmek-ile
واختزال daġi bir użvunı kesmek-ile. (Darîr)

Zinā ile ve bi-ġayr-ı ḥaḳḳın ḳatl ile ve māl ġaṣb itmekle kāfirdür ve mürteddür diyü ḥüküm olunmaz meger kim ḥalel iʿtiḳād ider ise. (MBT4)

ومن ينو ارتدادا بعد دهر يصر عن دين حق ذا انسلال

Żamīrinde kişi ger ḳıla niyyet
Ki mürted ola anı vaḳtde ber vaḳt
Çıḳar dīninden ol sāʿatde elbet
Bulundı çün ki ʿazm-i intiżāli (Şem'î)

Kişi kim irtidāda ide niyyet
Yaḳīn kāfir olur bī-şek ü şübhet

Olub reh-i hidāyetden mübāʿad
Ḳalur çāh-ı ḍalālet içre sermed (Sinan İzzî)

O kim ātīde eyler küfre niyyet
O dem dīninden eyler insilāli (Hoca Sadeddin)

O kim ḳaṣd itdi lā-ḥaḳda irtidāde
Olur fī dīnden [artık] insilāli (Feyzî)

Şu men kim ide niyet irtidāda
Hemān dem çıkdı dinden oldu tersā (Visalî)

Kişi kim niyyet ider irtidāda
Hemān dem buldı ḥaḳdan ızlāli (İbn-i Bâlî)

İden niyyet ki ṣoňra ola mürted
İder fi'l-ḥāl dīnden insilāli(MBT2)

Gelincek günde küfre niyyet itse
Bu sāʿat dinden olur inʿizāli (MBT3)

Her kimse kim bir nice vaḳt müʾmin bolsa
Andan girü murtadlıġa niyyet ḳılsa
Niceme kim küfür lafẓın yād ḳılsa
Kāfir bolur ḥaḳ dīninden çıḳar imdi (MBT1)

ومن bir kimse
ينو niyyet eylese
ارتدادا mürted olmaḳlıġa
بعد دهر niçe yıldan ṣoňra
يصر olur
عن دين حق İslām dīninden
ذا انسلال o sāʿat çıḳmış olur. (Darîr)

Bir kes gelecek zamānda kāfir olmaġa niyet ve ʿaẕim ve ḳaṣd itse fi'l-ḥāl kāfir olup dīn-i ḥaḳdan çıḳmış olur. (MBT4)

ولفظ الكفر من غير اعتقاد بطوع رد دين باغتفال

Ḫaṭāsız iḫtiyār-ile gerek ḳul
Diline lafẓ-ı küfr üzre vire yol
Anı küfr olmaya ṣansa daḫi ol
Olur kāfir çün itdi iġtifāli (Şem'î)

Çü dilden kelme-i küfr ola cārī
Degil icbār-ile bil ihtiyārı

Virir dīnin cehālet birle bāda
Revāc-ı naḳd-i vaḳtini kesāda

Meger kim eyleye tecdīd-i īmān
Ki īmānını ibḳā ide Sübḥān (Sinan İzzî)

O kim cehl ile ṭavʿan söyleye küfr
Olur din reddi anıň iġtifāli (Hoca Sadeddin)

O kim dir iʿtiḳādsız küfri tevʿān
Gider dini sebeb-i iġtifāli (Feyzî)

Daḫi elfāẓ-ı küfr imānı zā'il
Dime itmez rıżāňla ḥāşā ḥāşā (Visalî)

Diyen tavʿile lafẓ-ı küfri kāfir
İder anı anuň ol iʿtiḳāli (İbn-i Bâlî)

Dise muḫtār-ı küfri iʿtiḳādsız
Olur kāfir ḫabersiz dīn-i sāli (MBT2)

Bi-tavʿin iʿtiḳādsız lafẓ-ı küfri
Dise dīni ider selb iġtifāli (MBT3)

Kim söylese iʿtiḳādsuz küfür sözi
Ol kişinüň ḥaḳ dininden döner yüzi
Ṣoluḳ ḥalde kāfir bolur anıň özi
Ġaflet birle laʿnet yola girür imdi (MBT1)

ولفظ الكفر küfür söylemek
من غير اعتقاد ne ḳadar inanmazsa da
بطوع kendi iḫtiyāriyle
رد دين söyleyen kimseniň islāmını giderir
باغتفال ġafleti sebebiyle. (Darîr)

Rıżāsıyla elfāẓ-ı küfür telaffuẓ itmek maʿnāsına iʿtiḳād itmezse de küfürdür ve dīnden rücūʿdur ġaflet ile el-ʿiyāẕu billāh teʿālā. (MBT4)

ولا يحكم بكفر حال سكر بما يهذى ويلغوا بارتجال

Dinilmez kāfir ol mest ü tebāhe
Ki bī-fikr ire fuḥş u laġ u kemāhe
Dir olsa yaʿni küfri bi'l-bedāhe
Çü bī-ʿakl oldı yoḳ dīni ziyānı (Şem'î)

Şu serḥoş kim ide ġafletle hezyān
Anuň küfrine ḥükm olmaya ey cān

Ki ol ġāfil olubdur kendüzinden
Ne lāzım geldügün bilmez sözinden (Sinan İzzî)

Olunmaz mest-i bī-temyīz ikfār
Sayılur lāgve anıň irticāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi tekfīr olınmaz ḥāl mesnede
Kelāmı laġv olan bā-irticāl (Feyzî)

Degil kāfir daḫi ḥāl-i sekrde
Kim itse elfāẓ-ı küfrü fāş u iḫvā (Visalî)

Olunmaz küfr-ile ḥükm esrüge kim
Anuň var her işinde irtiḥāli (İbn-i Bâlî)

Ḳażā-yı küfr yoḳdur ser-ḥoşa ger
O ḥalde dise herze irtiḥāli (MBT2)

Kişi tekfīr olunmaz sekr-i ḥālde
Dise heẕyān-ı laġvi bi'rticāli (MBT3)

Esrük kişi küfür ḫaṭā söyledügi
Esrüklikde laġıv ġalaṭ beňzedduġı
Hem ol ḥālde herze heẕyān yaňılduġı
Anıň üzre küfür ḥükmi bolmaz imdi (MBT1)

ولا يحكم ḥüküm olunmaz
بكفر kāfir oldı deyü
حال سكر serḥoşlıġı vaḳitde
بما يهذى küfür söylemekle
ويلغوا daḫi ṭalmaġıle
بارتجال serḥoşlıġı sebebiyle. (Darîr)

Sekrān olan kes keyif ḥālinde fikirsiz yāve ve fuḫş elfāẓ-ı küfür söylemek kāfir diyü ḥüḳüm olunmaya. (MBT4)

وما المعدوم مرئیا وشیئا
لفقه لاح فی یمن الهلال

Degil merʾīyy-i ḥaḳ maʿdūm mümkin
Hem aňa şey dimez ḥaḳ dīn-i muḥṣin
Ḳılupdur ehl-i ḥaḳ bu ḥükme muʿlin
Ẓuhūrı gelmedi māh-ı hilāli (Şemʾî)

Çü maʿdūma denilmez şeyʾ ü merʾī
ʿIyāndır māh-ı nevde işbu maʿnī

Nitekim rüʾyete olmaya ḳābil
Diyemez şeyʾ ü merʾī aňa ʿāḳil (Sinan İzzî)

Degildir şeyʾ ü merʾī emr-i maʿdūm
Görür mi bedr kimse nev hilāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi maʿdūm degildür şeyʾ ü merʾī
Yaḳīn taḥṣīl-çün fikr it hilāli (Feyzî)

Daḫi maʿdūm degildür şeyʾ-i merʾī
Şuʿā-ı meh gibi hem oldu pīrā (Visalî)

Dimek cāʾiz degül maʿdūma nesne
Delīl-içün ki llāyiḥdür hilāli (İbn-i Bâlî)

Degil maʿdūm görile ola bir şeyʾ
Ki lāh anda tedḳīḳ-i hilāli (MBT2)

Nesne degül görünü-durur degül maʿdūm
Hiç nesneye meňzedilmez anı mefhūm
Bu söz aşlı āşkaredür bellü maʿlūm
Tamām yaḳtu yiňi ay deg görünür imdi (MBT1)

وما المعدوم yoḳ olan şeyʾ
مرئیا görinür olmadı
وشیئا daḫi mevcūd olmadı
لفقه ʿilmi
لاح bize aşikār oldı
فی یمن الهلال doġacaḳ ayıň görünmesinden. (Darîr)

Dünyāya gelmeyen nesne ve daḫi dünyāya gelen gelmezden evvel şeyʾ degildür yaʿnī ṣābit degildür ve Rabb teʿālāya merʾī degildür. Hilāl-i mübārek ṭoġmaḳsızın bize görünmedügi gibi. (MBT4)

و غيران المكون لا كشيئ مع التكو ين خذه لا كتحال

Muġayir oldı īcād ile mevcūd
Müsebbebe sebebdir ḫalḳ-ı maʿbūd
ʿAmā-i cehl refʿ itmekse maḳṣūd
Baṣīret ʿaynine ḳıl iktiḥāli (Şem'î)

Çü tekvīnüň mükevven ġayri oldı
Muġayyirdür dimeklük ḫayri oldı

Ki tekvīn-i naʿtıdur ḫallāḳ-ı cānuň
Mükevven vaṣfıdür ḫalḳ-ı cihānuň

Dilerseň diḳḳat ire sözlerüňe
Baṣīret sürmesin gözlerüňe (Sinan İzzî)

Mükevven ġayr-ı tekvīndir degil ʿayn
Bunuňla ʿaynüne et iktiḥāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi tekvīn mükevvinle maʿnāsı
Olubdur it bunuňla iktiḥāli (Feyzî)

Mükevvin hem degil mānend-i tekvīn
Bu sözle cism-i bānī ile bīnā (Visalî)

Degil tekvīn mükevvin şeyʾ-i vāḥid
Muġāyir birbirine al kihāli (MBT2)

Mükevvin ġayr tekvīn ġayr dirler
İkisi bir degildür tut maḳāli (MBT3)

Boldurduġına meňzemes ol boldurġacı
Göňülleri ʿaḳlı birle ṭolṭurġucı
Hem bolandan ayru degül boldurġucı
Sürme birle gözüň ya ḳıyas ḳılġıl imdi (MBT1)

و غيران başḳa başḳadur
المكون maḫlūḳāt
لاكشيئ ikisi bir şeyʾ degildür
مع التكو ين Bārī teʿālānıň tekvīn ṣıfātıyla
خذه sen bu mesʾeleyi ṭut
لا كتحال ḳalb gözine sürme içün. (Darîr)

وإن السحت رزق مثل حل
وإن يكره مقالى كل قال

Ḥelāle nitekim erzāḳ dirler
Ḥarāma daḫi rızḳ adın virirler

Bu söze eylemez inkārı illā
Şular kim ola ṭabʿında meʿādā (Sinan İzzî)

Ḥelāl ile ḥarāme biz deriz rızḳ
Ḳabūl etmezse ger bu ḳīli ḳālī (Hoca Sadeddin)

Ḥelāl gibi ḥarāma rızḳ direm
Kerih görür kelāmım gerçi kāli (Feyzî)

Ḥarām olur kişinüñ rızḳı ḥıl tek
Maḳālümni kerih görürse ḳāli (İbn-i Bâlî)

Ḥarāma rızḳ ıṭlāḳ[ı] ṣaḥīḥdür
Ḥelāl gibi ider redd anı ḳāli (MBT2)

Ḥarām taḥḳīḳ ḥelāli gibi rızḳdur
Bunı inkār ider ola ḳavm ḳāli (MBT3)

Ḥelālde yoḳ düz-dürür ḥarāmdaġı
Sünnī ehli mekrūh görür meger bāġı
Şerīʿata baḳıban saḳlanmaḳ ding saġı
Ol bāġīya muʿtezili dirler imdi (MBT1)

وإن السحت taḥḳīḳ ḥarām
رزق rızḳdur
مثل حل ḥelāl gibi
وإن يكره ne ḳadar kötü gelürse de
مقالى benim sözüm
كل قال her bir buġuż idici muʿtezile ṭāʾifesine. (Darîr)

Ḥelāl rızḳ olduġı gibi ḥarām daḫi rızḳdur ki ol kesüñ ġıdāsıdur. Gerçi ehl-i ḍalāl olanlaruñ sözleri buña muḫālif ise de. (MBT4)

ودنیانا حدیث والهیولی عدیم الکون فاسمع باجتذال

Heyūlātıň vücūdı yoḳ ʿabeṣdür
Cihān eczāsı birle pes ḥadeṣdür
Ḫudānıň ṣunʿıdır ger cemʿu besdür
İşit şād-ile ḳıl ḥaḳda hāli (Şem'î)

Heyūlā iʿtibārından güẕer ḳıl
Hüviyyet ʿālemine bir sefer ḳıl

Gözüne tā görünse nūr-ı lāhūt
Ki andan rūşen olmışdur bu nāsūt
(Sinan İzzî)

Muḳarrerdir ḥudūṣ-i mā-sivā'llāh
Heyūlā yoḳdur etme geç ḫayāli
(Hoca Sadeddin)

Ve ẕī-ḥadeṣdür ʿālem velākin
Heyūlā var diyene olma nālī (Feyzî)

Daḫi dünyā-durur ḥādiṣ heyūlā
Vücūdu ḫod ʿademdir eyle ışfā
(Visalî)

Ḳıdem yoḳ ʿāleme hem yoḳ heyūlā
Bu sözü dinleyüp it ictiẕāli (İbn-i Bâlî)

Bu ʿālem ḥādiṣ ü zuʿm-ı heyūlā
Mücerred felsefīnüň keṣr ḫayāli
(MBT2)

Bu dünyā mükrehen maḥlūḳāt olubdur
Heyūlāya vücūd yoḳ duy maḳāli
(MBT3)

Bu dünyāyı ḥaḳīḳat fāni biliň
Bāḳī ḳalan buyruġına muṭīʿ boluň
Maʿdūm erdiň şükür ḳılıp şaḳılġıl
Heyūlīler ḳavli ḫaṭā bilgil imdi
(MBT1)

ودنیانا bizim sākin olduġumuz mekānlar
حدیث şoňradan yaradılmışdur
والهیولی sefīhlerüň ḳadīmidür didikleri şey
عدیم الکون heyūlānıň yoḳluġıdur zirā ehl-i sünnet ḳatında ḳadīm olan ancaḳ Bārī teʿālānıň ẕātı ṣıfatlarıdur
فاسمع bu kelāmı pek diňle
باجتذال ḳalb ḳulaġiyle. (Darîr)

Bizim dünyāmuz ki Allāh teʿālānuň ẕātı ve ṣıfātından ġayrı nesneler cümle yoġiken var olmışdur. Ḫukemā ṭāʾifesinüň heyūlā didükleri nesnenüň aṣlı yoḳdur. Pes imdi ey müʾmin sürūr-i ḳalb ile ḳulaḳ ṭut. (MBT4)

وللدعوات تأثير بليغ وقد ينفيه أصحاب الضلال

Müʾeṣṣirdür ḳamu müʾminde daʿvāt
Bulur nefʿ andan aḥyā vü ger emvāt
Velī nefy ider ol teʾṣīrler amā
Ḥaḳ üzre iḥtiyār iden ḍalāli (Şem'î)

Duʿānuň var-durur teʾṣīr-i tāmı
Egerçi nefy ider gümrāh-ı ʿāmı

Duʿā dürri-durur dürc-i ḳabūlüň
Duʿā dürrisidür burc-ı vüṣūlüň

Duʿā eyvān-ı ḳudsüň rehberidür
Duʿā cevlān-ı insüň şehberidür

Duʿādur pişvāy-ı ehl-i ḫalvet
Duʿādur reh-nümā-yı ehl-i selvet
(Sinan İzzî)

Duʿānın var teʾṣīr-i belīgi
Anı nefy eyler ol kim var dalāli
(Hoca Sadeddin)

Duʿānuň var-durur teʾṣīri bī-ḥad
Anı nefy eyleyendür ehl-i iḥvā
(Visalî)

Eṣer ḳılur duʿā teʾṣīr-i bāliġ
Ḳo sen nefy iden aṣḥāb-ı ḍalāli (İbn-i Bâlî)

Duʿā içün olur teʾṣīr-i bāliġ
İder nefyin pesend iden ḍalāli
(MBT2)

Duʿālarıň ḳatı teʾsīri vardur
Anı inkār ider ehl-i ḍalāli (MBT3)

Eṣerlenmiş duʿālar ḳabūl bolur
Hem diriye hem ölüye şerfiʿ bolur
Żalāl ehli duʿāyı nāf[i] bulur
Nefyi bilen kimselerden bolmaň imdi
(MBT1)

وللدعوات Bārī teʿālādan ḥācet isteyen kimseler içün
تأثير menfaʿat vardır
بليغ ziyāde açıḳdur
وقد taḥḳīḳ
ينفيه duʿānuň fāʾidesini redd iderler
أصحاب الضلال ehl-i bidʿat ve muʿtezile olan kimseler. (Darîr)

Ṣāliḥ ve müʾmin olan kimsenüň ṣaġlarına ve ölülerine duʿālarınuň teʾṣīri ve nefʿ-i ʿaẓīmi vardur ve rūḥlarına ṣevāb ulaşdurmaḳ ve anlardan ʿuḳūbeti defʿ içün. Ḍalālet ṣāḥibi olanlar duʿālarınuň nefʿi yoḳdurlar. (MBT4)

وفی الاجداث عن توحید ربی
سیبلی کل شخص بالسئوال

Kebīr ü ger ṣaġīr ehl-i ḳubūra
Gele iki melek andan ẓuhūra
Mehābet birle ḳarşusında ṭura
Ḳıla tevḥīd ü dīninden suʾāli (Şem'î)

Suʾāl-i ḳabr kim rāz-ı nihāndur
Ḫudādan ḳullarına imtiḥāndur

Saʿīd olanlara maḥż-ı keremdür
Şaḳī olanlara ʿayn-ı elemdür (Sinan İzzî)

Meḳābirde bi-emri'llāh melekler
Ederler dīn-i medfūndan suāli (Hoca Sadeddin)

Mezār içinde tevḥīd-i Ḫudādan
Melekler her kese ider suʾāli (Feyzî)

Daḫi ḳabr içre tevḥīd-i Ḫudādan
Suʾāl olur cemīʿ pīr ü bernā (Visalî)

Sin içinde Ḫudā kimdür Resūl kim
Diyü senden idiserler suʾāli (İbn-i Bâlî)

Ḳubūrda cümleye tevḥīd-i ḥaḳdan
Nekīr ü münker eylerler suʾāli (MBT2)

Ḳabirde tevḥid-i Rabden nebīden
İderler her bir eşḫāṣa suʾāli (MBT3)

Ġur içre Rabdan suvāl sordacılar
Ḫās u ʿām ḳamu ol sorı gördeciler
Bir niceler geňez cevāb virdeciler
Dükel şaḫṣı suvāl birle sınar imdi (MBT1)

وفی الاجداث ḳabirlerde
عن توحید ربی Bārī teʿālāyı birlemede
سیبلی yaḳıncacıḳda mübtelā olurlar
کل شخص her bir insān
بالسئوال ṣorulmaġa. (Darîr)

Herkes ḳabre girdükde Rabb teʿālānuň vaḥdāniyetinden suʾāl olunup imtiḥān olsalar gerekdür. (MBT4)

وللكفار والفساق بعضا عذاب القبر من سوء الفعال

Cemīʿ ehl-i küfr ü baʿżı fāsıḳ
Ki tevbeyl'olmadı ġufrāna lāyıḳ
ʿAẕāb-ı ḳabr olur anlara lāḥıḳ
Anın-çün k'itdiler sūʾ-i fiʿāli (Şem'î)

Dahī küffār ü baʿżı ehl-i ʿışyān
ʿAẕāb-ı ḳabrden olur perīşān

Perīşānlıḳ ki görse anı merdüm
Daḫi dünyāda ḳılmazdı tenaʿʿüm (Sinan İzzî)

Ḳamu küffāra baʿż-ı ehl-i fısḳa
ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi küffār ü baʿżı fāsıḳ içün
ʿAẕāb-ı ḳabr olur ezyed fiʿāli (Feyzî)

Cemīʿ kāfir[lere] baʿżı ʿuṣātā
ʿAẕāb-ı ḳabr olur ez-fiʿl-i faḥşā (Visalî)

Ḳamu küffār u baʿżı ehl-i fısḳa
ʿAẕāb-ı ḳabr olur yāvuz fiʿāli (İbn-i Bâlî)

ʿAẕāb-ı ḳabr olur küffāra baʿżı
ʿUṣāt-ı iḳtiżā-yı bed-fiʿāli (MBT2)

Daḫi küffāra fussāḳa ḳabirde
ʿAẕāb muḳteżī sebeb sūʾ fiʿāli (MBT3)

Kāfirler buldacıdur görʿaẕābı
Hem fāsıḳlar gördeci olʿiḳābı
Cümle hāṣ ʿām bilmek gerek bu ḥisābı
Yavuz ʿamel gūr ʿaẕābın arturur imdi (MBT1)

وللكفار īmānı olmayanlarıň cümlesi içün vardur
والفساق daḫi müʾmin fāsıḳlarıň
بعضا baʿżısı içün vardur
عذاب القبر ḳabriň içinde şiddet ve miḥnet
من سوء الفعال kötü işler içün. (Darîr)

Ḳabre varan kāfirler ve baʿżı fāsıḳlar kem fiʿillerinden ʿaẕāb olunmaları ḥaḳdur. (MBT4)

حساب الناس بعد البعث حق فكونوا بالتحرز عن وبال

Çü var her mümkine ḳudret Ḫudāda
Pes ider cümle maʿdūmı iʿāde
Ḥisāb ol günde hem ḥaḳdır ʿibāde
İdüň terk ictināb idüb vebāli (Şem'î)

Ḥisāb-ı ḫalḳ baʿde'l-baʿs ḥaḳdur
Bu söze cümle ʿālem göz ḳulaḳdur

Dilerseň rāhilüň ola sebükbār
Maʿāṣīden özüňi ṣaḳla ey yār (Sinan İzzî)

Ḥisābu'n-nās baʿde'l-baʿs ḥaḳdır
Ṣaḳın kesb etme esbāb-ı vebāli (Hoca Sadeddin)

Ḥisāb olmaḳ baʿsden ṣoňra ḥaḳdur
Pes imdi terk idiň külli vebāli (Feyzî)

Ḥisāb olmak baʿsden ṣoňra ḥaḳdur
Pes eylemek iḥtirāz ez-fiʿl-i perhā (Visalî)

Ḳoparup bizden alurlar ḥisābı
Üzerňüze ḳabūl itmeň vebāli (İbn-i Bâlî)

Dirilür nās ider Mevlā ḥisābı
Ḥaẕer ḳıl mürtekib olma vebāli (MBT2)

Muḫāseb-i nās ḥaḳdur lede'l-baʿs
Ṣaḳın kesb eyleme vezd-i vebāli (MBT3)

Ḳopduġından ṣoňra ḥisāb ḥaḳ-durur
Eygülere ḥisāb var ʿaẕāb yoḳ-durur
Ulu kiçiye şol ḥisāb ḥaḳ-durur
Saḳluḳlaruň ḳurtar imdi (MBT1)

حساب الناس bu insānıň dünyāda işledikleri şeylerden suʾāl olunması
بعد البعث ölüp de yine dirildikden ṣoňra
حق ṣābitdür
فكونوا siz olun
بالتحرز ṣaḳınmaḳ üzere
عن وبال günāh olan şeylerden. (Darîr)

Her kes rūḥları ve cesedleri ile dirildükden ṣoňra efʿāli ve aḳvāllerinden suʾāl ve ḥisāb olunmaları ḥaḳdur. Pes imdi ey müʾminler suʾāl olunacaḳ kem ḳavillerden ve kem fiʿillerden ḥaẕer idüň. (MBT4)

ویعطی الکتب بعضا نحو یمنی وبعضا نحو ظهر والشمال

Mekātib k’oldı aʿ māl anda muʿ lem
Ṣaġından ṣolına aḫyāra ol dem
Velī eşrāra iʿ ṭāya cihet hem
Olısar cānibi ẓahr u şimāli (Şem’î)

Gele mektūbu baʿ żıň ṣaġ ḳolundan
Kiminüň arḳasından ya ṣolundan

Ezelden her ne kim yazmışsa ḫāme
Beyān eyleye bir bir anı nāme (Sinan İzzî)

Kütüb vermekde bedʾ olur kiminiň
Yemīni, kiminiň ẓahr ü şimāli (Hoca Sadeddin)

Kimine defteri ṣaġından virilür
Ẓahir kimine kimine şimāli (Feyzî)

Daḫi baʿ żeň verilür ṣaġ yanından
Kitābı baʿ żınuň ṣolundan iʿ tā (Visalî)

Bitiler virile kim arḳasından
Kimi ṣuna yemīn kimi şimāli (İbn-i Bâlî)

Kitābını alur baʿ żuň yemīni
Kiminüň cānib-i ẓuhr u şimāli (MBT2)

Kitābıň baʿ żısı ṣaġdan virilür
Vü arḳadan vü ṣoldan suʾāli (MBT3)

İẓim Cabbār biti virge emir ḳılġa
Bir niceler aḳ biti saġından alġa
Baʿ ẓılarġa ḳara biti soldun bolġa
Baʿ żılarġa arḳasından birge imdi (MBT1)

ویعطی الکتب dünyāda ḫafaẓa meleklerinüň yazdığı kitāblarıň virilmesi
بعضا baʿ żı kimselere
نحو یمنی ṣāġ cānibinden
وبعضا ve baʿ żısına
نحو ظهر arḳası ardından
والشمال daḫi baʿ żısına ṣol cānibinden. (Darîr)

ʿAmelleri defteri baʿ żı kimse ki müʾmin ve muṭiʿ lerdür ṣaġ cāniblerinden virilse gerekdür. Ve daḫi baʿ żı kimselere ki kāfirler ve ʿāṣīlerdür arḳasından ve ṣolundan virilse gerekdür. (MBT4)

وحق وزن أعمال وجرى
على متن الصراط بلا اهتبال

ʿAmel kim nīk ü bed ḫalṭ ider insān
Anıň veznine ḥaḳdır anda mīzān
Daḫi cisr-i ceḥīm üzr'ehl-i keyhān
Tefāvüt birle ḳılar insilāli (Şem'î)

Daḫi ṣābit-durur mīzān-ı aʿmāl
Ki vezn eyleyiserler ḳīl eğer ḳāl

Daḫi ḥaḳdur ṣırāṭ üzre mürūruň
Ṣaḳın kim çāresi yoḳdur ġurūruň (Sinan İzzî)

ʿAmeller vezni ḥaḳdır hem ṣırāṭı
Geçer müʾminler olmaz ihtibāli (Hoca Sadeddin)

ʿAmeller vezn olunmaḳ ḥaḳdur[ur] hem
Ṣırāṭı giçmesi bī-ihtibāli (Feyzî)

Daḫi hem ḥaḳ-durur tevẕīn-i aʿmāl
Daḫi geçmek ṣırāṭı tīz ü tenhā (Visalî)

ʿAmel vezneylemek köpri gerilmek
Olısar yoḳdur anuň ihtibāli (İbn-i Bâlî)

ʿAmeller vezn olur hem köpri üzre
Yürürler ayaġıň yoḳ ihtibāli (MBT2)

ʿAmeller vezni ḥaḳdur hem ṣırāṭdan
Mürūr ider bu nās bilā'htibāli (MBT3)

Ḳul ʿameli terāzuya dartıldacı
Geňsiz bolup ṣırāṭ üzre yörütdeci
Ḥasāneti aġan kişi ḳurtuldacı
Gümansuz bayıḳ-durur bilgil imdi (MBT1)

وحق elbetde ṣābitdür
وزن أعمال ḳıyāmet güni ḫayırlarıň ve şerleriň ṭartılması
وجرى daḫi yürünülmesi
على متن الصراط cehennem üzerine ḳurılacaḳ köpri üzerinden
بلا اهتبال şübhesiz. (Darîr)

Ḫayr ve şer ʿamelleri çekmek ḥaḳdur. Ve daḫi cehennem üzere ḳurılan ṣırāṭuň üstünden iḫtiyārsız yürümek ḥaḳdur. (MBT4)

ومرجو شفاعة أهل خير لأصحاب الكبائر كالجبال

Ḥaḳ ehlinden ḳıyām itdikde sāʿat
Günāh ehline mercuʿdur şefāʿat
Olursa daḫi itdügi isāʿat
ʿİẕāmda ulu ṭaġlarıň miṣāli (Şem'î)

Ümīẕ oldur ki ehl-i ḫayr u ṭāʿat
Kebāir ehline ide şefāʿat

Ne deňlü çoġ olursa kūḫ-ı ʿişyān
Çü ez-luṭf ire ola kāha yeksān

İlāhi saʿi ḳıl āşufte ḥāli
Kemāl-i raḥmetiňden ḳılma ḫālī (Sinan İzzî)

Şefāʿatle bi-iẕni'llāh olur maḥv
Kebāir ḳılsa pür deşt ü cibāli (Hoca Sadeddin)

Kebāir ehline ḥaḳdur şefāʿat
Şefīʿ olur evlāda ẕü-kemāli (Feyzî)

Daḫi eyler şefāʿat ḫayr-ı ümmet
Kebāir ehline mānend-i küh-hā (Visalî)

Umar her ḫayruň ehlinden şefāʿat
Kebāʾir kim görür kiçi cibāli (İbn-i Bâlî)

Şefāʿati umulur ehl-i ḫayrın
Kebāʾir ehline ḳıl ictiẕāli (MBT2)

Şefāʿat umaruz ehl-i ḫayırdan
Kesīre ṣāḥibine itme cidāli (MBT3)

Dünyā içre ʿaṣılıḳda bolanlar[a]
Gendü nefsin bidʿat işke salanlar[a]
Daġ aġırınca ulu yazuḳ ḳılanlara
Ḫayrāt ehli şafāʿat ḳıla imdi (MBT1)

ومرجو ḳıyāmet güni recā olunur
شفاعة أهل خير ṣāliḥleriň yardım itmesi
لأصحاب الكبائر büyük günāh ṣāḥibleri içün
كالجبال ṭaġlar gibi. (Darîr)

Rabb teʿālānuň iẕin virdügi kimseler ki enbiyā ve evliyā ve ʿulemā ve ṣuleḥādur ṭaġlar gibi büyük günāhları olan kimselere şefāʿat itmeleri ḥaḳdur. (MBT4)

و للجنات والنيران انكون عليها مراخوال خوال

Ezelde şimdide cennāt ü virān
Bular mevcūd olupdur eyle iẕʿān
İkisi üzre itmişdür cereyān
Bilā şübhe ezmān-ı ḥāli (Şem'î)

Yaratdı şāniʿ-i ʿālem iki ev
Biri pür ẓulmet ü birisi pür ḍav

Birisi menbaʿıdur her ṣafānuň
Birisi mecmaʿıdur her cefānuň

Birinüň adı olmuş ḫuld-ı ʿālā
Birinüň yādı olmuş nār-ı kübrā

Birinde leşker-i ebrār ḫurrem
Birinde maʿşer-i füccār pür ġam

Yaradaldan buları emr-i faʿʿāl
Geçüpdür bunlar üzre çoḳ meh ü sāl
(Sinan İzzî)

Bu gün mevcūddur cennāt u nīrān
Geçürdür andan aḥvāl-i ḫavālī (Hoca Sadeddin)

Cinān ü nārun el-ān var vücūdı
Daḫi māżīde böyle aňla ḥāli (Feyzî)

Bu anda cennet ü nīrān vardur
Gir anlara aḥvāl-i ḫavālī (MBT2)

Daḫi cennet cehennem şimdi vardur
Mürūr itdi aňa sīnin-i ḫālī (MBT3)

Ucmaḳ ṭamu ikevlesi ṣoňra boldı
Ḳādir anı ḳudret birle ṣoňra ḳıldı
Sünnī ehli muṭīʿ boldı muḳır geldi
İkevlesi ḥalden ḥāle döner imdi (MBT1)

و للجنات cennetler içün
والنيران ve daḫi cehennem içün
كون şimdiki ḥalde mevcūd olmaḳ vardır
عليها anlarıň üzerinden
مر geçdi
اخوال bir alay yıllar ki
خوال ḫālī vaḳitlerde. (Darîr)

دخول الناس فى الجنات فضل من الرحمن يا أهل الأمالى

ʿAṭāyāya yārın nāsıň vuṣūli
Cināne fażl-ı raḥmāndur duḥūli
Dü dār içre umar raḥmet ḥuṣūli
Hem envāʿi niʿam ehl-i emāli (Şem'î)

Naʿīme girmesi ḫalḳuň ʿaṭādur
Ḫudādan kim ol muʿṭī-i hedādur

Anuň fażlıyla bular cenneti nās
Ve ger ni nice nās ü nice nesnās

Çü irdi fażl-ı Rabbü'l-ʿālemīnden
Münevver oldı cān nūr-ı yaḳīnden

Çün açdı feyż-i ebvābını ḫallāḳ
Pür oldı raḥmet āṣārıyla āfāḳ (Sinan İzzî)

Duḫūl-i nās cennāta keremdir
O Raḥmāndan eyā ehl-i meʿālī (Hoca Sadeddin)

Ḫaḳuň fażlıyladur nāsuň duḫūlı
Cinān içre eyā ṣāḥib emālī (Feyzî)

Daḫi ṭāʿat-durur esmār-ı imān
Duḫūl-i cennet olur luṭf-ı Mevlā (Visalî)

Cināna girmeniň ancaḳ bunı bil
Olur fażl-ı İlāhiyle menāli (MBT2)

Duḫūl-i cennet ancaḳ fażl-ı Raḥmān
ʿAmel ile digil ehlü'l-emālī (MBT3)

دخول الناس insānıň girmesi
فى الجنات cennetlere
فضل ʿaṭādur
من الرحمن Bārī teʿālādan
يا أهل الأمالى ey Ḫudānıň raḥmetini umucular. (Darîr)

Emālī risālemizüň beyān itdügi üzere iʿtiḳād iden ḳarındaşlar ehl-i cennetüň cennete dāḫil olmaları Rabb teʿālānuň fażlı ve keremiyledür yoḫsa ḳul cennete müsteḥaḳ olup Bārī teʿālāya vācib olmaġile degildür. (MBT4)

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال

Kebāʾir ehli kʾola anda īmān
Ḫulūd ile degildir ehl-i nīrān
Yaluňuz yaʿni şūm ẕenbile insān
Bu yoḳdur kʾola teʾbid ihtibāli (Şemʾî)

Mükerrerdür ki müʾminler müʾeyyed
Degillerdir ʿaẕāb içre muḫalled

Hezārān şükr Rabbüʾl-ʿālemīne
Ki faẕlın yār ḳıldı müʾminīne (Sinan İzzî)

Muḳīm olmaz ʿaẕāb içinde müʾmin
Günahla görse dār-ı işti ʿāli (Hoca Sadeddin)

Ebed nār içre ḳalmaḳ müʾmin olan
Kebīre şūm ile az[dur] vebāli (Feyzî)

Daḫi aṣḥāb-ı īmān bāḳī ḳalmaz
Cehennemde muḫalled rūz-ı ferdā (Visalî)

Kişi kim vardur anda ẕerre īmān
Ebed ḳalmaz günahdan işti ʿāli (İbn-i Bâlî)

Mukīm ḳalmaz saʿirde ehl-i īmān
Günāhınca yanar ider riṣāli (MBT2)

Daḫi müʾmin olan ʿaṣī ceh īmdür
Muḫalled ḳılmaz anı sū-i ḥāli (MBT3)

Īmān issi ṭamu içre muḳīm bolmaz
Muḳīm ḳala didükleri revā bolmaz
Yazuḳ şuġli īmāna ziyān ḳılmaz
Kāfirler ebed anda ḳala imdi (MBT1)

وذو الإيمان taṣdīḳ ṣāḥibi olan kimse
لا يبقى مقيما ebedī bāḳī ḳalmaz
بشوم الذنب kötü günāhlar sebebiyle
فى دار اشتعال ʿalev ṣāḥibi olan cehennemde. (Darîr)

Īmān ṣāḥibi ki īmānile ölmüşlerdür günāhlarınuň şeʾāmeti sebebiyle cehennemde ebedī ḳalmazlar. (MBT4)

لقد ألبست للتوحيد نظما بديع الشكل كالسحر الحلال

Sirācü’d-dīn buyurdı raḥmetu’llāh
Ki tevḥīde geyürdim naẓm-ı dil-hāh
Bedīʿ u’ş-şeklidir ke’s-siḥr ki efrah
Bulur ityān-ı miṣle iġtiḳāli (Şem’î)

Çü ḳıldım naẓm-ile tevḥīdi tezyīn
Muvaḥḥidler işidüb didi taḥsīn

Geyürdüm ḳāmet-i inşāya bir ṭon
Ki görse maḥv ola dibā vü eksūn

Meʿānī vü bedīʿīnüň beyānı
Degildür līk siḥr-i cāvidānī (Sinan İzzî)

Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon
Gören görür anı siḥr-i ḥalāli (Hoca Sadeddin)

Didim tevḥīde bir naẓm-ı bedīʿi
Simāʿ iden ṣanur siḥr-i ḥelāli (Feyzî)

Bedīu’ş-şekl-ile tevḥīde ḫılʿat
Giyindürdüm nitekim sihr-i aḫfā (Visalî)

Geyürdüm naẓm-ile tevḥīde bir ṭon
Ki oldur var-ise siḥrüň ḥalāli (İbn-i Bâlî)

Bu naẓmı eyledüm tevḥīde ilbās
Bedīʿü’ş-şekldür siḥr-i ḥalāli (MBT2)

Ẕehī tezyīn olundı naẓm-ı tevḥīd
ʿAcībü’ş-şekl olub siḥr miṣāli (MBT3)

Tevḥīd üzre uşbu naẓmı ḫoş düzdüm
Ve hem ʿaceb şekil birle ḫoş getürdüm
Aňlar erseň ʿaḳıllara hūş ḳoyurdum
Ḥāl işi var Ḥālıḳa [?] meňzer imdi (MBT1)

لقد taḥḳīḳ
ألبست ben geydirdüm
للتوحيد iʿtiḳād idecek mesāʾil içün
نظما bir dizilmiş kelām ki
بديع الشكل anuň ṣūreti pek açıḳdır
كالسحر الحلال helāl idici keskin siḥir gibi. (Darîr)

Taḥḳīḳ biz tevḥīd içün teʾlīf itdügüm risāleme bir zīnet geydürdim ki şeklinüň 292 abible bir eḥad getürmemişdür. Siḥr-i ḥelāle beňzer. (MBT4)

يسلى القلب كالبشرى بروح ويحيى الروح كالماء الزلال

Feraḥ virir dile rāḥatle ʿumrā
Niteki ityān-ı mabūb-ıla büşrā
Hem ider cehlle ölmüş cānı iḥyā
Nebātı nitekim ṣayfuň ṭalāli (Şem'î)

Ṣafā-baḫş-ı dil ü büşrā-i cāndur
Ḥayāt-efzāy çün āb-ı revāndur

Bu sözi naḳş idüň cān ḫatemine
Süleymān mühri gibi her nigīne (Sinan İzzî)

Verir selvet beşāret gibi ḳalbe
Eder iḥyā-yı rūh āb-ı zülāli (Hoca Sadeddin)

Virür ḳalbe sürūrı ḥaşrde gibi
Dirildür ḳalbi gūyā kim zevāli (Feyzî)

İderler ḳalbi selli Raḥāt-ile
Daḫi rūḥu ider zinde vü iḥyā (Visalî)

Ḥazīn aḥvāl-i ṣāẕ ider dirildür
Nider anı gören āb-ı zülāli (İbn-i Bâlî)

Tesellī vü feraḥ virir ḳulūba
Ḥayāt-ı ruḥdur iç āb-ı zilāli (MBT2)

Virir ḳalbe tesellī rūh-i büşrā
İder ihyā-i rūḥ āb u ẕülāli (MBT3)

Uşbu tevḥīd mü'min gönliň sevündürür
Raḥmetden beşāret ḳılmış gibi güvendürür
Canları şāẕi ḳılıp ḳıvan-durur
Susuz ḥalden ṭaṭlu ṣuya meňzer imdi (MBT1)

يسلى القلب hidāyet isteyen kimsenüň ḳalbini şerḥ ider
كالبشرى dostdan gelen müjde gibi
بروح sürūr ile
ويحيى الروح cehil marażıylaölmüş rūḥları dirildür
كالماء الزلال nīsān yaġmurı yer yüzüni nebātāt ile yeşertdüġi gibi. (Darîr)

Risālemüň naẓmı ḳalbe feraḥ virür ḫayırlı ḫaber ḳalbe rāḥat virdügi gibi. Ve daḫi rūḥ mevt-i cehilden dirildür. Ṭatlu arı ṣu yeri dirildügi gibi. (MBT4)

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا تنالوا جنس أصناف المنال

Şürūʿ idüp pes ey ehl-i saʿāde
Dürişüň bunda ḥıfẓ-ı iʿtiḳāde
Vesīledür çü bu cümle murāda
Bulasız ḥaḳdan envāʿ i menāli (Şem'î)

Bu deryā içre ger ġavvāṣ olasız
ʿAcāib ḫāṣ cevherler bulasız

Şular kim himmet idüb ḳıla ezber
Ola tevḥīd ehli içre server

Dilerseň iresin hırz-ı emāna
Bunı taʿvīz ḳıl bāzū-yı cāna (Sinan İzzî)

Pes anı iʿtikād ile edin ḥıfẓ
Bulasız tā ki aṣnāf-ı menāli (Hoca Sadeddin)

Pes eyleň iʿtiḳād ile anı ḥıfẓ
Ki ḥattā bulasız dürlü menāli (Feyzî)

Pes imdi saʿyidüň ḥıfẓına aňun
Size vāṣıl ola nice aʿtāyā (Visalî)

Kıluň ḥıfẓ anı aňa ki iʿtiḳādı
Bulasız cins-i aṣnāf-ı meṣāli (İbn-i Bâlî)

Müfādın iʿtiḳād u ezber iden
Olur ḥāvī nice dürlü nevālī (MBT2)

Şāriʿ eyle ḫıfẓı iʿtiḳāde
Ki taḥṣīl ḳıl nice dürlü nevāli (MBT3)

Bes giriň anıň içre ezber ḳılıp
Ve hem iʿtiḳādın dürüst bulup
Diňleniň siz türlü türlü taḥmet bulup
Bidʿat ehli sizden saçlu ḳala imdi (MBT1)

فخوضوا siz dālın
فيه ṣu ḥavżına teşbiye olan kitābıň içine
حفظا terkībini ezberlemek ile
واعتقاد daḫi maʿnāsına inanmaġ-ile
تنالوا tā ki siz nāʾil olasız
جنس أصناف المنال nāʾil olacaḳ ehl-i sünnet ve cemāʿat gürūhuna. (Darîr)

Pes imdi ey müʾmin ṭālib-i ḥaḳ olanlar bu risālenüň naẓmını eẕber idüp maʿnāsına iʿtiḳād itmek üzere şurūʿ idüň. Allāh teʿālānuň fażlı ile nice envāʿ-ı ʿaṭāya ve niʿmetlere ulaşasıňuz. (MBT4)

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير فى حال ابتهال

Bu naẓmıň şükrine kim itdim iḥsān
Oluň bu ʿabde ẕikr-i ḫayra miʿvān
Dileň bir vaḳt benim-çün ʿafv-ı ġufrān
İdicek Rabbiňüze ibtihāli (Şem'î)

İdüň himmet ki bu üftāde-zār
Duʿā-yı hayr-ıla aňıla her bār (Sinan İzzî)

Bu ʿabdi ẕikr-i ḫayr ile edin yād
Duʿāda eyledikde ibtiḥāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi bir dem bu ʿabde nuṣret ile
Duʿā-yı ḫay-iledür ibtihāli (Feyzî)

Daḫi nāẓır oluň bu ʿabda dāʾim
Duʿā-yı ḫayr-ile ez-zār-ı dilhā (Visalî)

Duʿā birle bu ḳula yardım eylen
İdüb ḥaḳ dergehinde ibtiḥāli (İbn-i Bâlî)

Muʿīn ol ḫayr ile ẕikr it bu ʿabdi
Ḳaçan itseň duʿā vü ibtihāli (MBT2)

Bu ʿabde ʿavn idiň her bār duʿāda
Anı ḫayr ile yād it bi'btihāli (MBT3)

Rūzgerince uşbu ḳula ḳıluň yārı
Ḳıluň hemişa eygü duʿāları
Her ḥāl içre ḳılsaňız ḳılıň ḫayrı
Bu bendeyi duʿā birle aňıň imdi (MBT1)

وكونوا siz oluň
عون هذا العبد şu muṣannifiň yardımında
دهرا vaḳitlerden bir vaḳitde
بذكر الخير Bārī teʿālādan maġfiret recā itmek-ile
فى حال ابتهال münācātıňız vaḳtinde. (Darîr)

Bu risālemüzden istifāde iden müʾminler baʿżı evḳātda bu faḳīre ʿavn eyleň. Rabbiňüze tażarruʿ ve niyāz itdügi ḥālde Allāh teʿālā raḥmet ve maġfiret eyleye diyü duʿā itmekile. (MBT4)

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة فى المآل

Duʿā-yı ḫayrıňız şāyet Ḫudāya
İrgüre fażl-ile ʿafv-ı ʿaṭāya
Varulduġunda tā rūz-ı cezāya
Vire fevz-i ʿaẕīme iḫtilāli (Şem'î)

Ümīẕim var ki ol luṭf ıssı ḥażret
Günāhın ʿafv idüb vire saʿādet

Niṣār eyleyüb envāʿ-i ʿaṭāyı
Şefīʿ ide cemāl-i Muṣṭafāyı (Sinan İzzî)

Ola kim ʿafv ede Mevlā günāhın
Ola maḫtūm saʿd ile meʿāli (Hoca Sadeddin)

Ola kim fażlı-y-ıla [afv-ı] raḥmān
Ola ḫayr u saʿādetle meʾāl (Feyzî)

Ḫudā luṭfundan ide ʿafv-ı noḳṣān
Daḫi vire saʿādet rūz-ı ʿuḳbā (Visalî)

Aňa ḥaḳ fażl idüp ʿafv idüp andan
Ola kim ḫayr anuň ola malı (İbn-i Bâlî)

Anı ʿafv eylesün fażlıyla Mevlā
Saʿādetle vire ḫüsn ü meʿāli (MBT2)

Umaruz afv ide fażliyle Allāh
Saʿādet vire hem maḳām-ı ʿālī (MBT3)

Kim ol Taňrı anı ʿafuv ḳıla
Fażlı birle raḥmetin rūzi ḳıla
Ṣoň nefesde īmāndan ayırmaya
Īmān içün yavlaḳ ḳorḳu gerek imdi (MBT1)

لعل الله Bārī teʿālādan recā iderem
يعفوه bu muṣannifiň ḳuṣūrunı ʿafv eyleye
بفضل kerem-i lüṭfundan
ويعطيه vire
السعادة īmān-ile āḫirete gitmegi
فى المآل ʿömrinüň āḫirinde muṣannif merḥūm der ki. (Darîr)

Recā iderem ki Allāh teʿālā kendü lüṭfundan sizüň ḫayr duʿāňuz bereketiyle taḳṣīrātımuzı ʿafv eyleye. Ve daḫi recā iderem ki kendi fażlından sizüň ḫayr duʿāňuz bereketiyle bu ḥaḳīri saʿādet-i ebediyyeye nāʾil ḳıla. (MBT4)

و انیالدهرادعوکنه وسعی لمن بالخیر یوما قد دعالی

Benim-çün her ki eyyāmında bir vaḳt
Duʿā-i raḥmet ile ḳıla şevḳat
Ḳamu ʿömrinde k'ola vusʿ-ı ṭākāt
Duʿāsına ḳıluram iştiġāli (Şem'î)

Beni her kim aňub yād eyler ise
Duʿā-yı ḫayr-ile şād eyler ise

Derūnun rūşen itsün nūr-ı ʿirfān
Birūnun gülşen itsün nūr-ı iḥsān (Sinan İzzî)

Benim her dem duʿā-yı ḫayrım olur
O kim bir gün baňa ola duʿālı (Hoca Sadeddin)

Duʿācım demādem şol kimse kim
Baňa bir kez duʿā ola maḳāli (Feyzî)

Saʿādet vire Ḫudā yā cümlemize
Viṣālīye daḫi der cism-i can-hā

Duʿā idem aňa miḳdār-ı ṭāʿat
Duʿā ide bize ḳurben ve buʿdā (Visalî)

Bizi bir gün duʿā birle iňen yād
Müdām aňar anı ol İbn-i Bālī (İbn-i Bâlî)

Duʿāda cehd idem dāʾim aňa kim
Benim-çün bir duʿāda açsa bālī (MBT2)

Duʿām cehd ile her bār şunlaradur
İde bir kez deʿālisin ḫālī (MBT3)

Duʿā ḳılam rūzgerim boluġınca
İẕim tevfīḳ rūzi ḳılduġınca
Cihān içre menim cānım boldugınca
Her kim baňa bir gün duʿā ḳılsa imdi (MBT1)

و اني taḥḳīḳ ben
الدهرا cemīʿ ʿömrümde
ادعو duʿā ider oldum
كنه وسعی gücüm yetdügi miḳdārı
لمن şol kimse içün ki
بالخیر maġfiret ile
یوما günlerde bir gün
قد taḥḳīḳ
دعالی benüm içün maġfiret recā eyleye. (Darîr)

Ve daḫi ey müʾmin ḳarındaşlarım ʿömrüm olduḳça ṭāḳatüm miḳdārı duʿā iderim baňa günlerden bir gün ḫayr duʿā idene. (MBT4)

2.1.Kaside-i Emâlî Tercümelerinde Aruz Problemleri

Kaside-i Emâlî'nin 10 manzum tercümesinin sekizi Kaside-i Emâlî'nin vezni olan *mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün* kalıbıyla, Mustafa b. Muhammed'e ait tercüme ise *mefâ'îlün-mefâ'îlün-mefâ'îlün-mefâ'îlün* kalıbıyla yazılmıştır. MBT1 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercüme hece ölçüsüyle yazıldığı için değerlendirmeye alınmamıştır. İnceleme yapılırken; hece eksikliği ya da fazlalığından kaynaklanan problemler, imâle ve zihaf yapmaktan kaynaklanan problemler ve kelime veya okuyuş değişikliği yapılarak düzeltilebilen aruz problemleri olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir.

2.1.1.Hece Fazlalığı veya Eksikliğinden Kaynaklanan Aruz Hataları

Tercümelerin bazı mısralarında hece eksikliğinden ya da hece fazlalığından kaynaklanan aruz hatalarına rastlanmıştır. Bu hatalar anlamı korumak maksadıyla yapılmış olabileceği gibi müstensih hatasından da kaynaklanmış olabilir.

2.1.1.1.Hece Fazlalığından Kaynaklanan Aruz Hataları

Bu hataların bazıları tek hece fazlalığından oluşurken bazıları da birden çok hecenin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıda bu iki duruma örnek olan beyitler ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

2.1.1.1.1.Tek Hece Fazlalığı

Şem'î tercümesine ait aşağıdaki dörtlüğün ilk mısrasında hece fazlalığından kaynaklanan aruz problemi vardır. "iḫtiyārıyla" kelimesi "iḫtiyārla" şeklinde düzeltilerek hata giderilmiş olur.

Bed u nīk iḫtiyārıyla oldı çün var
Vuḳūıʿ ḫayr u şerri oldı ḫāstār
Velī rāżı degil nehy itdi tekrār
ʿİḳāb īcāb iden her sū-i ḥāli (Şem'î)

Mütercimi bilinmeyen tercümeye (MBT2) ait aşağıdaki beytin ikinci mısrasında hece fazlalığı bulunmaktadır. "ẕātı" kelimesindeki "-ı" eki atılarak

vezin düzeltilebilir fakat "Allah'ın zâtı" kastedildiği için mütercim anlam için aruzdan feragat etmiştir denilebilir.

Ḫudāya şeyʾ dinür ne şeyʾe beňzer
Dinür ẕātı̲ şeş cihetden oldı ḫālī (MBT2)

Mütercimi bilinmeyen tercümenin (MBT3) aşağıdaki beytinin ikinci mısrasında hece fazlalığından kaynaklanan aruz problemi vardır. "ü" bağlacı mısradan çıkarılarak hata düzeltilebilir.

O ʿarşuň Rabbisi ʿarş üzre ʿālī
Anuň yoḳdur temekkün ü̲ ittiṣāli (MBT3)

Buna benzer bir durum aşağıdaki Şem'î tercümesinde de vardır.

Dinilmez kāfir ol mest ü tebāhe
Ki bī-fikr ire fuḥş u̲ laġ u̲ kemāhe
Dir olsa yaʿni küfri bi'l-bedāhe
Çü bī-ʿakl oldı yoḳ dīni ziyānı (Şem'î)

İkinci mısradaki iki bağlaçtan biri çıkarılarak vezin düzelmiş olur. Kalan "u" bağlacında ise imale yapılmalıdır.

ʿAmeller cüz degildür̲ īmāndan aṣlā
Velī yoḳdur anlaruňsuz nevāli (Feyzî)

Feyzî'ye ait tercümenin yukarıdaki beytinin ilk mısrasında "degildür" kelimesinden kaynaklanan aruz problemi vardır. Söz konusu kelime "degil" şeklinde yazılarak aruz düzeltilmiş olur. Bu düzeltme anlamda bir değişikliğe yol açmadığı için aruz probleminin müstensih hatasından kaynaklandığı düşünülebilir.

O kim ḳaṣd itdi lā-ḥaḳda̲ irtidāde
Olur fī dīnden [artık] insilāli (Feyzî)

Yine Feyzî'ye ait yukarıdaki beytin ilk mısrasındaki "ḥaḳda" kelimesindeki "-da" ekinden kaynaklanan aruz problemi vardır. Bu ek çıkarılarak aruz düzeltilebilir. Yine Feyzî'ye ait tercümenin aşağıdaki beyitlerinde de benzer problem vardır.

Kimine defteri ṣaġından virilür
Ẓahir kimine kimine şimāli (Feyzî)

İlk mısradaki "ṣaġından" kelimesi "ṣaġdan" şeklinde düzeltilerek aruz hatası giderilmiş olur. Bu düzeltme anlamı bozmamaktadır.

Münezzehdür bil muʿīnden ẕü'l-celāli
Teferrüd eyledi ol ẕü'l-meʿāli (Feyzî)

İlk mısradaki "münezzehdür" sözcüğündeki "-dür" eki atılarak vezin düzeltilmiş olur.

Şefāʿat umaruz ehl-i ḫayırdan
Kesīre ṣāḥibine itme cidāli (MBT3)

Mütercimi bilinmeyen bir tercümeye (MBT3) ait olan yukarıdaki beytin ilk mısrasında hece fazlalığı bulunmaktadır. Büyük günah almına gelen "kesīre", "kesīr" yapılarak aruz düzeltilebilir fakat bu değişiklik anlamı bozmaktadır. Mütercim anlamı bozmak yerine vezin konusunda fedakarlık yapmıştır.

Şebīhi yoḳ ḥaḳuň her dem ciḥānda
Ḳomaz teşbīhe yol ʿaḳlı ehl-i cānda
Ṣaḳın dīn ehlinüň her ṣınfın andan
Ḳamunıň tā ki ḫayr ola maḳāli (Şem'î)

Şem'î tercümesine ait yukarıdaki dörtlüğün ikinci mısrasında aruz gereği hece fazlalığı bulunmaktadır. "yol" kelimesi çıkarıldığında vezin düzelmektedir.

Ḫudāya fiʿl-i aṣlāḥ farż degildür
Ḫüküm kendisinüň olmaz hīç suʿāli (Feyzî)

Yukarıdaki beytin ikinci mısrasında aruzu bozan bir fazla hece bulunmaktadır, "hiç" kelimesinin atılmasıyla sorun giderilmektedir.

2.1.1.1.2.Birden Çok Hece Fazlalığı

Aşağıdaki beyitlerde ise birden çok hece fazlalığından kaynaklanan aruz problemleri bulunmaktadır.

Daḫi ẕātıyla ḳātımdur kelamı Ḥaḳ teʿālānuň
Ḳadīmdür sonradan olma degil ki ḫalḳ olmuş ola Ḳur'ān
(Mustafa b. Muhammed)

Muhammed b. Mustafa'ta ait tercümenin yukarıdaki beytinin ikinci mısrasında iki hecenin fazla olmasından dolayı aruz kusurludur. Diğer tercümelerden farklı olarak 4 (*mefâʿîlün*) ile yazılan tercümede kalıbın ikinci tefilesinde problem bulunmaktadır. "olma" kelimesi çıkarılarak hata giderilmiş olur. Söz konusu değişiklik ile anlamda bir daralma olsa da bozulma ya da değişme yoktur.

Ġanīdür ol nisādan hem veledden
Ki ola aňlaruň ināṣi vü ricāli (İbn-i Bâlî)

İbn-i Bâlî tercümesine ait olan yukarıdaki beytin ikinci mısrasında 2 hece fazlalığından kaynaklanan aruz kusuru vardır. "ola" sözcüğü çıkarılarak bu hata giderilmiş olur. Benzer bir problem aşağıdaki mütercimi bilinmeyen başka bir tercümede de (MBT2) vardır.

Ṣaḥīḥ didiler iʿmān-ı muḳallid
Delāʾilden küsūrātı anı nişāli (MBT2)

İkinci mısradaki "anı" kelimesi çıkarıldığında veznin düzeldiği görülmektedir.Yine aynı tercümenin aşağıdaki beytinde benzer bir durum söz konusudur.

Degil īmāndan bil ḫaber cüzʾ-i maḥsūb
Kişinüň ḳıldığı ṣulḥ-ı fiʿāli (MBT2)

İlk mısradaki "ḫaber" sözcüğü çıkarıldığında med yapılan "-mān" ekiyle birlikte vezin düzelmektedir.

2.1.1.2.Hece Eksikliğinden Kaynaklanan Aruz Hataları

Hece fazlalığından kaynaklanan aruz problemleri olduğu gibi hece eksikliğinden kaynaklanan aruz problemleri de bulunmaktadır. Bu hataların bazıları tek hece eksikliğinden kaynaklanırken bazıları da birden fazla hecenin eksik olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.1.2.1.Tek Hece Eksikliği

Tek hece eksikliğinden kaynaklanan aruz problemlerinin olduğu beyitler aşağıda gösterilmiştir.

Olubdur emr-i miʿrāc[ı] muḥaḳḳaḳ
Muṭābıḳdur vuḳūʿa hem muṣaddaḳ
K'anuňçüň naṣṣ-ı aḫbār-ı münemmaḳ
Ne varsa tan u reddendür ʿavāli (Şem'î)

Şem'î tercümesine ait yukarıdaki dörtlüğübn ilk mısrasındaki "miʿrāc" kelimesine "-ı" hecesi getirilerek kelime "miʿrācı" yapıldığında aruz kusuru giderilmektedir.

Nebī olmaz [hem] daḫi cins-i zenden
Daḫi abd u daḫi hem şaḫṣ-ı ednā (Visalî)

Visâlî tercümesine ait yukarıdaki beytin ilk mısrasında hece eksikliği aruzu bozmaktadır. "hem" sözcüğünü ekleyerek beyti "Nebī olmaz daḫi hem cins-i zenden" şeklinde düzenleyerek aruz problemini giderebiliriz. İkinci mısradaki "hem" sözcüğünden dolayı "hem…hem" bağlacı beyte gayet uygun düşmektedir fakat elimizdeki iki nüshada da ilk mısrada "hem" kelimesi yoktur.

Görünmez maʿdūm olan hem digil şeyʾ
[Ki] vāżıḫdur hilāl oldı miṯāli (MBT3)

Mütercimi bilinmeyen tercümelerden birine (MBT3) ait yukarıdaki beytin ikinci mısrasında hece eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca *mefâ'îlün* tefilesinden dolayı ilk hece açık olmalıdır. Mısranın başına getirebileceğimiz "ki" bağlacı ile hem hece eksikliği giderilmiş olur hem de tefile gerektiği gibi açık hece ile başlamış olur.

ʿAmeller vezn olunmaḳ ḥaḳdur[ur] hem
Ṣırāṭı giçmesi bī-ihtibāli (Feyzî)

Feyzî tercümesine ait yukarıdaki beytin ilk tercümesinde aruz bakımından yine bir hece eksiktir. Bu eksikliği "ḥaḳdur" kelimesini "ḥaḳ-durur" şeklinde düzenleyerek giderebiliriz. Benzer bir kusur yine Feyzî'ye ait aşağıdaki beyitte de görülmektedir.

Ebed nār içre ḳalmaḳ müʾmin olan
Kebīre şūm ile az[dur] vebāli (Feyzî)

Beytin ikinci mısrasındaki "az" kelimesi "azdur" yapılarak problem giderilebilir.

Ne ʿaḳlı olana ʿöẕr ola cehli
Ki kimdür [hem] esāfil hem eʿāli (İbn-i Bâlî)

İbn-i Bâlî tercümesine ait yukarıdaki beytin ikinci mısrasında hece eksikliği bulunmaktadır. Mısraya "ki kimdür [hem] esāfil hem eʿāli" şeklinde "hem" kelimesi ilave edildiğinde vezin düzelmektedir.

Ḥarāma rızḳ ıṭlāḳ[ı] ṣaḥīḥdür
Ḥelāl gibi ider redd anı ḳāli (MBT2)

MBT2 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümeden alınan yukarıdaki beytin ilk mısrasındaki hece eksikliği "ıṭlāḳ" kelimesine getirilen "-ı" hecesiyle giderilebilir.

2.1.1.2.2.Birden Fazla Hece Eksikliği

Aşağıdaki beyitlerde ise birden fazla hece eksikliğinden kaynaklanan aruz problemlerinin olduğu görülmektedir.

Daḫi cüzʾüň tecezzīsüz vücūdı
Muḥaḳḳaḳdur [bil] itme [sen] cidāli (Feyzî)

Feyzî tercümesinin yukarıdaki beytinin ikinci mısrasında aruz bakımından iki hece eksiktir. İkinci mısraya "muḥaḳḳaḳdur [bil] itme [sen] cidāli" şeklinde "bil" ve "sen" kelimeleri eklenerek aruz kusuru giderilebilir.

Ola kim faẓlı-y-ıla [afv-ı] Raḥmān
Ola ḫayr u saʿādetle meʾāli (Feyzî)

Yine Feyzî'ye ait yukarıdaki beytin ilk mısrasında da "faẓlı-y-ıla" kelimesinden sonra aruz bakımından sırasıyla bir kapalı bir açık hece eksiktir. Bahsedilen kısma "afv" kelimesi getirilerek "afv-ı Raḥmān" tamlamasıyla eksiklik giderilebilir.

Bu īmāndan ʿibāretdir derūndan iʿtiḳād itmek
Çü naẓm oldı işāretdir ki ḥıfẓ [anı] ola āsān
(Mustafa b. Muhammed)

Mustafa b. Muhammed tercümesinin yukarıdaki beytinin ikinci mısrasında da iki hece eksiktir. Mısra "Çü naẓm oldı işāretdir ki ḥıfẓ [anı] ola āsān" şeklinde "anı" kelimesinin eklenmesiyle düzeltilebilir. Aynı tercümeye ait aşağıdaki beyitte benzer durum söz konusudur.

Daḫi bir kimse ḳaṣd itse ki küfri itmege icrā
Hemān derḥāl olur pes andan [artık] selb olur īmān
(Mustafa b. Muhammed)

İkinci mısrada iki hece eksikliği görülmektedir. 4 (*mefâʿîlün*) ile oluşturulan veznin ilk iki tefilesi ve son tefilesi sorunsuzdur. Üçüncü tefile için "andan" kelimesinden sonra iki kapalı hece gelmelidir. Ancak ilk hece ünlü ile başlamalıdır ki "-dan" hecesi ile *vasl* yapılarak tefilenin ilk hecesi açık duruma gelebilsin. "Hemān derḥāl olur pes andan [artık] selb olur īmān" şeklinde "artık" kelimesi ya da şekil olarak benzeri bir kelime eklenerek problem düzeltilmiş olur. Aynı örneği aşağıda Feyzî tercümesine ait beyitte de görmekteyiz.

O kim ḳaṣd itdi lā-ḥaḳda irtidāde
Olur fī dīnden [artık] insilāli (Feyzî)

İkinci mısrada *mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün* veznine göre ilk tefile ve son tefile sorunsuzdur. İkinci tefile için "dînden" kelimesinden sonra iki kapalı hece gelmelidir. Ancak ilk hece ünlü ile başlamalıdır ki "-den" hecesi ile *vasl* yapılarak tefilenin ilk hecesi açık duruma gelebilsin. "Olur fî dînden [artık] insilāli" şeklinde "artık" kelimesi ya da şekil olarak benzeri bir kelime eklenerek problem düzeltilmiş olur.

2.1.2.İmâle ve Zihaf Yapmaktan Kaynaklanan Aruz Hataları

Tercümeler aruz bakımından incelenirken imâle ve zihaflara da rastlanmıştır. Tespit edilen zihafların tamamı belirtilmiştir. Türkçede uzun ünlü olmaması ve imâlelerin çoğunun da anlamla ilişkili olması sebebiyle tercümelerde karşılaşılan imâlelerin tamamı buraya alınmamıştır. Ayrıca "vü", "ü" gibi bağlaçlarda yapılan imaleler ile terkip "-i"sine yapılan imâleler burada belirtilmemiştir. Bunların dışında okumayı çok zorlamayan imâleler de belirtilmemiştir. Aşağıda bunların dışındaki imâle ve zihaf örneklerine yer verilmiştir.

2.1.2.1.Hem İmâle Hem Zihaf Kaynaklı Aruz Hataları

Aşağıdaki beyitte hem imâle hem de zihaf yapılarak aruz hatası meydana gelmiştir.

Bu Ḳur'ān kelām-ı maḥlūḳ degildür
Makāl cinsinden olmaz ḳadri ʿālī (MBT3)

Mütercimi bilinmeyen tercümelerden birine (MBT3) ait yukarıdaki beytin ilk mısrasında yer alan "kelām" kelimesinde kalıp gereği ilk hecenin kapalı ikinci hecenin açık olması gerekirken kelimede tam tersi bir durum vardır. Bu nedenle ilk hecede zorlama bir imâle ile ikinci hecede zihaf uygulanmıştır.

2.1.2.2.İmâle Kaynaklı Aruz Hataları

Eski Türk Edebiyatında imâle sıklıkla uygulanmaktadır ve büyük bir aruz kusuru olarak görülmemektedir. Fakat bazı hecelere uygulanan imâle okumayı zorlaştırmaktadır.

Muvaffıḳ olduġı ʿarş üzre hemān
Tevelli vü ʿuluvvi vaṣf ile dān
Temekkün vaṣfiyile gerçe nādān
İder isnād vaṣfa ittiṣāli (Şem'î)

Yukarıdaki Şem'î tercümesine ait dörtlüğün ilk mısrasında yer alan "hemān" kelimesinin ilk hecesi ile ikinci mısradaki "ile" kelimesinin ikinci hecesinde okumayı zorlaştıran imâle söz konusudur. Çünkü *fe'ûlün* tefilesi gereği son iki hece kapalı olmalıdır.

2.1.2.3.Zihaf Kaynaklı Aruz Hataları

Uzun bir heceyi kısa yapmaya denilen zihaf divan edebiyatında çok sık başvurulan bir uygulama olmadığı gibi önemli bir aruz kusuru olarak algılanmaktadır. Tercümelerde tespit edilen zihaf örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Ḳamuya farżdur kim her peyember
Īmānıyla biri ḳalmaya münker
Kirāmen kātibīn olan melekler
Hem inüp çıḳdıġına bi't-tevvāli (Şem'î)

Şem'î tercümesine ait yukarıdaki beytin ikinci mısrasında zihaf vardır. Aruz gereği açık hece ile başlaması gereken mısra "īmān" kelimesiyle başladığı için ilk hece kapalıdır. Uzun okunan "i" sesi kısaltılarak zihaf yapılmıştır.

Degil kāfir daḫi ḥāl-i sekirde
Kim itse elfāẓ-ı küfr fāş u iḫvā (Visalî)

Visâlî tercümesine ait yukarıdaki beytin ikinci mısrasında ikinci hecesi uzun olan "elfāẓ" kelimesinin mezkûr hecesi zihaf yapılarak kısa okunduğunda vezin düzelmektedir.

Görünmez maʿdūm olan hem digil şeyʾ
[Ki] vāżıḫdur hilāl oldı miṣāli (MBT3)

MBT3 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümeden alınan yukarıdaki beyitte ikinci tefilenin ilk hecesi tekabül eden "-dūm" hecesi açık hece olmalıdır. Kendisinden sonra gelen "olan" kelimesi ünlü ile başladığı için vasl yapılsa da hece uzun ünlü ile bitmektedir. Bu nedenle bahsi geçen hecede zihaf söz konusudur.

2.1.3.Kelime ya da Okuyuş Değişikliği Yapılarak Düzelebilen Aruz Hataları

Tercümelerin bazı beyitlerindeki aruz hatalarının kelime ya da okuyuş değişikliği ile giderilebildiği görülmektedir. Mütercimi bilinmeyen tercümelerden birine (MBT2) ait aşağıdaki beytin ikinci mısrasında aruz problemi bulunmaktadır. *mefâ'îlün-mefâ'îlün-fe'ûlün* kalıbıyla yazılan mısranın ikinci tefilesi açık hece ile başlamalıdır. Zihaf yapılarak geçiştirilebilecek bu aruz hatasına sebep olan "mesken" kelimesi benzer bir anlama sahip "mekân" kelimesi ile değiştirildiği takdirde de vezin düzelmektedir.

Ḫudā fevḳindedür ʿarşuň velākin
Yoḳ anda hīç mesken ü ittiṣāli(MBT2)

Feyzî tercümesine ait aşağıdaki beytin ikinci mısrasında hece fazlalığından kaynaklanan vezin kusuru bulunmaktadır. Altı hecesi olan "miṣālü'n-niṣāli" tamlaması, beş heceli "miṣlü'n-niṣāli" tamlamasına dönüştürülerek hem anlam bozulmamış olur hem de vezin kurtarılmış olur.

Muḳallid kimseniň īmān ṣaḥīḥdür
Delāil var buňa miṣālü'n-niṣāli (Feyzî)

Mustafa b. Muhammed tercümesine ait aşağıdaki beytin ikinci mısrasında ise "subḥāne'llezī" kelimesi "subūḥāne'llezī" şeklinde okunduğu takdirde hem hece sayısı bir tane artırılmış hem de ilk hece açık hale getirilmiş olmaktadır. Böylelikle vezin düzelmektedir. Divan şiirinde iktibas yapılan bazı ayet ve

hadislerde okuyuş değişikliği yapılarak kelime aruz veznine uygun hâle getirilebilmektedir. [287]

Daḫi miʿrācı da ḥaḳdur bilā-şek iderüz taṣdīḳ
Subḥāne'llezī esrā gelübdür şānına fermān
(Mustafa b. Muhammed)

Kaside-i Emâlî'nin aruz vezni ile yazılan dokuz tercümesinde tespit ettiğimiz aruz kusurları üç ana başlık altında yukarıda sıralanmış, yapılabilecek düzeltmeler belirtilmiştir. Konuya daha hâkim olabilme ve tercümeler arasında kıyaslama yapabilme adına konu ile ilgili aşağıda bir tablo oluşturulmuştur.

Diler ḫayrı vü şerri lākin yoḳdur
Rıżāsı küfr-i ẕenbe bil muḥāli (Feyzî)

Feyzî tercümesine ait yukarıdaki beytin ilk mısrası vezin gereği (. + +) şeklinde bitmelidir. "lākin" kelimesi aynı anlamdaki "līk" kelimesi ile değiştirildiğinde ve bu heceye med yapıldığında aruz kusuru giderilebilir.

2.1.4.Kelimelerin Yerleri Değiştirilerek Düzeltilebilen Aruz Problemleri

Tercümelerde yer alan aruz kusurları farklı şekillerde giderilmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki örneklerde kelimelerin yerleri değiştirilerek mütercim tarafından kullanılan kelimelere müdahale etmeden aruz kusuru giderilebilmektedir.

Ḳalan aġyār üzere eger rüchān
Bu sözi söylerim ben lāübāli (İbn-i Bâlî)

Yukarıdaki İbn-i Bâlî tercümesine ait beytin ilk mısrasında aruz problemleri görülmektedir. "üzere" ve "eger" kelimelerinin yerleri değiştirildiğinde aruz büyük ölçüde düzelmektedir. Bu işlemden sonra "üzere"

[287] İsmail Hakkı Aksoyak konuyla ilgili bir makalesinde bu tür uygulamalara Divan şairleri tarafından başvurulduğunu ifade ederek şu örneği verir : Niyazî'ye ait "*Rabbi ernî* ol zebân-ı aşk idi/Lî-ma'allâh ol zebân-ı aşk idi" şeklindeki beyitte Bakara Suresi 260. ayette geçen "Rabbi erinî" ifadesi heceye uygun hale getirilmek için "ernî" şeklinde telaffuz edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. İ. Hakkı Aksoyak, "Osmanlı Şairlerinin "Aruz Tasarrufları" ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri", *Turkish Studies,* S 3/6, (Güz 2008) ss. 387-403.

kelimesindeki ilk iki hece kapalı yapılarak imale uygulaması ile aruz problemi tamamen giderilmiş olur.

Ḥayātı kendüden ẕātiyle ḳāʾim
Müdebbirdür ömüri ḫalḳa dāʾim
Ḳadri anuň ḳamu aḥvāle ʿālim
Cihāna ṭoludur ḳahr u celāli (Şem'î)

Yukarıdaki dörtlüğün üçüncü beytinde "kadri" kelimesinden dolayı ilk hece kapalıdır. Fakat vezin gereği mısra açık hece ile başlamalıdır. Mısrada "ḳadri" kelimesi ile "anuň" kelimesini yerleri değiştirilerek aruz problemi giderilebilir. Böylelikle mısra "anuň ḳadri ḳamu aḥvāle ʿālim" şeklini almaktadır.

Tablo-1: Tercümelerde Aruz ile İlgili Problemler

Tercüme	Hece Eksikliği/Fazlalığı	İmâle/ Zihaf	Kelime/ Okuyuş Değişikliği	Kelimelerin Yerlerinin Değiştirilmesi	Toplam
Hoca Sadeddin	-	-	-	-	**-**
Şem'î	4	2	-	1	**7**
Sinan İzzî	-	-	-	-	**-**
Feyzî	10	-	2	-	**12**
Visâlî	1	1	-	-	**2**
Mustafa b. Muhammed	3	-	1	-	**4**
İbn-i Bâlî	2	-	-	1	**3**
MBT2	3	1	1	-	**5**
MBT3	3	1	-	-	**4**
Toplam	**26**	**5**	**4**	**2**	**37**

Tablo incelendiğinde Sinan İzzî ile Hoca Sadeddin tercümelerinin aruz yönünden dikkat çekici kusurları olmadığı görülmektedir. Mezkûr tercümelerde imâle örneklerine rastlansa da, bunların okuyuşu zora sokmayan makul imâleler olduğu görülmektedir. Bu nedenle bahsedilen iki tercüme aruz yönünden gayet başarılıdır denilebilir.

En fazla aruz probleminin görüldüğü tercüme Feyzî'ye ait olan tercümedir. Beşi hece fazlalığı, beşi ise hece eksikliği olmak üzere hece sayısı ile ilgili 10 problem bulunmaktadır. Hece fazlalığıyla ilgili problemlerin tamamı tek hece fazlalığından kaynaklanmaktadır. Hece eksikliğinden kaynaklanan problemlerin ikisi tek, üçü ise birden fazla hece eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Tercümede bir zihaf uygulamasına rastlanmıştır. Bir kelime ise aynı kök ve anlamda başka bir kelime ile değiştirildiğinde veznin düzeldiği görülmektedir.

Aruz problemlerinin fazla görüldüğü bir diğer tercüme Şem'î tercümesidir. Toplam 7 aruz probleminin tespit edildiği tercümede, problemlerinin üçü tek hece fazlalığından kaynaklanmaktadır. Bunların dışında okuyuşu zorlaştıran bir imâle ve iki zihaf uygulamasının görüldüğü tercümede bir yerde de med yapılan hecede oluşan kısa hecede imâle yapılmıştır.

Aruz kusurunun fazla görüldüğü bir diğer tercüme MBT2 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümedir. Toplam 6 kusurun tespit edildiği tercümede hece fazlalığından kaynaklanan 3 kusur bulunmaktadır. Ayrıca iki beyitte med yapılan hecede oluşan kısa hecede imâle yapılmıştır. Bir beyitte ise vezni bozan kelime benzer bir kelime ile değiştirildiği takdirde aruz düzelmektedir.

Tüm tercümelerde dikkat çekici toplam 38 aruz problemi tespit edilmiştir. Tercümelerde ağırlıklı olarak yapılan aruz kusurları hece eksikliği ya da fazlalığından kaynaklanmaktadır. Bu türde 25 kusurun tespit edildiği tercümelerde 10 yerde de imâle veya zihaf uygulaması bulunmaktadır. 2 yerde kelime, 1 yerde de kelimenin okunuşu değiştirildiğinde aruz probleminin giderildiği görülmektedir.

2.2.Kaside-i Emâlî Tercümelerinin Çeviri Açısından Değerlendirilmesi

Kaside-i Emâlî tercümelerinde genel olarak kaynak metne sadık kalınmaya çalışılmıştır. Fakat bazı kelime ve ifadeler, Türkçede kullanılmamasına rağmen, gerek kafiyeyi gerekse vezni korumak adına aynen kullanılmıştır. Bazı beyitlerde ise kaynak metindeki anlamın dışına çıkıldığı görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı tercümelerde tespit edilen çeviri hususlar

- *Bir veya daha fazla kelimenin aynen alınması,*
- *Çeviri yanlışlığı,*
- *Bir veya daha fazla kelimenin tercüme edilmemesi,* olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

2.2.1.Bir veya Daha Fazla Kelimenin Aynen Alınması ile İlgili Kusurlar

Kaside-i Emâlî tercümelerinde ağırlıklı olarak karşılaşılan çeviri kusuru, bazı Arapça ifadelerin tercümelerde de aynen kullanılmasıdır. Türklerin İslamiyet'i benimsemesinin ardından Türkçeye Arapça ve Farsçadan birçok kelimenin girdiği bilinmektedir. Bu başlık altında tercüme kusuru olarak alınan kelime ya da kelime grupları Türkçeye yerleşmiş olan Arapça kelime veya kelime grupları değildir. Burada kusur olarak alınanlar fesahatle ilgili metinlerde *garabet* diye tabir edilen, sık kullanılmadığı için alışılmamış veya manası herkes tarafından bilinmeyen kelime ve tabirlerin bir ibarede kullanıldığı ifadelerdir.[288] Konunun daha iyi anlaşılması için Mücahit Kaçar tarafından hazırlanan doktora tezinde yer alan iki beyit örneği aşağıda sunulmuştur.[289]

> Nefsi ger tıfl gibi ihmâl ider iseñ ol büyür
> Şîr sevdâsında men' eylerseñ olur **münfatım**
>
> "Nefsini çocuk gibi ihmal edersen yine süt sevdasında büyür. Ama zamanında sütten kesersen o da kesilir". Beyitteki munfatım kelimesi Bürde kasidesinde geçmektedir ve Kemal Paşazâde de "sütten kesilmiş anlamında" kullanılan bu kelimeyi beyitte aynen korumuştur. Fakat Türkçeye yerleşmediği için pek

[288] M. Ali Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat*, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2011, s. 40.
[289] Mücahit Kaçar, İbn-i Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi-Belâgat-Üslûp ve Dil Özellikleri-Muhtevâ), (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 218.

bilinmeyen bu kelimenin kullanılması beyitte garabete sebep olmaktadır.

Baş egmez oldı bize ol turre-i **müca‘ad**
İklîm-i hüsn içinde olalı şâh-ı sermed

“Sevgili güzellik ülkesinin sultanı olduğundan beri, o kıvrım kıvrım olan saçının perçemi bize baş eğmez” Arapçadaki ca‘d kelimesinden türetilen ve “kıvırcık, kıvrılmış, lülelenmiş” anlamlarına gelen müca‘ad kelimesi edebiyatımızda sıkça kullanılan ve bilinen bir kelime değildir.

Bu iki örneğe uygun olarak tespit edilen tercüme kusurları aşağıda sıralanmıştır. İncelenen eserler tercüme oldukları için burada kusur olarak adlandırdığımız ifadelerin *alıntı* olarak adlandırılması kanaatimizce doğru olmayacaktır.

يقول العبد في بدۀ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Bu ḳul tevḥīd içün oldu ẕāt-ı pāk
Direm bir naẓma-ilen kim ke’l-leālī (Feyzî)

Feyzî Tercümesine ait yukarıdaki beyitte “ke’l-leālī” ifadesi Arapça metinden olduğu gibi alınmıştır. “İnci gibi, inciye benzer” anlamlarına gelen ifadede geçen “leâl/inci” kelimesi her ne kadar Türkçe şiirlerde kullanılıyorsa da bu kelimenin Türkçede kullanılmayan “ke/gibi” edatıyla birlikte aynen alınması anlamayı zorlaştırmıştır. Aşağıdaki beytin tercümelerinde de aynı durum söz konusudur. Türkçede sık kullanılan “eşyâ” kelimesi, “lâ/değil” ve “ke/gibi” kelimeleriyle birlikte Arapçada yeni bir ifade oluşturmuştur. Bu yeni ifadenin aynen alınması anlamayı zorlaştırmıştır. Aşağıdaki üç ayrı tercümeye ait üç beyitte “Allah eşya gibi değildir” anlamındaki ifâde Arapça şekliyle (lā-ke’l-eşyā) aynen alınmıştır. Bu ifadenin Türkçede kullanımı bulunmamaktadır.

نسمى الله شيئا لا كالأشيا
وذاتا عن جهات الست خالى

Diriz şeyʾ Ḥaḳḳa lākin lā-kel-eşyā
Hem oldı şeş cihetden oldı ḫālī (Feyzî)

Dirüz biz anı şeydür lā-ke eşyā

Cihāt-ı sitteden Allāh ḫālī (İbn-i Bâlî)

Diriz Allāha şeyʾ ẕāt lā-ke'l-eşyā
Ve ol cihāt sitteden oldı ḫālī (MBT3)

Aşağıdaki beyitte yer alan "ẕü'ştimāl" ifadesi Türkçede kullanılmamaktadır. "Zü'l-celâl, zî-hayat" gibi kullanımlar olsa da "içine almak, kapsamak" anlamındaki "iştimâl" kelimesi ile sahiplik bildiren "zâ/zû/zî" ön ekinin birlikte kullanıldığı "ẕü'ştimāl/ ẕü'l-iştimāl" gibi ifadeler Türkçede yer almamaktadır.

وما إن جوهر ربى وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

Benim Rabbim cism-i cevher degildür
Ne küll olur ve ne baʿż ẕü'ştimāli (MBT3)

وفى الأذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا ابن خالى

Tecezzîsiz revādur kim ola cüz
Münādī idesin kim ibn-i ḫālī (İbn-i Bâlî)

O cüzʾ-i lā-yetecezzī olan cüz
ʿAkılda ṣābit oldı ya'bni ḫālī (MBT3)

Yukarıdaki mütercimi bilinmeyen iki tercümeye ait iki ayrı beyitte "ibn-i ḫālī" ifadesi aynen kullanılmıştır. Türkçede bu haliyle kullanımı olmayan ifade diğer tercümelerde ya hiç çevrilmemiş ya da "dayım oğlu" şeklinde tercüme edilmiştir.

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

Ve Rabbü'l-ʿarş fevḳa'l-ʿarş diriz
Velākin yoḳ mekāna ittiṣāli (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesine ait yukarıdaki beyitte "ve Rabbü'l-ʿarş fevḳa'l-ʿarş" ifadesi Arapça metinde olduğu şekliyle aynen alınmıştır. "Arşın sahibi olan Allah arşın üzerindedir" anlamındaki bu ifade beyitte tercüme edilmemiştir.

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالي

Bize farż enbiyā vü Rusli taṣdīḳ
Melekler hem mükerrem bi'n-nevāli (MBT3)

MBT3 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümeye ait yukarıdaki beyitte yer alan "bi'n-nevāli" ifadesi Türkçede kullanılmamasına rağmen Arapça beyitte yer aldığı şekliyle aynen alınmıştır. Mütercim kafiyeyi uydurmak adına kolaylığa gitmiş olabilir.

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبى هاشمى ذو جمال

Resūller ḫātemi ṣadr-ı muʿallā
Nebiyyī hāşimīdür ol cemāli (MBT2)

Nebīmiz Hāşimiyyi ẕī-cemālin
Resūller ḫātimi ṣadrü'l-muʿallā (MBT3)

Yukarıdaki iki beyitte de kaynak metinde geçen kelimeler dışında kelime kullanılmamıştır. Bu kelimelerin bazıları Türkçede kullanılmaktadır fakat metne topluca bakıldığında anlamın çok net olmadığı, Arapça beyit ile Türkçe tercümesinin çok da farklı olmadığı görülür.

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Şu men kim ide niyet irtidāda
Hemān dem çıkdı dinden oldu tersā (Visalî)

Visalî tercümesine ait yukarıdaki beyitte yer alan Arapça "men" ifadesi "kişi, kimse" manasındadır. Türkçede kullanımayan bu kelime kaynak metindeki şekliyle alınmıştır.

وباق شرعه فی کل وقت
إلی یوم القیامة وارتحال

İlā-yevmi'l-ḳıyāme şerʿi bāḳī
Anıň dīninden olmaz dehr ḫālī (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesinden alınan yukarıdaki beyitte yer alan "İlā-yevmi'l-ḳıyāme" ifadesi Arapça beyitteki şekliyle aynen alınmıştır. "Kıyâmet gününe dek" şeklinde Türkçeye aktarabileceğimiz ifadede yer alan "yevm/gün" ve "kıyame/kıyâmet" kelimeleri Türkçede kullanılmaktadır. Fakat *harf-i cer* olan "dek, değin, kadar" gibi anlamlara gelen "ilâ" ifadesi Türkçede kullanılmamaktadır.

وذو النورین حقا کان خیرا
من الکرار فی صف القتال

Bu Ẕi'n-nūreyn ḥaḳḳan kāne ḫayran
ʿAli üzre ki Kerrārü'l-ḳıtāli (MBT3)

MBT3'te yer alan yukarıdaki beyitte Arapça "Ẕi'n-nūreyn ḥaḳḳan kāne ḫayran" ifadesi hiç çevrilmeden tercümede aynen yer almaktadır.

ولم یلعن یزیدا بعد موت
سوی المکثار فی الإغراء غال

Yezīde baʿde mevtin laʿnet etmez
Meger ol kim ola igrāda ġāli (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesine ait yukarıdaki beyitte "öldükten sonra" anlamındaki "baʿde mevtin" ifadesi Türkçede kullanılmamasına rağmen tercümede Arapçadaki şekliyle aynen kullanılmıştır. Ayrıca "igra" ve "gali" ifadeleri de Türkçede kullanılmamasına rağmen çevirisi yapılmadan tercümede aynen yer almıştır. Aynı beytin aşağıdaki tercümelerinde de benzer durum söz konusudur.

Ölmeden ṣoň Yezīde laʿnet itmez
Meger ol kim ola mikṣār ü ġāli (İbn-i Bâlî)

Yezīde itmedi laʿnet meger kim
Olan aġrāsına mikṣār-ı ġali (MBT2)

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḥisābu'n-nās baʿde'l-baʿs ḥaḳdır
Ṣaḳın kesb etme esbāb-ı vebāli (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesinin yukarıdaki beytinin ilk mısrası Arapça beytin ilk mısrasıyla neredeyse tamamen aynıdır. "İnsanların öldükten sonra tekrar dirildiklerinde yaptıklarından hesaba çekilmeleri gerçektir" şeklinde Türkçeye aktarabileceğimiz ifade tercüme edilmeden aynen alınmıştır.

Aynı beyte ait aşağıdaki iki ayrı tercümede de tercüme kusuru bulunmaktadır. Şem'î tercümesine ait aşağıdaki dörtlükte "eşi, benzeri olmayan bir şekilde" anlamındaki "bedīʾü'ş-şekl" ifadesi ile "sihir gibi/sihire benzer" anlamındaki "ke's-siḥr" ifadesi Türkçede kullanılmamaktadır. Arapça beyitte yer alan halleriyle aynen kullanılmıştır. Aynı beytin MBT2'de yer alan tercümesinde de "Bedīʿü'ş-şekl" ve "siḥr-i ḥalāl" ifadeleri Arapçada kullanıldıkları şekliyle kullanılmıştır.

لقد ألبست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

Sirācü'd-dīn buyurdı raḥmetu'llāh
Ki tevḥīde geyürdim naẓm-ı dil-hāh
Bedīʿü'ş-şeklidir ke's-siḥr ki efvah
Bulur ityān-ı miṣle iġtifāli (Şem'î)

Bu naẓmı eyledüm tevḥīde ilbās
Bedīʿü'ş-şekldür siḥr-i ḥalāli (MBT2)

2.2.2.Çeviri Yanlışlığı ile İlgili Kusurlar

Kaside-i Emâlî tercümelerinde zaman zaman yanlış çeviriler yapıldığı da tarafımızca tespit edilmiştir. Bu yanlışlıkların tespiti için o beyte yapılan her bir tercüme diğerleri için referans alınarak doğrulama yoluna gidilmiştir. Belirlediğimiz tercüme kusurları aşağıda sebepleriyle birlikte izah edilmiştir.

يقول العبد في بدئ الأمالى
لتوحيد بنظم كاللالى

Didi tevḥīd içün o abd-i mevlā
Emālī naẓmını incüden āʿlā (Visalî)

Kaynak metne ait yukarıdaki beyitte "inci gibi/inciye benzer" anlamındaki "كاللالى", Visalî tercümesinde "incüden āʿlā" şeklinde tercüme edilmiştir. Kaynak metinde Emâlî nazmı inciye benzetilirken, tercümede inciden daha iyi, daha güzel diye tarif edilmiştir.

وليس الاسم غيرا للمسمى
لدى أهل البصيرة خير آل

Daḫi ʿayne'l-müsemmā oldı ismi
Olanlar ehl-i sünnet dir bu ḳāli (Feyzî)

Kaynak metinden alınan yukarıdaki beyitte yer alan "kalp gözü açık olanlar" manasındaki "أهل البصيرة" ifadesi, tercümede "ehl-i sünnet" şeklinde çevrilmiştir.

ولا يفنى الجحيم ولا الجنان
وما أهلوهما أهل انتقال

Daḫi cennet cehennem fānī olmaz
Bularıň ehli de ey merd-i dānā (Visalî)

Kaynak metne ait yukarıdaki beyitte cennet ve cehennemin fani olmadığı ve bunların ehli olan kimselerin de yer değiştirmeyeceğinden bahsedilmektedir. Fakat Visalî tercümesine ait aşağıdaki beyitte çeviri yanlışlığı bulunmaktadır. Tercümedeki "Daḫi cennet cehennem fānī olmaz" mısrası anlam bakımından kaynak metindeki ilk mısraya karşılık gelmektedir. Fakat "Bularıň ehli de ey

merd-i dānā” mısrasından cennet ve cehennemin fena bulmayacağı gibi onların ehli olan kimselerin de fena bulmayacağı anlamı çıkmaktadır. Ancak kaynak metinde ifade edilen, cennet ve cehennem ehli olan kimselerin yer değiştirmeyeceğidir.

وفرض لازم تصديق رسل
وأملاك كرام بالنوالى

Daḫi lāzım inanmaḳ enbiyāya
Ve emlāke kim eyler fiʿl-i imlā (Visalî)

Ḳamuya farżdur kim her peyember
İmānıyla biri ḳalmaya münker
Kirāmen kātibīn olan melekler
Hem inüp çıḳdığına bi’t-tevvāli (Şem’î)

Resūlleriň ḥaḳ resūl idügine īmān getürmek, inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur. Ve daḫi ḥafaẓa meleklerine inanmaḳ belki cemīʿ meleklere inanmaḳ yaʿnī Rabb teʿālānuň nūrdan ḫalḳ itdügi melek ḳullar vardur diyü inanmaḳ herkese farż-ı ʿayndur. (MBT4)

Aynı beyte ait yukarıdaki üç ayrı tercümede tercüme ile ilgili problem bulunmaktadır. Beyitte genel olarak peygamberlere ve meleklere inanmanın dinin gereği olduğu belirtilmektedir. Hangi melekler olduğuna dair bilgi yoktur. Fakat beyitte yer alan كرام ifadesinden dolayı olsa gerek, Visâlî tercümesinde “Ve emlāke kim eyler fiʿl-i imlā” mısrası *Kirâmen Kâtibîn* diye adlandırılan yazıcı meklere işaret etmektedir. Şem’î tercümesinde ise “Kirāmen Kātibīn” ifadesi aynen geçmektedir. Fakat kaynak metinde böyle bir ifade yoktur. Ayrıca MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen mensur tercümede “ḥafaẓa meleklerine inanmaḳ” ifadesi yer almaktadır. Yine bu ifade de kaynak metinde yer almamakta, tüm meleklere inanmanın farz olduğu belirtilmektedir.

إمام الأنبياء بلا اختلاف
وتاج الأصفياء بلا اختلال

İmām-ı enbiyā ser-tāc-ı ʿālem

Cihānda ol giderdi iḫtilāli (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesine ait yukarıdaki beyitte çeviri yanlışlığı bulunmaktadır. "Asfiyânın başının tacı" anlamındaki ifade tercümede "ser-tāc-ı ʿālem" şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca ilk mısrada mealen "Hz. Peygamber tüm peygamberlerin imamıdır. Buna ihtilaf (şüphe/görüş ayrılığı) yoktur" ifadesi yer almakdır. Fakat bu ifade tercümede, Hz. Peygamber'in dünyadaki ihtilali (karışıklığı, düzensizliği) giderdiği şeklinde çevrilmiştir.

وحق أمر معراج وصدق

ففيه نص أخبار عوال

Ḥużur-ı ḥażrete miʿrāc ḥaḳdur

Nüṣūṣ-ı ʿāliye anuň zevāli (MBT3)

Kaside-i Emâlî'nin asıl metnine ait yukarıdaki beyitte "mirac hadisesinin hak ve gerçek olduğu, bu konuda doğru haberlerin olduğu" belirtilir. Fakat tercüme beyitteki "Nüṣūṣ-ı ʿāliye anuň zevāli" ifadesinin kaynak metinde yeri olmadığı gibi bu cümlede ne anlaşılması gerektiği de muğlaktır.

وذوالقرنين لم يعرف نبيا

كذا لقمان فاحذر عن جدال

Ẕülḳarneyn ki İskender-i Rūmī'dür ve daḫi Loḳmān ḥażretleri nebī olduḳları maʿlūm olmamışdur. Pes imdi sen daḫi bunlar nebīlerdür diyü daʿvā ve cidāl itmekden ḥaẕer ḳıl. (MBT4)

Mütercimi bilinmeyen mensur tercümeden alınan yukarıdaki bölümde tercüme ile ilgili problem bulunmaktadır. Kaynak metinde ifade edildiği üzere "Hz. Zülkarneyn ile Hz. Lokman'ın peygamber olup olmadıkları bilinmemektedir. Bu konu hakkında münakaşa etmekten uzak durulması gerekmektedir." Fakat tercümede "bu isimler peygamberdir diye tartışmaktan uzak dur" denilmektedir. Kaynak metinde geçen ifadeden Hz. Zülkarneyn ile Hz. Lokman'ın peygamber olup olmadıkları hakkında yönlendirici bir ifade olmamasına rağmen, tercümede peygamber olmadıkları yönünde anlam çıkmaktadır.

كرامات الولى بدار دنيا

لها كون فهم أهل النوال

كرامات الولى ʿulemā-i ʿāmilīnden ḫāriḳ-i āde şey ṣādır olmaḳ cāʾizdür

بدار دنيا ol kimseniň ḥayātında dünyāda iken

لها anlar içün

كون kerāmet ṣādır olmaḳ vardır

فهم anlar

أهل النوال niʿmet ṣāḥibleridür. (Darîr)

Yukarıda tercümesi yapılan beyitte geçen "ولى /evliya" ifadesi Abdurraham Darîr'e ait tercümede "ʿulemā-i ʿāmilīn" şeklinde çevrilmiştir. Fakat "ilmiyle amel eden kimseler" manasına gelen "ʿulemā-i ʿāmilīn" tamlaması ile "ولى /evliya" ifadesi birbirinden farklı anlamlar içermektedir.

ولم يفضل ولى قط دهرا

نبيا أو رسولا فى انتحال

Kaside-i Emâlî'nin orijinal metnine ait yukarıdaki beytine ve bu beytin diğer tercümelerine baktığımızda genel olarak "Hiçbir evliyanın bir peygambere karşı şerefte üstünlüğü yoktur" anlamı çıkmaktadır. Fakat Abdurrahman Darîr tarafından yazılan aşağıdaki tercümede farklılık tespit edilmiştir.

ولم يفضل efḍāl olmadı

ولى hiçbir kerāmāt ṣāḥibi olan kimse

قط aṣlā

دهرا cemīʿ ʿömrinde

نبيا bir peyġamber üzerine

أو رسولا yāḫud mürsel olan ẕāt-ı şerīfler üzerine

فى انتحال ʿömrinün nihāyetinde. (Darîr)

Kelime kelime yapılan bu tercümede فى انتحال ifadesi "ʿömrinün nihāyetinde" anlamında kullanılmıştır. Diğer tercümelerin hiç birinde "ömrün nihayeti/ölüm anı" ile ilgili bir ifade olmadığı gibi çoğu tercümede "şeref/fazilet"

ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Fakat Darîr tercümesinde "şeref/fazilet" konusu yoktur.

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار فى الإغراء غال

Pes-i merg eyleme laʿnet Yezīde
Rücūʿ itmiş ola andan mebādā (Visalî)

Kaynak metne ait yukarıdaki beyit "Yezid'e ölümünden sonra çok söyleyicilerden başkası lanet etmedi" anlamındadır. Beyitte çok söyleyicilerden kastın, çok konuşarak insanları şerre yönelten kimseler olduğu diğer tercümelerden anlaşılmaktadır. Visâli tercümesine ait yukarıdaki beytin ilk mısrası kaynak metinle alakalıdır fakat ikinci mısra ilgisizdir. Tercümenin ilk mısrasında ölümünden sonra Yezide lanet edilmemesinden bahsedildiğine göre ikinci mısrada "çok söyleyicilerden başka" anlamını karşıyan bir ifade yer almalıydı. Fakat ikinci mısradaki "Rücūʿ itmiş ola andan mebādā" ifadesi eksik kalan kısmın çevirisi olmadığı gibi başka bir konudan bahsetmektedir.

وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء فى بعض الخلال

Tereccüḥünde Ṣıddīḳa vü Zührā
Tevaḳḳuf eslem oldu kes maḳāli (MBT3)

Yukarıdaki beyitte de tercüme kusuru bulunmaktadır. "Bazı durumlarda Hz. Âişe'nin Hz. Fatıma üzerine üstünlüğü vardır" şeklinde ifade edebileceğimiz Arapça beyit MBT3'te farklı şekilde tercüme edilmiştir. Tercümeye göre Hz. Âişe ile Hz. Fatıma'nın birbiri üzerine üstünlüğü konusunda konuşulmaması gerekmektedir.

ومن ينو ارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال

Şu men kim ide niyet irtidāda
Hemān dem çıkdı dinden oldu tersā (Visalî)

Yukarıdaki Arapça beyte göre “bir kimse dinden çıkmaya niyet ettiği an dinden çıkmış olur.” Fakat Visâlî tercümesinde “çıkdı dinden oldu tersā” diyerek dinden çıkmaya niyet eden birinin “Tersa/Hristiyan” olacağı belirtilmektedir. Bu nedenle tercümede kusur vardır denilebilir.

وإيمان المقلد ذو اعتبار
بأنواع الدلائل كالنصال

Muḳallīdiň imānı muʿteberdir
Delāʾil çoḳ-durur çün seng-i ḫāra (Visalî)

Visalî tercümesine ait yukarıdaki beyitte “mukallidin imanının sahih olduğu, bunun ispatı olarak sert kaya gibi sağlam deliller olduğu” belirtilir. Fakat kaynak metinde kendisine benzetilen “nisâl/keskin kılıç”, “seng-i hâra/sert, sağlam kaya” şeklinde tercüme edilmiştir.

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Ne ʿaḳlı olana ʿöẕr ola cehli
Ki kimdür [hem] esāfil hem eʿāli (İbn-i Bâlî)

Yukarıdaki beyitte “esâfil ve eâli” Allah’ın “sefil veya yüce” yarattığı şeyler anlamında kullanılmaktadır ve “her şeyi yaratan Allah” maksadıyla dile getirilmiştir. Fakat İbn-i Bâlî tercümesinden alınan yukarıdaki beytin ilk mısrasında “Akıl sahibi kimselerin cahilliği o kişilerin özrü olamaz” dedikten sonra ikinci mısrada “akıl sahibi kimselerin” sıfatı olarak “Ki kimdür esāfil hem eʿāli” ifadesi kullanılmıştır. Beyit yanlış tercüme edilmiştir.

ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن واتصال

ʿAle’l-ʿarşi’stevā Rabb ʿarşa
Temekkünsiz daḫi bī-ittişāli (Feyzî)

Feyzî tercümesine ait yukarıdaki beytin ilk mısrasında tercüme yapılmamış, yerine Kur’ân’da birkaç kez geçen bir ifadeden[290] *iktibas* yapılmıştır.

[290] “Rahman arşa kurulmuştur.” A’râf 7/54., Hadid 57/4., Ra’d 13/2., Secde 32/4., Tâhâ 20/5.

Fakat kaynak metindeki “arşın sahibi olan Allah arşın üstündedir” manasındaki ifadenin karşılığı, “Allah arşın üzerine kurulmuştur/Allah arşı kuşatmıştır” mealindeki ayet olarak anlaşılmıştır.

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Kişi ḥāl-i ye’isde itse īmān
Ḳabūl olmaz o terk it imtiṣāli (MBT3)

Kaynak metnin yukarıdaki beyti “ümitsizlik(ölüm zamanı gelince) halinde imana gelen kişinin imanı, imanı uygulayacak vakti kalmadığı için kabul olmaz” manasına gelmektedir. Fakat MBT3’te, bahsi geçen kişilerin imanının niçin kabul olmayacağı söylenmemekte, kişilerin yeis halinde imana gelmemeleri ifadesi anlaşılmaktadır.

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

Yukarıdaki beyitte mealen “dağlar gibi büyük günahları olanlar için ehl-i hayrın şefaat etmesi umulur” denilmektedir. Fakat aşağıdaki iki tercümede farklı şekilde ifade edilmiştir.

Şefāʿatle bi-iẕni’llāh olur maḥv
Kebāir ḳılsa pür deşt ü cibāli (Hoca Sadeddin)

Hoca Sadeddin tercümesine ait yukarıdaki beyitte “şefaat sayesinde Allah’ın izniyle dağlar ve çöller dolusu günahlar mahvolur” denilmektedir. Kaynak metindeki anlamı karşılamamaktadır

Şefāʿat umaruz ehl-i ḫayırdan
Kesīre ṣāḥibine itme cidāli (MBT3)

Yukarıdaki beyitte ise uğraşmak, tartışmak anlamındaki “cidāl” kelimesi yer almaktadır. Fakat kaynak metinde buna karşılık bir ifade yoktur. Günahların büyüklüğünü belirtmek adına “cibāl/dağ” benzetmesi yapılmıştır. Yani tercümede “büyük günah sahibi kimselerle tartışma” ifadesi kaynak metnin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmış olabilir.

و للجنات والنيران انكون

عليها مراخوال خوال

Bu anda cennet ü nīrān vardur

Gir anlara aḥvāl-i ḫavālī (MBT2)

Kaynak metinden alınan yukarıdaki beyitte "cennet ve cehennemin önceden beri var olduğu şimdi de varlığının devam ettiği" belirtilmektedir. Fakat tercümede cennet ve cehennemin var olduğu söylendikten sonra "gir anlara aḥvāl-i ḫavālī" denilerek cennet ve cehennem girileceği söylenmektedir. Kanaatimizce beyit yanlış tercüme edilmiştir.

2.2.3.Bir Veya Daha Fazla Kelimenin Tercüme Edilmemesi İle İlgili Kusurlar

Kaside-i Emâlî tercümelerinin bazılarında, kaynak metinde yer alan kelime veya kelime gruplarından bazıalrının tercüme edilmediği görülmektedir. Böyle durumlarda beytin genel anlamının verilip verilmediği tarafımızca kontrol edildiğinde, aşağıda incelenen beyitlerde tercüme edilmeyen kelimelerden dolayı beytin anlamında bir eksiklik olduğu görülmüştür. Aşağıda bu beyitler tek tek ele alınarak incelenmiştir.

يقول العبد في بدۀ الأمالى

لتوحيد بنظم كاللالى

Kaynak metnin ilk beyti olan yukarıdaki beyit "Bu kul tevhid konusunda inci gibi dizdiği Bedü'l-Emâlî adlı manzumunda der ki:" anlamına gelmektedir. Şair bu beyitte eserin ismini vermektedir. Fakat aşağıdaki Sinan İzzî tercümesine ait beyitler ile MBT1'ten alınan dörtlükte eserin isminden bahseden herhangi bir ifade yoktur.

Ḳul eydur mebde-i imlālarında

Cevāhir naẓm idüp inşālarında

Dirüb tevḥīd çün bir nice gevher

Getürdi naẓma çün dürr-i münevver (Sinan İzzî)

Bu żaʿīf ḳul uṣūl aydur umīẕ başlar

Ḥaḳ ehlinden bidʿat ehlin seçer ṭaşlar
Uşbu işi ululara sorup işler
Tevḥīd naẓmını incü gibi düzer imdi (MBT1)

نسمی الله شیئا لا کالأشیا
وذاتا عن جهات الست خالی

Yukarıdaki beyitte mealen "Allah'ı şey olarak adlandırırız, fakat Allah bildiğimiz diğer eşyalar gibi değildir. Aynı zamanda Allah'ı zat olarak da adlandırırız fakat altı yönden beridir." Denilmektedir. Fakat aşağıdaki Visalî tercümesinde "altı yön" ifadesi yer almamaktadır. Çeviri yönünden eksiklik vardır.

Ḫudā şeydür degil mānden-i eşyā
Daḫi ẕātı cihetdendür müberrā (Visalî)

وفی الأذهان حق کون جزء
بلا وصف التجزي یا ابن خالی

Yukarıdaki beyitte "dayı oğlu/dayımın oğlu" anlamında "ابن خال" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadenin olup olmaması anlamı değiştirmemekle birlikte ifade aşağıdaki 7 tercümede hiç yer almamıştır.

Vücūdı bī-tecezzī cüzʾüň el-ḥaḳ
Ḳamu eẕhānda s̱ābitdür muḥaḳḳaḳ
Ki faż̧l ehli anı fehm itmege ḥaḳ
Ḳılur noḳtayla taʿbīr ü miṣ̱āli (Şem'î)

Şu cüzʾi kim tecezzīden ıraḳdur
Taṣavvur eylemek zihn içre ḥaḳdur

O cüz kim cevher-i ferd oldı ismi
Anuň mümkün-durur ʿaḳl içre ḳısmı (Sinan İzzî)

Tecezzīsiz bulınur cevher-i ferd
Budur ḥaḳ, lāgvdür ḫāṣmin cidāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi cüzʾüň tecezzīsüz vücūdı
Muḥaḳḳaḳdur [bil] itme [sen] cidāli (Feyzî)

Zihinde ḥaḳ-durur cüzüň vücūdu
Velī vaṣf-ı tecezzīden muʿarrā (Visalî)

Aṣlā bölünmek ḳabūl itmeyen cüzler bölünmeklik ṣıfātı ile ʿaḳıllarda ṯābitdür baʾżı cisimler böylece cüzʾlerden mürekkebdür. Ḥukemānuň heyūlā ve ṣūret didüklerinüň aṣlı yoḳdur ḫaṭādur. (MBT4)

ومستغن إلهى عن نساء
وأولاد إناث أو رجال

Ve daḫi irkek eger dişi evlādı olmaḳdan ġanī ve münezzehdür. (MBT4)

Yukarıdaki "Allah'ın eşe, kız ve erkek evlada ihtiyacı yoktur" mealindeki beytin tercümesinde çeviri eksikliği bulunmaktadır. Tercümede "Allah'ın evlada ihtiyacı olmadığı" belirtildiyse de "eşe ihtiyacı olmadığı" manasında bir ifade bulunmamaktadır.

كذا عن كل ذى عون ونصر
تفرد ذوالجلال وذو المعالى

Ḫudānın ḥāceti yoḳdur naṣīre
ʿİānet istemez yoḳ ittiḳāli (Hoca Sadeddin)

Daḫi emrinde zī-ʿavn ü naṣrdan
Münezzehdür muḳaddes Ḥaḳ teʿālā (Visalî)

"Azamet ve ululuk sahibi olan Allah tekdir. Onun yardımcıya ihtiyacı yoktur" anlamındaki kaynak metne ait yukarıdaki Arapça beytin yine yukarıda sıralanan iki tercümesinde çeviri eksikliği bulunmaktadır. Tercümelerde kaynak metne ait ikinci mısrada yer alan "Allah'ın birliği ve yüceliğini" ifade eden kısımların çevirisi bulunmamaktadır.

يميت الخلق قهرا ثم يحيى

فيجزيهم على وفق الخصال

İmāte eyler eḥyāyı cemīʿan

Yine iḥyā edüp eyler suāli (Hoca Sadeddin)

Ẕevi'l-ervāḥı ḳahren öldürür pes

Cezā içün dirildür aňla ḥāli (Feyzî)

Kaynak metne ait yukarıdaki beyit "Allah yarattıklarını kahrı ile öldürür, sonra da diriltir ve herkesi kendi yaptıkarına göre cezalandırır" anlamındadır. Bu beytin Hoca Sadeddin ve Feyzî tercümelerine ait yukarıdaki beyitlerinde "Allah herkesi kendi yaptıkarına göre cezalandırır" anlamındaki kısmının çevirisi bulunmamaktadır.

وفرض لازم تصديق رسل

وأملاك كرام بالنوالى

Daḫi farż oldı kim taṣdīḳ idesin

Risālet emrini taḥḳīḳ idesin

Cemīʿ-i enbiyāya ḥaḳ diyesin

Ne kim anlar didi ṣıddıḳ diyesin (Sinan İzzî)

Kaside-i Emâlî'ye ait yukarıdaki beyitte peygamberlere ve melaike-i kirama inanmanın farz olduğu belirtilir. Fakat Sinan İzzî'ye ait yukarıdaki tercümede peygamberlerden bahsedilirken meleklerden bahsedilmemektedir. Beytin neredeyse yarısının tercümesi eksiktir.

إمام الأنبياء بلا اختلاف

وتاج الأصفياء بلا اختلال

Muḥammeddur nebīler muḳtedāsı

Muḥammeddür daḫi ser-tāc-ı aṣfā (Visalî)

Visalî tercümesine ait yukarıdaki beyitte, kaynak metinde yer alan "إمام الأنبياء" ifadesi "nebīler muḳtedāsı", "تاج الأصفيا" ifadesi ise "ser-tāc-ı aṣfā" tamlaması ile karşılanmaktadır. Ancak "şüphesiz, ihtilafsız" anlamlarındaki "بلا

اختلاف / بلا اختلال” ifadelerini karşılayan bir sözcük bulunmamaktadır. Bu nedenle tercümenin bu beytinde çeviri eksikliği bulunmaktadır.

وعيسى سوف يأتى ثم يتوى
لدجال شقي ذى خبال

Gelüp ʿĪsā ide Deccāli maḳtūl
Hemīşe kāfiri Ḥaḳ ide maḫẕūl

Ezelden Ḥaḳ anı ebter yaratdı
Anuň-çün gözüni aʿver yaratdı (Sinan İzzî)

İner ʿĪsā yaḳıncada semādan
Olur anuňla Deccālüň zevāli (Feyzî)

Gelür ʿĪsā ider Deccāli helāḳ
Olur emn ü emān üzre ḥavāli (MBT2)

Kaynak metinden alınan yukarıdaki beyitte Hz. İsa'nın gökten inip kötülükler yapan Deccal'i öldüreceğinden bahsedilmektedir. Deccal için kullanılan "شقي / şakî" sıfatının yukarıdaki üç tercümede çevirisi yapılmamıştır.

كرامات الولى بدار دنيا
لها كون فهم أهل النوال

"Evliyaların dünyada keramet göstermeleri gerçektir. Onlar fazilet sahibi kimselerdir" şeklinde Türkçeye aktarabileceğimiz kaynak metne ait bu beytin aşağıdaki 4 tercümesinde çeviri eksikliği vardır.

Kerāmāt evliyāya mevhibetdir
Ḫudā anlara verir bu nevāli (Hoca Sadeddin)

Muḥaḳḳaḳdur velīlerde kerāmet
Olar lütfuyla buldılar viṣāli (Feyzî)

Kerāmātı velīnüň olur işdür

Virür ḥaḳ evliyāya çoḳ nevāli (İbn-i Bâlî)

Velīlerden ṣudūr eyler kerāmāt
Ki anlar ḥāvidür feyż ü nevāli (MBT2)

Hoca Sadeddin, Feyzî ve İbn-i Bâlî tercümeleri ile Mütercimi bilinmeyen tercümeye (MBT2) ait yukarıdaki beyitlerde "بدار دنيا" ifadesinin karşılığı olan velilerin dünyada keramet göstermeleri ifadesi bulunmamaktadır. Tercümelerde yer almayan "dünya" ifadesi çeviri eksikliğinin göstergesidir.

وما عذر لذى عقل بجهل
بخلاق الأسافل والأعالى

Degildir cehl ile maʿẕūr ʿāḳil
Eger çözmezse ġafletden ʿiḳāli (Hoca Sadeddin)

Kaside-i Emâlî'nin aslî metnine ait yukarıdaki beyit "Yerleri ve gökleri yaratan Allah'ı bilmemek akıl sahipleri için mâzeret değildir" anlamına gelmektedir. Ancak Hoca Sadeddin'e ait ilgili beytin tercümesinde "Yerleri ve gökleri yaratan Allah'ı bilmemek" ifadesinin karşılığı yoktur. Bu kısmın çevirisi beyitte eksik kalmıştır.

وما إيمان شخص حال يأس
بمقبول لفقد الامتثال

Daḫi meʾyūs olan şaḫṣıň imānı
Ḳabūl olmaz işit bī-bāk u pervā (Visalî)

Visalî tercümesine ait yukarıdaki beyitte "yeis halindeki kimsenin imanı kabul olmaz" anlamı verilmiştir. Fakat kaynak metinde niçin kabul olmadığı bilgisi mealen "iman ettiği Allah'a itaat imkânı olmadığı için" şeklinde açıklanarak verilmesine rağmen tercümede böyle bir ifade yer almamaktadır. Bu yönüyle beyitte çeviri eksikliği bulunmaktadır.

ولفظ الكفر من غير اعتقاد
بطوع رد دين باغتفال

Daḫi elfāẓ-ı küfr imānı zā'il

Dime itmez rıżāňla ḥāşā ḥāşā (Visalî)

Visalî'ye ait tercümenin "Haşa! Kendi rızanla (inanmaksızın) küfür ifade eden sözler söylemek insanı dinden çıkarmaz deme" şeklinde nesre çevirebileceğimiz bu beytinde tercüme eksikliği bulunmaktadır. Kaynak metinde "inanmaksızın küfür ifade eden sözler söyleyen kimsenin bu gafletinden dolayı dinden çıkacağı" belirtilmektedir. Fakat gafletin kişinin dinden çıkmasına sebep olacağına dair bir ifade tercümede yer almamaktadır. Sadece insanlara bu konuda uyarıda bulunmaktadır. Bu yönüyle beyitte çeviri yanlışlığı olduğu dahi söylenebilir. Fakat anlamı kısmen karşıladığı için bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

ولا يحكم بكفر حال سكر
بما يهذى ويلغوا بارتجال

Daḫi tekfīr olınmaz ḥāl mesnede
Kelāmı laġv olan bā-irticāl (Feyzî)

Kaynak metinden alınan yukarıdaki beyitte "sarhoşluk halindeki kişinin sarhoşluğu sebebiyle söylediği sözlerden dolayı kafir diye hükmedilemeyeceği" ifade edilmektedir. Fakat Feyzî tercümesine ait yukarıdaki beyitte önemli bir husus olan "sarhoşluk halinde" ifadesi yer almamaktadır. Bu ifadenin yer almaması çeviri eksikliğine sebep olmaktadır.

وفى الاجداث عن توحيد ربى
سيبلى كل شخص بالسئوال

Suʾāl-i ḳabr kim rāz-ı nihāndur
Ḫudādan ḳullarına imtiḥāndur

Saʿīd olanlara maḥż-ı keremdür
Şaḳī olanlara ʿayn-ı elemdür (Sinan İzzî)

Meḳābirde bi-emri'llāh melekler
Ederler dīn-i medfūndan suāli (Hoca Sadeddin)

Yukarıdaki kaynak metne ait beyit “Herkes kabirde Allah’ın birliğinden sual olunacaklardır” anlamına gelmektedir. Sinan İzzî ve Hoca Sadeddin tercümelerine ait yukarıdaki beyitlerde ise “kabirde insanların sorguya çekileceği” belirtilse de “Allah’ın birliğinden sorguya çekileceği ayrıntısı verilmemiştir. Çeviri eksiktir.

ومرجو شفاعة أهل خير
لأصحاب الكبائر كالجبال

“Dağlar gibi büyük günahları olanlar için hayır ehli kimselerin şefaat etmesi ümit edilir” şeklinde Türkçeye aktarabileceğimiz beytin aşağıdaki tercümelerinde çeviri eksikliği bulunmaktadır.

Kebāir ehline ḥaḳdur şefāʿat
Şefīʿ olur evlāda ẕü-kemāli (Feyzî)

Feyzî tercümesine ait bu beyitte birkaç çeviri eksikliği bulunmaktadır. Öncelikle günah sahibi kimselere şefaat edecek “ehl-i hayr” ifadesi yer almamaktadır. Ayrıca şefaat edilmesinin “ümit edilmesi” ifadesi de bulunmamaktadır. Bunlardan başka büyük günahlar için “dağlar gibi” benzetmesi yapılmamıştır. Sinan İzzî tercümesi ile mütercimi bilinmeyen tercümenin (MBT2) aşağıdaki beyitlerinde de “dağlar gibi” benzetmesi eksiktir.

Ümīẕ oldur ki ehl-i ḫayr u ṭāʿat
Kebāir ehline ide şefāʿat (Sinan İzzî)

Şefāʿati umulur ehl-i ḫayrın
Kebāʾir ehline ḳıl ictiẕāli (MBT2)

وذو الإيمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب فى دار اشتعال

Daḫi aṣḥāb-ı īmān bāḳī ḳalmaz
Cehennemde muḫalled rūz-ı ferdā (Visalî)

Kaynak metinden alınan yukarıdaki beyitte mealen “Günah sahibi müminler cehennemde ebedî kalmazlar” denilmektedir. Yani mümin olanlar günahları olsa dahi cehennemde günahları miktarı kalsa da bu ebediyen değildir.

Fakat Visalî tercümesinde “günahları sebebiyle/günahları yüzünden” anlamını karşılayan ifadeler bulunmamaktadır.

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس أصناف المنال

Bu deryā içre ger ġavvāṣ olasız
ʿAcāib ḫāṣ cevherler bulasız

Şular kim himmet idüb ḳıla ezber
Ola tevḥīd ehli içre server

Dilerseň iresin hırz-ı emāna
Bunı taʿvīz ḳıl bāzū-yı cāna (Sinan İzzî)

Pes imdi saʿy idüň ḥıfẓına aňun
Size vāṣıl ola nice aʿtāyā (Visalî)

Kaside-i Emâlî’nin aslî metnine ait yukarıdaki beyit “Bu nazmı manasına itikad ederek ezberleyin ki güzelliklere ulaşasınız” anlamına gelmektedir. Fakat Sinan İzzî ve Visalî tercümelerine ait yukarıdaki beyitlerde “itikad” kısmı yukarıdaki tercüme beyitlerde yer almamaktadır.

و انيالدهرادعوكنه وسعى
لمن بالخير يوما قد دعالى

Kaside-i Emâlî’nin dua beyti olan bu beyitte el-Ûşî mealen “Bana dua edene ben de ömrüm oldukça dua ederim” demektedir. Sinan İzzî tercümesine ait aşağıdaki beyitlerde ise “ben de ömrüm oldukça dua ederim” anlamını karşılayan ifade bulunmamaktadır. Beyitler tercüme bakımından bu yönüyle eksiktir.

Beni her kim aňub yād eyler ise
Duʿā-yı ḫayr-ile şād eyler ise

Derūnun rūşen itsün nūr-ı ʿirfān
Birūnun 332abibl itsün nūr-ı iḥsān (Sinan İzzî)

Aşağıdaki beytin tercümesi ile ilgili tercümelerin neredeyse tamamında problem olduğu düşünülmektedir.

وما إن فعل أصلح ذو افتراض
على الهادى المقدس ذى التعالى

Beyitte problemin temelini oluşturan ifade "fi'l-i aslah" ifadesidir. İfade tercümelerin çoğunda kaynak metinde olduğu şekliyle verilmiş, bazı tercümelerde ise ifadeye farklı anlamlar yüklenmiştir. Konuyu kavramak adına *fi'l-i aslah* meselesi hakkında aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

"Kullar için en uygun, en faydalı" anlamına gelen aslah, Mutezile inancından ortaya çıkan ve *vücûb* esasına dayanan bir kavramdır. Mutezileye göre *vücûb*, "kulların dünya ve ahiret mutluluğuna erişmeleri için gerçekleştirmeleri gereken fiilleri yaratmanın Allah'a vâcip olması şeklinde" tanımlanmaktadır.[291] Buradan hareketle Mutezile'ye göre, kul için aslah (en uygun/en faydalı) olan şeyi yapmak Allah'a vaciptir. Hatta Mutezile imamlarından *Ebu'l-Hüzeyl*'e göre, Allah kulları için yarattığı ortamdan daha uygun (aslah) olanı yaratmaya muktedir değildir.[292] Fakat bu iddialar, ehl-i sünnet inancına uygun değildir.[293] Ehl-i sünnet akâidine göre, tüm fiillerin yaratıcısı ve *fâil-i muhtar* olan Allah için herhangi bir fiili yapmasının vacip ya da zorunlu olması söz konusu olamaz.

Yukarıda yapılan açıklamalardan hareketle aşağıda yer alan beyitlerdeki tercüme kusurlarının tespiti daha kolay olacaktır.

Degil vācib ki ḳulları-çün Allāh
Riʿāyet ḳıla aṣlaḥ fiʿli ol şāh
Çi ger faẕlıyla müʾmin luṭfuna rāh
Bilür ʿadliyle hem kibr ibtiẕāli (Şem'î)

Ḫudāya vācib olmaz fiʿl-i aṣlaḥ
Bunı böyle dimişlerdür muṣarraḥ

[291] Salih Sabri Yavuz, "Vücûb", *DİA*, c. XLIII, s. 135.
[292] Anvi İlhan, "Aslah", *DİA*, c. III, s. 495.
[293] Konu ile ilgili bilgi için ayrıca bk. Ömer Türker, "İlahî Fiillerin Nedenliliği Sorunu: Gazzâlî'nin Meseleye Yaklaşımı ve Katkısı", *İslam Araştırmaları Dergisi,* 17, (2007), ss. 1-24.

Çün oldur fāʿil-i muḫtar ey yār
Kimini yār eyler kimin aġyār (Sinan İzzî)

Ḫudāya fiʿl-i aṣlāḥ farż degildür
Ḥükm kendisinüň olmaz hiç suʿāli (Feyzî)

Degildür fiʿl-i aṣlāḥ farż u lāzım
Ḫudā üzre ki ide dāim inşā (Visalî)

Degül aṣlaḥ aňa vācib kim oldur
Muḳaddes hādī vü ehl-i teʿāli (İbn-i Bâlî)

Degildür fiʿl-i aṣlaḥ hiç vācib
Muḳaddes zü'l-celāle bil meʾāli (MBT2)

Degil farż hādiye aṣlaḥ yaratmaḳ
Muḳaddesdür münezzeh ẕī-teʿālī (MBT3)

Yukarıda sıralanan tercümelerde "aṣlaḥ" ve "fiʿl-i aṣlaḥ" ifadeleri tercüme edilmeden kaynak metinde olduğu şekliyle yer almaktadır. Bunun problemli bir kullanım olduğunu düşünmekteyiz. Zira beytin esasını oluşturan bu ifadenin tercüme edilmesi, anlaşılırlığı artıracağı gibi mütercimin beyti doğru anlayıp anlamaaycağını da bize göstermiş olur. Nitekim bu ifadeyi aynen almayıp, ne anladıklarını tercüme yoluyla gösteren mütercimlerden üç tanesi bu ifadeyi tamamen farklı anlamışlardır.

Degildir vācibe ıṣlāḥ vācib
Nice isterse ḫalḳ eyler fiʿāli (Hoca Sadeddin)

Cenāb-ı Bārīye vācib degildür ḳuluň ıṣlāḥı
Bize belki hidāyetdür ʿaṭā eylediği īmān (Mustafa b. Muhammed)

وما إن فعل olmadı
أصلح kötü ḫuylu insānı ıṣlāḥ eylemek
ذو افتراض farż olmadı
على الهادى Bārī teʿālā üzerine
المقدس öyle Allāh ki noḳṣān ṣıfātlardan berīdür
ذى التعالى ṣıfāt-ı ʿulyā ṣāḥibidür. (Darîr)

Yukarıdaki Hoca Sadeddin ve Mustafa b. Muhammed tercümelerinden alınan iki beyitte ve Abdurrahman Darîr tercümesinde ise "fiʿl-i aṣlaḥ" meselesine hiç değinilmemiştir. "Aṣlaḥ" ifadesi "ıṣlāḥ" olarak algılanmış olmalıdır ki "kulun ıslah edilmesi" manasında tercüme edilmiştir.

Aşağıdaki beyitte de tercümelerin tümü için sözkonusu edilebilecek bir tercüme problemi göze çarpmaktadır.

و غيران المكون لاكشيئ
مع التكو ين خذه لا كتحال

Beyitte yer alan المكون kelimesi bazı tercümelerde "yaratılan" manasındaki "mükevven", bazı tercümelerde ise "yaratan" manasındaki "mükevvin" olarak tercüme edilmiştir. Mütercimler arasında böyle bir tercüme ayrılığı olduğu için bu beyte ait tüm tercümeler ve izahları aşağıda verilmiştir.

Çü tekvīnüň mükevven ġayri oldı
Muġayyirdür dimeklük ḫayri oldı

Ki tekvīn-i naʿtıdur ḫallāḳ-ı cānuň
Mükevven vaṣfıdür ḫalḳ-ı cihānuň

Dilerseň diḳḳat ire sözlerüňe
Baṣīret sürmesin gözlerüňe (Sinan İzzî)

Mükevven ġayr-ı tekvīndir degil ʿayn

Bunuňla ʿaynüne et iktiḥāli (Hoca Sadeddin)

Mükevven ġayrı tekvīn ġayrı dirler
İkisi bir degildür tut maḳāli (MBT3)

Yukarıda yer alan Sinan İzzî, Hoca Sadeddin tercümeleri ile mütercimi bilinmeyen tercümeden (MBT3) alınan beyitlerde المكون ifadesi "yaratılan anlamındaki "mükevven" olarak alınmıştır. Bu tercümelere göre Allah'ın bir şeyi yaratması manasındaki "tekvîn" ile Allah'ın yarattığı şey manasındaki "mükevven" birbirinin aynı değildir. Yine aşağıdaki Şem'î ve Abdurrahman Darîr tercümelerinde kaynak metindeki ifade "mükevven" anlamına gelen farklı kelimelerle tercüme edilmişlerdir.

Muġayir oldı īcād ile mevcūd
Müsebbebe sebebdir ḫalḳ-ı maʿbūd
ʿAmā-i cehl refʿ itmekse maḳṣūd
Başīret ʿaynine ḳıl iktiḥāli (Şem'î)

Şem'î, "mükevven"in karşılığı olarak "mevcūd" ifadesini kullanmıştır.

و غيران başḳa başḳadur
المكون maḫlūḳāt
لاكشيئ ikisi bir şeyʾ degildür
مع التكو ين Bārī teʿālānıň tekvīn ṣıfātıyla
خذه sen bu mesʾeleyi ṭut
لا كتحال ḳalb gözine sürme içün. (Darîr)

Darîr'in "yaratılanlar, yaratılmış olanlar" manasındaki "maḫlūḳāt" ifadesini kullanması "mükevven" kelimesini tercüme ettiğini göstermektedir.

Aşağıdaki Visalî tercümesinden alınan beyit ile mütercimi bilinmeyen tercümeden (MBT1) alınan dörtlükte المكون ifadesi "yaratan" manasındaki *Mükevvin* olarak alınmıştır. Bu tercümelere göre Allah'ın bir şeyi yaratması manasındaki "tekvîn" ile Allah'ın yaratma sıfatı "mükevvin" birbirinin aynı değildir.

Mükevvin hem degil mānend-i tekvīn
Bu sözle cism-i bānī ile binā (Visalî)

Visalî tercümesine ait nüshalarda tercüme beyitler harekelendirilmemiş olsa da, kaynak metinde hareke kullanıldığı için kelimenin "mükevvin" olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca "bānī" ve "binā" ifadeleri de bu durumu kesinleştirmektedir.

Boldurdugına meňzemes ol boldurġacı
Göňülleri ʿaḳlı birle ṭolṭurġucı
Hem bolandan ayru degül boldurġucı
Sürme birle gözüň ya ḳıyas ḳılġıl imdi (MBT1)

MBT1'te de yine "boldurdugına meňzemes ol boldurġacı" mısrasından "Allah'ın yarattığı şeye benzememesi anlaşılmaktadır. Yani المكون ifadesi "Mükevvin" olarak alınmıştır.

Aşağıdaki beyitlerde ise "mükevvin" mi yoksa "mükevven" mi olduğu ayrımı yapılamamaktadır. Mütercimi bilinmeyen tercümeye (MBT2) ait elimizde tek nüsha bulunmaktadır. Bu nüshada hem kaynak metne yer verilmemiş hem de tercümede hareke kullanılmamıştır. Ayrıca beyitte ifadelerden herhangi birine yöneltici başka kelimeler de bulunmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı mütercim tarafından hangi ifadenin anlaşıldığı belirlenememektedir.

Degil tekvīn mükevvin/mükevven şeyʾ-i vāḥid
Muġāyir birbirine al kihāli (MBT2)

Feyzî tercümesinin de elimizde tek nüshası bulunmaktadır. Bu nüshada yer alan kaynak metinde ve tercümede hareke kullanılmaması sebebiyle mütercimin kelimeyi "mükevvin" mi yoksa "mükevven" mi anladığı anlaşılamamaktadır. Beyitte de bu ayrımı yapabileceğimiz başka ifadeler bulunmamaktadır.

Daḫi tekvīn mükevvinle/mükevvenle maʿnāsı
Olubdur it bunuňla iktiḥāli (Feyzî)

Tercümeler arasında yukarıda belirtildiği gibi bir görüş ayrılığı bulunmasının yanı sıra İbn-i Bâlî, MBT4 ve Mustafa b. Muhammed tercümelerinde yukarıdaki beytin tercümesine yer verilmemiştir. Belki de mezkûr tercümelerde bu beyte yer verilmemesinin sebebi beyit ile ilgili yukarıda bahsedilen belirsizliktir.

Tablo-2: Tercümelerdeki Çeviri Problemleri[294]

Tercüme	Bir veya Daha Fazla Kelimenin Aynen Alınması ile İlgili Kusurlar	Çeviri Yanlışlığı ile İlgili Kusurlar	Bir veya Daha Fazla Kelimenin Tercüme Edilmemesi ile İlgili Kusurlar	Toplam
MBT1	-	-	1	**1**
Hoca Sadeddin	4	3	6	**13**
Şem'î	2	1	1	**4**
Sinan İzzî	1	-	8	**9**
Feyzî	3	2	6	**11**
Visâlî	2	6	8	**16**
İbn-i Bâlî	4	1	1	**6**
MBT2	4	1	3	**8**
MBT3	7	4	-	**11**
Darîr	-	3	-	**3**
MBT 5	-	2	2	**4**
Toplam	**27**	**23**	**36**	**76**

[294] Tekvîn/Mükevvin/Mükevven meselesinin tartışıldığı beytin tercümelerinden hiç biri hangi kullanımın doğru olduğu anlaşılamadığından bu tabloya alınmamıştır.

Kaside-i Emâlî tercümelerinde çeviri kusurları hakkında tercümeler arasında kıyaslama yapılabilmek ve genel bir yargıya varabilmek için tespit ettiğimiz çeviri kusurları tablo olarak yukarıda gösterilmiştir.

Tarafımızca çeviri yönünden en fazla kusur tespit edilen tercüme Visalî'ye ait tercümedir. Visalî tercümesinde toplam 16 beyitte çeviri kusuruna rastlanmıştır. Bunlardan 2 tanesi bir veya daha fazla kelimenin Arapçada kullanıldığı şekliyle aynen kullanılmasından kaynaklanmaktadır. 6 beyitte tercümedeki anlam kaynak metnin anlamıyla farklılık göstermektedir. 8 beyitte ise bir veya daha fazla kelime çeviride eksik kalmıştır.

Çeviri kusurunun fazla olduğu bir başka tercüme ise Hoca Sadeddin tercümesidir. Kusur tespit edilen 13 beytin dördünde Türkçede kullanılmayan Arapça kelime veya kelime grupları tercümede aynen yer almıştır. Beyitlerin üçünde kaynak metindeki anlam tercümeye yanlış aktarılmıştır. 6 beyitte ise bazı kelime ya da kelime gruplarının tercümesi yapılmamıştır.

Bunlardan başka Feyzî tercümesinde ve MBT3 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümede 11'er beyitte tercüme kusuru tespit edilmiştir.

En az çeviri kusuruna rastlanılan tercüme ise MBT1 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümedir. Tercüme ile ilgili tespit ettiğimiz tek kusur kaynak metinde ilk beyitte yer alan eserin ismi ile ilgili ifadenin tercümede yer almamasından kaynaklanmaktadır. Bu tercümeden başka Abdurrahman Darîr tercümesinde 3, Şem'î tercümesinde ve MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen mensur tercümede ise 4'er beyitte çeviri hatasına rastlanmıştır.

Bir veya daha fazla kelimenin aynen alınması ile ilgili en fazla kusurun rastlandığı tercüme mütercimi bilinmeyen tercümedir (MBT3). Bu başlık altında MBT3'te 5 beytin tercümesi kusurludur. Yine aynı başlık altında MBT1, MBT4 ve Abdurrahman Darîr tercümelerinde çeviri bakımından kusura rastlanmamıştır.

Çeviri yanlışlığının en fazla yapıldığı tercüme ise 6 beyitle Visalî tercümesidir. Sinan İzzî tercümesi ve MBT1'te hiçbir beyitte çeviri ile ilgili kusura rastlanmamıştır.

Bir veya daha fazla kelimenin çevirisinin yapılmadığı tercümelerde ise Sinan İzzî tercümesi ile Visalî tercümesi 8'er beyitle ön plana çıkmaktadır. Hoca Sadeddin ve Feyzî tercümelerinde de 6'şar beyitte bir veya daha fazla kelimenin çevirisi yapılmamıştır. MBT3 ve Abdurrahman Darîr tercümelerinde bu başlık altında kusura rastlanmamış, Şem'î tercümesi ile İbn-i Bâlî tercümesinde birer beyitte kusur tespit edilmiştir.

Tüm tercümelerde toplam 76 beyitte tercüme kusuru tespit edilmiştir. Bu kusurlardan 27'si bir veya daha fazla kelimenin Türkçede kullanılmamasına rağmen Arapçadaki halleriyle aynen kullanılmasından kaynaklanmaktadır. 23 beytin çevirisi yanlış yapılmış, kaynak metinle tercüme arasında anlam bakımından tutarsızlık görülmektedir. Tercüme kusurlarının yarısına yakını (36) ise kaynak metinde yer alan bir veya birden fazla kelimenin tercümede karşılığının bulunmaması ile ilgilidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İslam inanç eseslarını anlatmak maksadıyla akait-nâme türü ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatında da görülen akait-nâmeler, edebiyatımızda telif ve tercüme şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kolay ezberlenebilir olması sebebiyle Türk İslam edebiyatında manzum akait-nâmeler çok rağbet görmüştür. Manzum bir akait-name olan Kaside-i Emâlî'nin İslam coğrafyasında çok sayıda tercüme ve şerhleri bulunmaktadır. Türk Edebiyatında ise 10'u manzum, 2'si ise mensur olmak üzere toplam 12 Türkçe tercümesi bulunmaktadır. Ayrıca eserin 12 adet de Türkçe şerhi tespit edilmiştir. Bu nedenle Kaside-i Emâlî'nin Türk edebiyatına önemli etkisinin olduğu söylenebilir.

İncelediğimiz eserlerde, 67 beyitten oluşan Kaside-i Emâlî'nin tercümeleri 64-67 beyit arasındadır. Aşağıdaki tabloda tercümesi yapılan beyit sayıları gösterilmiştir.

Tablo-3: Tercümelerdeki çevirisi yapılan beyit sayıları

Tercümenin Adı	Tercümesi Yapılan Beyit Sayısı
MBT1	66
Hoca Sadeddin	67
Şem'î	66
Sinan İzzî	67
Feyzî	66
Visâlî	65
İbn-i Bâlî	64
MBT2	66
MBT3	67
Abdurrahman Darîr	67
MBT4	65

Çevirisi yapılmayan beyitlerin bazı tercümelerde aynı beyitler olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda çevirisi yapılmayan beyitler ve hangi tercümelerde bulunmadıkları gösterilmiştir.

Tablo-4: Tercümelerdeki Çevirisi Yapılmayan Beyitler

Tercümesi Yapılmayan Beyitler		Beytin Yer Almadığı Tercüme
Beytin Arapçası	**Beytin Türkçe Meali**	
وذو النورين حقا كان خيرا من الكرار فى صف القتال	Hz. Osman-ı Zinnureyn de, dönüp dönüp savaşan Hz. Ali'den hayırlıdır.	MBT2
و غيران المكون لاكشنى مع التكو ين خذه لا كتحال	Allâhın yaratma sıfatıyla yarattığı aynı şey değildir. Bu meseleyi de kalp gözüne sürme olarak al.	İbn-i Bâlî MBT4
وإن السحت رزق مثل حل وإن يكره مقالى كل قال	Bazıları bu sözümü hoş görmese de şüphesiz ki haram da helal gibi rızıktır.	Visalî
وللدعوات تأثير بليغ وقد ينفيه أصحاب الضلال	Duaların apaçık bir tesiri vardır ancak dalalette olanlar bunu kabul etmiyor.	Feyzî
و للجنات والنيرانكون عليها مراخوال خوال	Cennet ve cehennemin her ikisi de şu anda vardır. Üzerinden çok uzun zaman geçse de önceden de vardı.	İbn-i Bâlî MBT4 Visalî
دخول الناس فى الجنات فضل من الرحمن يا أهل الأمالى	Ey Allahın rahmetini umanlar! İnsanların cennete girmesi Rahman olan Allah'ın fazlındandır.	MBT1 İbn-i Bâlî

İlk sıradaki ve 4. sıradaki beyitlerin birer tercümede çevirisi bulunmazken 2. ve 6. sıradaki beyitlerin ikişer tercümede çevirisi bulunmamaktadır. 5. sıradaki beytin ise üç tercümede birden çevirisi yoktur. Çalışmamızın ikinci bölümünde işaret ettiğimiz çevirisi ve anlaşılması problemli bazı beyitlerin bile yukarıdaki nüshalarda tercüme edilmiş olması, bu beyitlerin mütercimlerin kullandığı nüshada bulunmadıkları için tercüme edilmedikleri ihtimâlini güçlendirmektedir.

Çoğu tercümenin yazılış tarihleri hakkında bilgiye rastlanmamıştır. Çalışmamızda yer alan tercümelerin bazılarının diğerlerine göre farklı özellikler taşıdıkları tespit edilmiştir. Aşağıda bu tercümlerin diğer tercümelerden farklı olan yönleri belirtilmiştir.

Dil özellikleri incelendiğinde tercümelerin en eski tarihli olanı, Şinasi Tekin tarafından makale olarak yayınlanan mütercimi bilinmeyen tercümedir

(MBT1). Bu tercüme aynı zamanda tespit edilen tercümeler içinde hece ölçüsüyle yazılan tek tercümedir. Arkaik kelimelerin de kullanıldığı tercüme çeviri hususiyetleri açısından en başarılı tercüme olarak dikkati çekmektedir. Dörtlükler halinde yazılan tercümenin diğer tercümelerden farklı olan başka bir özelliği ise *imdi* redifli olmasıdır. Tercümenin ölçü ve kafiye açısından kaynak metinle bir benzerliği bulunmamaktadır.

Dörtlükler halinde yazılan bir diğer tercüme Şem'î tercümesidir. Tercümenin bir çok kaynakta *Prizrenli Şem'î*'ye ait olduğu belirtilerek ciddi bir yanlışa gidilmiştir. Eserin toplan 13 nüshası tespit edilmiştir. Eser bu yönüyle en fazla rağbet gören Kaside-i Emâlî tercümesi olmuştur.

Şeyhülislam Hoca Sadeddin tarafından yapılan tercüme Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından makale olarak hazırlanmıştır. 67 beytin tercümesinin yer aldığı eserde Kürkçüoğlu,

وما المقتول مقطوعاً عليه

بلا ريب ايا اهل يلمقال

şeklinde yer alan beytin tercümesinin yapılmadığı, bu beytin tercümesinin Hafız Refi Efendi'nin

Ecel ḳaṭʿ eylemez ḳātil bilā-şekk

Ḥaḳīḳat ehliniň budur maḳāli

şeklindeki neşrinden alındığını söyler. Bu beyitle birlikte tercümede 68 beyit yer almaktadır. Ancak diğer tercümelerin hiçbirinde bu beyit yer almamaktadır.

Sinan İzzî tercümesinde 67 beytin çevirisi yine beyitler halinde yapılmıştır. Her beytin 1-5 beyit arasında çevirisi bulunmaktadır. Beyitler yer yer şerh özelliği de göstermektedir. Kullanılan kafiye ve kafiye örgüsü bakımından kaynak metinle farklılık göstermektedir. Beyitler kendi içinde kafiyelidir. Eser bu yönüyle diğer tercümelerden ayrılmaktadır.

Mustafa b. Muhammed tercümesi de birkaç açıdan diğer tercümelerden farklıdır. Aruz ile yazılan tüm tercümeler kaynak metinle aynı vezinde yazılmışken bu tercüme *mefâîlün- mefâîlün- mefâîlün- mefâîlün* kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyesi de farklı olan tercüme –ân (آن) kafiyesiyle yazılmıştır. Eserin

tek nüshası tespit edilmiştir. Nüshada kaynak metne yer verilmemiştir. Tercümede serbest çeviri yapıldığı söylenebilir. Örneğin kaynak metne ait bazı beyitlerle ilgili hiç tercümeye rastlanmamışken, bazı beyitlere karşılık gelen birden fazla beyit bulunmaktadır. Yine kaynak metne ait birden fazla beyit karışık şekilde bir veya birden fazla beyitle tercüme edilmiştir. Eser bu yönüyle de diğer tercümelerden ayrılır.

Abdurrahman Darîr tercümesi kelime çevirisi yapılması yönüyle diğer tercümelerden ayrılır. Eserde 67 beytin tercümesi yer almaktadır. Tek nüshası tespit edilmiştir.

MBT4 diye adlandırdığımız tercüme, mensur bir tercümedir. Kelime çevirisi yapılan Abdurrahman Darîr tercümesi dışında mensur olan tek tercümedir. Eserde 65 beytin tercümesi yer almaktadır. Bazen beyit bazen mısra olarak tercüme edilmiştir.

Manzum tercümelerde genel olarak kaynak metnin aruz veznine uyulduğu görülmektedir. Sadece yukarıda da belirttiğimiz gibi Mustafa b. Muhammed tercümesinde farklı bir aruz vezni kullanılmıştır. MBT1 diye adlandırılan mütercimi bilinmeyen tercümede ise hece vezni kullanılmıştır. Aruz yönünden en başarılı tercümeler Hoca Sadeddin ve Sinan İzzî tercümeleridir. En fazla aruz kusuru tespit edilen tercüme ise Feyzî tercümesidir.

Çeviri hususunda en kusursuz tercüme MBT1 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümedir. Sadece bir beytin tercümesinde problem tespit edilmiştir. Abdurrahman Darîr tercümesi ile MBT4 diye adlandırdığımız mütercimi bilinmeyen tercümenin ise mensur olmalarının sağladığı avantajla çeviri husunda gayet başarılı oldukları görülmektedir. Şem'î tercümesi de yine başarılı tercümelerdendir. Aşağıdaki tabloda tercümeler çeviri ve aruz problemleri açısından karşılaştırılmıştır.

Tablo-5: Tercümelerdeki çeviri ve aruz problemlerinin karşılaştırılması[295]

Tercüme	Aruz	Çeviri
MBT1	X	1
Hoca Sadeddin	0	13
Şem'î	7	4
Sinan İzzî	0	9
Feyzî	12	11
Visalî	2	16
Mustafa b. Muhammed	4	X
İbn-i Bâlî	3	6
MBT2	5	8
MBT3	4	11
Abdurrahman Darîr	X	3
MBT4	X	4
TOPLAM	**37**	**76**

Tablodan hareketle aruz yönünden gayet başarılı olan Hoca Sadeddin, Sinan İzzî ve Visalî tercümelerinin çeviri husunda o kadar başarılı olmadıkları görülmektedir.

Manzum tercümelerin kafiye açısından incelendiğinde genel olarak kaynak metnin "lâm" harfli kafiyesine uydukları görülmektedir. MBT1'de dörtlüklerin ilk üç mısrası kendi içinde kafiyeli, dördüncü mısralar ise *imdi* rediflidir. Sinan İzzî tercümesinde beyitler kendi içinde kafiyelenmiştir. Visalî tercümesi yine kaside nazım şeklinde olduğu gibi "-â" sesiyle kafiyelenmiştir. Yine kaside nazım şeklinde olduğu gibi kafiyelenen Mustafa b. Muhammed tercümesi ise "-ân" hecesiyle kafiyelenmiştir. Aşağıda kaynak metinde kafiye için kullanılan kelimelerin tercümelerde de aynen kullanılma sayılarını ve oranlarını gösteren bir tablo yer almaktadır.

[295] Tabloda aruz sütununda "x" ile gösterilenler hece vezniyle yazılan tercüme ile mensûr tercümelerdir. Çeviri sütununda "x" ile gösterilen Mustafa b. Muhammed tecümesi serbest çeviri olarak değerlendirildiğinden bu bölüme alınmamıştır.

Tablo-6: Tercümelerdeki kafiyelerin kaynak metindeki kafiye için kullanılan kelimelerle benzerliği

Tercüme	Tercümesi Yapılan Beyit Sayısı	Kelime	Oran(%)	Kelime Grubu	Oran(%)	Toplam	Oran(%)
MBT1	66	-	0	-	0	-	0
Hoca Sadeddin	68	40	59	11	16	51	75
Şem'î	66	36	55	4	6	40	61
Sinan İzzî	67	-	0	-	0	-	0
Feyzî	66	36	55	4	6	40	61
Visâlî	65	-	0	-	0	-	0
Mustafa b. Muhammed	66	-	0	-	0	-	0
İbn-i Bâlî	64	46	72	9	14	55	86
MBT2	66	32	48	7	22	39	60
MBT3	67	23	34	13	19	36	54

Tabloya göre kaynak metnin kafiyesi olan "lâm" harfli kafiyenin kullanıldığı tercümelerde, hem anlamı vermek hem aruzu uydurmak hem de kafiyeyi uydurmak adına kaynak metinde kullanılan kelime ya da kelime grupları tercümelerde büyük ölçüde aynen kullanılmıştır. Kaynak metnin kafiye örgüsüyle aynı kafiye örgüsüne sahip tercümelerde kafiye için kullanılan kelimeler ile kaynak metinde kafiye için kullanılan kelimeler arasında % 50'den fazla aynîlik bulunmaktadır. İbn-i Bâlî tercümesinde, çevirisi yapılan 64 beytin 55'inde kafiye için kaynak metindeki kâfiye kelimelerinin aynısı kullanılmıştır. Bu oran % 86'ya tekabül etmektedir. Hoca Sadeddin tercümesinde bu oran % 75 iken, Şem'î ve Feyzî tercümelerinde % 61, MBT2'te % 60, MBT3'te % 54'tür.

Hoca Sadeddin, Feyzî, İbn-i Bâlî tercümeleri ile mütercimi bilinmeyen iki tercüme (MBT2, MBT3) aruz ve kafiye örgüsü bakımından hem kaynak metinle hem de birbirleri ile aynîlik göstermektedir. Bu tercümelerde kafiye için kullanılan kelimeler de büyük ölçüde aynıdır. (bk. Tablo-6) Bu durum, bahsettiğimiz beş tercümenin aruz, kafiye ve nazım şekli bakımından kaynak metne sadık kalarak anlamı tam olarak verme çabasının sonucu olarak açıklanabilir. Ancak bazı tercümelerin birbiri arasındaki benzerlik yukarıda bahsettiğimiz tüm bu sebeplerle izah edilemeyecek kadar fazladır. Örneğin kaynak metne ait aşağıdaki beytin tercümeleri olan Feyzî ve Visalî

tercümelerinden alınan iki beytin ilk mısraları birebir aynıdır. Mezkur tercümelerin diğer beyitlerinde bu denli bir benzerlik bulunmadığı için, aşağıdaki mısraların benzerliği tesadüf olarak adlandırılabilir.

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

Ḥisāb olmaḳ baʿ s̱den ṣoňra ḥaḳdur	Ḥisāb olmak baʿ s̱den ṣoňra ḥaḳdur
Pes imdi terk idiň külli vebāli	Pes eylemek iḫtirāz ez-fiʿ l-i perhā
(Feyzî)	(Visalî)

Ancak Hoca Sadeddin tercümesi ile İbn-i Bâlî tercümesini incelediğimizde tesadüfle açıklanamayacak kadar çok benzerlik tespit edilmiştir. Bu benzerlik İbn-i Bâlî Tercümesi başlığı altında gösterilmiştir.

Tezimizde Kaside-i Emâlî'nin tespit ettiğimiz 12 tercümesi incelenmiştir. Giriş bölümünde belirttiğimiz şerhler tezimize dahil edilmemiştir. Tez çalışmaları esnasında şerhlerin bazılarının 20, bazılarının 100 varak civarında olduğunu tespit ettik. Bu şerhlerin metinlerinin araştırmacılar tarafından neşredilmesi hatta karşılaştırmalı incelemelerinin yapılmasıyla Kaside-i Emâlî'nin Türk Edebiyatındaki yerinin daha iyi anlaşılabileceğini düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Akat, Davut, *Şem'i Şerh-i Baharistan*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1999.

Akçay, Ali İhsan, *Türk Edebiyatında Manzum Akâidnâmeler: İnceleme Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

Akçay, Yusuf, *Mustafa bin Muhammed'in İhlas Suresi Tefsiri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2005.

Akgündüz, Ahmet, "Mustafa Hulusi Güzelhisârî", *DİA*, XLIII, s. 331.

Aksoyak, İ. Hakkı "Osmanlı Şairlerinin "Aruz Tasarrufları" ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri", *Turkish Studies,* S 3/6, (Güz 2008) s. 387-403.

Altun, Mustafa *İbrâhim İbn-İ Bâlî'nin Hikmet-Nâme'si (1b-149a) İnceleme-Dizin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bılıkçı, Beyza, *Ankaralı Mustafa bin Muhammed ve Hulvü'n-Nâsihîn*, (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri c. I, II, III, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000.

Çınarcı, Mehmet Nuri, *Mustafa Şem'i'nin şerh-i Divan-ı Şahi adlı eseri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2011.

Daş, Abdurrahman, *Osmanlılarda Münşead Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşeati,* (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

_____, "Hoca Saadeddin Efendi'nin Hayatı ve Eserleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S14, (Güz 2014), s. 165-207.

Durmuş, Ersin, 16. Yüzyılda Bir Şarih Mustafa bin Muhammed ve Şerh-i Kelimât-ı Çehar yâr-ı Güzîn'i, TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, S 2, (2013), s. 259-269.

_____, *Dört Halifeden Dört Yüz Yıllık Hikmet –Şerh-i Kelimât-ı Çehar Yâr-ı Güzîn*- İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015.

Dündar, Seyhan, *Şem'i Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1998.

Ekici, Ramazan, "Mehmed İzzî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com (14.11.2015)

Emecen, Feridun, "İzzî Süleyman Efendi", *DİA*, XXIII, 565, 566.

Erdem, Melek *Kitab-ı Güzîde (76a-134a) İnceleme- Metin- Sözlük*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992.

Gök, Taner, *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Tuhfetü'l-Ebrâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2014.

Gölcük, Şerafettin; Bebek, Adil "El-Fıkhu'l-Ekber", *DİA*, XII, 544-547.

Gürbüz, Nadide, *Mustafa ibni Muhammed Ankaravi Yasin suresi Tefsiri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986.

http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-AlimleriAnsiklopedisi/Detay /BOSTAN-EFENDI-Mustafa-bin-Muhammed-Ali/3256 (12.11.2015).

http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/ MIMAR-ZADE-MUSTAFA-EFENDI/3379 (12.11.2015).

İlhan, Anvi "Aslah", *DİA*, III, 495, 496.

İlhan, Mevlüt, "Mütercimi Belli Olmayan Mensûr Bir Kaside-i Emâlî Tercümesi" *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, S 1, (Yaz 2015) s. 9-26.

İnce, Muhammet, *Şemʿî'nin Mantıku't-Tayr Şerhi: İnceleme-Metin,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2012., Muhittin Turan, *Şemʿî Şemʿullâh Şerh-i Mantıku't- Tayr,* (Basılmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana, 2014.

İpekten, Haluk, "Azmî-zâde Mustafa Hâletî", *DİA*, IV, s. 348-349.

İpşirli, Mehmet "Tâcü't-Tevârih", *DİA,* c. XXXIX, s. 358.

İslamoğlu, Abdülmecit, "Visâlî Ali Çelebi ve Mevlid'i", *Turkish Studies* S 8/1, (2013), s. 1621-1739.

Kaçar, Mücahit, İbn-i Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi-Belâgat-Üslûp ve Dil Özellikleri-Muhtevâ), (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Kalkan, Sultan, *Abdurrahmani'd-DarîrTezkiretü's-Salât*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012.

Kara, Abdullah, *İzzî Divanı,* (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Karaca, Songül, *Kadızâde Mehmed Efendi, Manzûme-i Akâid (İnceleme-Tenkitli Metin- Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012.

Karavelioğlu, Murat A., "Klasik Türk Edebiyatında Şem'î Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'î", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* S 32, (2005), s. 65-80.

Katib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn.* Trc. Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2015.

Keyik, S Elif, *Şem'i'nin Şerh-i Pendnamesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.

Kılavuz, A. Saim, "Akâid", *DİA*, II, 212-216.

Kürkçüoğlu, Kemal Edib, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S 3 (1954).

Mermer, Ahmet, "XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeye Bir Nazîre Mecmûası ve Aydınlı Visâlî'nin Bilinmeyen Şiirleri", Millî Folklor Dergisi, S 56 (Kış 2002).

Mermer, Ahmet, *Türkî-i Basît ve Aydınlı Visâlî'nin Şiirleri,* Ankara: Akçağ, 2006.

Mert, Muhit, "Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman Ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 4 (2005), s. 7-32.

Nisar, Ulya, *Amme cüz'ü tefsiri –Mustafa bin Muhammed- (varak no: 121b-143a)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

Özbek, Durmuş, "Ûşî ve Kasidet'ul-Emâlî", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S5, (1994).

Özervarlı, Mehmet Sait, "el-Emâlî", *DİA,* XI, s. 73-75.

Öztoprak, Nihat, "Niğdeli Visâlî'nin Hayatı ve Eserleri", *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S 4, (1995), s. 143-152.

Öztürk, Şeyda, "Şem'î", *DİA*, XXXVIII, 503, 504.

_____, *Şem'i Efendi ve Mesnevî Şerhi*, İsam Yayınları, İstanbul, 2011.

Parmaksızoğlu, İsmet *Tâcü't-Tevârih,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

Saraç, M. Ali Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat*, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2011.

Şener, Osman Zahit, *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ II. Cilt S 1000-1263,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2013.

Tabaklar, Özcan, *Amme cüz'ü tefsiri –Mustafa bin Muhammed- (varak no: 111 b-121 a/143 a-154 b)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

Tekin, Şinasi, "The Turkish Translation of Bedvu'l-Amâlî in Quatrains", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, S 4, (1980), s. 157-206.

Toprak, Mehmet Sait, "Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî: Hayâtı ve Eserleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S 23, (2006), s. 65-86.

_____, "Ûşî", *DİA,* XLII, s. 230, 231.

_____, *Hadiste Derlemecilik Devrinin Başlaması ve Ûşî'nin Nisâb el-Ahbâr'ı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.

Türker, Ömer "İlahî Fiillerin Nedenliliği Sorunu: Gazzâlî'nin Meseleye Yaklaşımı ve Katkısı", *İslam Araştırmaları Dergisi,* 17, (2007), s.1-24.

Yalkın, Ali Osman, "Abdurrahman Darir'inTafsîl-i Tarîk-i Mukarrebîn ve Sebîli'l-Müttebi'în Adlı Eseri Üzerine Bir Tanıtım", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S 4, (2014), s. 290.

Yavuz, Salih Sabri "Vücûb", *DİA*, XLIII, 135, 136.

Yavuz, Y. Şevki, "Usûl-i Selâse", *DİA*, XLII, 212.

Yazar, Sadık, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Yerdelen, Cevat, *Türk Edebiyatında Kıyafetnameler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesîletü'l-İrfân adlı Kıyafetnamesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1988.

Yuvacı, Bünyamin, *Tuhfe-i Nâilî, Metin ve Muhtevâ,* (Basılmamış Yüsek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2014.

Yazmalar

Abdurrahman Darîr, *Terceme-i Emâlî,* Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Tırnovalı Katalogu, No. 1052.

Feyzî, *Risâle-i Emâlî,* Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 1113/1, vr. 3a-9a.

İbn-i Bâlî, *Kaside-i Emâlî,* Balıkesir İl Halk Ktp., No. 10 Hk 1052/5, vr. 69b-74a.

İbn-i Bâlî, *Kaside-i Emâlî,* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No. T6638, vr. 1b-8a.

Kasidetü Yekûlü'l-Abd, Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu, No. 06 Hk 1615, vr. 5a-8a.

Mustafa bin Muhammed, *Kitâb-ı Terceme-i Yekûlü'l-abd*, Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp., No. 06 Hk 4646/12, vr. 159a-161a.

Sinan İzzî, *Kasidetü Yekûlü'l-Abd,* Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz B 346/3vr. 24a-28a.

Sinan İzzî, *Kasidetü Yekûlü'l-Abd,* Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, No. 1391, vr. 1b-9a.

Şem'î, *Kaside-i Emâlî*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No. T 3080, vr. 34a-53b.

Şem'î, *Kaside-i Sirâcü'd-dîn-i Emâlî,* Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye Koleksiyonu, No. 2872/7, vr. 62b-70b.

Şem'î, *Kaside-i Sirâcü'd-dîn-i Emâlî,* Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye Koleksiyonu, No. 4906/6, vr. 55a-63a.

Şem'î, *Tercüme-i 'Akâyidi'l-Lâmiyye li 'Alî İbni 'Osmân el-Ûşî 'alâ Mezhebi'l-Mâturîdiyye Rahimehü'llâh*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Hüdai Efendi Koleksiyonu, No. 886, vr. 1b-12a.

Terceme-i Bedü'l-Emâlî, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., Türkçe Yazmaları bölümü, No. 13/4. Vr. 63b- 65b.

Visalî, *Kaside-i Emâlî,* Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 908/3, vr. 12b-17a.

Visalî, *Kaside-i Emâlî,* Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 5679, vr. 1b-14b.

Yekûlü'l-'Abd, Amasya Yazma Eser Ktp., No. BA 01462/02, vr. 95a-100a.

Yekûlü'l-'Abd, Amasya Yazma Eser Ktp., No. GÜ 00105/02, vr. 20b-28b.

Yekûlü'l-'Abd, Konya Bölge Yazma Eser Ktp., Antalya Elmalı İlçe Halk Ktp., No. 07 El 2759/3, vr. 82b-89b.

SÖZLÜK

-A-

aḥvāl: (hal c.) haller, vaziyetler.

aḥyā: (hayy c.) diri olanlar, canlılar.

aḫyār: (hayyir c.) hayırlılar.

aḳdem: daha önce, daha ileri.

aḳvāl: (kavl c.) sözler, kaviller.

ʿala'd-devām: daima, sürekli.

ʿām: umûmi, herkese ait.

ʿamm: amca.

andavuḳ: ayrıca.

aʿmāl: (amel c.) ameller, işler.

aʿmāl-i ṣāliḥā: Allah'ın rızasına uygun iyi ve hayırlı işler.

aʿnī: yâni, demek ki, bundan gâye.

ʿaraż: işaret, iz, alamet.

ʿarş: gök, gökyüzü, taht.

aṣlaḥ: en iyi, en sâlih.

aşkere: âşikâr, besbelli, ortada.

ʿaṭā: bağışlama, af.

ʿavām: herkes, halk tabakası.

ʿavn: yardım, imdat.

ʿayyār: arsız, edebsiz

ayruḳsı: ayrı, farklı, değişik.

ʿazl: işinden çıkarma, yol verme.

azmān: gereğinden fazla büyümüş, çok iri.

-B-

bāġī: hain.

bāhir: belli, açık, besbelli.

bālıġlıḳ: baliğ olmak, bülüğa ermek, olgunlaşmak.

bāliġ: yetişmiş, olgun yaşına gelmiş, aklı kemale ermiş.

baʿde: sonra.

bayıḳ: kesinlikle, muhakkak.

bāẕişahlıḳ: büyüklük, ululuk.

bed u nīk: kötü ve iyi.

bedāhe: apaçıklık, apaçık.

bedīʿ: eşi benzeri olmayan, sözün lafız ve mana yönünden güzel olması.

bedʾ: başlayış, başlama.

behre: pay, hisse, kısmet.

belī: evet.

bes: kafi, yeter, yetişir.

beyn: iki şeyin arası, iki şeyin ortası.

Bī-çün: emsalsiz (Allah).

birdin: -den uzak olmak, münezzeh, berî.

birle: ile, birlikte.

biti: kitap, yazma, yazılmış olan şey.

Boldurġucı: Yaratıcı, Yaratan (Allah).

bolmaḳlıḳ: var olmak, varlık.

buġż: nefret, kin, sevmeme.

bundaḳ: bunun gibi, böyle.

bünyād: temel, esas, yapı, bina.

büşrā: müjde, sevinç.

-C-

cānib: yan, yön, cihet, taraf.

cāʿil: yapan, işleyen, eden.

ceḥīm: cehennem.

cemmā: boynuzsuz koyun.

cibāl: (cebel c.) dağlar

cidāl: sözle mücadele, ateşli konuşma, kavga.

cihet: yan, yön, taraf.

cinān: (cennet c.) cennetler.

cisr: köprü.

civān: cevan, taze, genç.

-Ç-

Çalap: Tanrı, Allah.

çıġan: zavallı, fakir.

-D-

daḳı: bir de, hem de.

ḍalāl: sapıklık, sapma.

dān: dâne, tâne.

daʿvāt: (duâ c.) duâlar, niyazlar.

dār: yer, mekan, konak.

daşra: dışarı, dışarısı.

dāyim: daima, her zaman.

dehr: zaman, çok uzun zaman, dünya.

delā'il: (delil c.) deliller, ispatlar.

delim: çok, fazla.

dereke: aşağı inecek şekilde basamak, en aşağı kat.

derk: anlama, anlayış, en aşağı kat, dip.

dil-hāh: gönül talebi, gönül arzusu.

duḫūl: içeri girme, içeri dahil olma.

dü: iki.

dükel: tüm, bütün, tamamı, hepsi.

dün: gece, akşam.

dürr: inci, inci tanesi.

-E-

ebter: faydasız şey,

eczā: (cüz c.) cüzler, parçalar, kısımlar.

edille: (delil c.) deliller, işaretler.

edyān: (din c.) dinler.

efḍal: daha faziletli, daha layık, daha iyi.

efʿāl: (fiil c.) fiiller, işler, ameller.

efvāh: (fevh c.) ağızlar, ağıza benzer her türlü delikler.

eḥad: bir, tek.

eḥālī: (ehl c.) ahali, halk, umum.

eḫibbā: (habib c.) habibler dostlar, sevgililer.

ehl-i ḳubūr: kabir ehli, ölüler.

ekmel: mükemmel, en kâmil.

eksūn: mendil.

elīm: acı veren, acıtan, ağrıtan.

emri'llāh: Allah'ın emri, ölüm.

emvāt: (meyyit c.) meyyitler, ölüler.

envāʿi: (nevʿ c.) neviler, çeşitler, türler.

envār: (nur c.) nurlaer, ışıklar, aydınlıklar.

eʿālī: (aʿlâ c.) itibarı ve şerefi yüksek zatlar.

esāfil: (esfel c.) esfeller, sefalet çekenler, pek adi ve bayağı kimseler.

eṣerlen- : etkin, etkili.

esrük: sarhoş olmuş kimse.

eşrār: (şerir c.) şerirler, azılılar, kötülük edenler.

evḳāt: (vakit c.) vakitler, zamanlar.

evṣāf: (vasf c.) vasıflar, sıfatlar.

eygü: iyi, güzel, faydalı.

eyyām: (yevm c.) devirler, günler.

eyyī: hangi

eẕhān: (zihin c.) zihinler, anlamayı meydana getiren duygular.

ezyed: eziyet.

-F-

fāḫir: şanlı, şerefli, mükemmel.

fāiḳ: üstün, üstünde, diğerinden daha değerli ve üstün.

fāsıḳ: Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen.

fāżıl: (fadıl) fazilet sahibi, üstün kimse.

fehm: anlayış, anlama.

fer: ışık, parlaklık, zinet, süs.

ferāmūş: hatırdan çıkarma, unutma.

fevḳ: üst, üst taraf, yüksek derece.

fevḳa'l-ʿarş: arşın üstünde

fevz: galiplik, üstünlük, zafer. Selamet, kurtuluş.

firişte: melek

-G-

Ġaffār: günahları örten, günahları bağışlayıcı, kulların günahları bağışlayıcı Allah.

ġalat: yanlış, hata.

ġālī: değerinden çok daha pahalı olan.

ġanī: zengin, kimseye muhtaç olmayan.

gedā: fakir, küsmesiz, dilenci.

gendü: kendi, kendisi.

geňez: rahat, zahmetsiz, kolay.

geňsiz: kayıtsız, rahat.

görklü: güzel, gösterişli.

göynümek: yanmak

ġufrān: Cenâb-ı Allah'ın günahları affedip örtmesi.

ġur: mezar, kabir.

güman: zan, tahmin, şüphe.

-H-

ḫabāl: bozulma, düzensizlik, sıkıntı, üzüntü.

ḫadeṯ: yeni olan, yeni ortaya çıkan şey.

ḫālet: hal, keyfiyet, nitelik, durum.

ḫaṣlet: huy, ahlak, yaratılıştan olan tabiat.

ḫāstār: istekli, isteyen.

ḫaşr: toplama, bir araya getirme, ölüleri diriltip mahşere çıkarma, kıyamet.

ḫavāṣ: (hass, hassa c.) hassalar, keyfiyetler, muhterem olanlar, saygın olanlar.

ḫaẕer: sakınma, çekinme, kaçınma.

hemişā: sürekli, daima, sık sık.

hergiz: her zaman, daima.

herze: saçmalık, saçmalama, safsata.

ḥıfẓ: erbet etmek, hatırda tutmak.

ḫilāfet: birinin yerini tutma, halifelik.

ḫilāl: ra, aralık, zaman aralığı

ḥīn: an, zaman.

ḫud'a: oyun, hile, aldatma.

ḥudūṯ: sonradan ortaya çıkma.

ḫulūd: ebedilik, devam üzere olmak.

ḫuşavan: kadın.

ḥüccet: kanıt, delil, şahit.

-I-

ıṭlāk: salıvermek, serbest bırakmak, affetmek.

ʿIyş: ekmek, gıda.

-İ-

ʿiānet: yardım.

ʿibād: kullar, Allah'ın kulları.

ibtihāl: yalvarıp yakarma.

ibtiẕāl: bir şeyi hor kullanma.

icābī: müsbet, lazım, gerekli.

icrā: yerine getirmek, bir işi yürütmek.

ictināb: çekinmek, sakınma, uzak olmak.

iddiḫāl: girme, duhul etme, dâhil olma.

ifnā': yok etmek, tüketmek.

ifti'āl: iş yapma, iş edinme.

igen: çok, gayet, pek, ziyade.

igrā: rağbet ettirme.

iġtifāl: gafil olma, gaflet.

iḫbār: haber vermek, haber almak.

ihtibāl: şüphe, tereddüt.

iḥtifāl: kalabalıkla yapılan merasim, tören.

iḫtilāl: bozukluk, karışıklık, düzensizlik.

iḫtitām: tamamlanma, sona erme.

iḥyā: diriltmek.

ʿiḳāb: şiddetli azab, eziyet, ceza.

ikevlesi: ikisi de, ikisi birded, hepsi.

iktiḥāl: göze sürme çekme.

imāte: öldürmek.

imin: emin.

imtisāl: numune kabul etmek, uymak.

inās̱: (ünsa c.) kadınlar, kızlar.

ʿinde'llāh: Allah yanında, Allah katında.

iñen: pek, çok

indimāl: yaranın iyi olması, kapanma.

infiṣāl: azledilme, yerinden edilme.

inḥilāl: çözülüp ayrılma, dağılma.

inʿām: nimet verme, ihsan etme.

inʿizāl: bir tarafa çekilme, tek başına kalma.

insilāl: gizlice uzaklaşma.

intiḥāl: şeref, şerafet.

inṭāf: kabahat yükleme.

iʿtidāl: bir şeyde veya halde ifrat veya tefrite düşmemek.

iʿtiz̲āl: Mu'tezile mezhebi.

iʿṭā: vermek, bahşetmek, ihsan etmek.

irgür-: ulaşmak, erişmek.

irtidād: din değiştirerek mürted olmak, İslam dininden çıkmak.

irtiḥāl: ölmek, bir yerden başka yere göçmek.

irtikāb: kötü bir iş yapma, kötü bir işe girişme.

irtisām: resmolma, remi yapılma.

isāʿat: kötülükte bulunma, kötü iş yapma.

isnād: bir nesneye veya bir şeye dayanmak.

issi: sahip, sahibi.

istidrāc: derece derece ilerleme.

işhād: şahit gösterme, delil getirme.

işti̇gāl: bir işle uğraşmak.

iştihā: iştek, meyil.

ittikāl: Allah'a tevekkül etme.

ittiṣāl: ulaşmak, bitişmek.

ityān: delil getirmek.

iz̲i: Allah, Rabb.

ʿiz̲ām: (azim c.) büyükler, yüceler.

iz̲ʿān: anlayış, akıl, kavrayış.

-K-

ḳabīḥ: çirkin, kötü.

ḳaçan: nasıl.

ḳadīm: eski zaman, başlangıcı olmayan.

ḳāl: söz, laf.

ḳamu: hepsi, bütünü, tamamı.

ḳā'im: ayakta duran, mevcut.

ḳavāfī: (kafiye c.) kafiyeler.

ke's: içi dolu kap, çanak.

kebā'ir: (kebire c.) büyük günahlar.

kem-ter: aciz, fakir, itibarsız.

kerīm: her şeyin iyisi, faydalısı.

keyhān: dünya, arz.

ḳıvandur-: sevindirmek, mutlu etmek.

ḳıyām: ayakta durmak, ayağa kalkmak.

kiçi: ufak, küçük.

kilk: kalem.

Kirāmen Kātibīn: insanların iki tarafında bulunup günahlarını ve sevaplarını yazan meleklerin adı.

kitü: doğru, hakiki, gerçek.

kiẕb: yalan, yalan söyleme.

ḳoyur-: etkilemek, tesir etmek.

küffār: (kafir c.) kafirler, Hak din olan İslamı inkar edenler.

künh-i ḥaḳīḳat: hakikatin özü, hakikat hazinesi.

kūḫ-ı ʿişyān: isyan dağı

künyet: lakab, ad, soyad, künye.

kütüb: (kitab c.) kitaplar.

-L-

lā-büd: lazım, gerek, gerekli.

lāc: açık, çıplak

laġ: latife, şaka, oyun.

laġıv: biliçsizce söylenmiş söz, çirkin söz.

lāḥıḳ: yetişen. Ulaşan, erişen.

lecüc: zahmetli, zor, sıkıntılı.

le'ālī: (leal c.) inciler.

likā: kavuşmak, rast gelip karşılaşmak.

-M-

maḥfūẓ: hıfzolunmuş, saklanmış.

maḳāl: söz, lakırdı.

ma'dūm: mevcut olmayan, yok olan.

maṣnu': sanatla yapılan, yapılmış.

māye: esas, temel.

medfūn: defnedilmiş, gömülmüş.

mefrūż: farz kılınmış, farz haline gelmiş.

mehābet: heybet, azamet.

meḳābir: (kabr c.) kabirler, mezarlar.

mekātib: (mekteb c.) mektepler, okullar.

memālīk: (memluk c.) köleler, kullar.

memdūd: uzatılmış, yayılmış olan.

memnuʿ: yasak, men edilmiş.

menāl: nail ve sahip olunan şey.

menim: benim.

meʾvā: mekan, varılacak yer, mesken.

mercuʿ: geri döndürülmüş olan.

merʿī: riayet eden, hükmü geçen.

mesrūr: sevinçli, sürurlu.

mest: sarhoş, aklı başında olmayan.

meşkūk: şühpeli, kendisinden şüphe edilen.

metbūʾ: kendisine uyulan.

mevhibe: ihsan, sevgi, hediye.

mevhūm: aslı olmayıp evham mahsulü olan, vehim.

mevṣūf: vasıflandırılmış, bir sıfatla tavsif edilmiş olan.

mikṣār: çok konuşan, sözü uzatan, geveze.

miʾvān: ahaliye yardım eden, halka yardımı çok olan kimse.

miṣbāḥ: lamba.

muġayir: aykırı, uymaz, gayrı.

muḥābā: korku, havf.

muḥaḳḳiḳ: hakikati araştırıp bulan.

muḥāl: imkansız, gerçekleşmesi mümkün olmayan, batıl, boş söz.

muḥanneṣ: korkak, alçak, kadınlaşmış erkek.

muḳtedā: kendisine uyulan, önde giden.

muḳtezī: gerekli, lazım.

muʿalla: yüksek, yüce.

muʿlem: belirtilmiş, işaretlenmiş.

muʿteber: itibar gören, beğenilen.

muʿtezile: Aklına güvenerek ve "kul, fiilinin hâlikıdır" demekle hak mezheblerden ayrılan bir fırka. Bunlar dalâlet fırkalarının birincisidir. Vâsıl İbn-i Atâ nâmında birisi buna sebeb olmuştur. Bu kişi

Hasan Basri Hazretlerinin talebesi iken, günah-ı kebireyi işleyen bir kimsenin ne mü'min ve ne de kâfir olmayıp, tövbesiz âhirete giderse ebedi cehennemde kalacağını söyleyerek hocasından ayrılmıştır. İtizal etmiştir. Mu'tezile tâifesi: "İnsanlar kendi ef'âl-i ihtiyâriyelerini halkederler" diyerek, bu fiillerde kaza ve kaderin tesirini inkâr ederler. Kendilerine kaderiyeciler de denmektedir.

muṣaddaḳ: doğruluğu onaylanmış olan.

muṣannif: sınıflandıran, tasnif eden.

muttaṣıl: bitişik, aralıksız, hiç durmadan.

muṭābıḳ: uygun, uyan, muvafık.

Muvaffiḳ: başarıya ulaştıran Allah.

müberrā: beri, müstesna, temiz, noksansız.

müctebā: seçilmiş, kıymetli, ihtiyar olunmuş.

Müdebbir: ilmi ile her şeyin akıbetini ihata edip ona göre hikmetle iş yapan Allah.

müenneṯ: dişi, kadın.

müneẕẕeh: tenzih edilmiş, kusur ve noksanlardan uzak.

münker: inkar edilmiş olan.

müʾeṯṯir: tesir eden, iz bırakan.

müʾeyyed: teyit edilmiş, onaylanmış.

mürted: irtidat eden, İslam dininden dönen.

Mürteżā: beğenilmiş, seçilmiş, Hz. Peygamber'in bir sıfatı.

mürūr: geçip gitme, sona erme.

müsellem: teslim edilmiş, doğruluğu herkesçe kabul edilmiş.

müsemmā: isimlendirilen, ad verilmiş olan.

müstaġnī: kimseden bir menfaat beklemeyen, bir şey istemeyen.

müsteʾān: kendisinden yardım beklenen, yardım istenen.

-N-

nādān: cahil, bilmez.

nāfiẕ: içine işleyen.

nāʾil ol-: muradına ermek.

naʾīm: uyuyan, uyumakta olan.

naʾmā: rahatlık, nimet, minnet.

nās: insanlar, insanlık.

naṣīr: nusret eden, zafer veren, yardımcı.

naṣṣ: katîlik, açıklık, kesinlik.

nebāt: bitki, toprakta biten, yetişen her şey.

nehy: yasak etmek, men etmek.

nekāl: şiddetli azap, inkence.

nesḫ: feshetme, kaldırma, hükümsüz bırakma.

nevāl: baht, talih, kısmet.

nicemen: ne kadar olursa olsun.

nikāl: ateşli kömür parçası.

nīrān: (nur ve nâr c.) nurlar, ışıklar, ateşler.

nisā: kadın.

nişāl: kargı ok gibi şeylerin ucunda bulunan sivri demirler.

nişe: neşe, şenlik.

nuṣret: yardım. Allah'ın yardımı.

nūş: içen, içici.

-Ö-

öň-: yücelmek, yükselmek, ortaya çıkmak.

öründü: seçilmiş, seçilen.

-R-

rāġıb: isteyen, rağbet eden.

rāh: yol, tutulan yol.

rāʿi: gözetleyen ve koruyan kimse.

rāsiḫ: temeli kuvvetli, güçlü.

refʿ: yüceltme, yukarı kaldırma.

ricāl: (recül c.) erkekler, er kişiler.

riʿāyet: uymak, tabi olmak.

rişte-i can: can ipliği.

rūz-ı cezā: ceza günü, hesap günü, mahşer.

rüchān: üstünlük, yükseklik.

rābıḳ: geçici, geçmiş, geçen.

-S-

ṣabī: küçük çocuk.

ṣaff-i ḳıtāl: savaşa katılanlar, savaşanların safı.

ṣaġāir: (sagire c.) küçük günahlar.

saġınç: fikir, düşünce.

saḳluḳ: önlem almak.

sā'il: saldıran, saldırgan.

sā'ir: bir şeyden geri kalan.

savcı: peygamber, nebi.

şayf: yaz, yaz mevsimi.

sebāt: kararlı olmak.

sehv: hata, yanlış, yanılma.

selbī: nefye mensup olan, nefiy ile alakalı.

selvet: gönül rahatı.

sermed: daimî, sürekli.

ser-tāc-ı ʾālem: alemlerinin başının tacı, Hz. Peygamber.

Ṣıddān: sıddıḳa, Hz. Fatıma.

Ṣıddīḳ: Hz. Ebubekir.

Ṣıddīḳa: Hz. Fatıma.

sibeh-dār: atlı, binici, atlı asker.

siḥr: sihir, büyü.

sivā: başka, gayrı, diğer.

ṣuḥb: sabah vakti, sabah.

sū-i ḥāl: kötü hal, kötü davranış.

sūʾ-i fiʾāl: kötü fiiller.

suvāl: sual, soru.

sü: ordu, asker.

-Ş-

Şāfī: hastaya şifa veren Allah.

şebīh: benzer, benzeyen.

şehenşāh: şâhenşâh, padişahların padişahı.

şek: şüphe.

şet: açlıktan veya hastalıktan dolayı acı duymak.

şimāl: sol, sol taraf, kuzey.

şūm: hayırsız kişi.

şuʿā: ışık, ziya, aydınlık.

şürūʿ: başlamak.

tābiʿīn: Hazret-i Muhammed'i sağ iken görmüş olan mü'minlerle yani Ashabla görüşmüş ve onlardan ders almış olan sâlih müslümanlar.

-T-

tafḍīl: bir şeyi üstün kılmak, birisini ötekinden mühim görmek.

taḥaḳḳuḳ: bir şeyin doğruluğunun meydana çıkması.

taḫalluḳ: ahlaklanma, iyi huy edinme.

taḫayyür: beğenip seçmek.

tap: yeter, yeterli, kafi.

tarīk: yol.

tavḳ: boyuna takılan ziynet, gerdanlık.

tebāh: mahvolmuş, yıkılmış, bozuk.

tebid: ebedileştirme, sonsuzlaştırma.

tecezzī: parçalara ayrılma ve bölünme.

tefāvüt: iki şey arasındaki fark, uygunsuzluk.

tefrīḳ: birbirinden ayırmak, seçmek.

temekkün: mekanlanmak, yerleşmek.

temyīz: ayırma, ayrılma, seçme.

tenāhi: son bulma, bitme.

teʾṣīr-i belīg: iyi şekilde etki etmek.

terādüf: birbiri peşinden gitmek.

terazu: terazi, mizan.

tesmiye: isimlendirme, ad verme.

tevālī: uzayıp gitmek, devam etmek.

tevfīḳ: uygun düşürme, uydurma.

ṭamu: cehennem.

ṭāʿāt: Allah'ın emirlerini yerine getirme.

ṭarīḳ-i ḥaḳḳ: doğru yol.

ṭarrār: yağmacı, soyguncu.

ṭavʾan: kendi isteğiyle isteyerek.

ṭayı: annenin erkek kardeşi, dayı.

ṭolṭurġucı: dolduran.

-U-

Uġan: Allah, Tanrı.

ʿuḳde: düğüm, karışık, zor iş.

ʿuluvv: büyüklük, yükseklik.

ʿUlyā: pek büyük, pek yüce.

umīz: ümit.

ʿumrā: bir kimsenin mülkünü bir kimseye "Ömrüm oldukça veya senin ömrün oldukça sana iʿtâ ettim, ölsen yine benim olsun" demesi.

ʿuẓmā: en büyük.

-Ü-

üftāde: düşmüş, fakir çaresiz.

ünās: halk, insanlar.

ünde-: çağırmak, yakarmak, yardım istemek, dua istemek.

-V-

vālideyn: anne ile baba.

vāṣıl: ulaşan, erişen, kavuşan.

vażʿ: koyma, konulma.

veʾd-duʾā: dualarımız sizinle birliktedir.

vech: yüz, çehre, surat.

vesīle: bahane, sebep, fırsat.

viṣāl: vasıl olma, kavuşma.

vuṣūl: ulaşma, erişme, varma.

-Y-

yād: anma, hatırda tutma.

yaḳdu: mükemmellik, ihtişam.

yalavaç: yalvaç, peygamber, nebi.

yavlaḳ: çok, fazla, gayet.

yāẕ: yād, hatırlamak, anımsamak.

yevmi'l-ḳıyāme: kıyamet günü.

yig: yeğ, iyi, daha iyi.

yigrek: iyi, daha iyi.

yiñi: yeni.

yörütdeci: yürüten

-Z-

zā: şu, bu.

ẓāhir: görünen, aşikar olan.

ẓahr: arka, sırt.

żarbsuzın: benzersiz, eşsiz.

zebān: dil, lisan, lügat.

ẓenb: suç, günah, kabahat.

zevāl: zail olma, sona erme.

zeyn: zinet, süs, süslemek.

zīb: zinet, süs, süslemek.

Ẕü'n-nureyn: iki nur sahibi. Hz. Osman.

Şem'î Tercümesi

Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Hüdai Efendi Koleksiyonu, No. 886, vr. 1b-12a.

وما القرآن خلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال
كلام الله ذكلدر امر مصنوع ... دكلهم صوت حرفدر لفظ مسموع
كلام نفسدر اولماسي ممنوع ... حق اهلي ايچره ناسك جنس قيلي
ورب العرش فوق العرش لكن
بلا وصف التمكن والتصال
مفرق اولدوغي عرش اوزره جهاز ... توكلي وعلوي وصفيله دار
تمكن وصفيله كرچه نادر ... ايدر اسناد وصفه اتصالي
وما التشبيه للرحمن وجها
فصر عن ذاك اصناف الاقاويل
شبيهي بوق حقك مرذم اجماع ... قومز تشبيه يول عقل اهلي
صفين ذاتنه هلنك مرضي فندك ... قمونك تاكه خير اولة مقتدا
وما يمضي على الديان وقت

وفوز

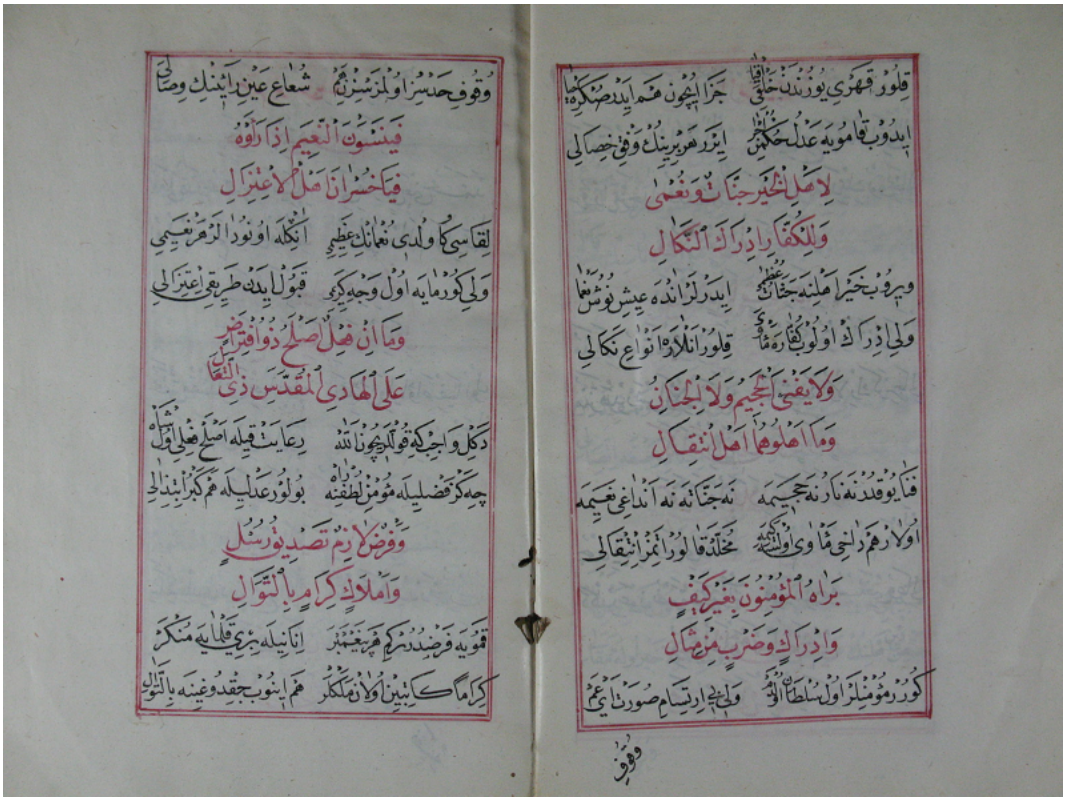

ولا حوال وارض بحادث
نه اوقاتنه ازمانه نه احوال ... نه غيرياسنه اوصافه غني عالي
مرور ازمز خدا اوزره بحوال ... كه حادثله قديمك نوتيخالي
ومستغن الهي عن نساء
واولاد اناث وذكور رجال
مبرا در چونا لله اشتهاد ... محال اكه جزا ولنقم سوداد
منزهدر پسر اولاد نسادن ... انا شيدا اولارك كرچه حالي
كذا عن كل ذي عون ونصر
تقدر ذو الجلال والمعال
چون ليحاب وسلبي وصفدر ... اوزيدر لابد اولدي فرد غالب
دكلدر عون نصرته غيره ... قمودندر چو مستغني وعالي
يميت الخلق قهرا ثم يحيي
فيجزيهم على وفق الحصال

قلوب قهري يودندي خلقي ... جزا ايچون هم ايدر صكره احيا
ايدوب قاموسيه عدل حكمي ... ايدر هر بريني وفق خصالي
لاهل الخير جنات ونعمى
ولل كفار ادراك النكال
وير ربخيرا هلنه جنات عظمى ... ايدر لرانده عيش نوش مهيا
ولي ادراك اولوب كفاره مأوى ... قلوب انلاره انواع نكالي
ولا يفنى الجحيم ولا لجنان
وما اهلوها اهل انتقال
فنا يوقدر نه نار نه جحيمه ... نه جنانه نه اندا غي نعيمه
اولارهم دائما وي اولانكه ... خلدنا لوب ايتمز انتقالي
براه المؤمنون بغير كيف
وادراك وضرب من مثال
كورمومكلر اولسلطان الوهي ... ولي ايچون ارتسام صورتا يي عم

وفوز

وَسَيِّدِ ٱلرُّسْلِ ٱلْمُصَدَّرِ ٱلْمُعَلَّى
نَبِيِّ هَاشِمِيٍّ ذِي جَمَالِ
مُعَلَّى قَدْرُ مُخْتَارٌ مُؤَيَّدْ نَبِيِّ هَاشِمِيٍّ يَعْنِي مُحَمَّدْ
أُولُو پَيْدَرْ خَتْمِ رُسْلْ أُولُ نُورْ مُمَجَّدْ طُولُو پَيْدَرْ عَالَمْ أَنْوَارِ جَمَالِي
إِمَامُ ٱلْأَنْبِيَاءِ بِلَا ٱخْتِلَافٍ
وَتَاجُ ٱلْأَصْفِيَا بِلَا ٱخْتِلَالِ
مُحَقَّقْ مُقْتَدَايِ أَنْبِيَا أُولْ رَئِيسُ أَوْلِيَا وَأَصْفِيَا أُولْ
قَمُودُنْ فَضْلِ دِينِ أَهْلِ ٱلْمَعْرِفَهْ أَيْدَرْ أَمْرِينَكْ يُوقِ ٱخْتِلَالِي
وَبَاقِي شَرْعِهِ فِي كُلِّ وَقْتٍ
إِلَى يَوْمِ ٱلْقِيَمَةِ وَٱرْتِحَالِ
بِنَاكِمْ قِلْدِي دِينِي نَسْخِ أَدْيَانْ أَنْلِغْ مُحْكُومِيدُرْ مَخْزَنِ ٱلْإِنْسَانْ
بَلِي كَافِيدُ أَنْلِغْ شَرْعِ مُحَمَّدِي أُولَنْجَهْ حَشْرَهْ خَلْقَكْ أَيْتِجَالِي
وَحَيُّ أَمْرِ مِعْرَاجٍ وَصِدِّقِ

فَفِيهِ نَصُّ إِجْبَارٍ بِتَوَلِّي
أُولُو پَيْدَرْ أَمْرِ مِعْرَاجِ مُحَقَّقْ مُطَابِقْ قَدْرُوهُ وَعْدَهُمْ مُصَدَّقْ
كَأَنْ يَكُونَ نَصُّ إِجْبَارٍ مُتَمَّمْ نَهْ وَارْسَهْ طَعْنْ وَرَدْ نَدْ عَوَالِي
وَأَنَّ ٱلْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا مَالًا
عَنِ ٱلْعُصْيَانِ عَمْدًا وَٱنْعِزَالِ
كِبَارُدُنْ بِيلَكْرُ أُولَدِي مَخْصُوصْ صَغَارِ سَهْوِلَهْ دُرْ غَرَضِ مَوْهُومْ
هَمْ أَنْلَرْ بُولَمَادُوغِي دَاخِي مَعْلُومْ بُتُوَّهْ دُرُوهْ سِنَدْنَا نَعْزَالِي
وَمَا كَانَ نَبِيًّا قَطُّ أُنْثَى
وَلَا عَبْدٌ وَشَخْصٌ ذُو ٱفْتِعَالِ
بُتُوتْ مَقْصِيدْ وَحْيِ ٱسْنَادْ دَخِي إِطْلَاقِهِمْ بِٱللَّهْ عُمُومِ ٱشْتِهَارِ
پِسْ أُورْمَزْ عَوْرَتْ عَبْدْ كُنْدَهْ هَمْ أُولَكُمْ إِيدِهْ رَأْيِ فِعَالِي
وَذُو ٱلْقَرْنَيْنِ لَمْ يُعْرَفْ نَبِيًّا
كَذَا ٱللُّقْمَانُ فَٱخْذَرْ عَنْ جِدَالِ

بُتُوتْ بُولَمَقْلِفِدَهْ تَحَقُّقْ يُوغْ إِسْكَنْدَرْ لَهْ لُقْمَانِدَهْ فَرْقْ
خُصُوصَا حُكْمِ أَيْدَنْ أَيْدَ تَتَبُّعْ حَذَرْ قِلْ قِلْمِدَهْ مَشْكُوكَهْ جِدَالِي
وَأَنَّ ٱلسُّحْرَ رِزْقٌ مِثْلُ حِلِّ
وَأَنَّ ٱلْكَهْرَ مَقَالِي كُلُّ قَالِ
حَرَامْ خُوشْ حِلِّ كِي حَدَثْ لَهْ مُقَدَّرْ رِزْقْ أُولُو پَيْدَرْ كَلِمَهْ
بُودُرْ حَتَّى بَعْضِ أَيْدَرْ كَرَامَاتْ عَدُوِّي حَتَّى أَيْدُونَ أَرْتِحَالِي
وَعِيسَى سَوْفَ يَأْتِي ثُمَّ يَنْوِي
لِدَجَّالٍ شَقِيٍّ ذِي خَبَالِ
سَمَادَنْ أَيْنَهْ عِيسَى رُوحِ حَقَّا دَرِيشَهْ نَسْخِ حُكْمِ شَرْعِ بَاكَهْ
وَيَرُوبْ دَجَّالِ أَمَانْ قَمْ مَلَّا جِهَانَهْ رَفْعِ أُولَهْ خُدْ غَدَالِي
كَرَامَاتُ ٱلْوَلِيِّ بِدَارِ دُنْيَا
لَهَا كَوْنٌ فَهُمْ أَهْلُ ٱلنَّوَالِ
وَلِيدَهْ كُلْدِي أَمْرِ خَرْقِ عَادَتْ أُولَادُنْ بَعْضِ أَيْدَرْ كَرَامَتْ

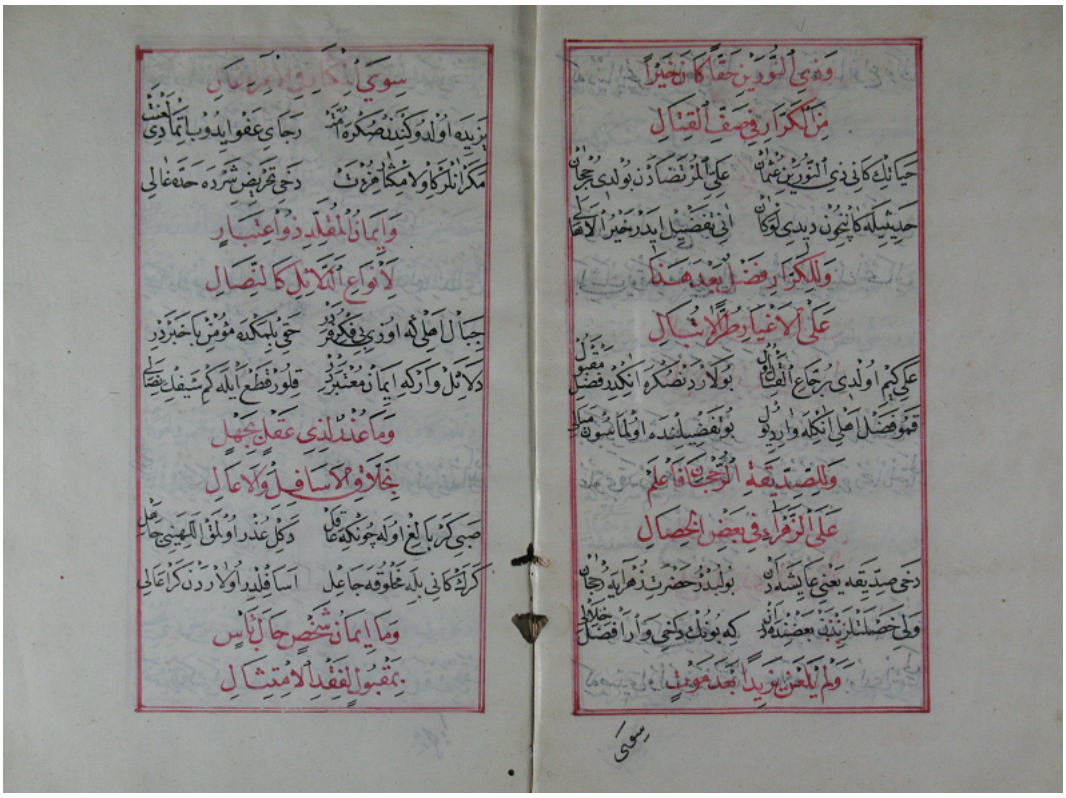

وفي التوبة خفاكان خيرا
من الكرار في صف القتال
حياتك كانت في التوبة سبعا ... على المرتضا ذو بولدي بجاه
حديثيله كانتخون ديدي لوكان ... اني بفضيل ايدر خير الاله
وللكرار فضل بعد هذا
على الاغيار طرا بالتوالي
على كبهم اولدي رجاع القتال ... بولاردنصكره انكدر فضل
قمو فضل اهلي انكله واريدول ... بونفضيلنده اولما شوك
وللصديقة الرجحان فاعلم
على الزهراء في بعض الخصال
دخي صديقه يعني عايشه در ... بولبدر حضرتز هراية دخان
ولي خصلتلر ينده بعضنده در ... كه بونلك دخي وار افضل خلال
ولم ليلغن يزيد بعد موتي

سوى

سوى الكرار في الامر عال
يزيه اولدوكندنصكره آت ... رجاي عفو ايدوبا تمادي
مكر انلر كاولامكانمزوت ... دخي تمرض شرده حده غالي
وايمان المقلد ذو اعتبار
لانواع الدلائل كالتصالي
جبال اهلي له اوري في فكر ... حتى بلسكده مؤمن باخبر در
دلائل وارکه ايمان معتبر در ... قلور قطع ايله كم شيفك اضعاف
وما عند لذي عقل بجهل
بخلاف كمساقل ولاعال
صبي كمر بالغ اولمه چونكه عاقل ... دكل عذر اولنى الهي حامل
كراك كافي بلده مخلوقه جاعل ... اساقلدر اولاردن كراعالي
وما ايمان شخص حال ياس
بمقبول لفقد الامتثال

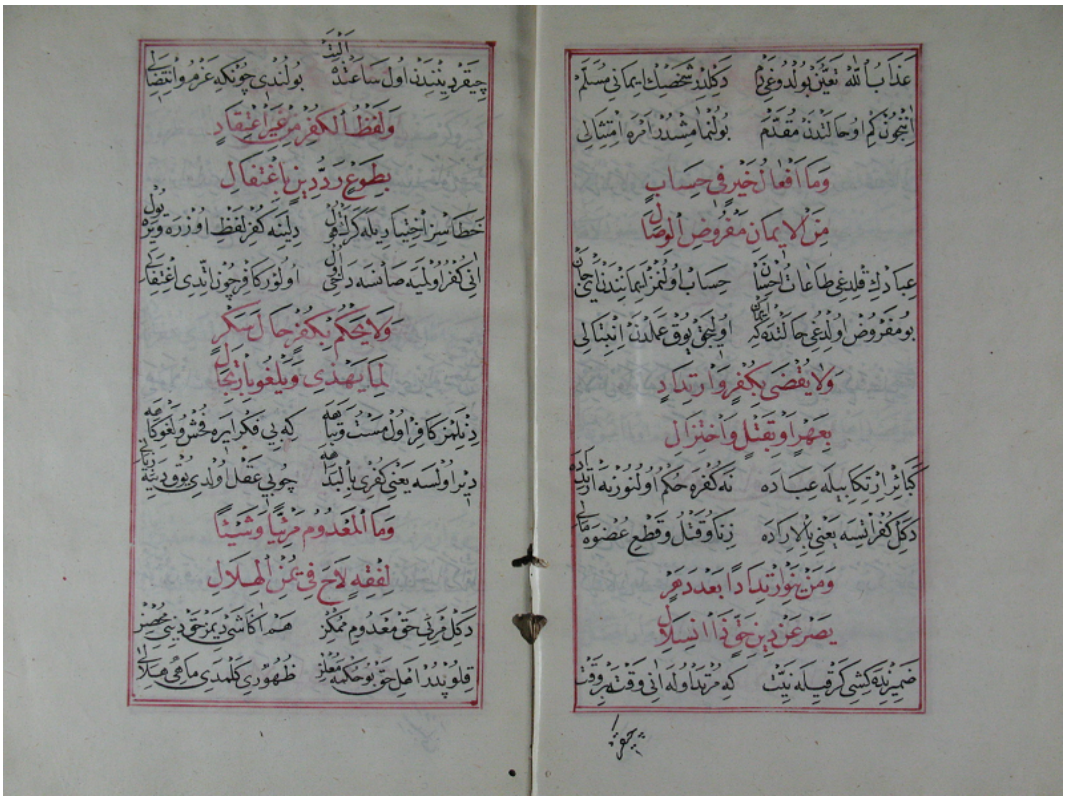

عذاب الله تعين بولدوغمزم ... دكلدر شخصك ايماني مسلم
انتخون كم اوحالتده مقدم ... بولنما مشدد امره امتثال
وما افعال خير في حساب
من الايمان مفروض الوصال
عبادك قلدغي طاعات احيانا ... حساب اولمز ليمانسز ذاتي حين
بو مفروض اولدغي حالتده كم ... اولمحي بوق عملدن انبيالي
ولا يقضي بكفر وارتداد
بعهر او بقتل واختزال
كباثر ارتكابيله عباده ... نه كفره حكم اولنور نه اراده
دكل كفر انسه يعني بالاراده ... زنا وقتل وقطع عضو مالي
ومن خوارتدادا بعد دهر
يصر عن دين حق ذا انسلال
ضميريه كشي كرقيله نيت ... كه مرتد اوله اني وقته وقت

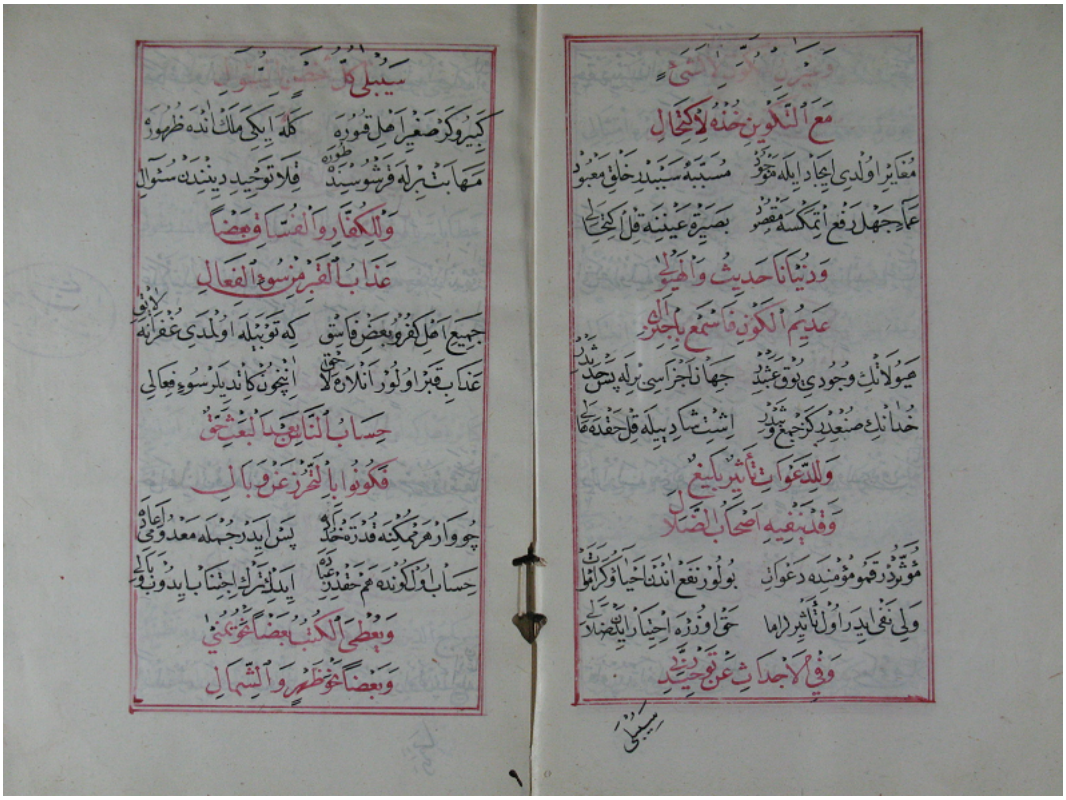

وَغَيْرُ ذٰلِكَ لَا شَيْءَ
مَعَ ٱلتَّكْوِينِ خُذْهُ لَا كَخَيَالِ
مُغَايِرٌ اَوْلِدِي اِيجَادُ اِيلَهْ تَوْجُودُ مُسَبَّبَهْ سَبَبِيدِ خَالِقِ مَعْبُودْ
عَمَاجَهِلْ دَفْعِ اَيْتَكْسَهْ مَقْصُورْ بَصِيرَتْ عَيْنِيهْ قِلْ اَكْتِحَالْ
وَدِيتَانَا حَدِيثٌ وَاهِيَ
عَدِيمُ ٱلْكَوْنِ فَاسْمَعْ بِٱجْتِلَالْ
صِيُولَانَكْ وُجُودِي يُوقْ عَبْدْ جِهَانَا جْزَاسِيَ بْرَلَهْ پِشْ چِدْ
خُدَانَكْ صُنْعِدِرْ كَنْجِ ثَرْوَتْ اِشْتِشَا دِيلَهْ قِلْ حَفْدَهْ مَالْ
وَلِلدَّعْوَاتِ تَأْثِيرٌ بِكُنْهٍ
وَقَدْ نَفَيَهُ اَصْحَابُ ٱلضَّلَالْ
مُؤَثِّرْ دِرْ هُوَ مُؤْمِنِيدَهْ دَعْوَاتْ بُولُورْ تَعَانْدَنْ اَخْيَا اُوْ اَمْوَاتْ
وَلِي نَفْيِ اِيدِرَاوْلْ تَأْثِيرِ اِلَهْ حَتَّى اُوزْرَهْ اِحْيَا رَايَدَهْ مَنَالْ
وَفِي ٱلْاَحَادِيثِ عَنْ تَوْحِيدِنَا

سَبَبِيَّهْ

سَبَبِيَّهْ كَا خَيْرٌ وَشَرٌّ
كَبِيرْ وَكِرْ صَغِيرْ اَمَلْ قُوَيَهْ كَلَهْ اَيْكِي مَلَكْ اَنْدَهْ ظُهُورَهْ
مُهَابَتْ بِرْلَهْ فَرْشُوسِيدْ طَوْرِيَهْ فِلَا تَوْحِيدِ دِينِدَهْ سُئُولْ
وَلِلْكُفَّارِ وَٱلْفُسَّاقِ مَحْضًا
عَذَابُ ٱلْقَبْرِ مِنْ سُوءِ ٱلْفِعَالْ
جَمِيعِ اَمَلِ كُفْرُو بَعْضِ فَاسِقْ كَهْ تَوْبَهْ لَهْ اَوْلَدِي غُفْرَانَهْ لَا يَنْفِي
عَذَابِ قَبْرْ اَوْلُورْ اَنْلَرَهْ لَا حَقِّ اَيْنِجُونْ كَاتِدِيلَرْ سُوءِ فِعَالِي
حِسَابُ ٱلتَّايِبِينَ مَا لَهُ بَحْثٌ
فَكُونُوا بِٱلْقُرَنْ عَنْ وَبَالِ
چُوَارْ هَرْ مُهْكِنَهْ قُدْرَتْ خُدَا دِهْ پِسْ اِيدَرْ جُمْلَهْ مَعْدُومِي اِعَادَهْ
حِسَابْ اِلْكُونَهْ هَمْ حَفْدِيمْ اِيدِلَرْ اِيمَانَكْ اِحْسَانَا بِايدُونَوَالِي
وَبَعْضُ ٱلْكُتْبِ بَعْضًا مُصَدِّقِينِي
وَبَعْضًا مُظْهِرٌ وَٱلْمُشْتَمَالْ

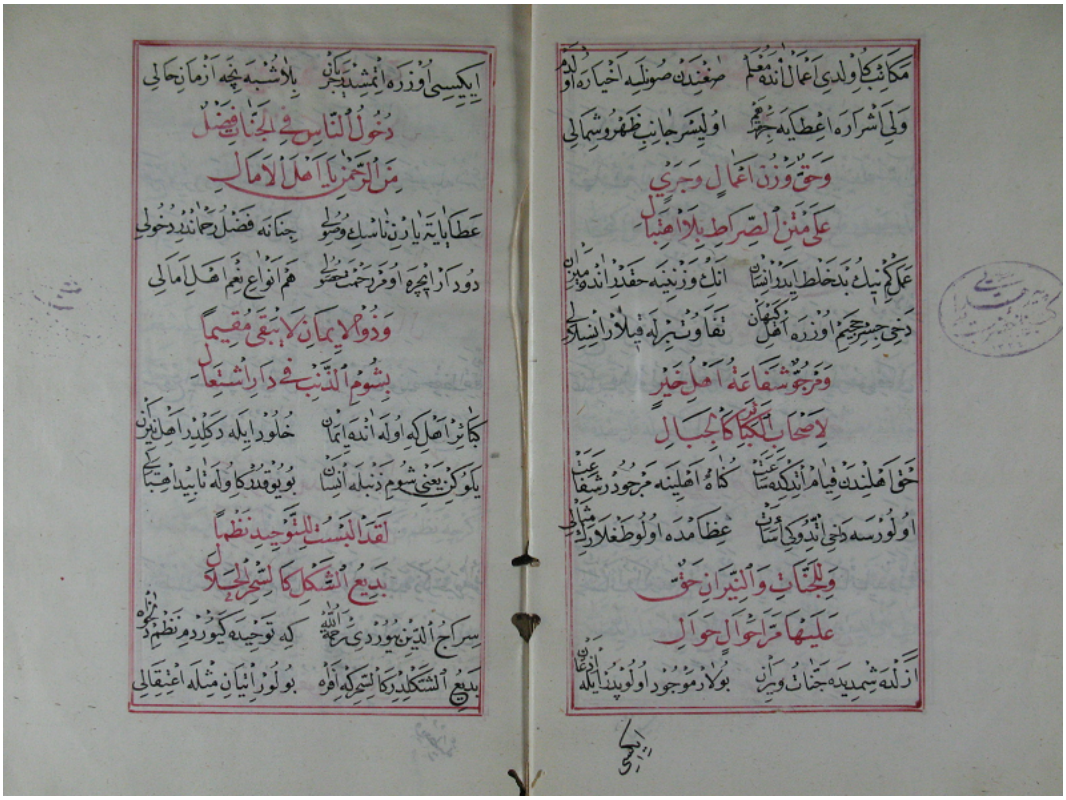

مَكَاتِبْ كَا وَلَدِي اَعْمَالْ اَنْدَهْ مُعَلَّمْ مُرْغَنْدَهْ صُولَهْ اَخْيَارَهْ اُولَدِيمْ
وَلِي اَشْرَارَهْ اِعْطَايَهْ جَحِيمْ اُولِيشِرْ جَانِبِ ظَهْرُو شِمَالِي
وَحَقُّ وَزْنِ اَعْمَالٍ وَجَرْيِي
عَلَى مَتْنِ ٱلصِّرَاطِ بِلَا اِهْتِبَالْ
عَمَلْ كُفْنِيكْ بَدْ خَلْطِ اِيدِرْ اِنْسَانْ اَنَكْ وَزْنِيَهْ حَقْدِنْ اَنْدَهْ مِيزَانْ
دَخِي جِسْرِ جَحِيمْ اُوزْرَهْ اَهْلِ كُفْرَانْ ثَفَا وَنْبِرْلَهْ قِيلَا رَانِسَالِي
وَتُرْجَى شَفَاعَةُ اَهْلِ خَيْرٍ
لِاَصْحَابِ ٱلْكَبَائِرِ كَا جِبَالِ
خَوَا هَلْ بَنْدَهْ قِيَامَتْ اَيْتَكَهْ سَاعَتْ كَاهْ اَهْلِيَهْ مَرْجُودْ رَشْفَاعَتْ
اُولُورْ سَهْ دَخِي اَنْدَهْ وَكِي اَسَاتْ عِظَامْ مَدَهْ اُولُوطَغْلَا رَدِرْ شَالِي
وَٱلْجَنَّةُ وَٱلنِّيرَانُ حَقٌّ
عَلَيْهِمَا مَرَاحُوَالٍ حُوَالِ
اَزَلَهْ ثَمِدِيَهْ جَنَّاتْ وَبِرَانْ بُولَارْ مَوْجُودْ اُولُوبِنَا اَيْلَهْ اِدْعَانْ

اِيكِسِي اُوزْرَهْ اِثْمِشْ دِيكَرَانْ بِلَا شُبْهَهْ بِنَجَهْ اَزْمَانِ مَحَالِي
دُخُولُ ٱلنَّاسِ فِي ٱلْجَنَّاتِ فَضْلٌ
مِنَ ٱلرَّحْمٰنِ يَا اَهْلَ ٱلْاَمَالِ
عَطَا بَايَهْ يَارَنْ نَاسِلْ وَصُولِي جِنَانَهْ فَضْلْ رَحْمَانْدَنْ دُخُولِي
دُوَا رَاْجْرَهْ اُوزْرَهْ حَسَنَاتْ حُكْمِي هَمْ اَنْوَاعِ نِعَمْ اَهْلِ اَمَالِي
وَدَوَامُ ٱلْاِيمَانِ لَا يَبْقَى مُقِيمًا
بِشُومِ ٱلذَّنْبِ فِي دَارِ ٱشْتِعَالْ
كَبَائِرْ اَهْلِ كِهْ اُولَهْ اَنْدَهْ اِثْمَا خُلُودِ اَيْلَهْ دَكِلْدِرْ اَهْلِ اِيمَانْ
يَلُوكِنْ يَعْنِي شُومِ ذَنْبِلَهْ اِنْسَانْ بُويُوقْدِدَكِ اُولَهْ ثَابِيدْ اَهْبَالْ
لَقَدْ اَنْبَتَ ٱلتَّوْحِيدُ نَظْمًا
بَدِيعَ ٱلشَّكْلِ كَا سْمِ ٱلْجَمَالْ
سِرَاجُ ٱلدِّينِ مَوْدُودِي رَحِمَهُ ٱللّٰهُ كِهْ تَوْحِيدِيَهْ كَيُوزْدُمْ نَظْمِ دُرْ نَاظِمْ
بَدِيعُ ٱلشَّكْلِ دَكِ ٱلتَّحْرِيكِ اَوْلَهْ بُولُورْ اَيَانِ مِثْلِيَهْ اِعْتِقَالِي

وَيُحْيِي ٱلرُّوحَ كَٱلْمَآءِ ٱلزُّلَالِ

فَرَحْ وَيْرِرْدِلَه رَاحَتْلَه عُمَرْ ... تَاكِه اَثْيَانْ مَحْبُوبِيلَه بُشْرَى

هَمْ اَيدِرْجَهْلِلَه اُولَشْرَحَ لَكَ ... تَبَاتِي تِنَه كِمْ ضِيقِلَه طَلَالِي

خُوضُوا فِيهِ حِفْظًا وَاعْتِقَادًا

تَنَالُوا جِنْسَ اَضْعَافِ ٱلْمَنَالِ

شُرُوعْ اَيدُوبْسِلِي اَيْ اَهْلِ عِلْمْ ... دَرِيشْلِكْ بُودَه حِفْظِ اِعْتِقَادِيَّه

وَسِيلَه دَرْچُوبُو جُمْلَه مُرَادْ ... بُولَاسِرْ حَقْدَن اَنْوَاعِ مَنَالِي

وَكُونُوا عَوْنَ هٰذَا ٱلْعَبْدِ دَرَّا

بِذِكْرِ ٱلْخَيْرِ فِي حَالِ ٱبْتِهَالِ

بُونَظْمِكْ شُكْرِنِه كِمْ اَيْلَدِمْ اِحْسَانْ ... اُولُوكْ بُوعَبْدَه ذِكْرِ خَيْرِه مَسْئُولْ

دِلِ اَنْبَرِه وَقْتْ يِتْمُونْ عَفْوِ غُفْرَانْ ... اِيدِيجَكْ سِرِ تَكْرَه اِبْتِهَالِي

لَعَلَّ ٱللّٰهَ يَعْفُوهُ بِفَضْلِ

وَبِيطِيهِ تَمَّتْ قَافِيَتُهُ

دُعَائِي خَيْرِيكْزِ شَايَدْ خُدَايِه ... اَيْرِكُورَمْ فَضْلِلَه عَفْوِ عَطَايِه

وَاَرْلَدُوغُنَه نَارُوزِ جَزَا ... وَيْرَه فَوْزِ عَظِيمَه اِخْتِلَالِي

وَاَنِّي ٱللّٰهَ اَرْجُو اَنْ يُكَفِّرَ عَنِّي

لِمَنْ بِٱلْخَيْرِ يَوْمًا قَدْ دَعَانِي

يِتْمُونْ هَرْكِه اَيَانْ مَنْدَه يِرْوَقْتْ ... دُعَائِي خَيْرِيلَه قِيلَه شَفَقَتْ

قُمُوعُمْرُونَه كَاوَلَه وُسْعَه طَاقَتْ ... دُعَاسِينَه قِيلُورْمَ اِشْتِغَالِي

بِحَمْدِ ٱللّٰهِ كِه بَاخَيْرْ وَسَلَامَه ... اِيرْشِدِي تَرْجَمَه اُوشْ اِلْتِمَامَه

بَلِي بُودَنْ شَرْحِ اُولُوبْ بُونَامَه ... وِيرِرْ هَرْعُقْدَه سِينَه اِنْجِلَالِي

اَگَرْچِه نَظْمْ وَتَكْرَارْ قَوَافِي ... دَكُلْ فَضْلِ اَهْلِنَه عَادَتْ مُخَالِفِي

وَلِي بُودَه هَمْ بُوشَرْحِ شَافِي ... تَكَرُّرْسِزْ بُولِيدِرْ اَعْتِدَالِي

چُودِينْ اَبْنَدَه وَارْدِرْ بُونَدَه اَشْيَا ... بُووَضْعِ اِيلِيكُونْ بُوعَبْدَه اُولْزَا

قَبُولْ اِيدُوبْ كَرَمْدَنْ اَهْلِ اِنْصَافْ ... سَقِيمِينَه وِيرُورْ اُمِّيدِ مَالِي

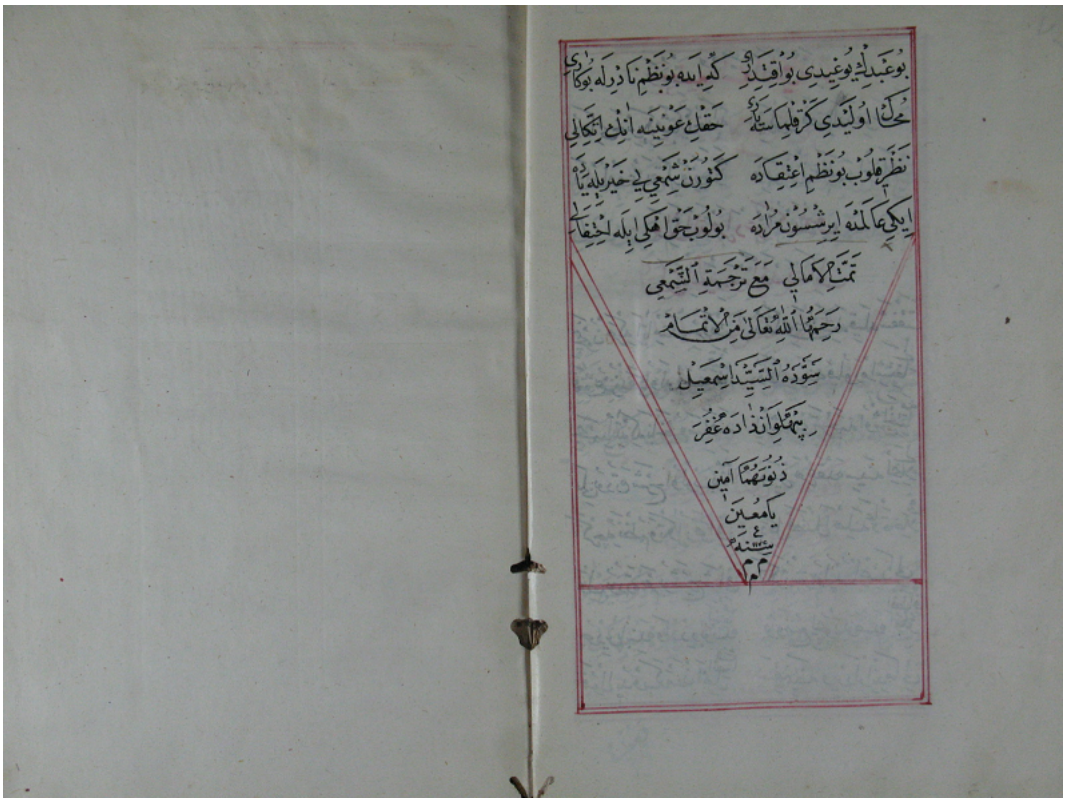

بُوعَبْدِكْ يُوغِيدِي بُوَاقِيدَه ... كِه اِيدَه بُونَظْمِ نَادِرْلَه بُوكَارِي

مُحَكْ اُولْدِي كَرْفِلِيَاسَكَه ... حَقِلْ عَوْنِينَه اَنْلَرْ اِتِّكَالِي

نَظَرْقِلُوبْ بُونَظْمِ اِعْتِقَادَه ... كُنُورْ شَمْعِي اِلَى خَيْرِ بِلَه يَارَه

اِيلِكِي عَالَمْنَه اِيرْشُسُونْ مُرَادَه ... بُولُوبْ جُمْلَه اَهْلِي اِيلَه اِحْتِفَالِي

تَمَّتِ ٱلْاَمَالِي مَعَ تَرْجَمَةِ ٱلشَّمُنِّي

رَحِمَهُمَا ٱللّٰهُ تَعَالَى مِنْ لَا تَمَامْ

سَوَدَهُ ٱلْمُسْتَمِدُّ اِسْمَعِيلْ

يَتَمَنَّى اَنْ يُدْرِكَهُ مَغْفِرَةُ رَبِّهِ

ذُنُوبَهُمَا آمِينْ

يَا مُعِينْ

Sinan İzzî Tercümesi

Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, No. 1391, vr. 1b-9a.

الکنی یعنی فاروق مکمل
اولیدی ملک عدلک بادشاهی
وذو النورین من کان خیرا
اوچنجی یعنی ذو النورین اکرم
اولیدی جامع ایات قرآن
وللکرار یفصل بعد هذا
دخی کرار یعنی شاه مردان
که اول بابیدی شهرستان علمک
وللصدیق یغتر الرحمان فاعلم
دخی صدیقه نک بعضی جهتده
وریدی فضلی زیرا اوزره تعیین
ولم یلعن یزیدا بعد موته
یزیده الله کندن صکره لعنت
ولی فعلن کورن اهل نظر لر
وایمان المخلد واعتقاد

که ذو النورینه ن اولد مفضل
که شرق و غربی طوتمشدی سپاهی
من الکفار فی صف القتال
که اول کرار دن اولدی مکرم
اولیدی رافع رایات احسان
علی الاعیاد طرا لا ثنالی
قلان اصحاب ازره بولدی رجحان
که ذاتی کاینیدی علم وحلمک
علی الزهراء فی بعض الخصال
وفور علم وفضل معرفته
بیانی بویله قلدی اهل تبیین
سوی الکفار فی الاعراء عاقل
دکلدر لیک شانی اهل غفلت
دیلم یارشور دی بتر لر
لانواع الدلایل کالجبال

افاضل اچره بوسوز مشتهردر
دلیل قاطع چون تیغ برآ
وما عذر الذی عقل بجهال
کشی کم بلیه اول رارقینی
انوک جهلی دکلدر هیچ معذور
وما ایمان شخص ما بیاس
دخی ایمان یاس اولمادی مقبول
چوام خالقه اولمادی منقاد
وما انفع الخیر فی حساب
دخی افعال خیرای یارمسعود
عمل بر ایه سیدوراهل دیمک
ولا یضحی یکفر انداده
بکیار ایشلسه براهل ملت
زنا وقتل وقطع بعض اعضا
ومن یوار تدادا بعد هجر

که ایمان متعلد معتبردر
قوتا مشدر بویله دیه بشبهه قطعا
لخالق السماء والاعداء
زمین وآسمانک خالقینی
بوکا ذاسبا اولو بدر رای جمهور
بمقبول لعفد الامر عقال
انوک حکمی بو وجهه اولدی مقبول
روادر جانه انکال وانکاد
من الایمان معروفا والبه
بولار ایماندن اولمادی معدود
اهل سرمایه سیدوراغافلنک
بعضهم ویقتل واخر الی
انوک کزینه حکم ایتم شریعت
بولرله کافر اولمز کیشی حاشا
یصر عن دینه حتی ذا انتلاد

کشی کم ارتداده ایده نیت
اولب راه هدایتدن مجدد
ولفظ الکفر من غیر اعتقاد
چو دلدن کلمه کفرا اولجاری
بو رویندن جمالت برله باده
مکر کم ایلیه تجدید ایمان
ولا نحکم بکفر حال سکر
شو سرخوش کم اده غفلتله مذیان
کرا اول غافل اولب کندن
وما المعدوم مرتبا وشیئا
چو معدوم بر دلم شی ومرتبی
نتاکم ذو بیته اولمایه قابل
وهذان الکون لا کشی
چو کونیک کون غیری اولدی
که کون نفخه خلاق جانک

یقین کافر اولرلی شک دشمت
قلوزچاه ضلالت ایچره مرمد
بطوع ره دین باعتماد
دکل اجبار له بل اختیارله
رواج نعت وقیتنی کساده
که ایمانین ابتا ایده سبحان
بما یهدی ویلغو بالبخال
انوک کزینه حکم اولمایه جان
نه لازم کلدو کن بلم سوزندن
لنعقد لاح فی غمر الهلال
عیاندر ماهو نوده اشیو معنی
دیمیز شی ومرتبی اکه عاقل
مع المذکور من لا کنجال
معایندر دمکلک حیری اولدی
مکون ومیندر خلق جمانک

دلرسک دقت ایده سوزلرمکه
بصیرت سره سن چکمه کوزلرکم
وفی الاذهان من حور جمره
یلزوصف الخمر بالخمر الی
شوخوفی کم تجزید ان ارتقدر
تصور ایلمک ذهن ایچره حقدر
اوجزکم جوهر فرد اولدی اسمی
انوک حکمنده رعقل ایچره قسمی
وفی الاحادیث عن توحید ربی
سیسئل کل عبد عن الاموال
سؤال قبرکم راز نهاندر
خدادن قولرینه امتحاندر
سیدا ولنده محض کرمدر
شقی اولنده عین المدد
وللکفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال
دخی کفار وبعض اهل عصیان
عذاب قبردن اولر پریشان
پریشانلق که کورسه آنی مردم
دخی دیناده قلمز دی تنعم
مصاب الناس بعد البعث جمعا
فکونوا بالمحرر عن وبال
حساب خلق بعد البعث حقدر
بوسوزه جمله عالم کوزقولقدر
دلرسکه راحلک اولسه بکبار
معاصیدن ازوکی صقلدی یار
وهل الکتب صانت من تعد
وبعضا منهم والنسیان
کلا مکتوبی بعضکه صانع قولندن
کمیکه اوقه سیندن یاصولندن

ازلدن هر نه کم یازمشسه خامه بیان ایلایه بر بر آنی نامه

وحق وزن اعمال وجری علی متن الصراط بلا اهتبال اهتبال

دخی ثابتدر میزان اعمال که وزن ایلایسرلر قیل اگر قال

دخی حقدر صراط ازره مرورک صقن کم چاره سی یوقدر غرورک

ومرحق شفاعة ومرجو شفاعة اهل خیر لاصحاب الکبایر کالجبال

امیدا ولدر که اهل خیر وطاعت کبایر اهلنه ایده شفاعت

نه دکلو چوغ اولرسه کوه عصیان چو آز لطف ایره اوله کاه یکسان

الهی سینی اشفته حالی کمال رحمتکدن قلمه خالی

وللدعوات تاثیر بلیغ وقد ینفیه اصحاب الضلال

دعانک واردر تاثیر تامی اگرچه نفی ادر گمراه عامی

دعا دری درو درج قبولک دعا دریسی در جرج وصولک

دعا ایوان قدسک رهبریدر دعا جولان انسک شهپریدر

دعا در پیشوای اهل خلوت دعا در رهنمای اهل سلوت

ودنیانا حدیث والهوی عدیم الکون فاسمع باجذال باجذال

سراسر جمله اجزای دنیا قمو حادث درر پنهان وپیدا

هیولانک چو معدوم اولدکونی سن اول صورتدن اومه عون وصونی

هیولایی قوکم هونکدر ایجاد سوادن کچ هوسدر محض الحاد

هیولی اعتبارندن کذر قل هویت عالمینه بر سفر قل

کزوکه تا کورینه نور لاهوت که اندن روشن اولمشدر بو ناسوت

وللجنات والنیران حق علیها مر احوال حوال

یرتدی صانع عالم اکی او بری پر ظلمت وبیریسی پر ضو

بریسی منبعی در هر صفانک بریسی مجمعی در هر جفانک

برینک آدی اولمش خلد اعلی برینک یادی اولمش نار کبری

برنده لشکر ابرار خرم برنده معشر فجار پر غم

یرادلدن بولاری امر فعال کچوبدر بونلر ازره چوق مه وسال

وحول الناس فی الجنات فضل من الرحمن یا اهل الامانی

نعیمه کرمسی خلقک عطادر خدادن کم اول معطی هدادر

انوک فضلیله بولر جنتی ناس وکرنی نیجه ناس ونیجه نسناس

چو اردی فضل رب العالمیندن منور اولدی جان نور یقیندن

چون اچدی فیض ابوابینی خلاق پر اولدی رحمت آثاریله آفاق

لقد البست للتوحید نظما بدیع الشکل کالسحر الحلال

چو قلدم نظمله توحیدی تزیین موحدلر اشیدوب دیدی تحسین

کیوردم قامت انشایه برطون که کورسه محو اولا دیبا واکسون

معانی بدیعینک بیانی دکلدر لیک سحر جاودانی

یسلی القلب کالبشری بروح ویحیی الروح کالماء الزلال

صفابخش دل وبشرای جاندر حیات افزای چون آب رواندر

بو سوزی نقش ایدک جان خاتمینه سلیمان مهری کیبی هر نکینه

فخوضوا فیه حفظا واعتقادا تنالوا جنس اصناف الملال

بو دریا اچره کر غواص اولاسز عجایب خاص جوهرلر بولاسز

شولر کم همت ایدوب قیله ازبر اولا توحید اهلی اچره سرور

دلرسک ایره سن حرز امانه بونی تعویذ قیل بازوی جانه

وکونوا عون هذا العبد دهرا بذکر الخیر فی حال ابتهال

ادک همت که بو افتاده زار دعای خیرله اکیله هر بار

لعل الله یعفوه بفضل ویعطیه السعادة فی المآل

امیدم وار که اول لطف اسی حضرت کناهن عفو ادوب ویره سعادت

نثار

9

نثار ایلایوب انواع عطایی شفیع ایده جمال مصطفایی

وانی الحق ادعو کل وقت لمن بالخیر یوما قد دعا لی

بنی هر کم اکوب یاد ایلریسه دعای خیرله شاد ایلریسه

درونن روشن اتسون نور عرفان برونن کلشن اتسون نور احسان

الهی رحمتک قاپولرن آچ کلوله حکمتک کوهرلرن ساچ

زبانمدن کتور بند کلالی که سوزلارم اولا نثر لآلی

بنای فکرمی صقله خللدن ادای خامه می سهو وزللدن

بنور طلعت سلطان کونین چراغ افروز بزم قاب قوسین

بو نظمک جمعنه اول کم سببدر طرب بخشنده اهل ادبدر

امیدم وار که وهاب امانی میسر ایلیوب امن وامانی

سعادت اهلیله یار ایده اکی عالمده برخوردار ایده

بو نسخه کم یزلدی نیتینه ارور یارب انی امنیتینه

فضایلله درونن روشن ایله فواضلله برونن کلشن ایله

سنان عزی هر دم قایم اولا سنین عمری داخی دایم اولا

آمین

Feyzî Tercümesi

Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 1113/1, vr. 3a-9a.

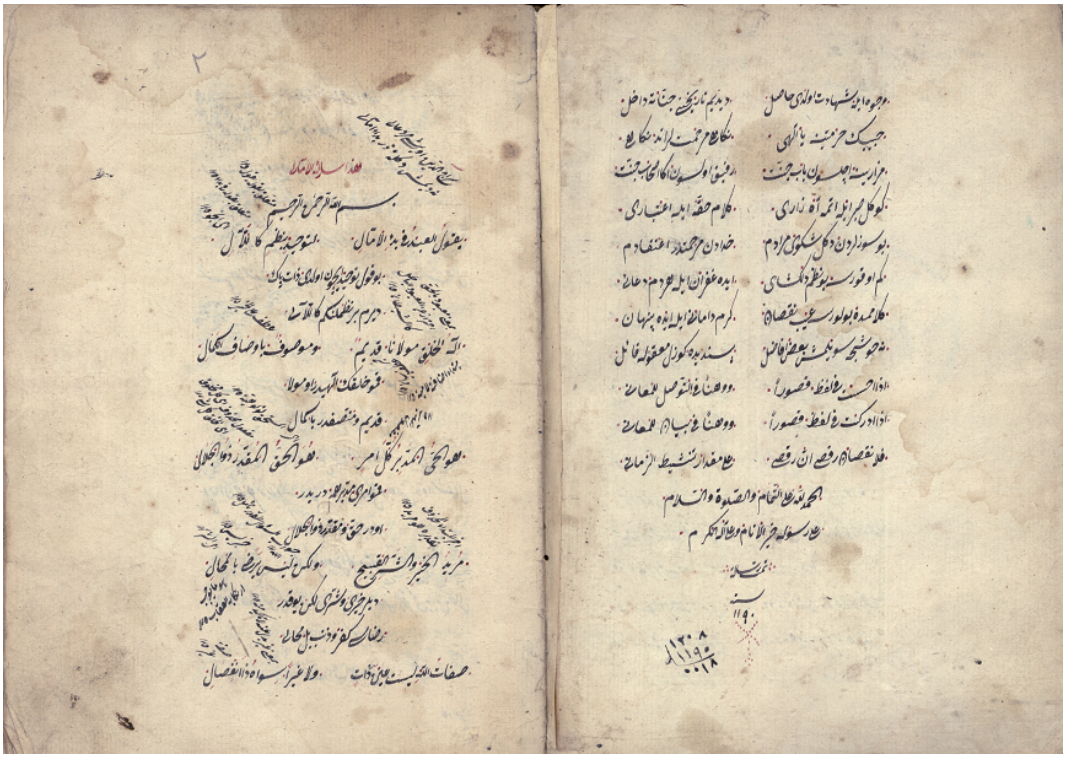

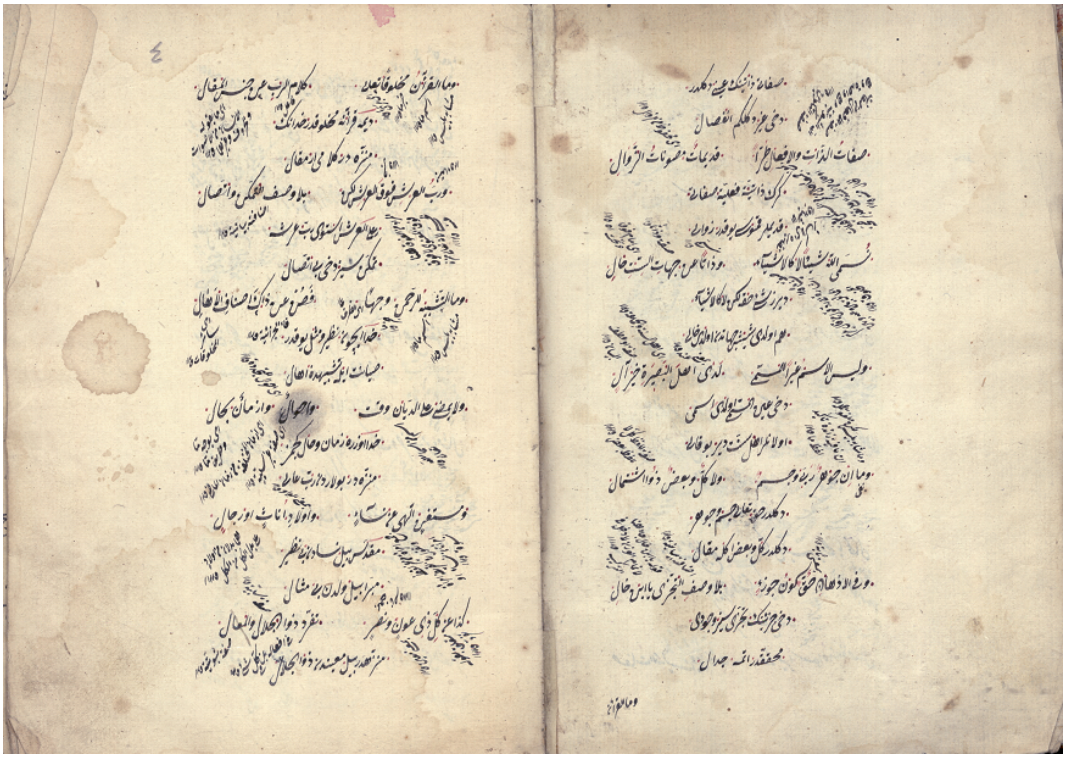

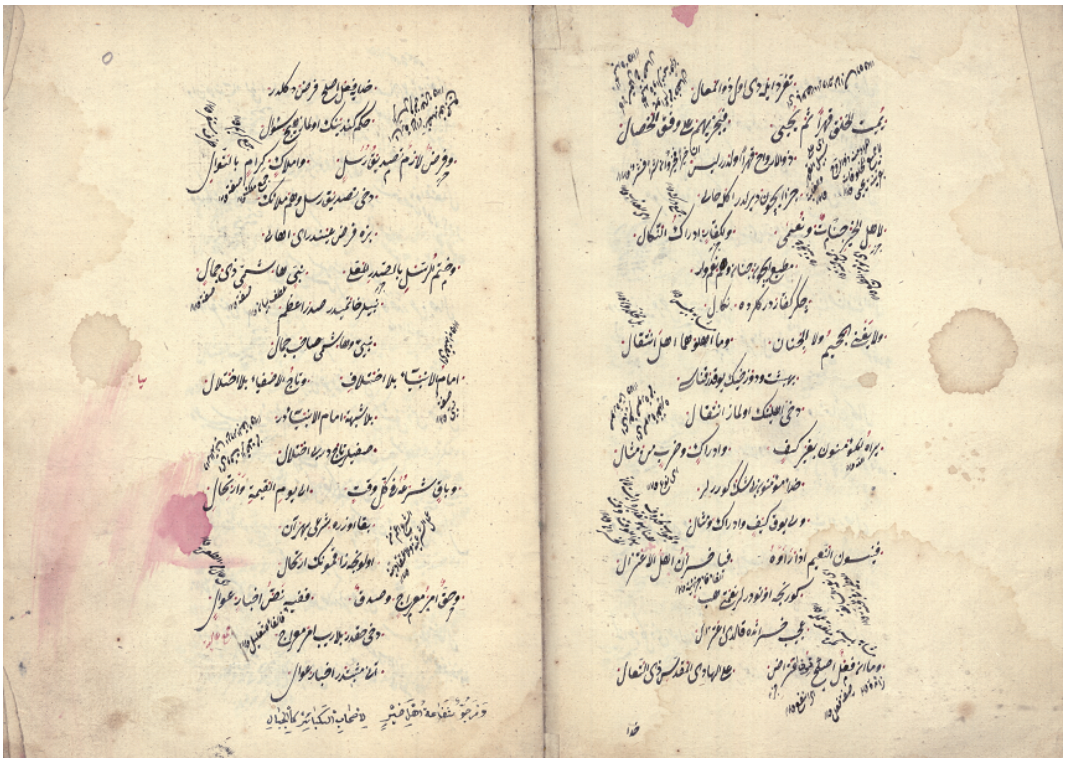

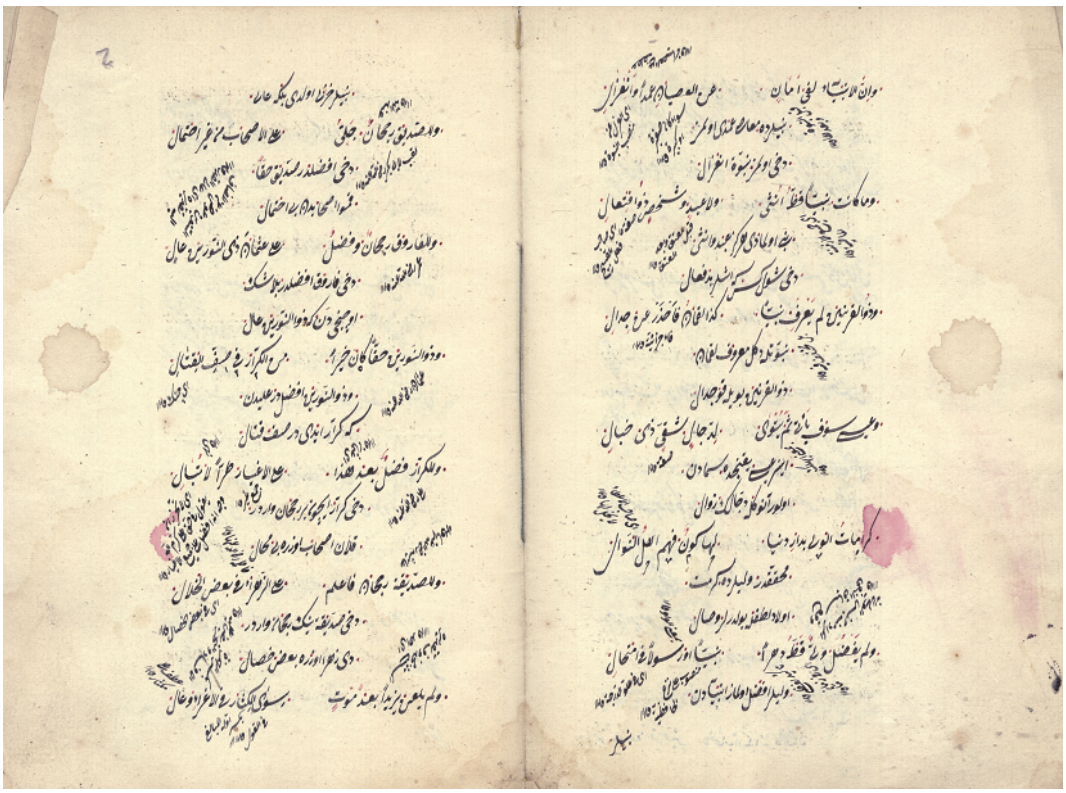

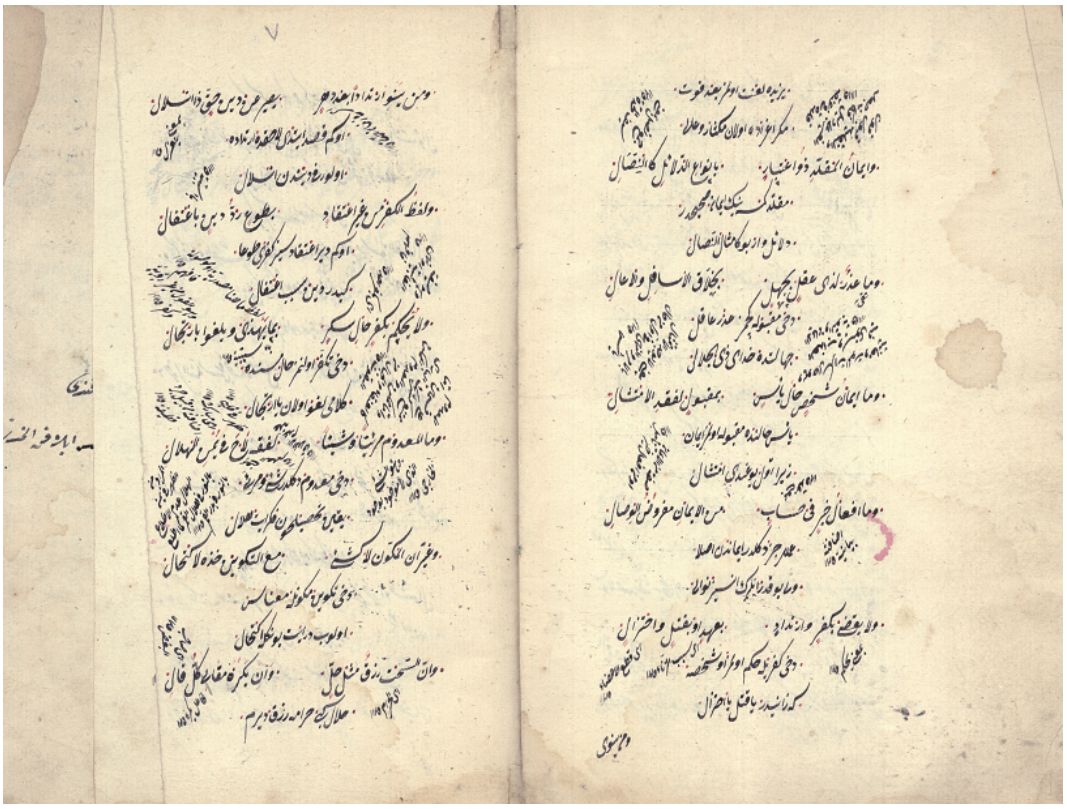

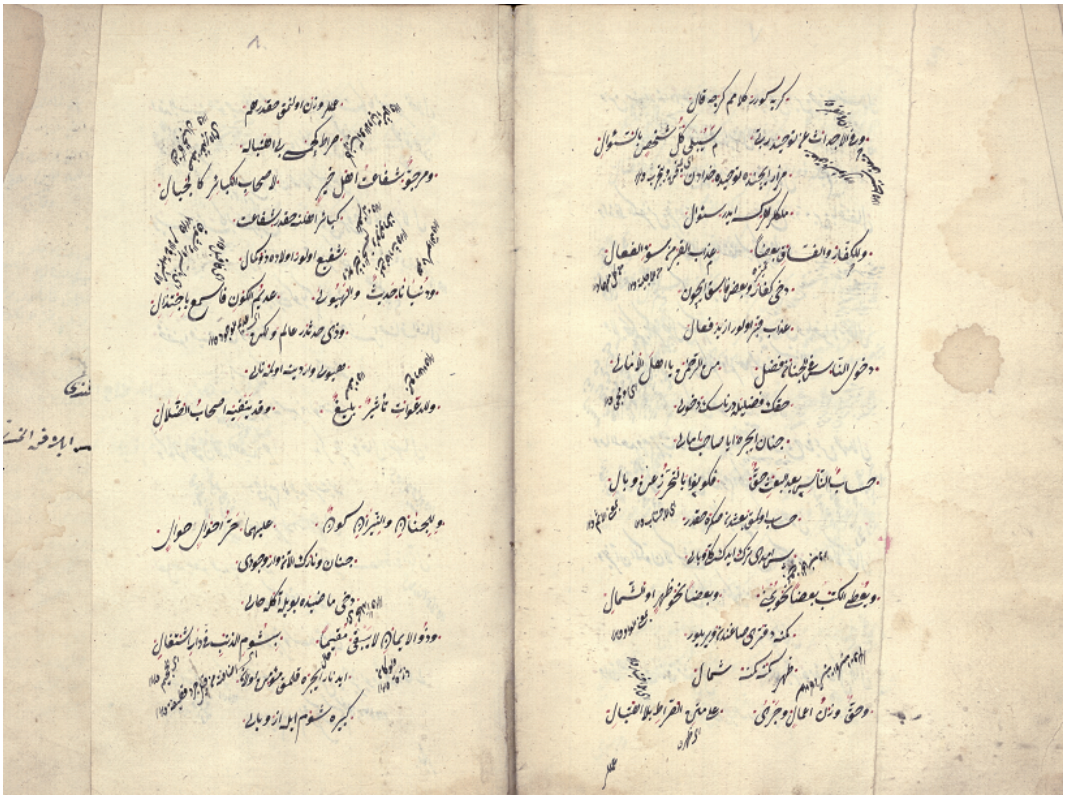

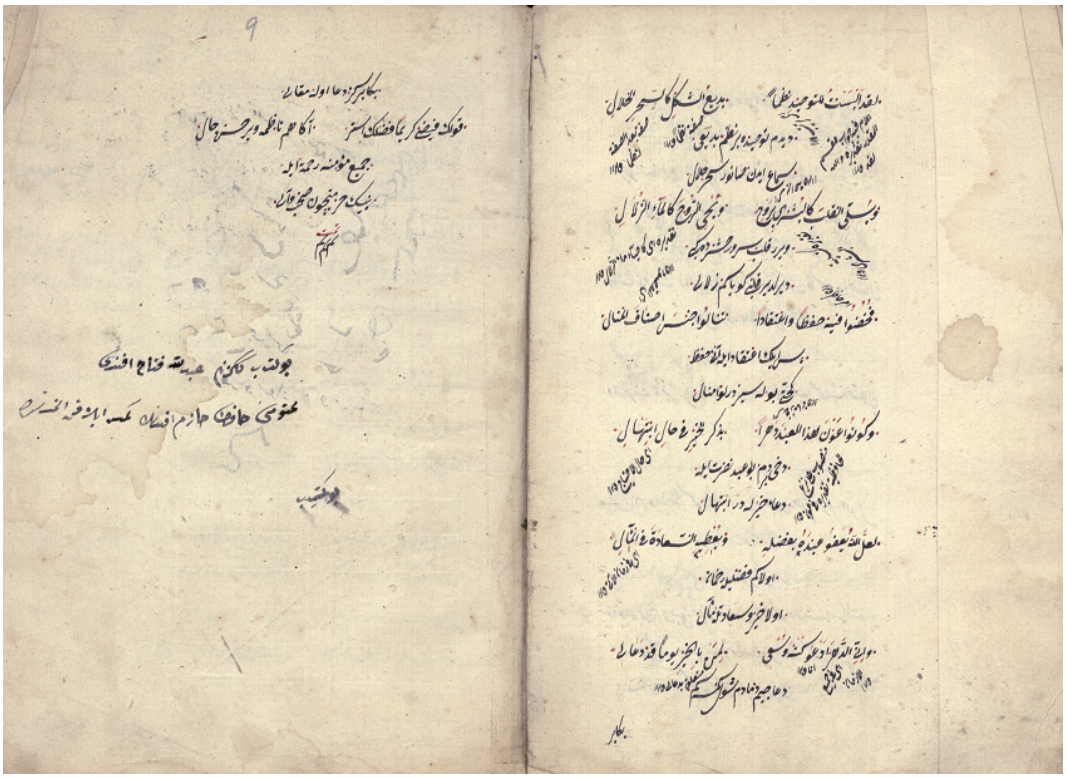

Visalî Tercümesi

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 908/3, vr. 12b-17a.

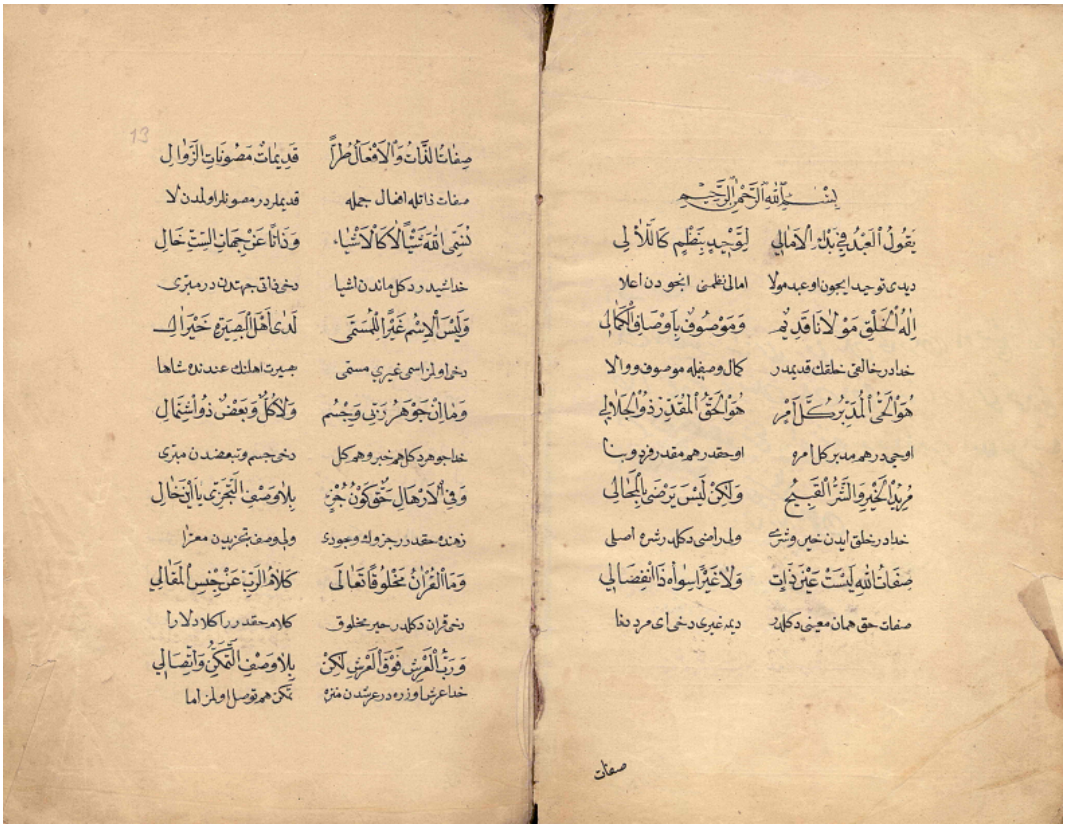

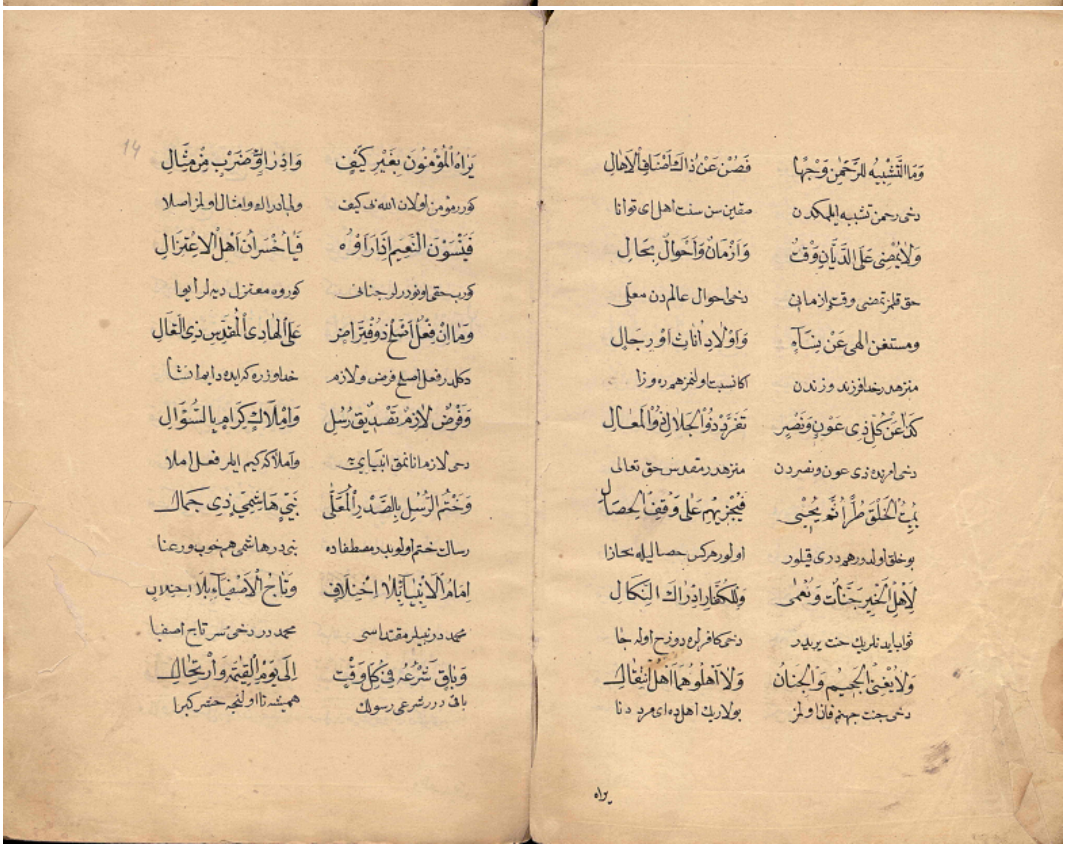

وحق امر معراج وصدق ففيه نص اخبار عوال
دخی معراج حقدر مصطفانك اكا شاهدر قرآنده اسرا
واذ الانبياء لفی امال عن العصيان عمدا وانعزال
بلكه دخی نبیلر اولدی مامون كنهدن هم عزلدن اشكار
وما كانت نبيا قط انثى ولا عبد ولا شخص ذو افتعال
نبی اولمز دخی جنس زندن دخی عبد و دخی هم شخص ادنا
وذو القرنين لم يعرف نبيا كذا اللقمان فاحذر عن جدال
دخی لقمان وذو القرنين بلنمز بنی دریا دكلدر ایتمه
وعيسى سوف ياتی ثم ينوی لدجال شقی ذی خيال
محققدر كلور عیسی یقنده شقی دجال ایلر مرده ولا
كرامات الولی بدار دنيا لها كون فهم اهل النوال
كرامات ولی دنیاده حقدر كیم انلر در خدادن اهل نعما
ولم يفضل ولی قط دهر نبيا او رسولا فی انتحال
ولی اولمز مفضل انبیادن رسلدن هم شرفده ایتمه دعوی

والصديق

15

وللصديق رجحان جلی على الاصحاب من غير احتيال
دخی صدیق رجحان واضح اولوبدر جمله اصحاب اوزره قطعا
وللفاروق رجحان وفضل على عثمان ذی النورين عال
دخی فاروق اولوبدر منزلتده مقدم حضرت عثماندن اولی
وذو النورين حقا كان خيرا من الكرار فی صف القتال
بس اندن اولدی عثمان امت علیلدن ایلمكده عدل تقوی
وللكرار فضل بعد هذا على الاغيار طرا لا تبال
دخی كرارك اولدی فضل وجاهی بولردن غیری اصحاب اوزره اعلی
وللصديقة الرجحان فاعلم على الزهراء فی بعض الخلال
دخی صدیقه در بعض خصالده مكرم حضرت زهرادن اجلی
ولم يلعن يزيدا بعد موت سوى المكثار فی الاغراء غال
بس مرك ایله لعنت یزیده رجوع اتمش اوله اندن مبادا
وايمان المقلد ذو اعتبار بانواع الدلائل كالنصال
مقلدك ایمان معتبردر دلائل چوقدر چون سنك خارا

وما عذر لذی عقل بجهل لخلاق الاسافل والاعال
جهالتدن ذی عقلك عذرین قبول اتمز خدای پست بالا
وما ايمان شخص حال يأس بمقبول لفقد الامتثال
دخی مایوس اولن شخصك ایمانی قبول اولمز اشت بی باك و پروا
وما افعال خير فی حساب من الايمان مفروض الوصال
دكل افعال خیر هم خیر و ایمان دیدیلر اهل سنت بویله جانا
ولا يقضى بكفر وارتداد بعهر او بقتل واختزال
دكل كافر دخی مرتد كیم ایلر زنا و قتل نفسنی بی محابا
ومن ينوی ارتدادا بعد دهر بصير عن دين حق ذا انسلال
شومن كیم ایدنیت ارتداده همان دم جقدی دیندن اولدی ترسا
ولفظ الكفر من غير اعتقاد بطوع رد دين باغتفال
دخی الفاظ كفر ایمان زائل دیمه اتمز رضا كله حاش حاشا
ولا الحكم يكفر حال سكر بما يهذی ويلفوا بارتحال
دكل كافر دخی عال سكرده كیم اتسه الفاظ كفری فاش واخفا

16

وما المعدوم مرئيا وشيئا لفقه لاح فی يمن الهلال
دخی معدوم دكلدر شیء مرئی شعاعی مه كبی هم اولدی پیرا
ودنيانا حديث والهولی عديم الكون فاسمع باختزال
دخی دنیادر حادث ولا وجودی خود عدمدر ایله اصغا
وللدعوات تاثير بليغ وقد ينفيه اصحاب الضلال
دعانك واردر تاثیر بی حد انی نفی ایلیندر اهل اهوا
وغير ان المكون لا كشیء مع التكوين خذه لا كتحال
مكون هم دكل مانند تكوین بو سوزله چشم جان ایله بینا
وفی الاحداث عن توحيد ربی سيبلى كل شخص بالسؤال
دخی پیغمبر ایچره توحید خدادن سؤال اولور جمیع پر و برنا
وللكفار والفساق بعضا عذاب القبر من سؤال الفعال
جمیع كافر بعض عصاته عذاب قبر اولور اذ فعل فحشا
حساب الناس بعد البعث حق فكونوا بالتحرز عن وبال
دخی بعضك وریلور صاغ یانندن بس ایلك احتراز از فعل بدها

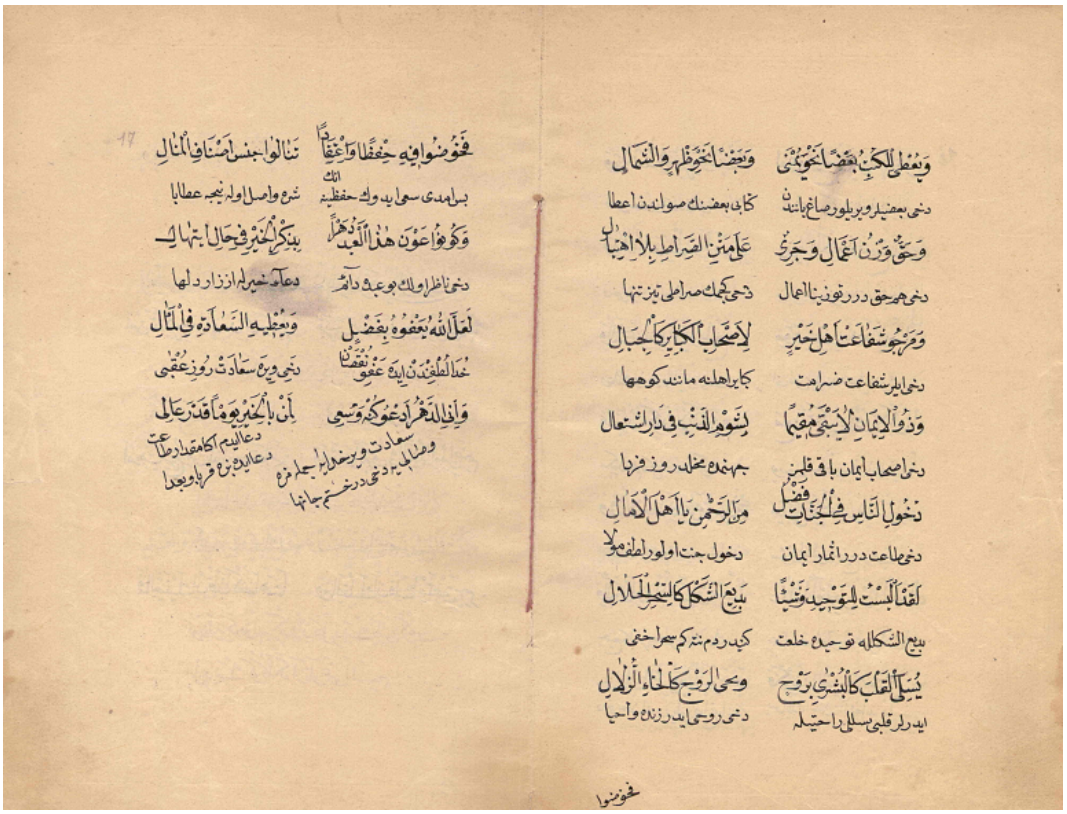

وَيُعْطِي لِلْكُلِّ بَعْضًا نَحْوَ يُمْنَى ... وَبَعْضًا نَحْوَ ظَهْرٍ وَالشِّمَالِ

دنی بعضیرا ویریلور صاغ یانندن ... کابی بعضینک صولدن اعطا

وَيَخْتَرُنَ اَعْمَالَ وَجَزْيِ ... عَلَى مَتْنِ الصِّرَاطِ بِلَا اِهْتِبَالِ

دنی هم حق دررتوزینا اعمال ... دنی کچمک صراطی تیز تنها

وَمَرْجُوٌّ شَفَاعَتُ اَهْلِ خَيْرٍ ... لِاَصْحَابِ الْكَبَائِرِ كَالْجِبَالِ

دنی ایلر شفاعت ضرامت ... کبایراهلنه مانند کوهها

وَذُو الْاِيمَانِ لَا يَبْقَى مُقِيمًا ... لِشُؤْمِ الذَّنْبِ فِي دَارِ اشْتِعَالِ

دنی اصحاب ایمان باقی قلمز ... جهنده مخلد روز فردا

دُخُولُ النَّاسِ فِي الْجَنَّاتِ فَضْلٌ ... مِنَ الرَّحْمٰنِ يَا اَهْلَ الْاِمَالِ

دنی خول جنات اولور لطف مولا ... دنی طاعت دررانمار ایمان

لَقَدْ اَلْبَسْتَ لِلتَّوْحِيدِ فَتْيًا ... بَدِيعَ الشَّكْلِ كَالسِّحْرِ الْحَلَالِ

بدیع الشکلله توحیدی خلعت ... کیدردم نه کم سحر اخفی

يُسَلِّي الْقَلْبَ كَالْبُشْرَى بِرَوْحٍ ... وَيُحْيِي الرُّوحَ كَالْمَاءِ الزُّلَالِ

ایدر لر قلبی سلی راحتیله ... دنی روحی ایدر زنده واحیا

فَحُوطُوا فِيهِ حِفْظًا وَاعْتِقَادًا ... بِاَنَّ اللّٰهَ اَنْجَزَ مَا اَقَالَ

بسلمدی سویله وك حفظینه ... شرع واصل اولدیغنه عطا با

وَكُونُوا عَوْنَ هٰذَا الْعَبْدِ دَهْرًا ... بِذِكْرِ الْخَيْرِ فِي حَالٍ اِتَّهَالِ

دنی یاظر اولك بوعبد دائم ... دعاده خیرله ازیاد دلها

لَعَلَّ اللّٰهَ يَعْفُوهُ بِفَضْلٍ ... وَيُعْلِيهِ السَّعَادَةَ فِي الْمَآلِ

خدا لطفندن ایده عفو نقدنا ... دنی ویره سعادت روز عقبی

وَاِنَّ الدَّهْرَ اَدْعُوكُمْ وَسِعْيِي ... لِاَنْ يَأْتِي الْخَيْرُ يَوْمًا قَدْ يَنَالِ

دعا ایدرم کلکمقدار سعی ... دعا ایدرم قریبا ویبعدا

سعادت ویرسون ابراهیم مرزه
دنی درخشم جهانها

Mustafa b. Muhammed Tercümesi

Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp., No. 06 Hk 4646/12, vr. 159a-161a.

İbn-i Bâlî Tercümesi
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No. T6638, vr. 1b-8a.

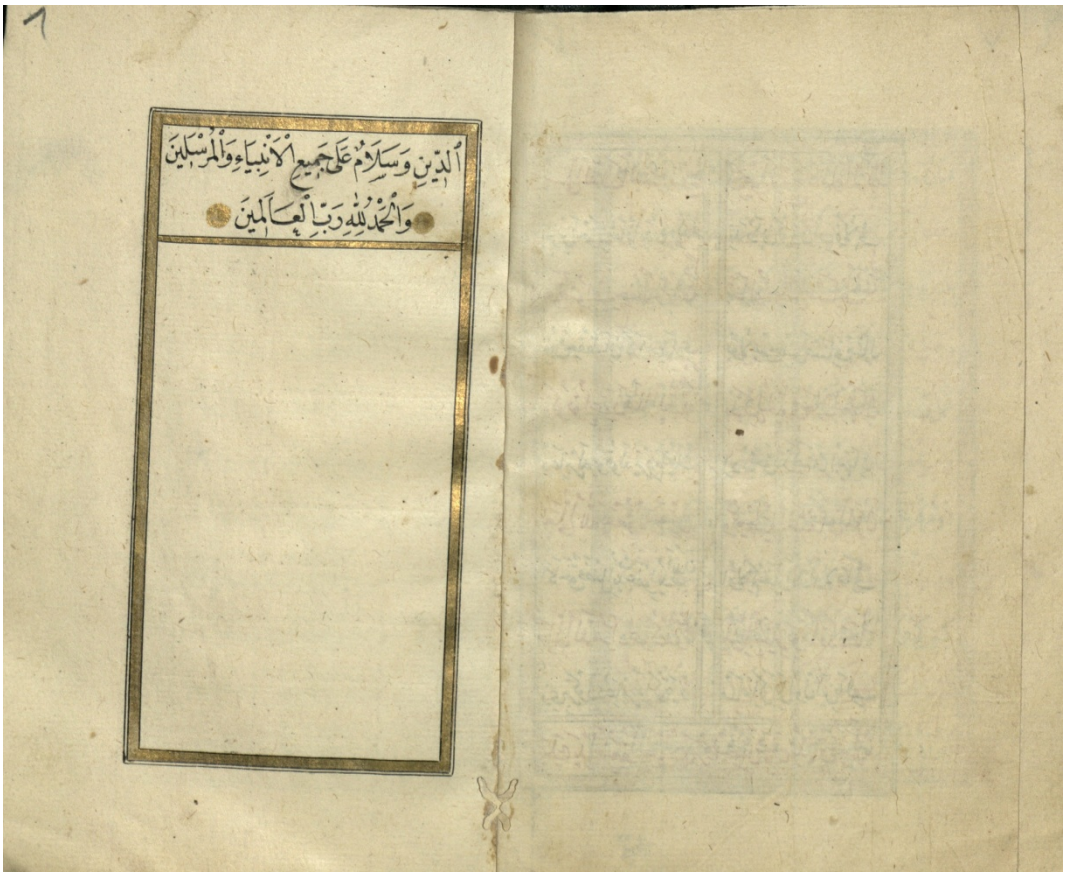
الدين وسلام على جميع الانبياء والمرسلين
والحمد لله رب العالمين

Mütercimi Bilinmeyen Tercüme (MBT2)

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., Türkçe Yazmaları bölümü, No. 13/4.
Vr. 63b- 65b.

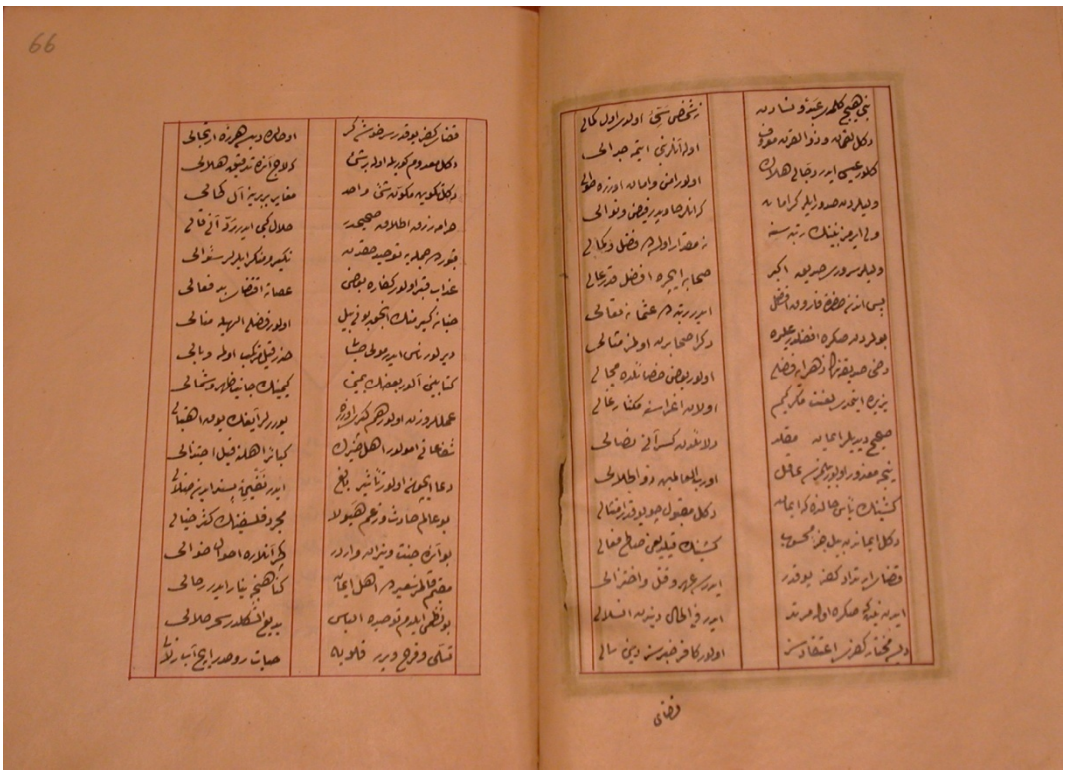

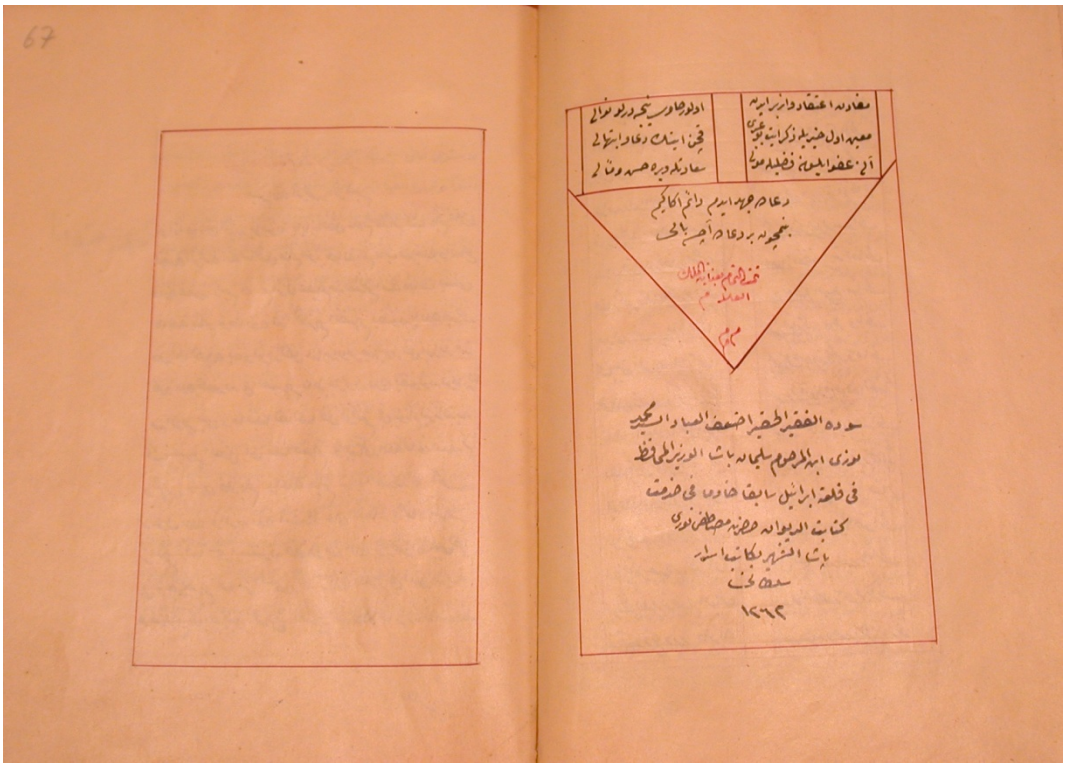

Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT3)

Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu, No. 06 Hk 1615, vr. 5a-8a.

Abdurrahmân ed-Darîr Tercümesi
Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Tırnovalı Katalogu, No. 1052.

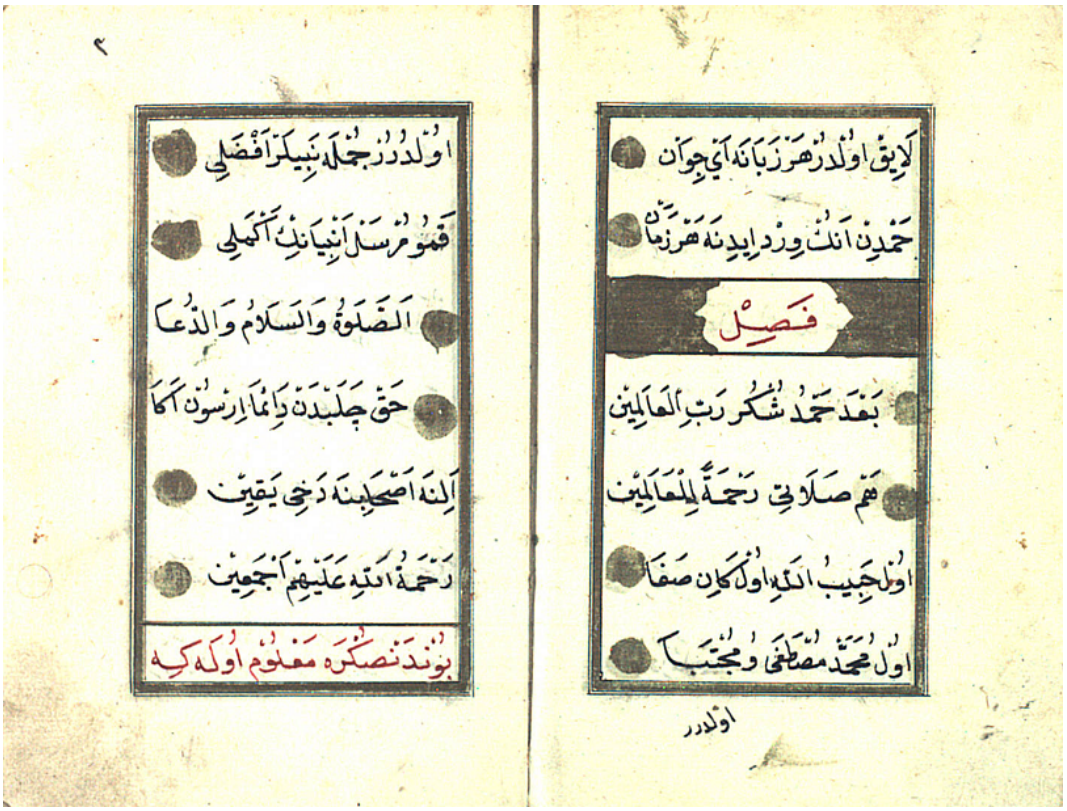

لایق اولدر هر زبانه ای جوان
حمدن انك ورد ایدنه هر زمان

فصل

بعد حمد شکر رب العالمین
هم صلاتی رحمة للعالمین
اول حبیب الله اول کان صفا
اول محمد مصطفی و مجتبا

اولدرر

٢

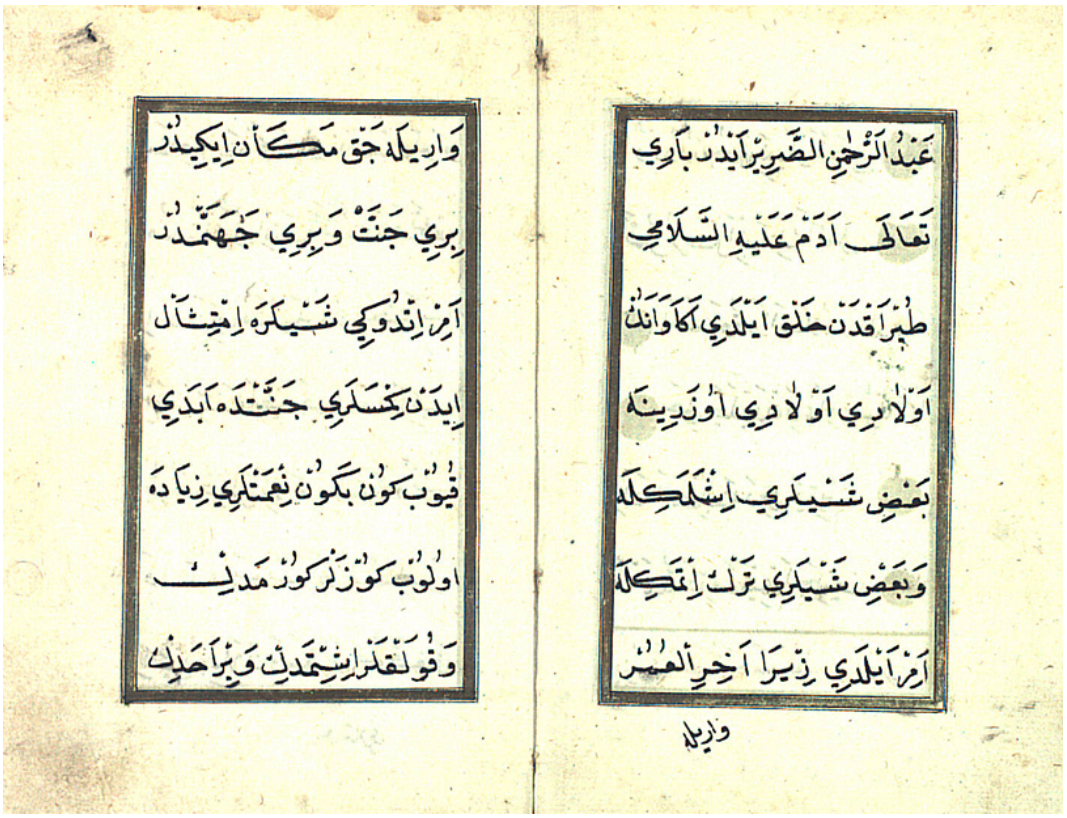

اولدرر جمله نبیلر افضلی
قمو مرسل انبیانك اکملی
الصلوة والسلام والدعا
حق چلبدن دائما ارسون اکا
الله اصحابنه دخی یقین
رحمة الله علیهم اجمعین

بوندن صکره معلوم اوله که

عبد الرحمن الضریر ایدر باری
تعالی آدم علیه السلامی
طپراقدن خلق ایلدی اکا وانك
اولادی اولادی اوزرینه
بعض شیلری اشلمکله
وبعض شیلری ترك اتمکله
امر ایلدی زیرا آخر العمر

واریله

واریله جق مکان ایکیدر
بری جنت وبری جهنمدر
امر اتدوکی شیلره امتثال
ایدن کمسلری جنتده ابدی
قیوب کون بکون نعمتلری زیاده
اولوب کوزلر کورمدك
وقولقلر اشتمدك وبر احدك

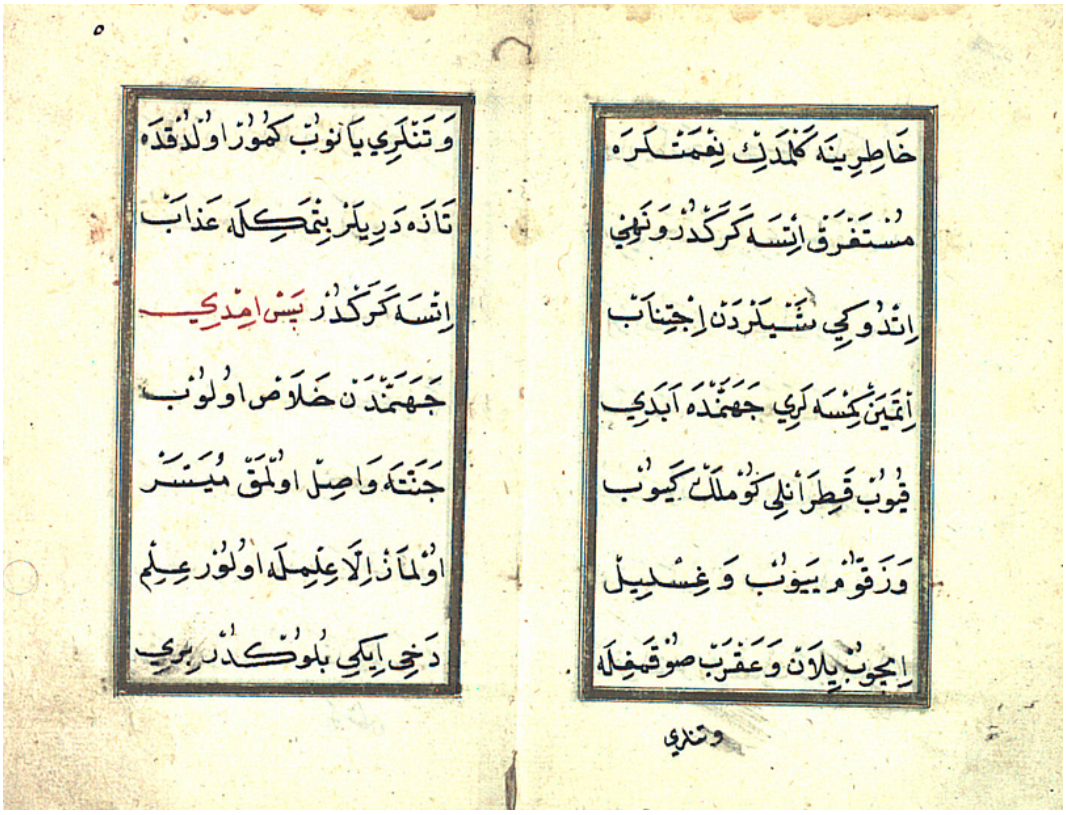

خاطرینه کلمدك نعمتلره
مستغرق اتسه کرکدر ونهی
اتدوکی شیلردن اجتناب
اتمین کمسه لری جهنمده ابدی
قیوب قطرانلی کوملك کیوب
وزقوم ییوب وغسلیل
ایچوب یلان وعقرب صوقمغله

وتنلری

وتنلری یانوب کمور اولدقده
تازه دریلر بتمکله عذاب
اتسه کرکدر پس امدی
جهنمدن خلاص اولوب
جنته واصل اولمق میسر
اولماز الا علمله اولور علم
دخی ایکی بلوکدر بری

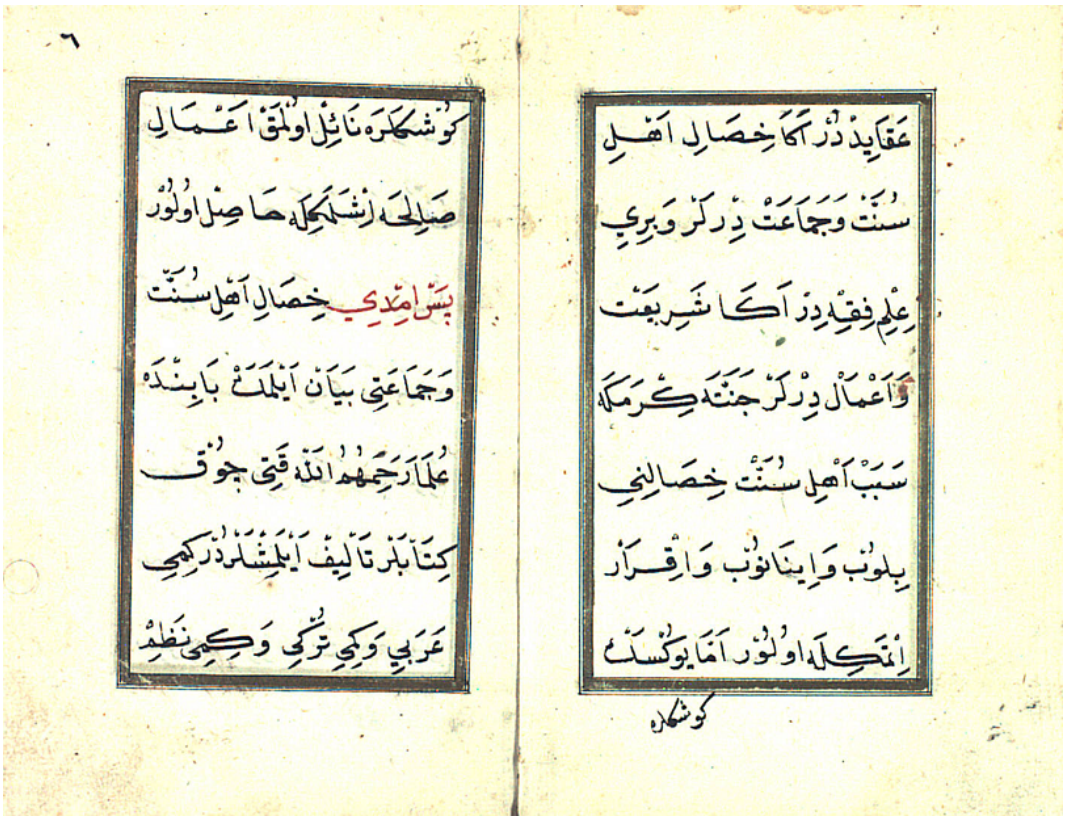

عقایددر اکا خصال اهل
سنت وجماعت درلر وبری
علم فقهدر اکا شریعت
واعمال درلر جنته کرمکه
سبب اهل سنت خصالنی
بلوب واینانوب واقرار
اتمکله اولور اما یوکسك

کوشکلره

کوشکلره نائل اولمق اعمال
صالحه اشلمکله حاصل اولور
پس امدی خصال اهل سنت
وجماعتی بیان ایلمك بابنده
علما رحمهم الله قتی چوق
کتابلر تالیف ایلمشلردر کمی
عربی وکمی ترکی وکمی نظم

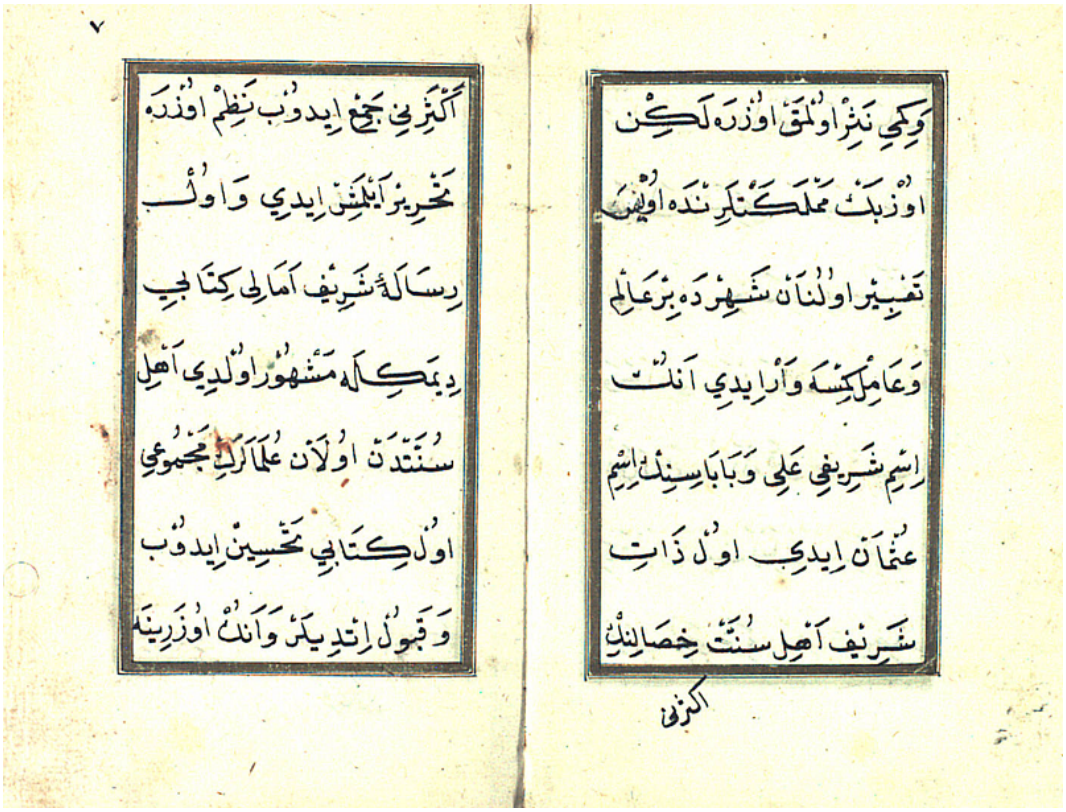

وكمي نثر اولمق اوزره لكن
اوزبك مملكتلرنده اويس
تعبير اولنان شهرده بر عالم
وعامل كمسه وار ايدي انك
اسم شريفي علي وباباسنك اسم
عثمان ايدي اول ذات
شريف اهل سنت خصالنك

اكثرني

اكثرني جمع ايدوب نظم اوزره
تحرير ايلمش ايدي واول
رسالهٔ شريف امالي كتابي
ديمكله مشهور اولدي اهل
سنتدن اولان علمالرك مجموعي
اول كتابي تحسين ايدوب
وقبول ايتديلر وانك اوزرينه

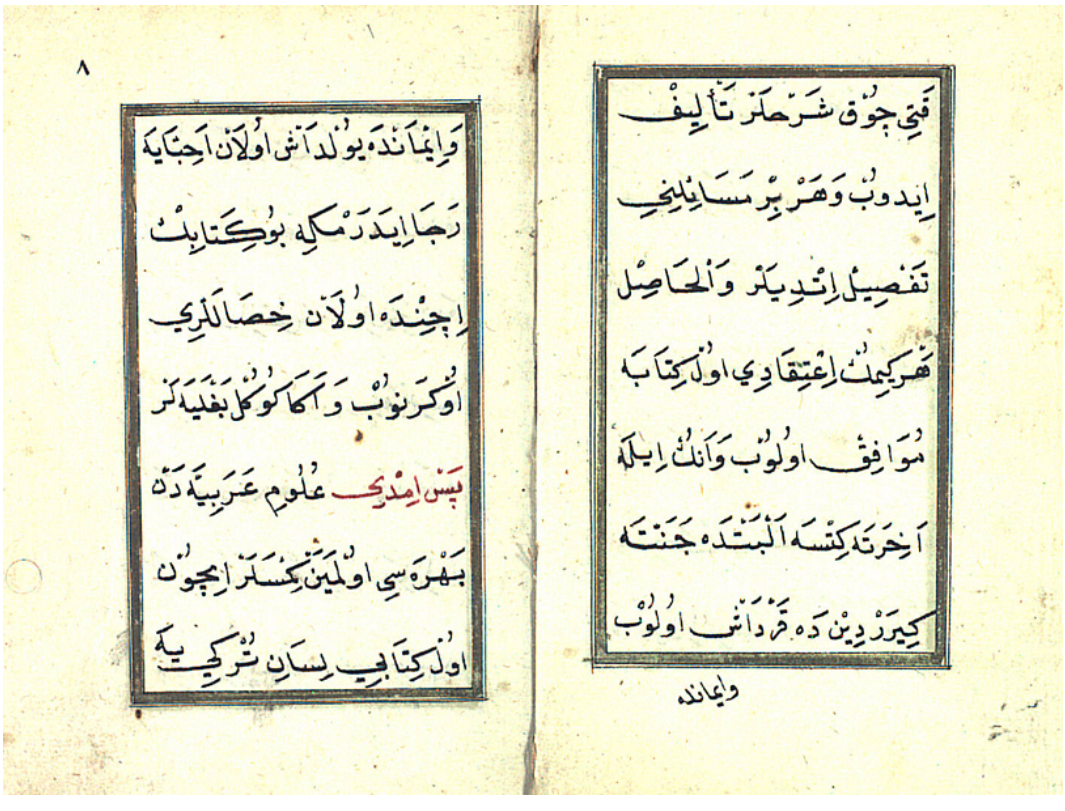

قتي چوق شرحلر تأليف
ايدوب وهر بر مسائلني
تفصيل ايتديلر والحاصل
هر كيمك اعتقادي اول كتابه
موافق اولوب وانك ايله
آخرته كتسه البته جنته
كيرر دينده قرداش اولوب

وايمانده

وايمانده يولداش اولان احبايه
رجا ايدرمكه بو كتابك
اچنده اولان خصاللري
اوكرنوب واكا كوكل بغليه لر
پس امدي علوم عربيه دن
بهره سي اولمين كمسه لر ايچون
اول كتابي لسان تركي يه

ترجمه ایلیم تاکه عوام وخواص
انك ایله منتفع اوله لر سنه
بیك یوز التمش سکز تاریخنده
تحریری میسر اولدی بعون
الله تعالی مصنف رحمه الله
کندینی تواضعا غایب منزلنه
تنزیل ایدوب دیرکه

یقول

یقول العبد فی بدء الامالی
لتوحید بنظم کاللالی

یقول در العبد خدا
قوللرندن بر قول فی بدء
الامالی امالی کتابنه
باشلمقده لتوحید اعتقادی
لازم اولان مسائل ایچون

بنظم دزلمش سوزلر ایله
کاللالی انجولر کبی

اله الخلق مولانا قدیم
وموصوف باوصاف الکمال

اله الخلق بو مخلوقاتك ربسی
مولانا بزم یاردمجمزدر
قدیم وارلغنك اولی یوقدر

وموصوف

وموصوف دخی صفاتلنمشدر
باوصاف الکمال جمیع کمال
صفاتلری ایله

هو الحی المدبر کل امر
هو الحق المقدر ذو الجلال

هو واجب الوجود اولان باری
تعالی الحی حیوة صفاتیله

موصوف در المدبر محدثه
مناسب تدبير ايدجيدر
كل امر هر بر حكم ايلر وكي
شيكري هو نقصان صفتلردن
منزه اولوب كمال
صفتلر يله موصوف اولان
باري تعالى الحق المبتدء

وارلغي

وارلغي ثابتدر المقدر اويله
الله تعالى كه جميع اشيايي
ترتيب اوزره ازلده تقدير
ايدجيدر ذو الجلال اويله
الله كه عظمت واولوهيتي صاحبدر

مريد الخير والشر القبيح
ولكن ليس يرضى بالمحال

مريد الخير باري تعالى ايو
اولان اشلري مراد ايدجيدر
والشر دخي شر اولان شيكري
مراد ايدجيدر القبيح اويله
شركه كتو ولكن شوقدر
واركه ليس يرضى راضي دكلدر
بالمحال كناه اولان شيدن

صفات

صفات الله ليست عين ذات
ولا غيرا سواه ذا انفصال

صفات الله باري تعالى تلك
صفت قديمه لري ليست عين
ذات ذاتنك عيني دكلدر
ولا غيرا دخي غيريده دكلدر
سواه ذاتندن بشقه ذا انفصال

ایریلور غیری دکلدر

صفات الذات والافعال طرا

قدیمات مصونات الزوال

صفات الذات باری تعالینك

صفات ذاتیه لری والافعال

دخی صفات فعلیه لری طرا

جمله سی قدیمات ابتداسی

یوقدر

یوقدر مصونات محفوظلردر

الزوال زائل اولمقدن

نسمی الله شیئا لا کالاشیا

وذاتا عن جهات الست خال

نسمی الله بز باری تعالی یه

تسمیه ایده رز شیئا بز موجود

شیدر لا کالاشیا لکن

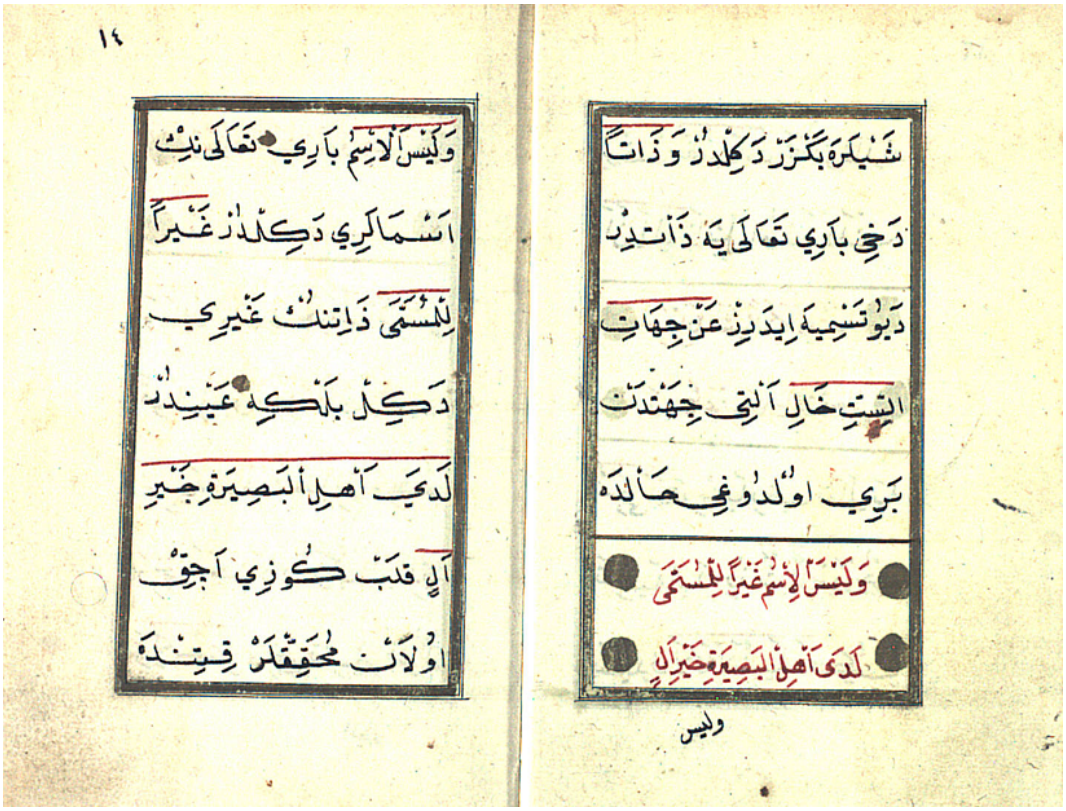

شیلره بکزر دکلدر وذاتا

دخی باری تعالی یه ذاتدر

دیو تسمیه ایدرز عن جهات

الست خال التی جهتدن

بری اولدوغی حالده

ولیس الاسم غیرا للمسمی

لدی اهل البصیرة خیر ال

ولیس

ولیس الاسم باری تعالی نك

اسمالری دکلدر غیرا

للمسمی ذاتنك غیری

دکل بلکه عیندر

لدی اهل البصیرة خیر

ال قلب کوزی اچق

اولان محققلر قتنده

وما ان جوهر ربي وجسم
ولا كل وبعض ذو اشتمال

وما ان اولمدي جوهر تقسيم
قبول اتمين جزء ربي بني
تربيه ايدن خالقم وجسم
دخي اجزادن مركب اولمدي
ولا كل دخي تقسيم قبول

ايدر

ايدرشي اولمدي وبعض
دخي كلك پارچه سي اولمدي
ذو اشتمال جميع كما
لا تيله موصوفدر

وفي الاذهان حق كون جزء
بلا وصف التجزي يا بن خال

وفي الاذهان عقللرده حق

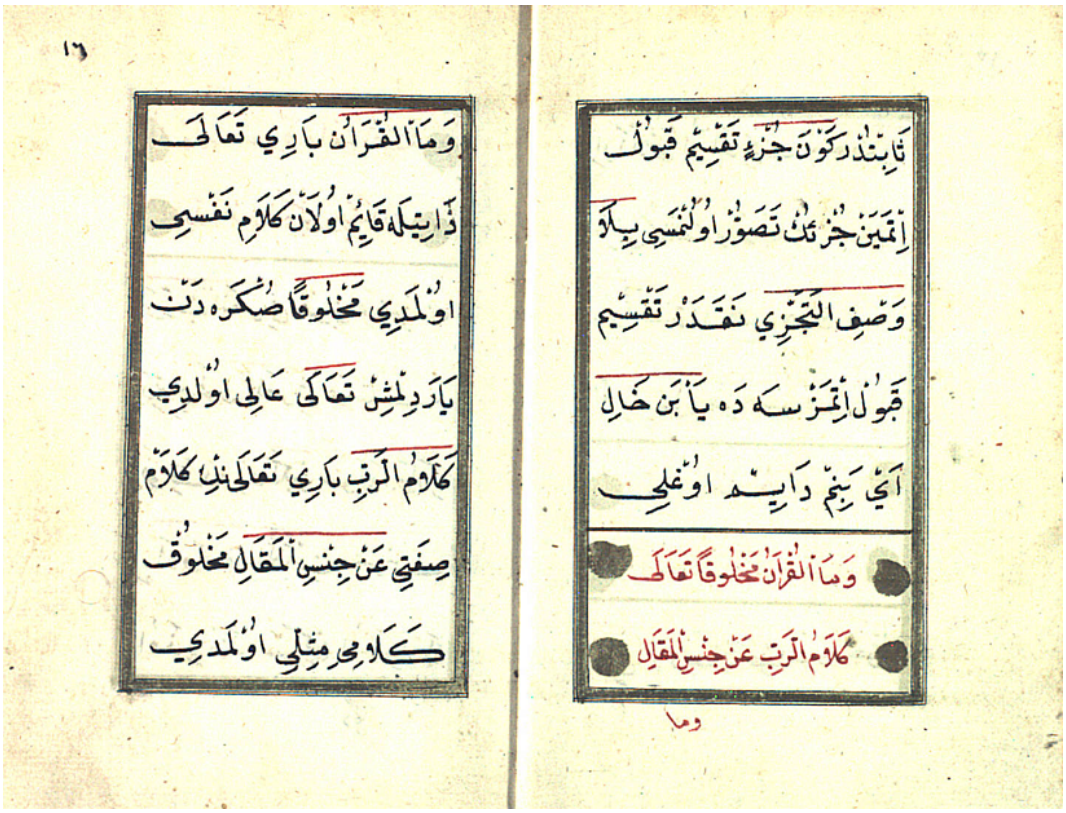

ثابتدر كون جزء تقسيم قبول
اتمين جزئك تصور اولنمسي بلا
وصف التجزي نقدر تقسيم
قبول اتمزسه ده يا بن خال
اي بنم دايم اوغلي

وما القران مخلوقا تعالى
كلام الرب عن جنس المقال

وما

وما القران باري تعالى
ذاتيله قايم اولان كلام نفسي
اولمدي مخلوقا صكره دن
يارديلمش تعالى عالي اولدي
كلام الرب باري تعالى نك كلام
صفتي عن جنس المقال مخلوق
كلامي مثلي اولمدي

وَرَبُّ الْعَرْشِ فَوْقَ الْعَرْشِ لَكِنْ
بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِ وَاتِّصَالِ

وَرَبُّ الْعَرْشِ عَرْشِ عَظِيمِكْ
رَبِّسِي فَوْقَ الْعَرْشِ عَرْشِكْ
فَوْقِنْدَه دِرْ لَكِنْ شُوقَدَرْ وَارْكِه
بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِ عَرْشِ
اُوزَرِنْدَه سَاكِنْ اُولْمَغِلَه

دكل

دَكِلْ وَاتِّصَالِ دَخِي عَرْشَه
مُتَّصِلْ اُولْمَغِلَه دَكِلْدُرْ

وَمَا التَّشْبِيهُ لِلرَّحْمٰنِ وَجْهًا
فَصُنْ عَنْ ذَاكَ اَصْنَافَ الْاَهَالِ

وَمَا التَّشْبِيهُ بَكْزَتْمَكْ اُولْمَدِي
لِلرَّحْمٰنِ بَارِي تَعَالَى اِيچُونْ وَجْهًا
طَرِيقِ حَقْ اُولْمَدِي فَصُنْ بَكْ

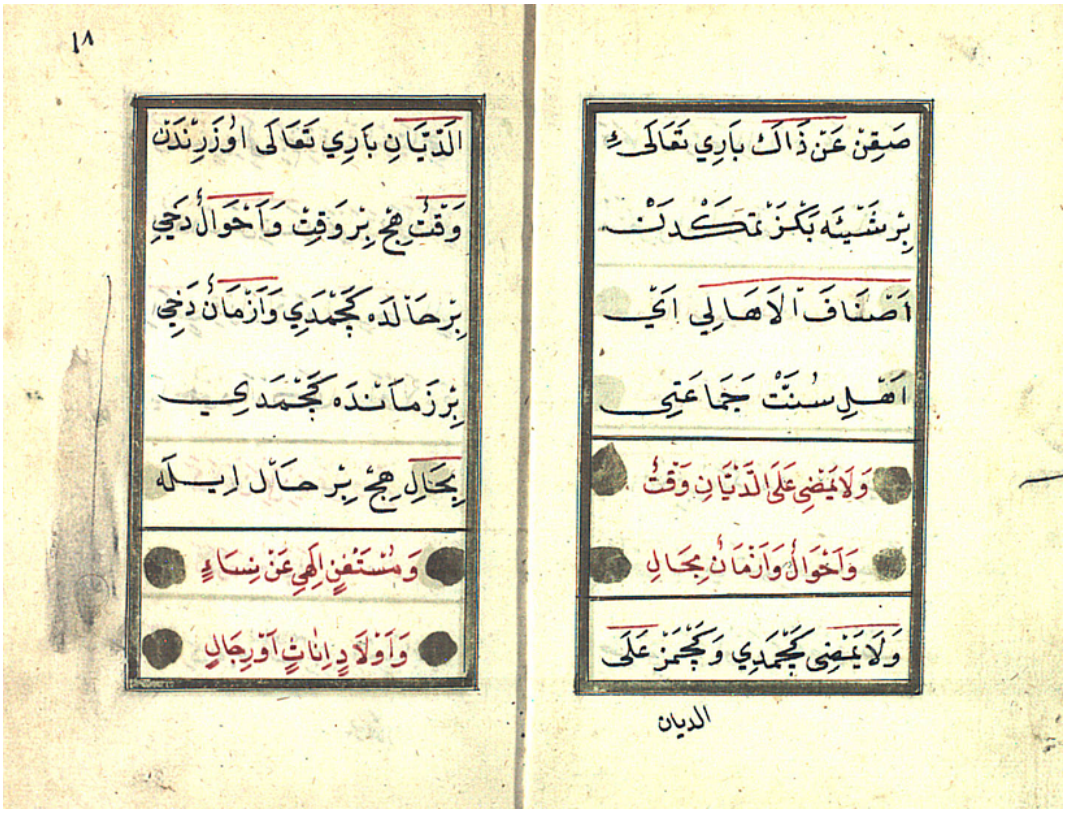

صَقِنْ عَنْ ذَاكَ بَارِي تَعَالَى
بِرْ شَيْئَه بَكْزَتْمَكْدَنْ
اَصْنَافَ الْاَهَالِي اَيْ
اَهْلِ سُنَّتْ جَمَاعَتِي

وَلَا يَمْضِي عَلَى الدَّيَّانِ وَقْتٌ
وَاَحْوَالٌ وَاَزْمَانٌ بِحَالِ

وَلَا يَمْضِي كَچْمَدِي وَكَچْمَزْ عَلَى

الديان

الدَّيَّانِ بَارِي تَعَالَى اُوزَرِنْدَنْ
وَقْتٌ هِچْ بِرْ وَقْتٌ وَاَحْوَالٌ دَخِي
بِرْ حَالْدَه كَچْمَدِي وَاَزْمَانٌ دَخِي
بِرْ زَمَانْدَه كَچْمَدِي
بِحَالِ هِچْ بِرْ حَالْ اِيلَه

وَمُسْتَغْنٍ اِلٰهِي عَنْ نِسَاءٍ
وَاَوْلَادٍ اِنَاثٍ اَوْ رِجَالِ

ومستغنٍ الهي بنم ربمك احتياجي
يوقدر عن نساءٍ عورته واولادٍ
اناثٍ قز اولاده اورجالٍ
يا خود اركك اولاده

كذا عن كل ذي عونٍ ونصرٍ
تفرد ذو الجلال والمعالي

كذا كنه بونك كبي احتياجي

يوقدر

يوقدر عن كل ذي عونٍ هر بر
ياردم ايديجيه ونصرٍ دخي
هر بر نصرت ايديجيه تفرد
باري تعالى نك اشي ودكدشي
يوقدر ذو الجلال اولولق
وعظمت صاحبي در والمعالي
صفات عليه صاحبي در

يميت الخلق قهرا ثم يحيي
فيجزيهم على وفق الخصال

يميت الخلق باري تعالى
مخلوقاتي اولدرر قهرا
كوجي يتجي اولدوغي حالده
ثم بوندنصكره يحيي كنه
درلدر فيجزيهم انلره جزا

ايدر

ايدر على وفق الخصال
هر كسك خصلتلرينه كوره

لاهل الخير جنات ونعمى
وللكفار ادراك النكال

لاهل الخير مؤمن اولان كمسنه
ايچون واردر جنات بغچه لر
واردر ونعمى دخي بر احدك

خاطرینه کلمدك درلو نعمتلر
واردر وللكفار ایمان
اولمین کمسه لر ایچون واردر
ادراك النكال عذاب
الیمه نائل اولمق واردر

ولا یفنی الجحیم ولا الجنان
وما اهلوهما اهل انتقال

ولا

ولا یفنی الجحیم جهنم واچنده
اولنلر ابدی فانی اولمازلر
ولا الجنان دخی جنت واچنده
کیلر ابدی فانی اولمازلر
وما اهلوهما بو ایکیسنك اهل
دکلدر اهل انتقال
مکانلرندن چقیجی دکلدر

یراه المؤمنون بغیر کیف
وادراك وضرب من مثال

یراه المؤمنون ایمان اولان
کمسه لر کوررلر بغیر کیف
هیچ بر نسنه یه بکزتمکسز
وادراك ودخی کنه حقیقتنی
اکلمق سز وضرب من مثال

اشیادن

اشیادن بر شیئه بکزتمکسز

فینسون النعیم اذا رأوه
فیا خسران اهل الاعتزال

فینسون مؤمنلر اونودرلر
النعیم جنتك نعمتلرنی اذا رأوه
قچن باری تعالی کوردکده
فیا خسران ای ندامت وای

پشیمانلق اهل الاعتزال
معتزله طائفه سیچون

وما ان فعل اصلح ذو افتراض
على الهادي المقدس ذي التعالي

وما ان فعل اولمادي اصلح کتو
خویلو انسان اصلاح ایلمك
ذو افتراض فرض اولمادی على

الهادی

الهادي باري تعالى اوزرینه
المقدس اویله الله که نقصان
صفتلردن بریدر ذي التعالي
صفات علیا صاحبدر

وفرض لازم تصدیق رسل
واملاك کرام بالنوال

وفرض لازم فرض عیندر تصدیق

رسل جمیع پیغمبرلره انانمق
واملاك دخی ملکلره انانمق
کرام بالنوال اویله ملکلرکه
مقبوللردر درلو عطایالرله

وختم الرسل بالصدر المعلى
نبي هاشمي ذي جمال

وختم الرسل پیغمبرلرك نهایتی

بالصدر

بالصدر المعلى آخر زمان
پیغمبری در نبي اولو پیغمبردر
هاشمي هاشم اولادندندر
ذي جمال کوزللك صاحبدر

امام الانبیاء بلا اختلاف
وتاج الاصفیاء بلا اختلال

امام الانبیاء جمله پیغمبرلرك

مُقْتَدا سِيِّدُ بِلا اخْتِلافٍ
شُبْهَ سِزْ وَتاجُ الاَصْفِياءِ
صالِحُ الحَرَكْ بادِشَنْكْ تاجِيدُ
بِلا اخْتِلافٍ شُبْهَ سِزْ

وَباقِي شَرْعُهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ
اِلى يَوْمِ القِيامَةِ وَارْتِحالِ
وَباقِي شَرْعُهُ فَخْرِ عالَمْكْ

شَرِيعَتِي بادِ قِيدُرْ فِي كُلِّ وَقْتٍ
هَرْ بِرْ وَقْتِدَهْ اِلَى يَوْمِ القِيامَةِ
قِيامَتْ يَقِينْ اُولُوبْ وَارْتِحالِ
مُؤْمِنلَرْ تُوكَنُوبْ قُرْآنِ عَظِيمُ الشَّانْ
يَرْ يُوزْ نَدَنْ قالِ القِيجَهْ دَلْ

وَحَقُّ آمِرُ مِعْراجٍ وَصِدْقٌ
فَفِيهِ نَصُّ اَخْبارٍ عَوالِ

شريعتي

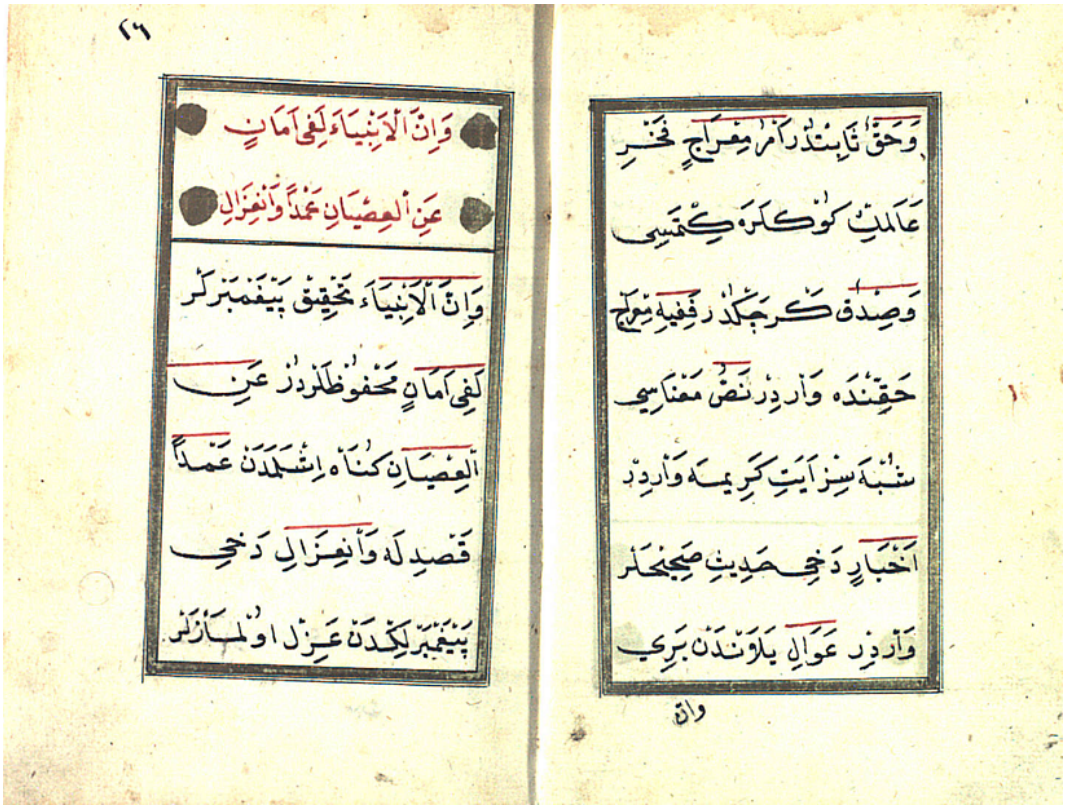

وَحَقٌّ ثابِتٌ اَمْرُ مِعْراجٍ فَخْرِ
عالَمْكْ كُوْكَرَهْ كِمْسِي
وَصِدْقْ كَرْ جَكْدُرْ فِيهِ مِعْراجِ
حَقِّنْدَهْ وَارِدُرْ نَصُّ مُعْتَبَرِي
شُبْهَ سِزْ اَيَتِ كَرِيمَهْ وَارِدْ
اَخْبارِ دَخِي حَدِيثِ صَحِيحْلَرْ
وَارِدُرْ عَوالِ يِلَرْ نَدَنْ بَرِي

وَاِنَّ

٢٦

وَاِنَّ الاَنْبِياءَ لَفِي اَمانٍ
عَنِ العِصْيانِ عَمْداً وَانْزِلالِ

وَاِنَّ الاَنْبِياءَ تَحْقِيقْ پَيْغَمْبَرْلَرْ
لَفِي اَمانٍ مَحْفُوظْ طَارِدُرْ عَنِ
العِصْيانِ كُنَاهِ اِشْلَمَدَنْ عَمْداً
قَصْدِلَهْ وَانْزِلالِ دَخِي
پَيْغَمْبَرْلَكْدَنْ عَزْلْ اُولْمازْلَرْ

وما كانت نبيا قط انثى
ولا عبد وشخص ذو افتعال

وما كانت نبيا پيغمبر اولمدي
قط اصلا انثى عورتدن
ولا عبد دخي كوله دن
وشخص دخي شول شخصدن
اولمادي كه ذو افتعال

سابقا

٢٧

سابقا كتوخوي صاحبي اوله

وذو القرنين لم يعرف نبيا
كذا للقمان فاحذر عن جدال

وذو القرنين اسميله مسمى
اولان ذات شريف لم يعرف
بلنمدي نبيا پيغمبر ميدر يوخسه
عادل پادشاه ميدر كذا كنه

بونك كبي بلنمدي اللقمان
لقمان اسميله مسمى اولان ذات
شريف پيغمبر ميدر يوخسه ولي
الله ميدر فاحذر اي سائل سن
حذر ايله عن جدال چكشمكدن

وعيسى سوف يأتي ثم يتوي
لدجال شقي ذي خبال

وعيسى

٢٨

وعيسى مريمك اوغلي عيسى
عليه السلام سوف يقنجه جقده
يأتي كلور ثم بوندن صكره
يتوي اولدرر لدجال دجال
اسميله مسمى اولان كافري
شقي اويله دجالكه جهنملكدر
ذي خبال انواع استدراج

ودرلو فساد صاحبدر

كرامات الولي بدار دنيا

لها كون فهم اهل النوال

كرامات الولي علماء عاملیندن

خارق عاده شی صادر اولمق

جائزدر بدار دنیا اول

کمسه نك حیاتنده دنیاده ایکن

لها

لها انلر ایچون کون

کرامت صادر اولمق واردر

فهم انلر اهل النوال

نعمت صاحبلریدر

ولم يفضل ولي قط دهرا

نبيا او رسولا في انتحال

ولم يفضل افضل اولمدی ولی

هیچ بر کرامات صاحبی

اولان کمسه قط اصلا

دهرا جمیع عمرنده نبیا

بر پیغمبر اوزرینه او رسولا

یاخود مرسل اولان ذات

شریفلر اوزرینه في انتحال

عمرینك نهایتنده

وللصديق

وللصديق رجحان جلي

على الاصحاب من غير احتمال

وللصديق ابوبكر رضي الله

عنه ایچون واردر رجحان

افضلدر دیمك لك جلي

زیاده اچقدر على الاصحاب

جمله اصحاب اوزرینه

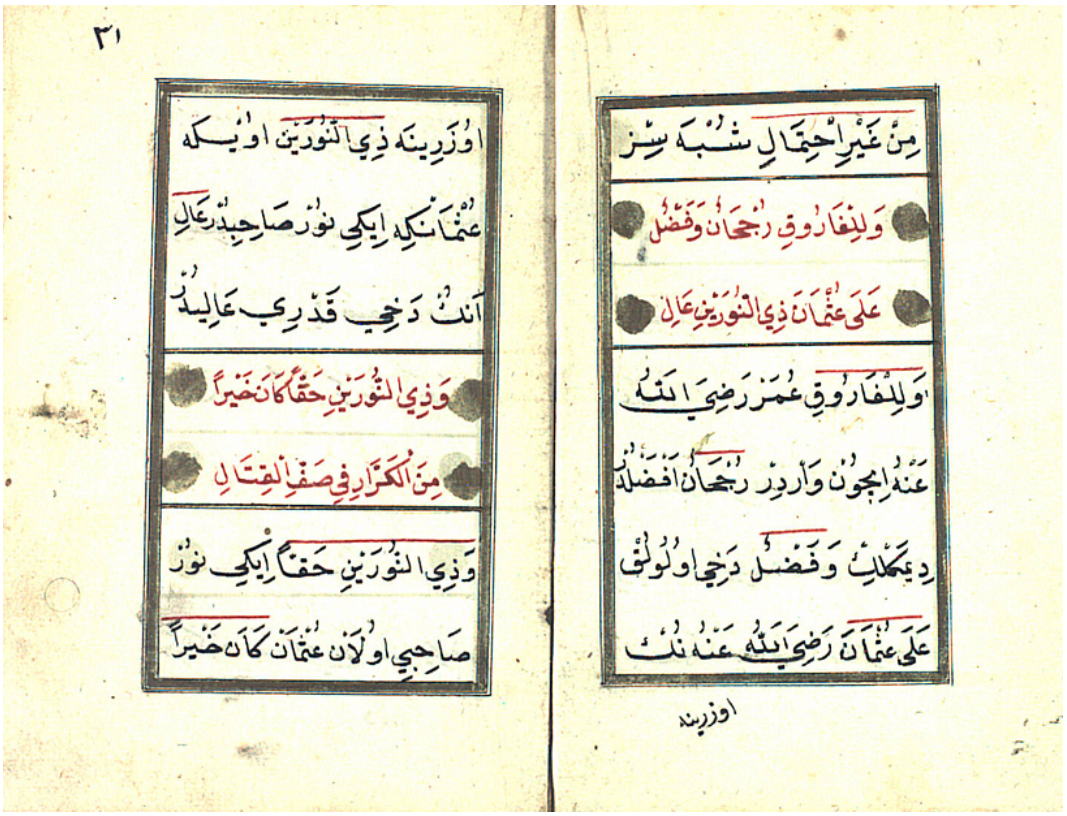

٣١

مِنْ غَيْرِ احْتِمَالِ شُبْهَه سِز

وَلِلْفَارُوقِ رُجْحَانٌ وَفَضْلٌ

عَلَى عُثْمَانَ ذِي النُّورَيْنِ عَالِ

وَلِلْفَارُوقِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ

عَنْهُ ايچون واردر رُجْحَانٌ افضلدر

ديمكلك وَفَضْلٌ دخي اولولق

عَلَى عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نك

اوزرينه

اوزرينه ذِي النُّورَيْنِ اويله

عثمانكه ايكي نور صاحبدر عَالِ

آنك دخي قدري عاليدر

وَذِي النُّورَيْنِ حَقًّا كَانَ خَيْرًا

مِنَ الْكَرَّارِ فِي صَفِّ الْقِتَالِ

وَذِي النُّورَيْنِ حَقًّا ايكي نور

صاحبي اولان عثمان كَانَ خَيْرًا

٣٢

افضل اولدي مِنَ الْكَرَّارِ تكرار

ايدجي عَلِي رَضِيَ اللّٰهُ

عَنْهُ دن فِي صَفِّ الْقِتَالِ

كفار ايله دوكوشر ايكن

وَلِلْكَرَّارِ فَضْلٌ بَعْدَ هٰذَا

عَلَى الْاَغْيَارِ طُرًّا لَا تُبَالِ

وَلِلْكَرَّارِ عَلِي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ايچون

واردر

واردر فَضْلٌ افضل اولمقلق

بَعْدَ هٰذَا بو اوچندنصكره عَلَى

الْاَغْيَارِ غيري اصحاب اوزرينه

طُرًّا جميعسي اوزرينه

لَا تُبَالِ اصلا شك يوقدر

وَلِلصِّدِّيقَةِ الرُّجْحَانُ فَاعْلَمْ

عَلَى الزَّهْرَاءِ فِي بَعْضِ الْخِلَالِ

وللصديقة عايشة رضي الله
عنها ايچون واردر الرجحان
ترجيح اولمق لق فاعلم اي
طالب حق اولان كشي سن
بل على الزهراء فاطمه رضي
الله عنها اوزرينه في بعض
الخلال بعض خصلتلرده

ولم

ولم يلعن يزيدا بعد موت
سوى المكثار في الاغراء غال

ولم يلعن لعنت ايتمدي يزيدا
معاويه نك اوغلونه بعد
موت اولدكدنصكره سوى المكثار
چوق سويليجيلردن غيري في
الاغراء طالمه ده غال سوزه

وايمان المقلد ذو اعتبار
بانواع الدلائل كالنصال

وايمان المقلد تقليد ايدبجينك
تصديقي ذو اعتبار صحيح در
معتبردر بانواع الدلائل
درلو ادله لرايله كالنصال
كسكين قلجلر كبي

وماعذر

وما عذر لذي عقل بجهل
بخلاق الاسافل والاعال

وما عذر بهانه اولمدي لذي
عقل ادراك صاحبلري ايچون
بجهل بلمدكلري بخلاق الاسافل
والاعال يرلرك وكوكلرك
خالقي اولان باري تعالى يي

وَمَا اِيمَانُ شَخْصٍ حَالَ بَأْسٍ
بِمَقْبُولٍ لِفَقْدِ الْاِمْتِثَالِ

وَمَا اِيمَانُ شَخْصٍ بِرْ كِمْسَه نِكْ
اِيمَانِ اُولْمَازْ حَالَ بَأْسٍ حَيَاتَدَنْ
اُمِيدِنِي كَسْدِكْدَنْ صُكْرَه
بِمَقْبُولٍ مُعْتَبَرْ اُولْمَازْ لِفَقْدِ
الْاِمْتِثَالِ اِيمَانْ كَتُورَجَكْ

وقت

وَقْتِ اَلْدَنْ كِتْدُوكِي اِيجُونْ

وَمَا اَفْعَالُ خَيْرٍ فِي حِسَابٍ
مِنَ الْاِيمَانِ مَفْرُوضَ الْوِصَالِ

وَمَا اَفْعَالُ خَيْرٍ اَعْمَالِ صَالِحَه
اُولْمَدِي فِي حِسَابٍ صَالِي دَنْ
مِنَ الْاِيمَانِ تَصْدِيقْ اَيْلَمَدَه مَفْرُوضَ
الْوِصَالِ يَنَاشْدِرْمَسِي فَرْضْ اُولْمَدِي

وَلَا يُقْضَى بِكُفْرٍ وَارْتِدَادٍ
بِعَهْرٍ اَوْ بِقَتْلٍ وَاخْتِزَالِ

وَلَا يُقْضَى حُكْمْ اُولْنَمَازْ بِكُفْرٍ
اِيمَانِي كِتْدِي دَيُو وَارْتِدَادٍ
دَخِي دِينِ اِسْلَامْدَنْ چِقْدِي
دَيُو بِعَهْرٍ زِنَا اِتْمَكِلَه اَوْ بِقَتْلٍ
يَاخُودْ نَاحَقْ يَرَه آدَمْ اُولْدُرْمَكِلَه

واختزال

وَاخْتِزَالِ دَخِي بِرْ عُضْوُنِي كَسْمَكِلَه

وَمَنْ يَنْوِي ارْتِدَادًا بَعْدَ دَهْرٍ
يَصِرْ عَنْ دِينِ حَقٍّ ذَا انْسِلَالِ

وَمَنْ بِرْ كِمْسَه يَنْوِي نِيَّتْ اَيْلَسَه
اِرْتِدَادًا مُرْتَدْ اُولْمَقْلِغَه بَعْدَ
دَهْرٍ نِجَه يِلْدَنْصُكْرَه يَصِرْ اُولُورْ
عَنْ دِينِ حَقٍّ اِسْلَامْ دِينِنْدَنْ

دانسلالِ اوساعت چقمش اولور

ولفظ الكفر من غير اعتقادٍ

بطوعٍ ردّ دينٍ باغتفالِ

ولفظ الكفر كفر سويلمك

من غير اعتقادٍ نقدر انانمزسه ده

بطوعٍ كندي اختياريله ردّ دينٍ

سويلين كمسه نك اسلامني

كيدرر

٣٧

كيدرر باغتفالِ غفلتي سببيله

ولا يحكم بكفرٍ حال سكرٍ

بما يهذي ويلغوا بارتجالِ

ولا يحكم حكم اولنماز بكفرٍ كافر

اولدي ديو حال سكرٍ سرخوش

لغي وقتده بما يهذي كفر

سويلمكله ويلغو دخي طالمغله

بارتجالِ سرخوشلغي سببيله

وما المعدوم مرئيًا وشيئًا

لفقهٍ لاح في يمن الهلالِ

وما المعدوم يوق اولان شي مرئيًا

كورينور اولمدي وشيئًا دخي

موجود اولمدي لفقهٍ علم لاح

بزه آشكاره اولدي في يمن الهلالِ

دوغاجق

٣٨

دوغاجق ايك كورنمسندن

وغيران المكوّن لا كشيءٍ

مع التكوين خذه لاكتحالِ

وغيران بشقه بشقه در المكوّن

مخلوقات لا كشيءٍ ايكسي برشي

دكلدر مع التكوين باري تعالينك

تكوين صفتيله خذه سن بو

مسئله‌یی طوت لاکتحال قلب
کوزینه سورمه ایچون

وان السحت رزق مثل حل
وان یکره مقالی کل قال

وان السحت تحقیق حرام رزق
رزقدر مثل حل حلال کبی وان
یکره نقدر کتو کلورسه ده

مقالی

مقالی بنم سوزم کل قال
هر بر بغض ایدیجی معتزله طائفسنه

وفی الاجداث عن توحید ربی
سیبلی کل شخص بالسؤال

وفی الاجداث قبرلرده عن توحید
ربی باری تعالی‌یی برلمده سیبلی
یقینجه جقده مبتلا اولورلر

کل شخص هر بر انسان
بالسؤال صورلمغه

وللکفار والفساق بعضا
عذاب القبر من سوء الفعال

وللکفار ایمانی اولمینلرك
جمله‌سی ایچون واردر والفساق
دخی مؤمن فاسقلرك بعضا

بعضسی

بعضسی ایچون واردر عذاب
القبر قبرك اچنده شدت ومحنت
من سوء الفعال کتو اشلر ایچون

دخول الناس فی الجنات فضل
من الرحمن یا اهل الامالی

دخول الناس انسانك کرمسی
فی الجنات جنتلره فضل عطادر

من الرحمن باري تعالى دن
يا اهل الامالي اي خدانك
رحمتني اوموجيلر

حساب الناس بعد البعث حق
فكونوا بالتحرز عن وبال

حساب الناس بو انسانك دنياده
اشلدكلري شيلردن سؤال

اولنمسي

اولنمسي بعد البعث اولوبده
ينه درلدكدنصكره حق ثابتدر
فكونوا سز اولوك بالتحرز
صقنمق اوزره عن وبال
كناه اولان شيلردن

ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى
وبعضا نحو ظهر والشمال

ويعطى الكتب دنياده حفظه
ملكلرينك يازدغي كتابلرك
ويرلمسي بعضا بعض كمسه‌لره نحو
يمنى صاغ جانبندن وبعضا
وبعضسنه نحو ظهر ارقه‌سي
اردندن والشمال دخي
بعضسنه صول جانبندن

وحق

وحق وزن اعمال وجري
على متن الصراط بلا اهتبال

وحق البتده ثابتدر وزن
اعمال قيامت كوني خيرلرك
وشرلرك طارتلمسي وجري
دخي يورنلمسي على متن الصراط
جهنم اوزرينه قوريلجق كبري

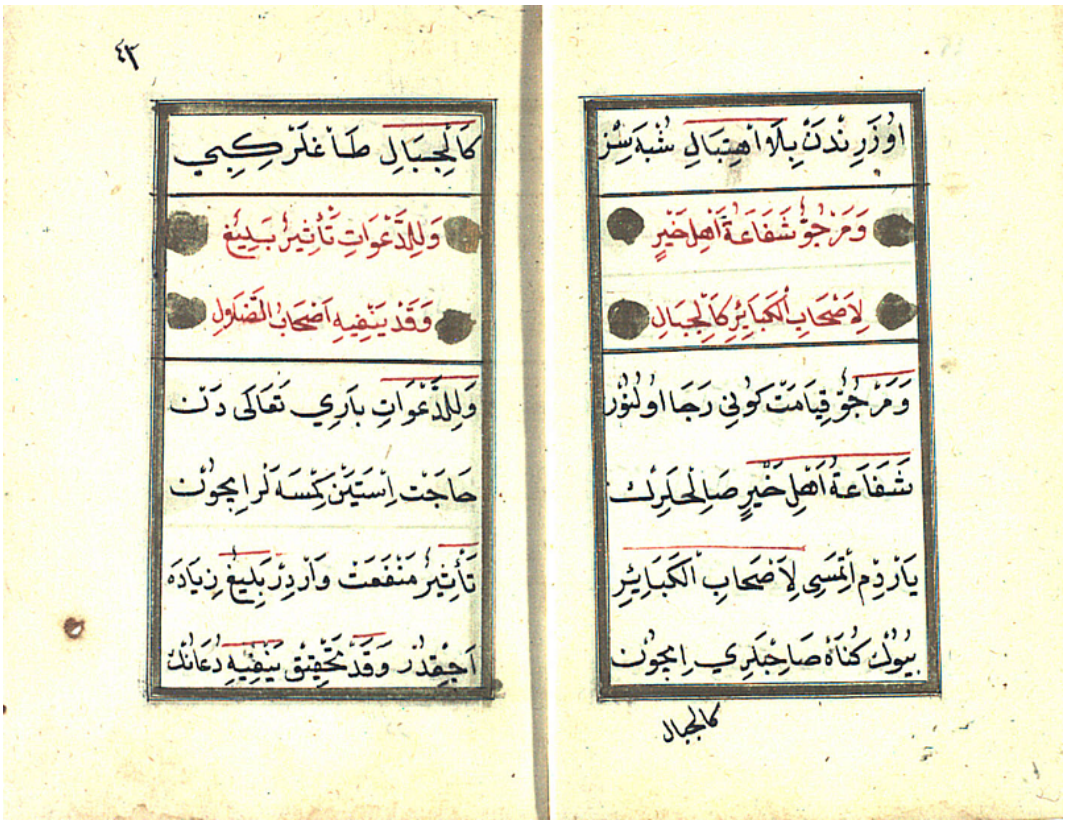

اوزرندن بلا اهتبال شبه سز

ومرجو شفاعة اهل خير

لاصحاب الكبائر كالجبال

ومرجو قيامت كونى رجا اولنور

شفاعة اهل خير صالحلرك

يارديم اتمسى لاصحاب الكبائر

بيوك كناه صاحبلرى ايچون

كالجبال

كالجبال طاغلر كبى

وللدعوات تأثير بليغ

وقد ينفيه اصحاب الضلال

وللدعوات بارى تعالى دن

حاجت استين كمسه لر ايچون

تأثير منفعت واردر بليغ زياده

اچقدر وقد تحقيق ينفيه دعانك

فائده سنى رد ايدرلر اصحاب

الضلال اهل بدعت

ومعتزله اولان كمسه لر

ودنيانا حديث والهيولى

عديم الكون فاسمع باجتذال

ودنيانا بزم ساكن اولدوغمز

مكانلر حديث صكره دن يردلمش

در

در والهيولى سفيه لرك قديمدر

ددكلرى شى عديم الكون

هيولى نك يوقلوغيدر زيرا

اهل سنت قتنده قديم اولان انجق

بارى تعالى نك ذاتى وصفتلريدر

فاسمع بو كلامى پك دكله

باجتزال قلب قولاغيله

وللجنات والنيران كون
عليها مر احوال خوال

وللجنات جنتلر ايچون والنيران
ودخي جهنم ايچون كون شمديكي
حالده موجود اولمق واردر
عليها انلرك اوزرندن مر
كچدي احوال بر الاي يللركه

خوال

٤٥

احوال خالي وقتلرده

وذو الايمان لا يبقى مقيما
بشوم الذنب في دار اشتعال

وذو الايمان تصديق صاحبي اولان
كمسه لا يبقى مقيما ابدي باقي
قالماز بشوم الذنب كتوكناهلر
سببيله في دار اشتعال علو

صاحبي اولان جهنمده اهل
سنت وجماعت مذهبي اوزره
مسائل توحيد ترجمه اولندي
بعون الله تعالى وتوفيقه

لقد البست للتوحيد نظما
بديع الشكل كالسحر الحلال

بوندنصكره مصنف رحمه الله

تعالى

٤٦

تعالى كتابني مدح ايدوب
دركه لقد تحقيق البست بن
كيدردم للتوحيد اعتقاد ايدجك
مسائل ايچون نظما بردزلمش
كلام كه بديع الشكل انك صورتي
پك اچقدر كالسحر الحلال
هلاك ايدجي كسكن سحر كبي

يسلي القلب كالبشرى بروح
ويحيي الروح كالماء الزلال

يسلي القلب هدايت استين
كمسه نك قلبني شرح ايدر
كالبشرى دوستدن كلن مژده
كبي بروح سرور ايله ويحيي
الروح جهل مرضيله اولمش

روحلري

روحلري درلدر كالماء الزلال
نيسان يغموري يريوزني نباتات
ايله يشارتدوغي كبي

فخوضوا فيه حفظا واعتقادا
تنالوا جنس اصناف المنال

فخوضوا سز دالن فيه صو
حوضنه تشبيه اولان كتابك

ايچنه حفظا تركيبني ازبرلمك
ايله واعتقادا دخي معناسنه
انانمغله تنالوا تاكه سز نائل
اوله سز جنس اصناف المنال
نائل اولجق اهل سنت وجماعت كروهنه

وكونوا عون هذا العبد دهرا
بذكر الخير في حال ابتهال

وكونوا

وكونوا سز اولوك عون هذا
العبد شو مصنفك يار دمنده
دهرا وقتلردن بر وقتده بذكر الخير
باري تعالى دن مغفرت رجا اتمكله في
حال ابتهال مناجاتكز وقتنده

لعل الله يعفوه بفضل
ويعطيه السعادة في المآل

لعل الله باري تعالى دن رجا
ايدرم يعفوه بو مصنفك
قصورني عفو ايليه بفضل
كرم لطفندن ويعطيه ويره
السعادة ايمانله اخرته كتمكي
في المآل عمرينك اخرنده
مصنف مرحوم ديركه

وانى

وانى الدهر ادعو كنه وسعي
لمن بالخير يوما قد دعالي

وانى تحقيق بن الدهر جميع عمرمده
ادعو دعا ايدر اولدم كنه
وسعي كوجم يتدوكي مقداري
لمن شول كمسه ايچونكه بالخير مغفرت
ايله يوما كونلرده بر كون

قد تحقيق دعالي بنم ايچون
مغفرت رجا ايليه تمت الكتاب
بعون الله الملك الوهاب اللهم
اغفر لمؤلفه ومترجمه وكاتبه ولمن
نظر وقرأ فيه
امين

Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT4)

Amasya Yazma Eser Ktp., No. BA 01462/02, vr. 95a-100a.

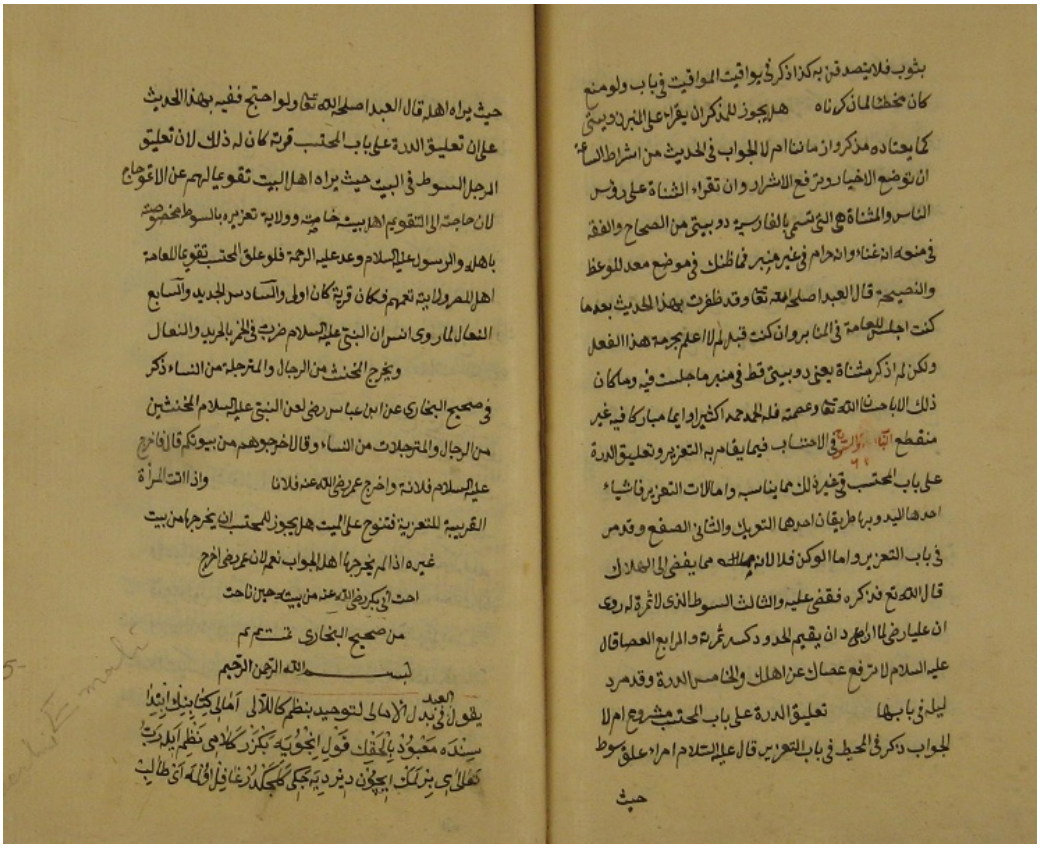

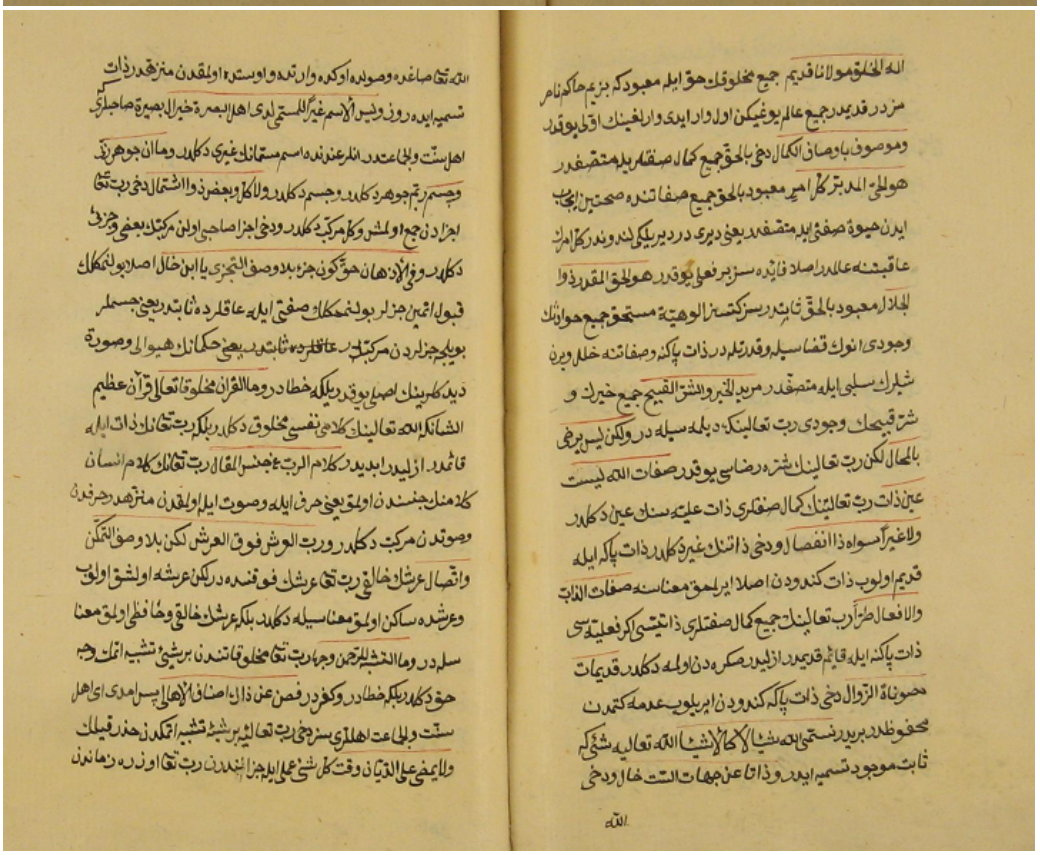

جز کلیه کمز واحوال وازمان بحال ودنی ربت تعالی اوزده زمان طویل مرور اتمز یعنی کلیه کمز وجهلدن بر وجهله
ومستغن الحی عن سواه معبود بالحق کربت تعالی کنز یجون نسا اولوقدن
غنی ومنزه قدر کذا عن کل ذی عون ونصر واولاد اناث اوزجال ودنی
ایرکلك واکرد شی والمقدن غنی ومنزه دیرینه ربت تعالی یوقدن وارانکده
واعدای دفع انکدن معینه محتاج دکلدر تفرد دن والجلال والمعالی زیرا ربت تعالی
جمیع صفات کمال وجلال ایله وعلم ذاتی ایله منفرد وموصوف دیمیت لطلق
قهر ایتمز یجون ربت تعالی جمیع مخلوقاتی قهر ایله اولدور رسکره قیامتده روح
جسد لری ایله دیرلدر فیجزیهم علی وفق الخصال پس دیرلدر وکدن صکره
دنیاده اشلدکلری عملرینه وخویلرینه کوره جزالندورر خیر ایسه خیر ایله
شر ایسه شر ایله الحاصل جنات ونعیم اهل عبادت اهل طاعت ایجون چشمه
ودنی جنت نعمتلری واردر والکفار اداراك النکال کافر ایجون جهنم لی عقوبت
وعذاب چقرلری واردر ولا تعنی الجحیم والملجئن جهنم ودنی جنتلری اصلا
فنایه کتمز لروما اهلوها اهل انتقال ادنی جنت کمؤمنلر ودنی اهل جهنم
کافرلر لریلدن انتقال اتمز لر یراه المؤمنون بغیر کیفی مؤمنلر جنته واردقده
الله عظیم الشان باشلرکوزلرینه مکانلرینه جهنمسز وصورت سزکوزلرواداراك
وضرب من خیال ودنی جوانب اطراف وفوق احاط سز وشکلدن ورنکدن
بری اولوب سزین کوزلر فینسون النعیم اذا رأوه پس مؤمنلر ربت تعالی
کوزده وقده بونعمتلر کمال التشده سائر نعمتلری اولدوقدر فیا خسران

اهل

اهل الاعتزال پس امدی ای قوم حاضر اولوك اهل اعتزال بونعمتلرین
حرمانه دنیاده انکار اتدکلری یجون ومالان فعل اصلح ذوالافتراض علی الفعل ذی
المقدس ذی التعالی قولك ودنیاسنه نفعی سن ویرمك واجب دکلدر
علوذاتی ایله وجمیع نقایصدن اری وهدایت ایلر متحقق اولوربت تعالی
اوزره کرامات الولی یلردنیادار دنیاده الله تعالی ولی صالح قولدری ایجون
کرامات واردر بلکه کون فهم اهل التواریس امدی ولیلر اهل فضل واهل عطادر
ولم یفضل ولم یقط دهر آنبیا اورسولا فی انحال زمانلرندن برزمانده اصلا بروجه
فاضل اولدی اصلا بر نبی اوزره بر شرافتده وللصدیق رحمان جلی تعلی الاصح
من غیر امتمال انی بکر الصدیق حضرتلری یجون نوابن چوقلغی والله تعالی اعلم عندنده
مقامنده یوکسکلکی اعتبار یسائر اصحاب اوزره بلکه سائر ناس اوزره فضل
واضح واردر وشکسز وللفاروق رحمان وفضل علی عثمان ذوالنورین عال
عز فاروق حضرتلری یجون عثمان ذی النورین اوزره فضل رحمان واردر
وذوالنورین حقاکان خیرامن الکثیر فی صف القتال عثمان ذی النورین
حضرتلری حوض خیرالاولدی قتال صفنده اعدا اوزره چوق چوق رجوع
نجوم ایدن حضرت علی دن ولکن اوفضل بعد هذا علی الاغیار مراتاً
لاتحالی مواضع خلیفه دن صکره حضرت علی یجون سائر صحابه دناس
اوزره تفضیل واردر بس دنی تفضیل اتمکده بعضلر وللصدیقه الرحمان
فاعلم علی الزهرا فی بعض الخصال سن بلکه حضرت عایشه صدیقه یجون

فاعلم زهرا حضرتلری اوزده بعض خصلنده فضل واردر ولم یلعن یزید
بعد موت سوء المکتار فی الاغراء اغالا موتدن صکره یزیده برکس لعنت ایده من
الاهذا یاقی چوق سویلیوب ناس شره قدر دنلر العن ابدر وایمان المقلد
ذی اعتبار مقلدلر جمیع ارکانی اسلامی دیلر سزبلوب اعتقاد ایدن کسنلر
ایمان صحیحه دراسته للاتزلزل اتمل ایمانکاه کافر اولورسه ده بانواع الدلایل
کالتعالی مقلدلر ایمان صحیحه در دیو حکم کسکن قلیچ بکزر دلیل لرثابتدر
وفرض لازم تصدیق الرسل جمیع رسول لرك حق رسول ایدوکدن ایمان
کتورملری ایمان موهر کسه فرض عیندر واملاك کرام بالتوالی
ودنی حفظ ملکلرینه اناغوق بلکه جمیع ملکلره اناغوق یعنی ربت
تعالی انلرنوردن خلق اندوکی ملك قولنه دنی وارد ردیو اناغوق
هر کسه فرض عیندر وختم الرسل بالمعنی جمیع رسول لرك
ختمی جمیع مخلوقاتدن افضل ومختاری اولدن بزم نبیمز محمد المصطفی
صلی الله تعالی علیه وسلم ذکرها شمی ذی جمالها شم فیلسنده کوندن
لمشکوزل وکامل خلق صاحبی بخدر اهام الانبیاء بلا اختلاف
شبه سز جمیع انبیانك امامیدر وتاج الاصفیاء بلا اختلاف ودنی
جمیع اولیانك دینی درخلل سز شبه سز وبیان شرعنی کل وقت
الی یوم القیمه واربتعالی سلطان کونینك شریعتی نسخ اولنز کلی
وقتده باقیدر قیامت کونینه دك ودار فنادن اربقایه کوچلنه
دکین وحی امر معراج وصدق سلطان کونین وجبرائیل امینك کتوب

دکی

دکی براق بنوب ازه چوق زمانده مکه مکرمه دن قدس مبارك
واروب جمیع انبیالری امام اولوب نماز قلوب اندن صکره
سماوای معراج ایدوب سیر اتمی مقدر ففیه نصر اخبار عوالم
زیرا معراج حقنده خللدن خالی اولدن دلیل ایجنده صریح ظاهر
دلیل واردر وان الانبیا فی امان عن المعصیان عمداً وانغفال جمیع
نبلر قصدله بیوك کناه وکچوك کناه اتمدی ونبیلکلرندن معزول
اولدن بریلردر امنلردر وما کانت نبیا قط انتی اصلا برزمانده
خاتون نبی اولمه مشدر ولا عبد وشخص ذوافتعال ودنی اصلا
برکوله وخویلری یرامز فعلی کسر نبی اولمشدر ودی والقرنین لم یعرفی
نبیا کذا القران فاحذر عن جدال ذی والقرنین کم اسکندر رومی ودنی
لقمان حضرتلری نبی اولدوقلری معلوم اولمشدر بس امدی سن دنی
بونلر نبیلردیو دعوی وجدال اتمکدن حذر قیل وعیسی سوف
یأتی ثم یتوی لدجال شقی ذی خبال صاحب فساد اولدن دجال کافری
هلاك اتملرایجون عیسی یبغیر لرزمانده دور دونخ کوکدن بریوزنه
انسه کرکدر وما عذر لذی عقل بحمار بخلاق الاسفار والاعالم بریر
عاقل صاحبلری بریدی وکوکلری خلق ایدن رب تعالیه صفاتلری ایله
بلمکده معذور اولرلر یعنی عذرلری مقبول اولوب عقابدن
خلاص اولرلر وما ایمان شخص حال یأسه مقبول لفقد الامتثال
شرة حالنده سکراة موتده ایمانه کلن کسوك ایمان مقبول دکلدر

اول زمانده مقدم رب تعالی یه اطاعت اولمدیغیچون وما افعال خیر
فی حساب من الایمان مفروض الوصال افعال حسنه ایمانه مقارن اولدیغی
حالده ایماندن جزء دکلدر ولا یقضی بکفر وارتداد بعهر او قتل واحتزال
زنا ایله وبغیر حق قتل ایله ومال غصب اتمک ایله کافردر ومرتددر دیو حکم
اولنمز مکر کیم حلال اعتقاد ایده ومن ینو ارتدادا بعد دهر یصر عن
دین حق ذا انسلال برکس کلجک زمانده کافر اولمغه نیت وعزم وقصد
اتسه فی الحلال دین حقدن چقمش اولور ولفظ الکفر من غیر اعتقاد
بطوع رد دین باعتقال رضا سیله الفاظ کفر تلفظ اتمک معناسنه
اعتقاد اتمزسک کفردر ودندن رجوعدر غفلت ایله العیاذ بالله تعالی
ولا یحکم بکفر حال سکر بما یهذی ویلغو ابا رتحال سکران اولن کسن
کیف حالنده فکر سز یاوه وفحش والفاظ کفر سویلمک ایله کافردر
دیو حکم اولنمیه وما المعدوم مرئیا وشیئا الفقه لاح فی عن الهلال
دنیایه کلمین نسنه ودخی دنیایه کلن کلمزدن اول شیء دکلدر یعنی ثابت
دکلدر ورب تعالی یه مرئی دکلدر هلال مبارک طوغمق سزین بزیم
ایچون کورنمدوکی کبی ودنیا نا حدیث والهیولی بزیم دنیامزکه
الله تعالی نک ذاتی وصفاتندن غیری نسنه لر جمله یوغیکن وار اولمشدر
عدیم الکون فاسمع باختذال حکما طائفه سنک هیولی دیدکلری
نسنه نک اصل یوقدر پس امدی ای مؤمن سرور قلب ایله قولق طوت
وان السحت رزق مثل حل وان یکره مقالی کل قال حلال رزق

اولدغی

اولدغی کبی حرام دخی رزقکه اول کسوک غذا سیدر کرچه اهل ضلال اولنلرک
سوزی بوکه مخالف ایسه وللدعوات تاثیر بلیغ صالح ومؤمن اولن
کسنه لرک صاغلرینه واولولرینه دعالرینک تاثیری ونفع عظمی واردر ویرینه
ثواب اولشدرمق وانلردن عقوبتی دفع ایچون وقد ینفیه اصحاب
الضلال صاحب اولنلر دعالرینک نفع یوقدر دیرلر وفی الاحداث
عن توحید ربی سبیلی کل شخص بالسؤال هر کس قبره دوکده رب
تعالی نک وحدانیتندن سؤال اولنوب امتحان اولسلر کرکدر
وللکفار والفساق بعضا عذاب القبر سوء الفعال قبره وارن
کافرلر وبعض فاسقلر کم فعللرندن عذاب اولنملری حقدر حساب
الناس بعد البعث حق هر کس روحلری وجسدلری ایله دیرلدوکدن
صکره افعال واقوال لرندن سؤال وحساب اولنملری حقدر فکونوا
بالتحزن عن وبال پس امدی مؤمنلر سؤال اولنجق قوللرندن و
کم قوللرندن وکم فعللرندن حذر ایدک ویعطی الکتب بعضا نحو
یمنی عملری دفتری بعض کمسه که مؤمنلر ومطیعلردر صاغ
جانبلرندن ویرلسه کرکدر وبعضا نحو ظهر والشمال ودخی بعض
کمسه لرکه کافرلر وعاصیلردر ارقسندن وصولندن ویرسلر
کرکدر وحق وزن اعمال وجری خیر وشر عملری حکملری حقدر
علی متن الصراط بلا اهتبال ودخی جهنم اوزره قوریلن صراطک
اوستندن اختیارسز یوریمک حقدر ومرجو شفاعة اهل

خیر لاصحاب الکبائر کالجبال رب تعالی نک اذن ویردوکه کمسه لرکه
انبیا واولیا وعلما وصلحانک طاغلر کبی بویوک کناهلری اولان
کمسه لره شفاعت اتملری حقدر وذو الایمان لا یبقی مقیما بشوم
الذنب فی دار اشتغال ایمان صاحبی که ایمانله اولمشلردر کناهلرینک
شآمتی سبیله جهنمده ایدی قالمزلر دخول الجنان فی الجنان فضل من
الرحمن یا اهل الاهالی ای اهالی رسالمزوک بیان اتدوکی اوزره اعتقاد
ایدن قاردشلر اهل جنتک داخل اولملری رب تعالی نک فضل وکرمیله
دریوخسه قول جنته مستحق اولوب باری تعالیه واجب اولمغله
دکلدر لقد البست للتوحید نظما بدیع الشکل کالسحر الحلال
تحقیق بز توحید ایچون تالیف اتدوکم رسالمه بر زینت کیدردیکم
شکلینک مثلنی بر احد کتورممشدر سحر حلاله بکزر یسلی القلب
کالبشری بروح رسالموک نظمی قلبه فرح ویرر خیرلی خبر قلبه
راحت ویردوکی کبی ویحیی الروح کالماء الزلالی ودخی موت جهلندن
دیرلدر طاتلواری صویری دیرلتدوکی کبی فخوضوا فیه واعتقادا
پس امدی ای مؤمن طالب حق اولنلر بو رسالنک نظمنی اذبر
ایدوب معناسنه اعتقاد اوزره شروع تنالوا الجنس اصناف
المال حتی الله تعالی نک فضل ایله نیجه انواع عطایه اولشه سکز
وکونوا عون هذا العبد دهرا بذکر الخیر فی حال ابتهال بو رسالمزدن
استفاده ایدن مؤمن قردشلر بعض اوقاتده بو فقیره

عون

عون ایلک ربکزه تضرع ونیاز اتدوکوکز حالده الله تعالی
رحمت ومغفرت ایلیه دیو ادعا اتمک ایله لعل الله یعفوه بفضل
رجا ایده رمکه الله تعالی کندی لطفندن سزک خیر دعاکز برکاتی
ایله تقصیرات موذی عفو ایله ویعطیه السعادة فی المال دخی رجا
ایده رمکه رب تعالی کندی فضلندن سزک خیر دعاکوز برکاتیله
آخرتده بو حقیری سعادت ابدیه نائله قله وانی الدهر
ادعو کنه وسعی لمن بالخیر یوما قد دعالی ودخی ای مؤمنلر قردشلر
عمر اولدقجه طاقتم مقداری دعا ایده دیم بکا کونلردن برکون خیر
دعا ایدنه پس امدی ای طالب عقاید کو عمر
فانی خیر ایله یاد ایت بو حقیره نی جاده
ترجمانی تمت الرسالة المشهورة
بالامالی تمت الکتاب بعون الله
الملک الوهاب غفر الله ولوالدی
وللمؤمنین یوم یقوم الحساب
ایمت بن خلل غفر الله له الذنوب
بسم الله الرحمن الرحیم
وروی عن النبی عم انه قال علیکم بمجالسة العلماء واستماع
کلام الحکماء فان الله یحیی القلب المیت بنور الحکمة کما یحیی الارض
بماء المطر وعن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه روی عن انس بن مالک

قالت عایشة رضی الله عنها کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا استیقظ
من اللیل قال لا اله الا الله انت سبحانک اللهم استغفرک لذنبی واسئلک
رحمتک اللهم زدنی علما ولا تزغ قلبی بعد اذ هدیتنی وهب لی من لدنک

ÖZET

Bu çalışma, İslam edebiyatında önemli bir yere sahip olan Kaside-i Emalî'nin Türkçe tercümeleri hakkındadır. Manzum bir akait-nâme olan bu eser Türk edebiyatında ilgi görmüş, tercüme ve şerhleri yapılmıştır.

Kasidenin 12 Türkçe tercümesi tespit edilmiştir. Bu tercümelerden on tanesi manzum, ikisi ise mensûrdur. Tercümeler, transkribe edilerek günümüz alfabesine aktarılmıştır. Sonrasında tercümeler aruz açısından incelenmiş, aruz kusurları tespit edilmiştir. Daha sonra tercümeler, çeviri hususiyetleri açısından da incelenmiştir.

Tercümeler arasında aruz ve çeviri yönünden karşılaştırma yapılmış, elde edilen veriler tablolarda gösterilmiştir.

Bu çalışmayı yapmamızdaki amacımız Türk edebiyatına etkisi tespit edilen Kaside-i Emâlî'nin önemine vurgu yaparak tercümelerini bir arada sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kaside-i Emâlî, Ali b. Osman el-Ûşî, Tercüme, Akait-nâme

ABSTRACT

This study is about Turkish translations of Kaside-i Emâlî which has an important place in Islamic literature. This kaside attracted attention in Turkish literature which is a poetic akait-nâme. Translations and interpretations of this kaside was made lots of times.

12 translations of this kaside were made firm. 10 of these translations are poetic, two of them are prose. Translations were made transcription to modern Turkish alphabet. Then translations were analyzed in terms of aruz wezni and specialties of translation. The data which are the results of the analyses showed in tables.

The aim of this study is showing the importance of Kaside-i Emâlî in Turkish literature with all translations of it.

Key Words: Kaside-i Emâlî, Ali b. Osman el-Ûşî, Tercüme, Akait-nâme

ÖZ GEÇMİŞ

20.11.1987 tarihinde Denizli Acıpayam'a bağlı Ucarı Köyünde dünyaya geldi. İlköğretim eğitimini Ucarı Köyü İlkokulu ile Acıpayam Atatürk İlköğretim Okulunda tamamladı. 2002 yılında başladığı Acıpayam (Yabancı Dil Ağırlıklı) Lisesindeki eğitimini 2006 yılında tamamlayarak aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 2010 yılında lisans eğitimini tamamlayarak Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılından beri Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.